

NECMETTİN TOZLU

Bir Maarif Mütefekkirinin Portresi

Bu kitapta tecessüm eden amacımız, sürdürülebilir insanlık değerlerini ve erdemlerini mümkün kılmak için, kapitalist, materyalist ve oryantalist tavra karşı Necmettin Tozlu'yu anlamak ve savunmaktır. Tozlu hocayı anlamak, kaldığı yerden hakikati anlatmaya devam etmektir. Çünkü günümüzün sentetikleştirilmiş hakikatleri karşısında esas hakikat, kendinden menkul şekilde değildir; onu savunmak gerekir. Eğitim, Batı ideolojisinin en büyük propaganda aracı-na dönüşmüşken, medeniyeti ve İslam tefekkürünü özümsemiş bir eğitim anlayışı, müesses insanlığın geleceği açısından hocamızın bize miras bıraktığı ödev ve sorumluluktur.

Bizler, karanlığa karşı Necmettin Tozlu'nun mümessili olduğu bir cenahta saf tutuyor ve yaşam felsefemizi bu temel üzerine bina ediyoruz. Eğitim, ilimin yanı sıra irfanın da kök saldığı bir insanlığın en önemli ehlileşme ve bütünleşme amacı olarak tüm eylem ve tefekkürümüzde muhafaza ediliyor. Erdemli topluma ve erdemli insanlığa karşı duyarlılığımız, başka türlü nasıl hayat bulabilir ki? Bu, bizim varlık gayemizdir ve ondan asla taviz vermeyiz.

Varlık gayesinden bir an olsun taviz vermeyen Necmettin Tozlu'ya minnetle ve şükranla...

Prof. Dr. Mutlu Türkmen
Rektör

NECMETTİN TOZLU

Editörler

Prof. Dr. Şafak URAL - Prof. Dr. Sedat MADEN - Doç. Dr. Ümit YILDIRIM - Doç. Dr. Fatih ÖZKAN

NECMETTİN TOZLU

Bir Maarif Mütefekkirinin Portresi

Editörler

Prof. Dr. Şafak URAL - Prof. Dr. Sedat MADEN
Doç. Dr. Ümit YILDIRIM - Doç. Dr. Fatih ÖZKAN

NECMETTİN TOZLU

Bir Maarif Mütefekkirinin Portresi

Editörler / Editors

Prof. Dr. Şafak URAL – Prof. Dr. Sedat MADEN – Doç. Dr. Ümit YILDIRIM – Doç. Dr. Fatih ÖZKAN

Kapak Tasarım/Dizgi/Mizanpaj / Cover Design/ Typesetting: Hayrunnisa YANIK – Öğr. Gör. Osman CANAN – Savaş KESKİN

Temel Erişim Kaynağı / Main Accessing Source: <https://www.bayburt.edu.tr/universite-yayinlari>

1. Baskı/1st Edition, Bayburt, 2024/Eylül/September

Tüm hakları saklıdır / All rights reserved

Bu kitap ve kitabın tüm özgün özellikleri tamamıyla Bayburt Üniversitesine aittir. Hiçbir şekilde ve amaçla taklit edilemez; Bayburt Üniversitesinin izni olmadan kısmı olarak ya da tamamıyla kopyalanamaz; çoğaltılamaz. Bayburt Üniversitesi bu kitaptan doğan tüm hukuki sorumluluk ve takibat hakkını saklı tutar.

This book and all its original features belong entirely to Bayburt University. It cannot be imitated in any way or for any purpose; It cannot be copied in whole or in part without the permission of Bayburt University; cannot be reproduced. Bayburt University reserves all legal liability and prosecution rights arising from this book.

*“İçerikteki yazıların yasal ve etik sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.”
“The legal and ethical responsibility of the articles in the content belongs to the author(s).”*

ISBN: 978-605-9945-47-9

Bayburt Üniversitesi Yayınları

(Yayıncı Sertifika No/Publisher Certificate No: 43193)

Gençosman Mahallesi, 21 Şubat Caddesi, Dede Korkut Külliyesi, 21/A, Merkez/BAYBURT

Yayın numarası / Publication number: 48

NECMETTİN TOZLU

Bir Maarif Mütefekkirinin Portresi

Editörler / Editors

Prof. Dr. Şafak URAL

Prof. Dr. Sedat MADEN

Doç. Dr. Ümit YILDIRIM

Doç. Dr. Fatih ÖZKAN

PROF. DR. NECMETTİN TOZLU'YA SAYGIYLA...

NECMETTİN TOZLU

Bir Maarif Mütefekkirinin Portresi

İÇİNDEKİLER

Rektör Prof. Dr. Mutlu Türkmen'in Ön Sözü...

1-3

Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu'nun kelâmıyla...

Necmettin Tozlu Hocayı Anlatmak

4-5

Prof. Dr. Necmettin Tozlu

Prof. Dr. Necdet TOZLU

6-72

**Prof. Dr. Necmettin Tozlu'ya Göre Öğretmenin
Yetiştirilmesinde Felsefenin Rolü**

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

73-86

**Necmettin Tozlu: Erdemli Toplum Yolunda Bilim, Eğitim,
Din ve Değerler**

Prof. Dr. Celal TÜRER

87- 120

Düşünce, Değer ve Otantisite

Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN

121-137

**Necmettin Tozlu'nun Eğitim Felsefesi Anlayışıyla Türkiye
Yüzyılı Maarif Modelinin Odağındaki "Yetkin ve Erdemli
İnsan"a Bakış**

Dr. Öğr. Üyesi Mutlu AKSOY – Doç. Dr. Fatma ALBAYRAK

138-151

**Necmettin Tozlu Felsefesinde Zihniyet Meselesi Olarak
Eğitim**

Doç. Dr. Emrullah KILIÇ

152-163

**Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Prof. Dr.
Necmettin Tozlu Hocamız**

Prof. Dr. Cem TUNA

164-235

**21. Yüzyıla Dipnot: Necmettin Tozlu'nun Felsefe ve Eğitim
Anlayışı**

Tarık İNCE – Prof. Dr. Kemal DURUHAN

236-261

Necmettin Tozlu'ya Göre İbn Tufeyl'in Eğitim Felsefesi

Prof. Dr. Hasan ÇİÇEK

262-273

Erdemli Toplumu Var Etmek

Dr. Öğr. Üyesi Aynur TUNÇ

274-303

Necmettin Tozlu'ya Göre Felsefe

Prof. Dr. Mehmet ÖNAL

304-323

İnsanın Eğitimi, Eğitimin Bilge İnsanı: Necmettin Tozlu

Prof. Dr. Sevket TOPAL

324-341

Necmettin Tozlu'da İnsan Olma Bilinci

Doç. Dr. Celal YEŞİLÇAYIR

342-357

Rektör Prof. Dr. Mutlu Türkmen'in Ön Sözü...

Değerli okur,

Bu kitap, bir maarif mütefekkirinin medeniyet tarihimize bıraktığı derin izlere ilişkin bir anlama ve anlatma amacının mahsulüdür. Prof. Dr. Necmettin Tozlu, her okunduğunda yeni anlamların idrakine aracılık eden tefekkür dünyasını bizlere miras bıraktığında, anlatmak üzere dile tercüme edilmeden evvel pek çok kez zihinde muhakeme edilmesi gereken bir külliyyatın da müellifi olmuştur. Tozlu Hoca, öyle bir mütefekkiridir ki ona ve fikirlerine kayıtsız kalınamaz. Bir defa anlaşıldığında, onu anlatmamak mümkün değildir. Çünkü fikir, zihnin sınırlarını aşıp dile gelmek için direnilemez bir yaşam isteğiyle bizleri konuşmaya, yazmaya zorlar. Ancak açık bir koşuldur; anlatmadan önce anlamak gerekir. Bu kitap, uzun yıllarını Tozlu Hocayı anlamak için vakfetmiş büyüklerimizin, Hocalarımızın ve mülhem araştırmacıların anlatma vaktidir. Hocamız, yorulmadan ve asla taviz vermeden yaşattığı eğitimci ruhuyla hep doğruyu, değerleri ve aydınlıkları anlattı; biz ise onu anladık; düşüncelerinden kılavuzlar çıkardık ve bugün onun düşünceleri üzerine kendi düşüncelerimizi dile getirerek Hocamızın muhayyilesine katkı sunduk. Dolayısıyla bu kitapta emekleri ve düşünceleri zabıt altına alınan Hocalarımıza yürekten teşekkür ederim. Ayrıca, kitabın teşekkül etmesine aracılık eden ve Bayburt

Üniversitesinin ev sahipliğinde gerçekleşen 14. Mantık Çalıştayı paydaşlarımız olan Mantık Derneğine ve Türk Felsefe Derneğine minnetlerimi bildiririm.

Tozlu Hocanın akademik ve insanî tekâmül yolculuğu, eğitimin anlamlandığı tarihsel dönüşümle özetlenebilir. Dilimizde terbiye olarak başlayan bu adap ve ehil biçimi, müesses boyutuyla maarif yapılanmasına dönüşmüş ve her suretinin içerdiği tabiatıyla bizlere felsefî bir tahlil için yol açmıştır. Necmettin Tozlu, eğitimin ahlâki ve müesses suretlerini ustalıklı ve adanmışlıkla muhakeme eden bir mütefekkir olarak felsefe dünyamızın seçkinleri arasında gösterilen disiplinler arası metinlere imza atmıştır. Bu imza, Hocamıza miras kalan bir müderris geleneğinin izlerini taşımış ve gelenek ile gelecek arasında köprü olan Necmettin Tozlu külliyyatının sürdürülmesi için bizlere tarihsel ödevler vermiştir.

Bugün, Hocamızdan bize kalan ödev, insanlığın baş döndüren makineleşmesi ve insanlığını makinelere özdeş kılma aymazlığına karşı sürdürülebilir insanlığı savunmak ve değerleri muhafaza etmektir. Çünkü eğitim bilimleri için odaklanılan temel nokta, yapay zekânın süreçlerde bir yardımcı ya da asıl eğitici olarak nasıl konumlandırılacağıdır. Oysa Necmettin Hocamız bugün yapay zekâ hakkında bir soru sorsaydı; onu değerler bakımından nasıl eğitmemiz gerektiğine odaklanırdı. Çünkü bizim her şeyden önce, taşıdığı kolektif zekânın derin ve makine öğrenmesi yatkınlığı nedeniyle tipik bir Batılı Oryantalist gibi düşünmekte olan yapay zekâyı, insanlık değerleri bağlamında eğitmemiz gerekecektir. Bizler, bu nedenle Necmettin Tozlu'nun tefekkürünü savunmalıyız. Aksi takdirde, ne

olduğunu anlamayan ve kendi değerlerine yabancılaşmış bir nesil, her şeyden önce insanlığını kaybedecektir. Mesele, insanlığı korumak ve sürdürmektir.

Bu kitaptaecessüm eden amacımız, sürdürülebilir insanlık değerlerini ve erdemlerini mümkün kılmak için, kapitalist, materyalist ve oryantalist tavra karşı Necmettin Tozlu'yu anlamak ve savunmaktır. Tozlu Hocayı anlamak, kaldığı yerden hakikati anlatmaya devam etmektir. Çünkü günümüzün sentetikleştirilmiş hakikatleri karşısında esas hakikat, kendinden menkul şekilde değildir; onu savunmak gerekir. Eğitim, Batı ideolojisinin en büyük propaganda aracına dönüşmüşken, medeniyeti ve İslam tefekkürünü özümsemiş bir eğitim anlayışı, müesses insanlığın geleceği açısından Hocamızın bize miras bıraktığı ödev ve sorumluluktur.

Bizler, karanlığa karşı Necmettin Tozlu'nun mümessili olduğu bir cenahta saf tutuyor ve yaşam felsefemizi bu temel üzerine bina ediyoruz. Eğitim, ilimin yanı sıra irfanın da kök saldığı bir insanlığın en önemli ehlileşme ve bütünleşme amacı olarak tüm eylem ve tefekkürümüzde muhafaza ediliyor. Erdemli topluma ve erdemli insanlığa karşı duyarlılığımız, başka türlü nasıl hayat bulabilir ki? Bu, bizim varlık gayemizdir ve ondan asla taviz vermeyiz.

Varlık gayesinden bir an olsun taviz vermeyen Necmettin Tozlu'ya minnetle ve şükranla...

Eylül, 2024

Bayburt

Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu'nun kelâmıyla...

Necmettin Tozlu Hocayı Anlatmak

Fizik ile Metafizik arasındaki *Tefekkür Tünelinde* seyr eden kırk yıllık iki dost, gönüldaş ve mesai arkadaşı... Birisi Felsefeci, diğeri de İlahiyatçı... Felsefeci '*acilci*' mizacını ortaya koyarak, tünelin ötesine geçti; seyrini sürdüren yoldaşı/dava arkadaşı da güya onu anlatacak!.. Acaba bu teşebbüs, onu yabancılaştırmak/gönülden uzaklaştırmak anlamına gelmez mi?

Dostlar! Necmettin Tozlu'yu biyografisinden, kitap ve makalelerinden faydalanarak, çeşitli yorumlarda bulunmak suretiyle anlatmak, çoğuna itiraz edeceğine inandığım bir takım yorumlarda bulunmak kolay, hem de pek kolay...

Tebessümle bütünleşen o derin bakışlarını, şahsında tecessüm eden *adalet* anlayışını, her ahval ve şeraitte *Hakkı savunma* noktasında, o kibar cüsseli zatın kükreyen bir aslan görüntüsüne bürünüşünü, politikayı beceremeyen iyi bir siyaset ustasını, olağanüstü hallerdeki baskınlarda, hiç kıvırtmadan: '*İşte seccadem, işte takunyalarım*' diyebilen bir yiğidi, mazlum ve gariplerle dertleşirken, o mavi gözlerinden fırlattığı incilerin anlamını ve daha nice nice özelliklerini kalemle

anlatmak acaba mümkün olabilir mi?

Ömrü, *İnsan ve Toplum* tahlili ile geçen bir eğitim felsefecisini tahlil etmek zor, hem de çok zor...

Bu fakir onu, felsefenin kulu değil; felsefeyi kendine râm eden, felsefeyi kendi dinî, millî ve ilmî kimliğinin inşasında *çivi* olarak kullanan, ilmî hür, vicdanı hür müstesna bir mütefekkir olarak tanıdı.

Ruhu Şâd Olsun...

Eylül, 2024

Erzurum

Prof. Dr. Necmettin Tozlu

Prof. Dr. Necdet TOZLU¹

Prof. Dr. Necmettin Tozlu'nun aziz hatırasına, hayatına ve zihin dünyasına dair birkaç söz söylemek üzere huzurunuzdayım. Vefatının ikinci yılında, yokluğunun ruhumuzda yarattığı boşluğu, onu gerçek bir aşk ve imanla sevdiği varlığın birliğine tevdi etme bilincimizle doldurmaya çalışmaktayız.

Türkiye'de eğitim felsefesi üzerine dikkatleri yoğunlaştırmış, bu başlıkta iki sempozyum gerçekleştirmiş, alanında

¹ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Öğretim Üyesi
ntozlu@erzincan.edu.tr

ufuk açıcı önemli eserler kaleme almış, pek çok öğrenci ve bilim insanı yetiştirmiş, Doğu ve Batı uygarlıklarının birikimine sahip bir entelektüel olan Tozlu, insanı merkeze alan kökü mazide yerli ve millî olmak koşuluyla evrenseli kucaklamayı amaçlayan, “erdemli toplum” yolundaki çalışmalarıyla ömrünü tamamlamış mümtaz bir şahsiyettir.

Bugün Prof. Dr. Necmettin Tozlu anısına burada bir anma toplantısı ve panel tertip eden Başta Bayburt Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Mutlu Türkmen’e, Felsefe Derneği Başkanı Sayın Prof. Dr. Şafak Ural’a, kadirşinas panelistlere, dostlarına, emeği geçenlere ve siz kıymetli katılımcılara en derin şükranlarımı arz ederim.

NECMETTİN TOZLU'NUN HAYATI

Necmettin Tozlu, 1947'de Gümüşhane'nin merkez Kocayokuş (Tarhanas) köyünde dünyaya geldi. Kocayokuş köyü; Gümüşhane'nin 44 km doğusunda Bayburt il sınırında, Gümüşhane'nin Çalık, Yenice, Gövercinlik; Bayburt'un Kitre ve Çerçi köyleriyle çevrili, dağlık bölge üzerinde kurulu bir köydür.

Gümüşhane-Bayburt karayolunun 42. kilometresinin güney istikametinde yer alan ve ana yola 5 km mesafedeki Kocayokuş köyü, Tozlu'nun çocukluğunda yaklaşık 120 haneli bir köy iken bugün yazlıkçılar hariç tutulursa 10-15 haneli bir mezra durumuna gerilemiştir. Karasal iklimin hâkim olduğu köyün geçim kaynağı yalnızca tarım ve hayvancılık gibi gözüke de gerçekte bu işlerden çerez parası bile diyemeyeceği miktarda az kazanç elde edilir. Asıl kazanç ve geçim kaynağı gurbetçiliktir. Yaşı 13-14'lere varan gençler önceleri Trabzon, Samsun, sonraları İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlere,

daha sonra Almanya, Fransa, Belçika başta olmak üzere Batı ülkelerine gitmek suretiyle emek işçiliği yaparak geçimlerini temin etme mecburiyetinde kalmışlardır. Nuri Sesigüzel'in seslendirdiği bir halk türkümüzde:

*Gurbet yolu gariplerin yoludur
Gönlüm yara kalbim hicran doludur
Ayrı düştüm ela gözlü yârimden
Gönlüm yara kalbim hasret doludur*

mısraları hâlin tercümesidir. 1965'li yıllara kadar gurbete giden gençler ıslak bir yogan gibi sırtlarına sardıkları gurbet hayatını yalnız yaşamışlardır. Çalışır, kazanır, biriktirir, bir süreliğine hasret gidermek için köyüne döner, tarla, tapan ve harman işlerine katkı verir, nişanlanır, evlenir sonra tekrar gurbetin yolunu tutar. Zaman içinde bu durumun ağırlığına, bu hasrete daha fazla dayanamayan gençler eş ve çocuklarını da yanlarına almaya başlar. Bir başka halk türkümüzde:

*Gayrı dayanamam ben bu hasrete
Ya beni de götür ya sen de gitme
Ateşin aşkına canım yakma çıramı
Ya beni de götür ya sen de gitme*

diyecektir usta ses sanatçısı Bedia Akartürk. Genç nüfus büyük şehirlere, yabancı ülkelere göç eder. Böylece köyler boşalmaya başlar. Bu boşalmaların anlatıldığı sayısız türkü içinde Ali Kızıltuğ'un sözlerini yazdığı ve ezgisini oluşturduğu, daha çok Turan Engin'den dinlediğimiz türkü, durumun somutlaşması ve zirve olarak türkülere yansımaları galiba şu mısralarda tecessüm eder:

*Asrı gurbet harap etti köyümü,
Bülbül gitmiş baykuş konmuş gel hele
Ben ağayım ben paşayım diyenler,
Kapıları kitlemişler gel hele*

*Bir ev burda bir ev karşıda kalmış
Hele sorun bizim komşular nolmuş
Kırk senelik ağaç kurumuş kalmış
Bizim köye benzemiyor gel hele*

*Ceylanlara su vermeyen pınarın
Taşlarına baykuş konmuş gel hele*

Bizim hikâyemiz, bizim romanımız türkülerdir, demişti İlhan Başgöz. Gurbette yaşanan bu yeni hikâyeler, yeni romanlara konu yeni hayatları ortaya çıkarmıştır.

Necmettin Tozlu, Kocayokuş köyünde bu kaderi paylaşmayan ilk gençtir. Bu köyden ortaokula giden, devamında üniversite mezunu olan ilk kişidir. Köyünün çocuklarını, gençlerini okumaya teşvik etmiş, aileleri bu anlamda yönlendirmiş, gelecek kuşaklara öncü olmuş ve köyüne eğitimin kapılarını aralamıştır.

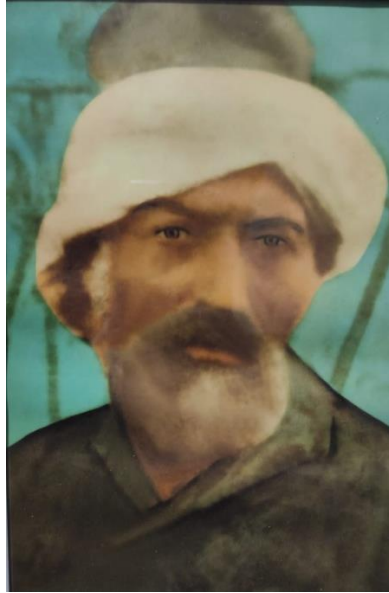
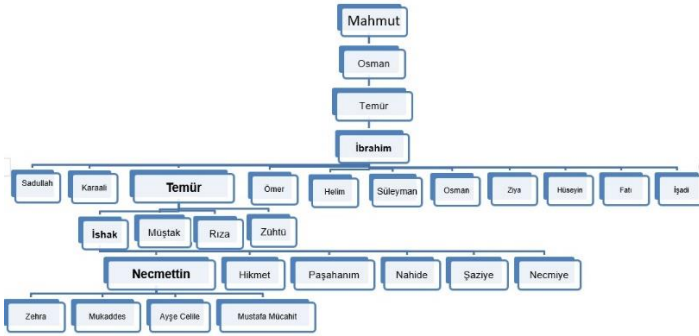
Tozlu ailesi, sözlü kültür bilgilerimize göre Karabağ'dan gelmiş, önce Delidemirci'ye (İşkilas) yerleşmiş, ardından tahmini 1850'li yıllarda büyük dede İbrahim Ağa ile Delidemirci'den Kocayokuş köyüne taşınmış ve burayı yurt tutmuşlardır. Bu aile, yörede Gülmahmutoğulları veya Kelmahmutoğulları diye tanınmaktadır.

Kocayokuş Köyünden Bir Görüntü

Karabağ kökenli bu aileden amca çocukları olan İshak Bey ve Zakire Hanım'ın 6 çocuğu olmuştur ki Necmettin Tozlu, bu çocukların beşincisidir. Kendisinden büyük 4 ablası ve 1 küçük erkek kardeşi vardır. Kendisinden önce doğmuş 1 erkek çocuğa Necmettin adı verilmiş ve 1945'te nüfusa kaydedilmiş bu çocuk 2-3 yaşlarında doğal yollarla ölmüştür. Ardından dünyaya gelen erkek çocuk olunca aile, doğanı nüfusa kaydettirmek ve ölenin kaydını düşürmek yerine ölenin kimliğini doğana vermek suretiyle sorunu çözmüş ve böylece Necmettin adı kalıcı kılınmıştır. Anadolu'da o yıllarda yaşanmış pek çok benzer hikâye olduğu da bilinmektedir. Erzurumlu Âşık Reyhani, yine aynı topraklardan aziz dostum Prof. Dr. Muhsin Macit benzer şekilde gerçek yaşlarından büyük yazılmışlardır. Necmettin, bu nüfus kâğıdıyla 10 yaşında, gerçekte 8 yaşında, köyündeki ilkokula yazılmış ve eğitim hayatına başlamıştır.

Necmettin Tozlu'nun Soy Kütüğü

Büyük Dede İbrahim Ağa

Tozlu, babasını 8 yaşında kaybetmiş, annesi tarafından büyütülmüştür. Ona kol kanat geren, eğitim hayatı boyunca yardımcı olan, uzun süre köyün muhtarlığını ve fahri

imamlığını da yürüten büyük dayısı Şafkı ve küçük dayısı Fevzi olmuştur. “Babamın ölmesiyle kâbus yılları başlar. Hayatımız darmadağın olur. Bu dönemde dayılarım Şafkı ve Fevzi (Alaad-din) Efendiler işimize el attı. Hep “üstümüzsora” (koruyup kollamak) oldular. Bu değerli saygın insanlar gerçekten insanın hasıdırlar. Hakperest, âdil, inanılır örnek insanlardır. Şafkı dayım Rahmet-i rahmana kavuştu. Fevzi dayım hayatta ve hâlâ merkezi bir şahsiyet. Onları hiç unutmuyorum.” (Tozlu, 2011; 44).

İlkokul bitince Gümüşhane merkezde Gümüşhane Lisesi'nin orta kısmına kaydını yapmış, barınması için bir göz oda kiralanmıştır. Toprak damlı, banyosu ve tuvaleti olmayan 9-10 metre karelik bu odayı, Necmettin sınıf arkadaşı Tahıslı Sıtkı Kumru ile paylaşacaktır. İki öğrenci arkadaşın Hüskem marka bir gaz ocağı, beş numara bir gaz lambası (idare lambası), bir iki tabak çanak ve birer yer yatağı başlıca yaşam malzemeleridir.

Evin -ev denirse- yakınındaki bir caminin suyunu ve tuvaletini kullanmak suretiyle ihtiyaç giderilmektedir. Gümüşhane'nin pazarı olan salı günleri annesinin hazırladığı çıkın (tandır ekmeği, lor, yağ, golok, vs.) çoğu zaman dayısı Şevki tarafından, bazen de pazara gelen köylüler tarafından kendisine ulaştırılır, bunlarla 1 hafta idare etmeye çalışılır.

3 yıl sonra ortaokuldan birincilikle mezun olur, aynı yıl girdiği yatılı sınavlarında Gümüşhane Yatılı Öğretmen Okulu'nu kazanarak devlet güvencesinde eğitim hayatını sürdürmeye devam eder.

Öğretmen Okulu'nun ikinci sınıfındayken başarısı dolayısıyla 3 arkadaşıyla birlikte seçilir ve Ankara Yüksek Öğretmen Okulu hazırlık sınıfına gönderilir.

Öğretmen Okulundan Arkadaşlarıyla Bir Anı

Yüksek Öğretmenden Arkadaşlarıyla Bir Başka Anı (1968)

Yüksek Öğretmen Okulu'nun yanında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri bölümünden de 1969'da mezun olur.

Ankara Üniversitesi Mezuniyet Fotoğrafi (1969)

Necmettin, ailenin geçimi için küçük yaşlarından itibaren köydeki rençberlik işlerini yürütür, bedenen çalışmak suretiyle ablalarıyla birlikte ailenin yükünü omuzlamak zorunda kalır.

Dededen kalma, bir kısmı amcalarıyla bölünmüş, bir kısmı bölünmemiş tarlaların kendisine gösterilen kısımlarını işler. Mevsim gelince tarlaları sabanla veya kotanla sürmek, çoroş koşmak, tohum ekmek, orak ya da tırpanla ekin biçmek, biçilenleri kemle bağlamak, yığın vurmak, harman etmek, gemle sapları sürmek, tığ savurmak, eşek sırtında değirmene buğday götürmek, hayvanların kışlık yiyeceği olan otu, samanı hazırlayıp mereğe koymak gibi bilumum işleri bizzat kendi yapar. Muhannete muhtaç olmadan geçimin sağlanması için bedenen

çalışır. Ailesi köyde arı saklayan ve bal elde eden ender ailelerden biridir. Aileye yetecek kadar küçük çaplı balcılığı çok uzun zaman sürdürmüşler ve az da olsa bütçeye ek gelir sağlamışlardır.

Necmettin Tozlu'nun Ankara Yüksek Öğretmen Okulu mezuniyeti sonrası ilk görevi Nevşehir Kız Öğretmen Okulu'nda meslek dersleri öğretmenliğidir. Bu sırada tanıştığı Kamanlı öğretmen Gülcan Hanım'la evlenir (1975). Bu evlilikten üçü kız biri oğlan olmak üzere 4 çocuk sahibi olur. Bunlar sırasıyla; Zehra (Dr. Öğr. Üyesi), Mukaddes (Dr. Öğr. Üyesi), Ayşe Celile (bankacı), Mustafa Mücahit'tir (bilgisayar mühendisi).

Eşi (Sol Taraf), Ablası (Sağ Taraf), Yeğeni Cemil (1975)

Tozlu, Burdur’da kısa dönem askerlik yapar. Askerlik dönüşü Trabzon Öğretmen Okulu’nda meslek dersleri öğretmenliği ve bir süre Giresun Millî Eğitim Müdürlüğü’nde uzman olarak görev yürütür.

Burdur’da Askerlik Görevini Yaparken

1977’de Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde pedagoji asistanlığına başlar. 1980’de “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma” adlı doktora çalışmasıyla doktor ünvanı alır. 1984’te araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere Amerika’ya Michigan Üniversitesi Felsefe Bölümü’ne gönderilir. 18 ay süren araştırma ve incelemelerden sonra Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’ne döner.

Michigan'da Arkadaşlarıyla (1985)

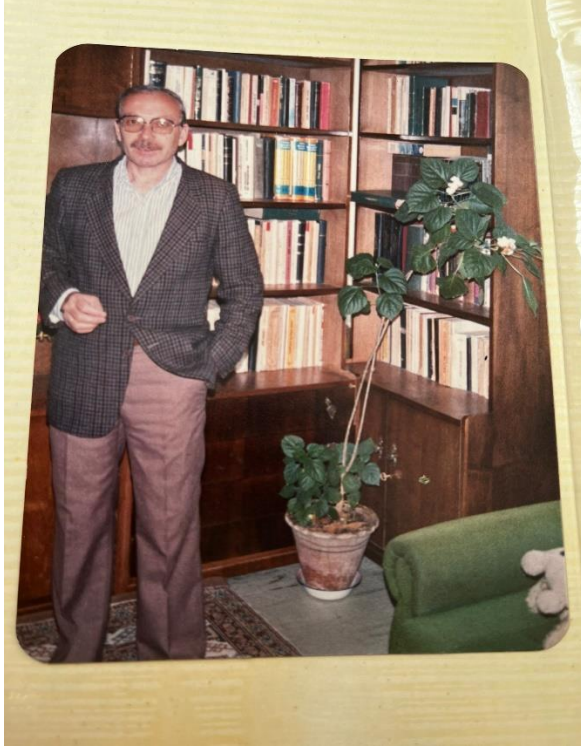
Tozlu, Amerika'daki yaklaşık bir buçuk yıl süren öğrenim serüvenini kendi ifadeleriyle şöyle dile getirir:

Doktora sonrası Amerika Birleşik Devletleri'ne Michigan Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne gönderildim (1984-1985). 1 yılı aşkın bir süre bu bölümde çalıştım. Daha çok eğitim felsefesi üzerine eğildim. Ann Arbor'da Muslim House'da kaldım. Çeşitli İslam ülkelerinden gelen öğrenciler kalıyordu burada. Güzel bir kaynaşma olmuştu. Bir iki de yerli ABD'li öğrenci vardı. Türkiye'den toplam 7-8 kişiydik. Ben hariç diğerlerinin hepsi doktora öğrencisiydi. Çalışkan, zeki, fedakâr gençlerdi onlar. Hatırlayabildiğim: Numan Doğan, Ahmet Bolat, Ahmet Şahin, Ahmet Yiğit, Mustafa Şenol Kırıcı, Ahmet Uğur, Mehmet Ülkü Kurukafa ve İsmail Demir. Şu anda bir kısmı yurt dışında öğretim üyesi, profesör olarak hizmet vermekte bir kısmı da yurt içinde -pek haberdar olamasam da- eminim önemli görevlerde

çalışmaktadırlar. Hepsini hayırla anıyorum. Michigan Üniversitesi'nde eğitim-öğretim gören başka Türkler de vardı.

Michigan Üniversitesi sadece Amerika'nın değil, dünyanın da önemli üniversitelerinden biridir. Kuruluşu 1817'lere kadar gider. Bugün Ann Arbor'dadır. Bazı kasabalarda kampüsleri de bulunmaktadır. Amerika'da kadın ve siyahlara kapısını açan ilk üniversitedir. Üniversitede, nükleer reaktöre sahip bir de laboratuvar bulunmaktadır. Michigan Üniversitesi'ne yakın bir de East Lansing Üniversitesi vardır. Bu üniversite yüksek okul seviyesinde, sıradan bir üniversitedir. Michigan Üniversitesi'nin güçlü bir felsefe bölümü, burada çalışan farklı ülkelerden gelmiş öğretim üyeleri de vardı. Önemli bir eğitim felsefecisi olan W. Frenkena, ben gittiğimde yeni emekli olmuştu. Hülasa bu üniversitede kaldığım sürede çok önemli tecrübeler kazandığımı, eğitim felsefesi konusunda ciddi çalışmalara başladığımı ifade etmeliyim. Nitekim dönüşümde hemen Eğitim Felsefesi dalında doçentliğe müracaat ettim ve doçentlik ünvanını aldım (2 Kasım 1987). Türkiye'de Eğitim Felsefesi dalında resmen doçentliğe ilk başvururan ve bu ünvanı ilk alan kişi böylece ben olmuş oldum. Bilahare bu konuda çalışmalarımı sürdürdüm. Konunun önemini vurguladım. Yaygınlık kazanmasını, kabul görmesini sağlama yolunda faaliyetlerde de bulundum. Bu açıdan Van'da "Türkiye I. ve II.

Eğitim Felsefesi Kongreleri”ni tertip ettim (1994, 1996). Ülkemizin önemli fikir adamlarını, felsefecilerini, vs. davet ettim. Gerçekten kongreler ciddi, dikkate değer, mahsüldar neticeler verdi. Kongre metinleri, sunumları kitaplar hâlinde yayımlandı (Tozlu, 2020; 76-77).

Michigan’da Kaldığı Evden Bir Görüntü (1985)

1987’de Eğitim Felsefesi dalında doçent oldu. 1989’da Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’ne naklen

atandı. Burada Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanlığı'nı yürüten Tozlu 1991'de profesör ünvanı aldı. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin kurucu dekanlığını üstlendi. Buradaki hizmeti emeklilik yaş sınırı sebebiyle 2012'de sona erdi.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı Dönemi-Mezuniyet Töreninden Bir Görüntü (1993)

Eğitim Fakültesi Dekanlığı Görevini Yürütürken-Dekan Yardımcıları ve Fakülte Sekreteri ile Birlikte (1993)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı Görevindeyken-Necdet TOZLU ile Birlikte (1993)

Tozlu, 67 yaş sonrası davet üzerine öğretim üyesi olarak 28 Mayıs 2012’de Bayburt Üniversitesi’ne geçti. Öğretim üyeliği yanında eğitim fakültesi dekanlığı (2012-2018), rektör yardımcılığı (2013-2015) ve rektör danışmanlığı (2017-2018) görevlerini

yürüttü. Üniversitenin kuruluşunda ve gelişmesinde Rektör Hocamız Prof. Dr. Selçuk Coşkun'la omuz omuza çalıştı. 14/02/2018'de 75 yaş sınırından emekli oldu.

Bayburt Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Selçuk Coşkun ile Bir Açılış Töreninde

Evinin bir odası çalışma odasıydı. Çalışmak, onun için ibadet lezzetinde bir ameliye idi. Emeklilik sonrasında da makale ve kitaplar yayınladı. Bazı çalışmalarını masasının üzerinde yarım kaldı.

Hastalanması, hastane safahatı, vefatı 1 hafta sürdü. Evinde rahatsızlanmış, yeğeni Alperen Tozlu'yu (Bayburt Üniv. Doç. Dr.) arayarak “Kuru öksürük var, bir türlü geçmedi, gel beni doktora götür!” demiş. Alperen, amcasını hastaneye götürmüştü. Doktorlar daha teşkilatlı bir hastaneye götürülmesi yönünde telkinde bulunmuşlar. Alperen, Necmettin Tozlu'nun kızı Dr. Mukaddes'i arayıp durumu bildirmiş. Mukaddes, babasının derhâl Sakarya'ya yanına gönderilmesini istemiş.

Alperen uçakla bu işi gerçekleştirmiş. Mukaddes'in nezaretinde Covit-19 illeti teşhisiyle yatırıldığı Sakarya Hastanesi'nde yoğun bakıma alınmış. 3'üncü günde oğlu Mücahit'i yanına çağırarak yoğun bakımdan çıkamayacağını, zamanın dolduğunu, çağrıldığını belirtmiş ve vasiyetini yazdırmış. Cenazesinin Bayburt Üniversitesi Camisi'nden kaldırılması, herkese hakkını helal ettiğinin duyurulması, Bayburt'a defnedilmesi, aile ve ak-raba ilişkilerinin sıkı tutulması, vasiyetlerinden bazılarıdır.

1947'te Kocayokuş köyünde başlayan dünya hayatı, ideal üzerine kurulu çetin bir mücadele ile "Erdemli Toplum Yolunda" bir ömrü tamamlamış, 27 Şubat 2022'de Sakarya Devlet Hastanesi yoğun bakımında sona ermişti. Necmettin Tozlu, Hakk'a yürüdü. Vasiyeti üzerine Bayburt'ta Üniversite Camisi'nde kılınan cenaze namazından sonra Bayburt Asri Mezarlığı'nda son istirahatgâhına tevdi edildi. Kabri pür nur, mekânı cennet olsun! Allah rahmet eylesin!

Cenaze Merasiminden Kareler (28 Şubat 2022)

Cenaze merasiminde konuşan Prof. Dr. Selçuk Coşkun, yakın çalışma arkadaşının çalışkanlığına, güvenilirliğine, üniversitenin temelinden çatı kiremitlerine kadar yapım aşamasındaki emeğine vurgu yaptı. Cami inşasındaki gayretlerine de değindikten sonra şöyle dedi: “Bu merhumun yattığı musalla taşı bizzat kendisi tarafından yaptırılmıştı. ‘Caminin mütemmimi

olan musalla taşı eksik kalmayın! Birimiz vefat ederse cenazesi buradan kaldırılmalı' dediğini ifade etti. O musalla taşından kaldırılan ilk cenaze kendisinin idi.

NECMETTİN TOZLU’NUN ZİHİN DÜNYASI

Mütefekkirlerin yetişmesinde, zihin dünyalarının oluşmasında eğitim-öğretim yanında bazı başka amiller de önemli yer işgal eder. Bir yakını ve uzun zaman beraber vakit geçirme imkânı bulmuş birisi olarak Tozlu’nun zihin dünyasının yapılanmasında şu başlıkların öne çıktığını ifade edebilirim:

1. Doğduğu Topraklara Bağlılık ve Çocukluk Anıları

Tozlu, doğup büyüdüğü köye derin hislerle bağlıdır. Köyüne ait mekânlar, ruhunu donatan tabiat, çiçeği, böceği, deresi, gözesi, tarlası, çayırı ve tüm yabanıl hayatıyla zihninde ve gönlünde yaşatmıştır. Özel sohbetlerinde pek çok örnekler verdiği köy hayatındaki olaylar, haksızlıklar, güç kullanımı, zulüm, sindirme, bencillik ve ayrıca bazı güzellikler zihin dünyasında önemli bir yere sahipti. Cemiyet yapısındaki bozulmaları, güzellikleri ilk fark ettiği zaman dilimi, bu çocukluk hatıralarında gizliydi. İmkânsızlıklar içinde geçen çocukluk yıllarının etkileyici hatıraları, hayatı boyunca onun zihninde hep taze kalmıştır. Tozlu, bu duygularını bir yazısında şöyle ifadelendirmiştir:

Genel anlamda mekân, doğduğumuz mahal, yer itibarıyla daha da somutlaşır. Elle tutulur, gözle görülür, benim olana çevrilir. Benim köyüm, benim evim, benim mahallem ve bu zincir, benim vilayetim, bölgem, derken ülkeyi de aşarak dünyaya kadar açılır. Dolayısıyla tüm bu tabiat bizi sarar, diriltir, güçlü kılar. Ruhumuzda bir hışırta, ürperti, akisler, derinlikler oluşturur. Böylece o benliğime, bana eklenir. Artık nehir içimde akmakta, mekân hiçbir zaman ulaşamayacağım

bir ufuk gibi beni kendine çekmekte, bana başka bir haz ve hüznün kaynağı olmakta. Bir dağın arkasından dönerek yükselen yahut kaybolan güneş bana ta ötelere, çocukluk yıllarımdan renkleri, sesleri, arzular taşıyan ve her ne varsa bende onları ateşler. Vakit vakit içimizdeki tabiata dalışımız, kabuğumuzu kırar, geçmişe pencereler açar. Böylece içimdeki küllenmiş dünya, hatıralar boşanır. Bir metafizik ürperti, benliğimizi sarar, artık her şey başkalaşmıştır. Bu bir arınmadır. Bu yüzden yüce dinimiz “sıla-i rahîm” diye doğup büyüdüğümüz yerleri, akrabayı ve yakınları ziyaretini kutsamıştır.

Coğrafyamız etimizi, kanımızı beslediği gibi, düşünce gücümüzü, hayallerimizi de besler. Bu akımdan coğrafya-mekân bizimleşir. Bize, içimize, yüreğimize oturur. Vatanlaşır, kutsileşir, bayraklaşır. Hâliyle o, Anadolu kadınının gergefinden, şairin diline, soluğuna, düşünürün tasavvuruna, türkülerini kalbimize akıtan sazın teline kadar her tarafımıza siner. Mekân kaderimizle de ilgilidir. Hayatın bu dünyayla sınırlı olmadığı fikri, bizi ötelere alıp götürür. Bu ötelere, inancımızda ahiret, gelecek dünya, kıyamet, cennet, cehennem, vs. olarak ifadesini bulur. Böylece mekân, yaşanan dünyayla, coğrafyayla da sınırlı kalmaz. Onu aşar ve ötesine uzanır. Hayatı da memadı da kapsar.

Baharları, yazları, suların çağlayıp aktığı çayırıları, çiçeklerle bezenmiş tarlaları, kırları, arı vızıltılarını, boz

bulunak selleri, bu hayatı, çocukluğumu ne kadar da severdim. Hâlâ içimde onlar uğuldar durur. Çiçekler, kırlar, masmavi gök, un gibi beyaz tozlu yollar, cıvıldaşan kuşlar, sıpsıcak bir yaz günü ya tarlaya gitmekteyim, ya “Varyemez’e” azık götürmekteyim. Hele “gem” sürüp de susuzluktan bunalınca soğuk suları massaya (övendere) dayanarak gem üzerinde lokur lokur içtiğimi nasıl unuturum! Dağdan araba getirmek, saman basmak, mal otarmak ama alabildiğine hür bir havayı teneffüs etmek, akranlarla oynamak, hele düğünlerdeki alayı, barı, düğün evlerindeki sevinci, kaynaşmayı, sohbetleri, insanı ta derunundan saran güzellikleri unutmak mümkün değildir. Her insan çocukluğunun insanıdır. Ne kadar değişse de o bu çağdan çok derin izler, kalın çizgiler taşır benliğinde (Tozlu, 2011; 26-47).

2. Annesinin Etkisi

Zihin yapısının oluşmasında, geleneklerine bağlı Müslüman bir yapıya sahip olan ailesi ve şahsiyetinin oluşmasına tesir eden bu yapıda annesinin etkisi çok mühimdir. Ümmi bir kadın olan Zakire Hanım -ki Erdemli Toplum Yolunda adlı eserini ona ithaf etmiştir- âlim bir babanın kızı olarak dinî derinliği olan, küçük yaşlarından itibaren Kur’an okuyan, köklü bir İslam bilgisiyle yetişmiş bir hanımefendidir. Dualarıyla sarmaladığı oğlunu büyütme, okutmak ve onun insanlığa faydalı olmasını sağlamak başlıca idealidir.

Tozlu, Annesi Zakire Hanım'la Birlikte (1978)

Annesinin etkisi benliğine öylesine sinmişti ki onunla en küçük bir sohbetinizde bunu hemen hissederdiniz. Tozlu'da "Anam derdi ki..." sözü, birçok cümlenin başlangıcı, birçok açıklamanın dibacesiydi. Bu nakiller sanki Dede Korkut metinlerindeki özlü sözler çağrışımıydı. Örnek: "Eldeki yara,

duvardaki deliktir oğul.” Tozlu’nun anne ve babasına dair değerlendirmeyi kendi kaleminden alıntılayalım:

Biz bir imkânsızlıklar, yokluklar, ızdıraplar beldesinde yetiştik. Ama şikâyet etmedik. Bunun istismarını yapmadık. Maddi yetersizlikler, manevi ocağımızın, ailemizin aşkı, sevgisi ve sıcaklığı ile tamir edildi. Giderildi. Kine, garaza, düşmanlığa dönüşmesine müsaade edilmedi. Kalplerimizin körleşmesine, içlenmesine yol açabilecek tüm akışlar engellendi. Tüm kötü sıfatların gıdası kesildi. Evet bütün bunları, başlangıçta bir nebze bahsettiğim ana-dedem Ömer Efendi’nin kızı, “Osmanlı Kadını” anam Zakire Hatun’un terbiyeciliği, anlayışı, güzelliği sağladı. Böylece şahsiyetimizin temel yapı taşları, çizgileri, öfkem, inançlarım, yöremiz değerlerine aşk derecesinde bağlılığım bu değerli kadının maharetiyle kurulmuştur. Annem, biz kardeşleri hiç dövmezdi. Ama üzerimizde öyle bir otoritesi vardı ki onu aşmamız, kırmamız düşünülemezdi. Herhangi bir hata işlediğimizde sertçe bakar, kaşlarını çatar ve memnuniyetsizliğini bildirirdi. Bu, bize yeterdi. Herhangi bir okul mezunu değildi. Ama irfan sahibi idi. Kur’an’ı güzel denecek derecede okurdu ve ölünceye kadar buna devam etti. İlkeliydi. Bize, akşam olmadan evde olmamız gereğini tembihlerdi. Ben, hâlâ zamanında evde olmazsam tedirginlik duyarım. Fevkalade vefakârdı. Bütün çocuklarına ve kocasına karşı -ki babam pek sertti- bu özelliğini sürdürmüştür. Sevgisini hiç esirgemezdi. Kızıdığına da müşfikti. Bir “Oğul!” demesi vardı ki

cana can katardı. Çocukları için her türlü fedakârlığa katlanır, bundan büyük zevk duyardı. Hiç unutmam: Bir keresinde okuldan köye gelmiştim. Ortaokuldaydım. Gümüşhane’de okuyordum. O zamanlar ay yıldızlı kasket örterdi ortaokul öğrencileri. Okula dönüşümde anam, beni köyün neredeyse 7-8 yüz metre çıkışına, Büyüyük Kıran dediğimiz yere kadar yolcu etti ve geri döndü. Ben, Vauk Dağı’nın (halk arasında Vavuk) üstündeki hanlara gidip oradan herhangi bir vasıtayla -bu vasıta genellikle kamyon olurdu- vilayete yani okula dönerdim. Vauk Dağı’na bizim araziden -arazimizin adı Var-yemiz’dir- iki yol giderdi. Biri kestirme ve dar, engebelidir. Diğeri düz ve ona nazaran biraz uzundur. Ben düz yolu takip ettim. Dağın üstündeki kahvelere gelince orada oturan bir kadın dikkatimi çekti. Bu, anamdı. Beni yolcu edip eve dönünce şapkamın evde kaldığını görmüş. Aman evladına bir şeyler demesinler diye şapkayı kapıp olanca hızıyla Vauk Dağı’na doğru koşmuş. Kestirme ve engebeli yolu tercih etmiş. Böylece benden önce kahvelere varıp beni beklemeye başlamış. Yanına varınca şaşırdım. Ne göreyim! Kavuşamama korkusuyla öyle hızlı gelmiş ki kan ter içerisinde kalmış. Kadına büyük hürmetim vardır. Hele anaya... Boşuna mı dile getirmiş şair: “Ana gibi yâr olmaz, İstanbul gibi diyar.” diye. Tüm anaların, anam gibi anaların karşısında hürmetle, saygıyla eğiliyorum. Anadolu onların omuzlarında yükselir. Onlar, kuruculardır ve her kadın bir anadır.

Anamın duyarlılığına, inceliğine dair bir hatıramı da nakledemeden geçemeyeceğim: Erzurum’da, üniversite lojmanlarında kalıyoruz. Anam çok hasta. Hemen üniversite hastanesine gittim. İki veya üç doktor arkadaşını getirdim. Muayene ettiler. Muayene bitince konuşmaya başladık. Anam, “Oğul, beni kaldır!” dedi. Kaldırdım. Arkasına yastığı koymamı istedi. Yaslanınca doktorlara: “Evlatlarım, kusura bakmayın sizi buraya, ayağıma kadar çağırttım. Azıcık tutarlı olsaydım çağırtmazdım. Ben, sizin yanınıza gelirdim.” dedi. Doktorlar gerçekten şaşırıyor ve sordular: “Necmettin, anan hangi yüksek okul mezunudur?”

Bütün bunların yanında, anamın çok farklı hasletlerle de bezenmiş olduğunu bugün daha iyi anlıyorum. Bizlere hep uyumlu olmayı, kimselere zarar vermemeyi, haylazlara, yaramazlara uymamayı öğütlerdi. Elimize başkalarının hiçbir şeyi geçmemeli, eşyalarımıza katılmamalıydı. Bu konuda hiç taviz verilmezdi. Babam sert, haşin, gözü pek bir insandı. Anam dâhil hepimiz ondan pek korkardık. Babam sertliğine rağmen merhametliydi. Pek çok kabiliyete sahipti. Sesi çok güzeldi. Herkes türkü söylemesini ister, can kulağıyla onu dinlerdi. Daha ilkokula başlamamıştım fakat rençberlikte babama yardım ederdim. Gem (düven) sürerken söylediği türkülerini ne kadar da severdim.

*Gel benim ördeğim, gel benim kazım,
Ben ölünce kimler çeker yâr senin nazın.*

İçime işleyen o yanık ses, o günlere gidince hatırladığımda hâlâ kalbimi yerinden eder.

Babam, aynı zamanda yörenin, halkın hekimiydi. Diş çekerdi, kırık çıkık bağlar, yaralara bakar, hastalara ilaçlar yapardı. Bir veteriner gibi hayvanlara da bakar, yavru lamalarına kadar birçok konuda onlara yardımcı olurdu. Uzaktan yakından herkes gelir, işini gördürüp giderdi. Bütün bunlar hayır için yapılır, hiç kimseden ücret, vs. alınmazdı. Üstelik gelenlerin hizmeti de görülür, çoğu defa çayları, yiyecekleri de eksik edilmezdi. Bu konuda anamın azıcık gecikmesi yahut işi ağırdan alması hiç mi hiç affedilmezdi. Babam, bir sürede Trabzon-Erzurum arasında süre gelen mal-eşya nakil işinde çalışmış. 10-12 civarında atla resmî barnamesiyle (yük taşıma belgesi) başarılı bir şekilde bu işi yürütmüş. O zaman için böyle bir iş gerçekten önemli ve ciddi bir iş olsa gerek. Babam askerlikte de önemli hizmetler görür ki verilen görevleri üstün başarılarla yerine getirdiğinden dolayı devletçe mükâfatlandırılır (Tozlu, 2020; 30-31).

8 yaşlarında kaybettiği babasına ait bu düşünceler yanında biraz da menfi diyebileceğimiz bir hatırlaması vardı. Asabi, çevresine korku salan, eve geldiğinde çocukların titrediği bir baba olarak hatırlardı.

3. Milliyetçilik-Türkçülük Duyguları ve İslam Davası

Ey benim sarı tamburam

Sen ne için inilersin

İçim oyuk derdim büyük

Ben anıncün inilerim

Yunus Emre

Milliyetçilik ve Türkçülük duyguları bir başka amildir. Tozlu, derdi olan bir adamdır. Türk milletine âşık, onun derdiyle hemderttir. Derdi milletimizin geri kalmışlığı, tembelleğe itilmişliği, ruh köklerini aramadaki isteksizliği, silkinip ayağa kalkmamış olmasıdır. Batı karşısında kaybetmiş olmayı sindirememektedir. Dirilişi ve muasır medeniyetin üstüne çıkmayı şiddetle istemektedir.

Ermeni-Rus işgali ve yakın akraba büyüklerinin -dört büyük amcası başta olmak üzere- cephelerden dönmemiş insanların ağıtlarıyla yüreği dağlanmış, Ermeni zulmü hikâyeleriyle büyümüş, bunların tesiriyle derin bir millî şuura erişmiştir. Bundan kaynaklı, 65-69 yılları arasındaki üniversite tahsili sırasında öğrenci hareketlerinde aktif rol almış ve öğrenci olaylarının içinde bulunmuştur. Tahsilin son sınıfında “oyun içinde oyun” olduğunu, gençlerin kullanılmak istendiğini fark ettiğini, vurma-kırma işlerinden uzak durmayı ve resme daha geniş bir pencereden bakarak Türk Milliyetçiliği ve İslam davasının birbirini tamamlayan ayrılmaz parçalar olduğu idrakiyle kucaklayıcı olmada karar kılmıştı. Bu fikrî yapının oluşmasında Necip Fazıl (1904-1983), Mehmet Akif (1873-1936), Ziya Gökalp (1876-1924), Yahya Kemal (1884-1958), Fethi Gemuhluoğlu (1922-

1977), Seyit Ahmet Arvasi (1932-1988), Sezai Karakoç (1933-2021), Mümtaz Turhan (1908-1969), Nurettin Topçu (1909-1975), Erol Güngör (1938-1983), Hilmi Ziya Ülken (1901-1974), Cemil Meriç (1916-1987), Ali Fuat Başgil (1893-1967), Orhan Türkdoğan (1926-2024) okumalarının yanında aldığı dinî terbiyenin de rolü büyüktür. Burada saydığımız isimlerin bir kısmıyla bire bir tanışık olan Tozlu, onların sohbetlerinde bulunmuş ve fikrî temellerinin oluşmasında önemli merhale katetmiştir. Necip Fazıl, Erol Güngör ve Seyit Ahmet Arvasi ile ilgili yayımlanmış çeşitli makale ve inceleme yazıları ve verdiği konferansları mevcuttur.

*Necip Fazıl Kısakürek ile Birlikte Bir Anı Fotoğrafı (Sağ Ta-
rafta Ayakta) (1969?)*

4. Türk-İslam Medeniyeti ve Tarihi

Türk-İslam tarih ve medeniyetine hayranlığı üst seviyedeydi. Bu bağlamda Yahya Kemal'i çok beğendiği gibi bir beytini de çerçeveletip evinin duvarına asmıştı.

*Deniz ufkunda bu top sesleri nereden geliyor
Barbaros, belki donanmayla seferden geliyor.*

Türk-İslam medeniyeti âdeta onun ilham kaynağıydı. Bunların oluşmasında, Osman Turan'ın Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi önemli bir yer tutar. İbn Haldun, İbn Arabi, Gazali, Mevlana, Yunus, S. H. Nasr, Muhammed İkbâl, İzutsu, İzzetbegoviç etkilendiği düşünürlerin başında gelir. Pek tabii ki şanlı peygamberimiz, sahabeler, tefsir okumaları benliğini doyuran, ruhunu bezeten ana kaynaklardı.

Eserlerinde İslam düşüncesinin temel kaynaklarına göndermelerde bulunması da onun kendi kültürel kaynaklarımızdan, yerli motiflerimizden yararlanma anlayışının ürünü olarak görülebilir. Eğitim bir bilinç ve zihniyet çalışmasıdır. Bu nedenle Tozlu, yalnız eğitim değil, devlet ve toplum, bilim ve hayat, insan ve ahlak konularında da çalışmalar yapma gereği duymuştur. Bu yaklaşımın ürünü olarak “insan doğası ve eğitim”, “ce-miyet ve eğitim”, “aile ve eğitim”, “kimlik ve eğitim”, “eğitimin amacı”, “insan tabiatı ve eğitim”, “insan tabiatına ilişkin yorumlar karşısında eğitim” gibi sistematik konu ve kavramları da eserlerinde tartışmıştır” (Taşdelen, 2011; 228).

5. Halk Kültürü ve Tasavvuf

Halk kültürü, beslendiği bir diğer kaynaktır. Folkloruna, sanatına, örfüne, âdetine, töresine hayranlık duyar, gündelik yaşantısında onlarla mutlu olurdu. Evine uzun zaman koltuk takımı koymamış, geleneksel sedir döşeyerek onu kullanmayı tercih etmişti. Halk kültürüne dair düşüncelerine şu yazısı örnek verilebilir:

Şöyle düşünmekteyim: Kültürümüzün damarları mesabesinde olan âdetler-örfler-gelenekler, bunların bir nevi yansıması diyebileceğimiz oyunlar, türküler, ağıtlar, darbimeseller, maniler, vs. köy toplumlarında mayalanır, şekillenir ve hayattar olur. Maddi kültür unsurları da ihtiyaç ve koşullara dayalı olarak bu yörelerde doğar ve şekillenir. Yani milletin temel kültür unsurları en saf, en tabii hâliyle köy hayatından kaynaklanır. Zaten kültürün var edilişi temelde iki önemli unsura dayanır. İlki insan topluluğunun, birlikte yaşamış bir grubun oluşu, diğeri de soyut düşünce yeteneğidir. Böylece grup hayatının uzun süre bir aradalığı, kendine bir yaşam biçimi oluşturur. İnsanı saran, onun bazı değerlere göre şekillenmesini sağlayan bu kültür ve yansımaları bizim hayata bakışımızı, duyuşumuzu, sevgimizi, hüznlenişimizi, vs. hazırlar. Düşünür, şair, entelektüel, filozof, vs. bu inşaları işler, geliştirir ve dillendirir. Bu manada her topluluk, üretimi, millet kültürünü besleyen, ona akan çaylar gibidir. Ama, bunların kendisine has özellikleri, renkleri vardır. Bu bakımdan köyümüzün kültürel yapısı, geleneksel kültürümüzün çerçevesi

içerisindedir. Ancak kendine has özellikleri de yansıtır. Bu doku incelenmeye hazır beklemektedir (Tozlu, 2020; 33).

Türk musikisinden, özellikle türkülerden çok haz alırdı. Uzun havaları daha bir sever, söylendiğinde eşlik eder, dinledikçe içlenirdi.

Tasavvuf, genç yaşlarından itibaren ilgi duyduğu, geniş okumalarla derin bir bilgi birikimine ulaştığı, pratiğine de vâkıf olduğu ve bizatihi yaşamaya çalıştığı bir alandı. “İnsan bozuldu mu onun elinin değdiği her şey bozulur.” derdi. Her tür bozulmuşluğun farkında ama o kendi nefsinde ve gönlünde istikametini bulmuş, samimi bir müntesip olarak yaşama çabası içindeydi. Yesevi’den Yunus’a, Hacı Bayram’dan Sivaslı İhramzade İsmail’e kadar pek çok kâmil insanı ve bunların cemiyete tesirlerini irdelemişti. İnsanın yetişmesinde tasavvuf terbiyesinin önemine işaret ederdi.

Necmettin Tozlu’nun Seciyesine Dair Birkaç Söz

Tozlu, her şeyden önce çalışkan, disiplinli, düzenli bir akademisyendi. İnandığı değerleri sonuna kadar savunan, onlardan asla taviz vermeyen, inanç sahibi bir kişiydi. Para, şöhret, mansıp, makam umursamayan, Allah’ın rızasını gözetten bir anlayışla, kulluğu yalnızca Allah’aydı. Bilim adamı olarak kürsülerden seslenmenin yanında o, bir sohbet adamıydı. Bardak bardak çay içmeyi, semaver kaynatmayı, bunlar eşliğinde sohbet etmeyi çok severdi. Celalli bir adamdı. Erken sinirlenir, bir anda saman alevi gibi parlar, ama sonra yumuşak bir sesle inişe geçer ve konuyu tatlıya bağlardı. Mizahi bir yanı da vardı. Çok

ciddi konuları bile mizahi bir yaklaşımla ele alır, heyecanlı ve diri bir anlatımla teatral bir üslup içinde muhababına sunardı. Herhâlde konu daha iyi kavranılsın, diye söze “Bizim oralarda...” diye başlar; ya köy kültüründen ya bilindik fıkralardan birini anlatır, olayı karikatürize ederek âdeta canlı bir tabloya dönüştürürdü. Bu anlatı tarzı kendisini mutlu ettiği gibi konunun da gerçekten daha iyi anlaşılmasını sağlardı.

Merhum Muhsin Yazıcıoğlu ile Birlikte Kendi Evinde Memleket Meseleleri İstişare Ederken (1994)

Merhametliydi, yardımseverdi, hayırhahtı. Kendisiyle 10 yıl aralıksız birlikte kurban kesip hissedar olduk ki kendisi hep iki hisseli olur, bir hisseye hiç değmeden onu ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Vefatından sonra başsağlığı edenler arasında üniversitemizden bir profesör Hocamız kendisiyle ilgili bir anısını anlattı: “Erzurum’da talebesiydik. Kendisini sever, zaman zaman

sohbetlerine katılırdık. Ben, tatillerde Erzincan'a gelirken yanına uğurdum. Her defasında benimle Erzincan'da bir iş hanında bekçilik yapan bir garibana harçlık gönderirdi." dedi.

Çocukları ve Yeğenleriyle Birlikte Bir Aile Fotoğrafl (1996)

Zulme ve zalime hiddeti büyüktü. Haksızlıklar karşısında tavrını gizlemezdi. Neye mal olacaksa olsun, dillendirir, direnirdi. Umutluymdu, geleceğe dair olumlu düşünür, milletin makûs talihi yeneceğine inanırdı.

Kendi Evinde Yeğeni (Şimdilerde Genç Bir Akademisyen) Ömer Faruk Tozlu Kucağında (1996)

Necdet Tozlu'nun Torunu Alp Tunga ile Birlikte (Ocak 2022)

Dostları bilirler evinde küçük bir semaver koleksiyonu, bir de tespih koleksiyonu vardı. Kapısı herkese açıktı, evi misafirle dolar taşar, bundan derin bir mutluluk duyardı. Çocukları çok sever, onlarla vakit geçirmeye bayılırdı. Dostları, öğrencileri ve yakınlarıyla ev ortamında bir araya gelmeyi, konuşmayı, dertleşmeyi çok sever ve bunu önemserdi. Gün geçtikçe bu geleneğin değer kaybından endişesi artardı ve Dede Korkut'tan; "Misafiri gelmeyen kara evler yıkılsa daha iyi!" cümlesini hatırlatır, bu güzel geleneği sürdürmemizi telkin ederdi. En yakınlarına, arkadaşlarına misafir gittiğinde evde ağırlandıysa bundan büyük üzüntü duyardı. Oteller ve restoranlar ona göre değildi. İkrâm edilen bir bardak sıcak çay ve gösterilen güler yüz en büyük hazinedi onun nezdinde. Piknik yapmayı, doğada

yürüyüşünü ve yüzmeyi neredeyse hiç ihmal etmezdi. Samimi bir insandı, hinliği yoktu, herkese inanır güvenirdi.

Merhum Mustafa Çalık'ın Evinde (2021)

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş ile Birlikte

Türk dünyasıyla ilgili çalışmalara özel hassasiyet gösterirdi. Manas Üniversitesi'yle ortaklaşa sempozyum

gerçekleştirmiş, ortak bilimsel çalışmaların artırılmasına yönelik projeler geliştirmeyi hedeflemişti. Zira bu konularda deneyimi vardı. 1990'lı yıllarda Van'da, başta Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Seyit Mehmet Şen olmak üzere Necmettin Tozlu'nun da dekan olarak içinde bulunduğu bir ekiple Kırgızistan'da bir ilahiyat fakültesi kurma çabasına girişmişlerdi. Öğretim üyelerinden gönüllülük esasıyla paralar toplandı Kırgızistan'a gönderildi. Bilindik sebeplerle umulan başarı sağlanamadıysa da bölüm seviyesinde bir katkı sağlandı diye biliyorum. Bu seyahat esnasında Kırgızistan'da bir köy ziyaretine götürülmüşler. Tozlu'nun dikkatini çeken olay çocukların aşık oynamaları olmuş. Cızı diye bildiğimiz bir aşık oyunu benim de çocukluğumda oynadığım aşık oyununun aynısıymış. Öyle ki oyun bütün kurallarıyla bizim oynadığımız oyunla bire birmiş. Tozlu, çocuklardan izin isteyip oyuna dâhil olmuş, sakayı eline alarak aşık çırtmaya başlamış. Heyettekiler ve çocukların şaşkın bakışları içinde oyunu sürdürmüş. Bu durumu, bana anlattığında şu sonuca ulaşmıştı: "Biz, gerçekten bu topraklardan, Türkistan'dan gelmişiz. Köklerini bulmuş bir insanın mutluluğunu yaşadım. Hiçbir şey çocuk oyunlarındaki ortaklığımız kadar kuvvetli bir deli olamaz." demişti.

Van'da Piknikte (1996)

Akdamar Adası'na Giderken (1996)

NECETTİN TOZLU’NUN ÖĞRETMENLİĞİNE DAİR BİRKAÇ SÖZ

Sabrınıza sığınarak iki misal vereceğim. İlk görev yeri olan Nevşehir’de öğretmenliğe başladığında yaşadıklarını ve çalışmalarını bana uzun uzun anlatmıştı. Bu anlatılar içinde övgüyle bahsettiği Muzaffer Doğan diye biri vardı ki onu gıyaben tanır hâlde gelmiştim. Kendisiyle yüz yüze tanışma imkânı henüz nasip olmadı ama Muzaffer adını da hiç unutmadım. Ağabeyimin ardından yazdığı bir yazısına tesadüf edince yıllar önce bana anlatılan hikâyenin yazıya geçirilmiş olduğunu gördüm ve Muzaffer’le yeniden karşılaşmış gibi oldum. Muzaffer Doğan... Kendisine selam olsun! Tozlu’nun öğretmenliğine, idealizmine ışık tutması açısından Muzaffer Doğan’ın şu satırlarını sizinle paylaşmak isterim:

51 yıl evvel tanıdım Necmeddin Tozlu’yu. Ben, Nevşehir Lisesi’nde öğrenciydim. O da Nevşehir Kız Öğretmen Okulu’nda öğretmenliğe yeni başlamıştı. O yıllarda komünizm, uyuz hastalığı gibi, aydın geçinenler ve bilhassa üniversitelerde ve liselerde okuyanlar arasında kol gezmekteydi.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Süleyman Demirel’i 12 Mart 1971’de bir “muhtıra” ile alaşağı etmişti. Başta felsefe ve tarih öğretmenlerimiz olmak üzere öğretmenlerin çoğu sosyalistti. Derslerde, her fırsatta bizlere sosyalist-komünist düşünceleri aşulamak için azami bir gayretin içindeydiler. Açlıktan, sefaletten, geri kalmışlıktan söz açarak bizi etkilemek istiyorlardı. Çoğumuz, çevre köy ve kasabalardan gelen işçi ve çiftçi ailelerin

çocuklarıydık. Bize, yabancı olduğu bu düşünceleri aşılacak isteyen öğretmenlerin bazı düşüncelerine hak veriyor olsak da onların millî-İslami-yerli değerlerimize, mukaddeslerimize dil uzatmaları, bizi tedirgin etmekteydi. Donanımsız olduğumuz için tepkilerimiz de cılız kalmaktaydı. O günlerde, Nevşehir’de “Genç Ülkücüler Teşkilatı” kuruldu. Ben ve bazı arkadaşlarım, heyecan tarafı ağır basan bu harekete katıldık. “Ülkücü” olduk. Yere göğe sığamıyoruz. Ana-baba ocağından çok “Ülkü Ocağı”nda geçiyor günlerimiz. Çoğumuz, baba ocağında bulamadığımız sıcaklığı, ülkü ocağında buluyoruz. Alparslan Türkeş’in, Hüseyin Nihal Atsız’ın, Necdet Sançar’ın ve benzeri “Türkçü” yazarların kitapları tavsiye ediliyor, okunuyor okutuluyordu. Arif Nihat Asya’nın “Fetih Destanı”, mehter marşları, dilimizden düşmüyor. Sosyalist arkadaşlarla tartışmak, onlara “kurtarıcı yol”u, “doğru yol”u göstermek için, harıl harıl “9 Işık Doktrini”ni okuyorduk. “Ülkücüyüz!” Ayağımız yere basmıyor. Televizyon henüz hayatımızda yok. Gazetelerden, “komünistler”in, büyük şehirlerde yaptıklarını okudukça hınçlanıyoruz. Tercüman ve Bizim Anadolu gazetelerini, Töre dergisini, Devlet Dergisi’ni okuyoruz. Sık sık “okuyacağımız” ve “okumayacağımız” kitap listeleri asılıyor ülkü ocağının panosuna. “Okunmayacak kitaplar” listesinden unutamadıklarım, Sait Nursi’nin ve Necip Fazıl Kısakürek’in kitapları. “Okunacaklar” listesinde, Adolf Hitler’in “Kavgam” ve Cevat Rifat Atılhan’ın kitapları da yer alıyor.

12 Mart Darbesi'yle ilan edilen sıkıyönetim devam ediyor. Mart soğuğu, buz kesiyor. Bir gün ülkü ocağında, Necmeddin Tozlu ismi etrafında, hararetli bir konuşmaya şahit oldum. "Ecmainciymiş!", "Şeriatçıymiş!", "Büyük Doğucuymiş!", "Necip Fazılciymiş!", "Çok tehlikeli ve tesirliymiş!", "Bu adam, derhâl cezalandırılmıyomuş!", "Gençlerin, onun evine gidip gelmesine engel olunmalıymiş!"

Hararetli konuşmaların merkezindeki bu "Necmeddin Tozlu" kimdi? İçimi, dayanılmaz bir merak duygusu kapladı. Bu "tehlikeli" adamı mutlaka görmeli, tanımalıydım.

Birkaç arkadaşla, Necmeddin Bey'in görev yaptığı Kız Öğretmen Okulu civarındaki evine gittik, çekine çekine ve tedirginlik içinde... Bir akşamdı. Karşımızda ağır başlı, kendinden emin, insana güven veren, alçakgönüllü bir insan duruyordu. İçeride, bizim gibi birkaç genç daha vardı. Bizden sonra gelenler de oldu. Çaylar içildi, sohbet koyulaştı. O akşam, Necmeddin Bey, bilge adamlara mahsus bir eda içinde, konuştuğumuz konuları sorularla, sorularla, sorularla... Hoca'nın verdiği cevaplar... Biz, güneşin altındaki buzlar gibi çözüldükçe çözülüyoruz. Ülkü Ocağındaki hararetli konuşmalar aklıma geliyor. Bir taraftan Necmeddin Hoca'yı dinliyor, bir taraftan da o "konuşmalar"ı ölçüp tartıyorum. Ülkü

Ocağındaki “konuşmalar”, “endişeler”, “kaygılar” doğrudur. Gerçekten de Necmeddin Tozlu “tehlikeliydi”, “çok tesirliydi”. İşte, ben de o akşam o “tesir halkası”nın içine gir(iver)mişim. Necmeddin Bey, o akşam beni de “büyüle(yiver)mişti”. Ben, asıl o akşam Necmeddin Hoca’yı, o genç bilgeyi dinleyince “gerçek ülkü”yü kavrar gibi, anlar gibi olmuşum. Gece hayli ilerlemişti. Necmeddin Bey bir çağlayan gibi konuşuyordu. Gece hiç bitmese diyordum. Nihayet kalktık. Elimize ilk tutuşturulan kitaplar. O kitapların sıcaklığı, içilen çaylar, muhabbet, samimiyet, dostça yaklaşım, güven... O akşamı hiç unutamam.

Günler günleri kovaladı. Okulda duymadıklarımızı, Necmeddin Tozlu’dan duyduk, Ülkü Ocağında bulamadığımızı Necmeddin Tozlu’da bulduk. Necmeddin Hoca’nın evi, bizim için bir “akademi” olmuştu.

Liseyi bitirmiştik ve üniversiteye hazırlanıyorduk. Üniversiteye başlamadan, “Necmeddin Tozlu Akademisi”nin talebesi olmuşum. İçim içime sığmıyordu. O “Akademi”de, Üstad Necip Fazıl gibi bir dehayı tanımıştım. Sezai Karakoç gibi bir şair ve fikir adamını, Fethi Gemuhluoğlu’nu, Nuri Pakdil’i, Erdem Beyazıt’ı, Mehmed Akif İnan’ı, Cahid Zarifoğlu’nu, Peyami Safa’yı, Nureddin Topçu’yu, Ali Fuad Başgil’i ve daha nicelerini tanıdım. Bu “akademi”de, kabukta

kalmamayı, derin düşünmeyi, sıradanlığın tuzağına düşmemeyi, ufuklu bakmayı, dostluğu, kardeşliği, vefayı, çileye talip olmayı, “iman ve İslam”ın en büyük nimet olduğunu, dik durmayı, zulme karşı eğilmemeyi öğrendim. Kâinatın Efendisi Şanlı Peygamber’imize aşkla bağlanmanın usulünü, sahabe efendilerimizin izini sürme edebini, Allah dostlarını; bu toprakları mayalayan Ahmed Yesevileri, Yunusları, Mevlanaları, Şah-ı Nakşibendileri, İmam-ı Rabbanileri, Seyyid Abdulkhakim Arvasileri tanıdım. Bir büyük medeniyetin, İslam medeniyetinin vârisleri olduğumuzu, bu medeniyete liyakatten düşünce, başımıza nelerin geldiğini; bu medeniyetin yeniden hayata hâkim olması için medeniyetimizin “ruh kökü”ne layık olmamız gerektiğini öğrendim.

Necmeddin Bey, bizim için gönderilmiş bir lütuftu. O, gerçekten bir “necm”di, bir “yıldız”dı. Okulda öğrencilerini, akademiye çevirdiği evinde de bizleri aydınlattıyordu.

Necmeddin Tozlu Hoca, ülke çapında önemli mevkilere gelmiş birçok insan yetiştirdi. Nureddin Topçu’nun şu ifadelerini hatırladıkça hep Necmeddin Hoca gözümün önüne gelir: “Yarınki Türkiye’nin kurucuları, yaşama zevkini bırakıp, yaşatma aşkına gönül veren, sabırlı ve azimli fakat gösterişsiz, nümâyîşsiz çalışan, ruh

*cephesinin maden işçileri olacaktır.” Bu ifadelerden tü-
ten mana, Necmeddin Hoca’da tecessüm etmiştir (Do-
ğan, 2011; 179-184).*

İkincisi kendimle ilgili. Bursa’da bir lisede öğretmenim. Göreve başlarken ilk defa girdiğim okul binasının koridorunda emekli öğretmenlerin çerçeveli fotoğraflarını gördüm. Uzun uzun bakıp inceledikten sonra benim fotoğrafım da çerçevelenip bunların devamına asılacak, dedim kendi kendime. Mesleğin 15’inci yılındayım. Ağabeyim Bursa’ya, bana, misafir geldi. Her buluşmamızda olduğu gibi her konuda uzun uzun konuştuk, dertleştik. Öğretmenlikten ayrılmayı düşündüğümü, piyasadan daha çok para kazanabileceğimi söyledim, üzüldü. “Daha çok evin, araban, paran olsa ne olacak!” dedi. “Sen kabiliyetli, idealist bir gençsin. Yılda 10 gencin ruhuna dokunsan, 30 yıllık hizmetinde 300 ideal insan yetiştirirsin. Onların hizmeti aynı oranda çoğalırsa kaybettiğimiz medeniyeti yeniden diriltme yolunda önemli bir ivme kazanırız. Bunun malla, parayla bir karşılığı olur mu! Lise öğretmenliği tatmin etmiyorsa üniversiteye geç, orada çalış. Hem kendini geliştirirsin hem de öğrenci yetiştirirsin,” dedi ve ben 32 yıldır üniversitedeyim.

20 Mayıs 2017’de Türkiye Yazarlar Birliği, İstanbul’da “Erdemli Toplum Yolunda Bir Ömür Necmettin Tozlu” başlıklı bir söyleşi ve plaket taktim töreni düzenledi.

Muzaffer Doğan, Necmettin Tozlu,, Vefa Taşdelen

Sözlerimi Muzaffer Doğan'ın şümulü değerlendirme-
siyle sonlandırıyorum:

Hoca'nın bütün faaliyetlerinin merkezinde "insan" vardır. O, bir ömür Hakk'a ve yeni bir dünya görüşüne bağlı "mükemmel insan"ı, "münevver insan"ı yetiştirmek ve hayatın merkezine yerleştirmek için çalıştı. Allah'a yönelmiş ruh, arınmış gönül, kurtulmuş zihin, yanlışıklara düşmemiş akıl ve ulvileşmiş ahlak sahibi olan ve "istikamet üzere" yaşayan insanın yetişeceği zeminin kurulması için bir ömür harcadı. Bu uğurda, 1970'ten 2022'ye kadar, yarım asırlık bir emeğin sahibidir. Onlarca kitap, yüzlerce ilmî makale yazdı. Birçok ilmî toplantıya katıldı. Çalıştı, didindi, büyük gayretler gösterdi. Parolası, çok sevdiği ve Üstat kabul ettiği Necip Fazıl'ın bir "noktalama"sında dile getirdiği gibiydi:

*Garip geldik, gideriz, rafa koy evi-barkı;
Tek, dudaktan dudağa geçsin ölümsüz şarkı.*

Necmettin Tozlu, "hocaların hocası" sıfatını tam manasıyla hak etmiş bir iman, ahlak ve irfan adamıydı. Bugün, Türkiye üniversitelerinde, bürokraside ve eğitim hayatımızda yetiştirdiği o kadar insan var ki bu insanlar, Necmettin Tozlu Hoca'dan aldıkları ruhla, ülkemize ve insanımıza hizmet etmektedirler (Doğan, 2011; 184).

Hazırünü tekrar saygıyla selamlıyorum.

PROF. DR. NECMETTİN TOZLU’NUN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Gümüşhane’de doğdu (1945). İlk ve orta tahsilini memleketinde, lise tahsilini Ankara Yüksek Öğretmen Okulu hazırlık sınıfında tamamladı. Ankara Yüksek Öğretmen Okulu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi’ni bitirdi (1969).

Belli süreler Nevşehir, Trabzon ve Giresun’da görev yaptı. 1977’de Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde pedagoji asistanlığına başladı. Daha sonra söz konusu üniversitenin fen edebiyat fakültesi bünyesinde açılan felsefe bölümüne geçti. 1980’de “İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma” adlı doktora çalışmasıyla doktor ünvanını aldı.

1984’ten itibaren araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere ABD Michigan Üniversitesi Felsefe Bölümü’ne gönderildi. 2 Kasım 1987’de Eğitim Felsefesi alanında doçentlik ünvanını aldı. Aynı yıl Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi’ne naklen atandı (12/01/1990). Aralık 1992’de profesörlüğe yükseltildi. Bilahare Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi’ne geçen Tozlu, aynı fakültenin bir süre (20/08/1992-20/04/1993 tarihleri arasında vekâleten, 20/04/1993-24/02/1995 tarihleri arasında da asaleten) dekanlığını yürüttü. Tozlu, yaklaşık 50 yıl eğitim hayatının içinde bulunmuştur. Bunun 7 yılı Öğretmen Okulu ve Öğretmen Liselerinde, geri kalan yaklaşık 45 yılı Doğu Anadolu üniversitelerinde (13 yıl Erzurum Atatürk

Üniversitesi'nde, 20 yıla yakın bir süre Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve 8 yıl Bayburt Üniversitesi'nde) hizmetle geçti.

I. Akademik ve İdari Görevler

1. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde bulunduğu süre içerisinde bu fakültenin Teksir Kolunun teşkilinde görev aldı ve bir yıl süreyle bu kolun işletme ve çalışmalarında bulundu.

2. 1990-1992 arasında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nün başkanlığını yaptı.

3. 1990-1992 arasında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nce çıkarılmakta olan Sosyal Bilimler Dergisi'nin Yayın Kurulu Başkanlığı'nı yürüttü.

4. 1991'de Yüzüncü Yıl Üniversitesi İhale Komisyonu Başkanlığı'nı yaptı.

5. 1994'ten itibaren, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde, Sosyal ve Fen Bilimleri dergilerini çıkardı. Pek çok bilimsel derginin yayın kurulu üyeliğini yaptı. (YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünce çıkarılan dergilerin yayın kurulu üyeliğini yaptı. Felsefe Dünyası Dergisi'nde hakemlik, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesince çıkarılan dergide hakemlik, Haran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesince çıkarılan dergide yayın kurulu üyeliği, Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesince çıkarılan Sosyal Bilimler Dergisi'nde hakemlik yaptı. The American Journal of Islamic Social Sciences'ın tercüme edilerek İslami Sosyal Bilimler Dergisi adıyla yayınlanan versiyonunda yayın kurulu üyeliği yapmıştır).

6. Türkiye I. ve II. Eğitim Felsefesi Kongreleri'ni (5-8 Ekim 1994, 23-25 Ekim 1996) tertip etti.

7. 1991'den sonra Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Formasyon Programlarının tanzimi ve uygulanması görevlerini yürüttü.

8. 17. Eğitim Şurası'na davetli olarak katıldı (13-17 Kasım 2006, Ankara). "Türk Millî Eğitim Sistemi'nde Kademeler Arası Geçişler, Yönlendirme ve Sınav Sistemi" Komisyonunda yer aldı. Konuya ilişkin bir tasarı sundu.

9. 21-27 Ocak 2008 tarihleri arasında Uluslararası Atatürk Alatoo Üniversitesi (Bişkek/Kırgızistan) Pedagojik Formasyon Eğitim programına davet edildi ve aşağıdaki konularda seminer verdi.

a) *Küreselleşme Bağlamında Eğitim.*

b) *Çağdaş Okul Bağlamında Öğretmen Yetiştirme.*

c) *İnsan, İnsanın Meseleleri, Etkili Bir Eğitim ve Öğretimin Şartları.*

d) *Niçin ve Nasıl Çalışırım? (A. Toynebee'nin Çalışma Usulü Üzerine Yorumlar).*

10. 1987'den itibaren Yardımcı Doçentlik, 1992'den itibaren de Eğitim ve Eğitim Felsefesi ve yakın branşlarda doçentlik ve profesörlük atamalarına ilişkin dosyalar üzerine pek çok rapor hazırlandı.

11. Van YYÜ Eğitim Fak. Dekanlığı (1992-1995)

12. Bayburt Üniversitesi Eğitim Fak. Dekanlığı (2012-2018)

13. Bayburt Üniversitesi Rektör Yardımcılığı (2014-2018)

14. Bayburt Üniversitesi Rektör Başkanışmanlığı (2018-2021)

II. Eğitim Bilimine Katkısı

Alanında yapmış olduğu çok sayıda yayın, katıldığı ulusal ve uluslararası etkinliklerle ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde düzenlenmesine ön ayak olduğu Türkiye I. ve II. Eğitim Felsefi Kongreleri'yle, eğitimin kuramsal boyutuna dikkat çekmiş, eğitim kuramının eğitim pratiği açısından önemli olduğunu savunmuştur. "Eğitim Felsefemiz" kavramını tanımlamaya ve ona bir içerik kazandırmaya çalışmış, bu bağlamda uluslararası kaynaklara olduğu kadar kendi kültür ve geleneğimizdeki "yerli unsurlara" da göndermede bulunmuş ve bu unsurların sağlayabileceği imkânlar üzerinde durmuştur. Buna yetiştirdiği onlarca öğrenci ile eğitim ve akademik hayatımıza yaptığı büyük katkı da eklenebilir.

III. Yayınları

a. Yayınlanmış Kitapları

01. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma, MEB Yay., İstanbul, 1989.

02. Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, Akçağ Yay., Ankara, 1991.

03. Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler, YYÜ Fen-Edebiyat Fak. Yay., Van 1992/2. Baskı, Mikro Yay., Ankara 2003.

04. Orta Öğretimde Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi-Yüksek Öğretime Geçişe Yönelik Bir Model-YYÜ (Araştırma Fonu Başkanlığınca desteklenen bu proje, daha sonra aynı birim tarafından yayınlanmıştır.), Van, 1992.

05. İbn Tufeyl'in Eğitim Felsefesi, İnkılap Yay., İstanbul, 1993.

06. Âşık İlhami (Nuri Baba), (Necdet Tozlu'yla birlikte), Van, 1995.

07. Eğitim Felsefesi, MEB Yay., İstanbul, 1997/2.Baskı, MEB Yay., İstanbul, 2003.

08. Bilim ve Hayat, Diyanet Vakfı Yay., 2. Baskı, Ankara, 2005.

09. İnsandan Devlete Eğitim, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2003.

10. Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler, 2.Baskı, Elis Yay. Ankara, 2003.

11. Erdemli Toplum Yolunda, 21. Yüzyıl Yay., Ankara, 1998.

12. İsmail Ünalmiş ve Akçağ Hareketi, Akçağ yay., Ankara, 2018.

13- Eğitimden Felsefeye, 3 cilt, Bayburt Üniv. Yayınları, Bayburt-2016.

b. Çevirileri

1. İkbâl'in Eğitim Felsefesi, (K.G.Saiyidain'den çeviri), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2003.

2. Eğitim Üzerine Felsefeler -Batı Düşüncesinin Temelleri Üzerine- (R.S.Brumbaugh, N. M. Lawrence'ten çeviri), Ders Notları, Van, 1990.

3. "Eğitim Felsefesi Can mı Çekişiyor?", (D.C. Philips "Philosophy of Education: In Extremis?", Educational Studies, Vo.14, Num.1, Spring, 1983, pp.1-30'da yayınlanan makalenin çevirisidir). Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, S.17, Erzurum, 1989, s.199-233.

c. Kitap Bölümleri

01. "Eğitimin Felsefi Temelleri", Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Mikro Yay., Ankara 2002, s. 61-65.

02. "Eğitim-Demokrasi-Toplum, Öğretmen Eğitimi, İnsan Yetiştirme Modelimiz, Tolum ve Suç, Şahsiyet ve Sorumluluk, Kültür Krizi ve İletişim, Bilim ve Toplum", Toplum Yolunda, Edit.: Adem Solak, Hegem ve Bilim Adamı Yay., Ankara, 2004, s.131-174.

03. "Kültür ve İletişim", İnsan Yolunda, Edit.: Adem Solak, Sahra Yay., İstanbul, 2004, s.51-62.

04. "Felsefenin Çalışma Alanları ve Sosyal Bilimler İçindeki Yeri", Felsefe Yolunda, Edit.: Adem Solak, Hegem ve Bilim Adamı Yayınları, Ankara, 2004, s.57-95.

05. “Eğitim, Demokrasi, Toplum”, 21. Yüzyılda Sosyoloji ve Eğitim-Küreselleşme ve Toplum, 2. Baskı, Edit.: Adem Solak, Hegem, İstanbul,2005, s.131-166.

06. “Giriş Yahut Hayat Hikayeleri Üzerine Kısa Bir Analiz”, Hayat Yolunda,Edit.: Adem Solak, Hegem Yay., Ankara, 2006, s.1-8.

07. “Bir Varmış Bir Yokmuş”, Hayat Yolunda, Edit.: Adem Solak, Hegem Yay., Ankara, 2006, s.93-134.

08. “Eğitimin Siyasi Temelleri”, Eğitim Bilimine Giriş, Hegem ve Bilim Adamı Yay., Ankara, 2006, s.159-175.

09. “Eğitimin Felsefi Temelleri”, Eğitim Bilimine Giriş, Hegem ve Bilim Adamı Yay., Ankara, 2006, s.19-42.

10. “Basında Papaz Cinayeti”, Küresel Yolda Papaz Cinayeti, Edit.: Adem Solak, Hegem, Ankara, 2006, s.1-59 (aynı çalışma Küresel Süreçte Medya ve Şiddet adı altında yayımlandı ve 3. baskısını yaptı).

11. “Üniversitenin Mesuliyeti”, Dünyada ve Türkiye’de Üniversite, Edit: Necmettin Tozlu, Vefa Taşdelen, Mehmet Önal Bayburt Üniv. Yayınları, No:18, Ankara, 2016.

ç. Ortaklaşa Yayınlanan Eserler

01. Eğitim Denetiminde Yeniden Yapılanma (Panel), Tem-Sen (Türk Eğitimciler ve Eğitim Müfettişleri Sendikası), Tem-Sen Yay., Van, 2004.

02. Bütün Yönleriyle Necip Fazıl, (Türkiye Yazarlar Birliği ile YYÜ Eğitim Fakültesi'nin birlikteliği ile hazırlanmıştır). Ankara, 1994.

03. Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi, (5–8 Ekim 1994), Y.Y.Ü. Eğitim Fak., Van, 1994.

04. Türkiye II. Eğitim Felsefesi Kongresi, (23–26 Ekim 1996) YYÜ Eğitim Fak., Van, 1996.

05. Eğitim Bilimine Giriş, Editörler: Necmettin Tozlu-Şule Erçetin, Hegem ve Bilim Adamı Yayınları, Ankara, 2006.

06. Dünyada ve Türkiye'de Üniversite, Edit: Necmettin Tozlu, Vefa Taşdelen, Mehmet Önal Bayburt Ü. Yayınları, No:18, Ankara, 2016.

07. Necmeddin Tozlu Kendi Kaleminden EĞİTİMDEN FELSEFEYE NECMETTİN TOZLU ARMAĞANI Editörler Vefa Taşdelen-Ahmet Yayla-Alaattin Karaca, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, No: 50 Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, No: 2 ss.21-82, Ankara, 2011.

08. Necmettin. Tozlu, Vefa Taşdelen, Mehmet Önal, Çağın Sorunları Karşısında Eğitim, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Bayburt, 2014.

09. N. Tozlu, C. Bököşov, K. Urmanbetova, K. Boobekova, A. Eşenkulova, A. Babataev, I. Uluslararası Türk Halklarının Felsefi Mirası Sempozyumu Metinler, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Bayburt, 2019.

d. Makaleleri

1. Yurt Dışında Yayınlanan Makaleleri

01. “Economic Development and Responsibility, European Teachers Seminer on Development Education in Secondary Schools”, Bolu/Abant, Türkiye, 20-25 September, 1987. (Bu bildirinin özeti Council of Europe Report’ ta Strasbourg 1988’ de yayımlanmıştır).

02. “The Value Dimension in Teacher Training”, 1991 ICET World Assembly UNESCO. Paris, 20-24 July, 1992. (Bildirinin Özeti, ICET Theme- Teacher Education in an Era of Global Change Monday 20 to Friday 24, July 1992’ de yayımlanmıştır).

03. “Moral Bases of Teacher Training” adlı bildiri 18-22 Temmuz 1994’ teki ICET Uluslararası Konferansında sunulmuş, konferans sonrası basılan kitapçıkta yayımlanmıştır.

04. “The Consept of Wisdom in The Bible and Qur’an”, Studies in Interreligious Dialogue, 13.01.2003 (Mehmet Önal’ la birlikte).

05. “Muhammed İkbal (A Model Wise Man (Hakim) for he Contemporary Muslim Educators)”, Hamdard Islamicus, July-September 2007, Vol. XXX, No.3, p.79-87 (Mehmet Önal ile birlikte).

2. Yurt İçinde Yayınlanan Makaleleri

01. “Ruh ve Beden Bütünlüğü Açısından Değerler Eğitimi”, Dünden Yarına Türk Milli Eğitim Sempozyumu, 29 Eylül-2 Ekim 1988, Tokat.

02. “Uyuşturucular, Gençlik ve Aile”, I. Aile Őûrası, 17-20 Aralık 1990, Ankara, (I. Aile Őûrası Bildirileri, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1990), s. 267-271.

03. “Salyazı (Posus)’lı Nuri Baba”, Geçmişte ve Günü-müzde Gümüşhane Sempozyumu, Gümüşhane Valiliği, An-kara, 1991, s.669-677.

04. “Seçkin Âlim ve Büyük Yetiştiricilerden Gümüşhaneli Gerdankıran Ömer Hulusi Efendi”, Geçmişte ve Günü-müzde Gümüşhane Sempozyumu, Gümüşhane Valiliği, Ankara, 1991, s.578-579.

05. “ağımız İnsan Tipinin Yetişmesinde İşlam’ın Rolü”, Uluslararası Ebedi Risalet Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, 1991.

06. “Ivan Illich’in Okulsuz Toplumu veya Liberal Eğitim Anlayışının Radikal Eleştirisi Üzerine”, Felsefe Dünyası Der-gisi, S.10, Aralık 1993.

07. “Eğitim Sistemimizin İnsan Anlayışı, Bilgi, Muhteva ve Metod Açısından Bir Tahlili”, Zaman, 13-17 Şubat 1993.

08. “Eğitim Felsefemizin Temel Prensipleri Üzerine”, YYÜ Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, S.18, Van, 1995.

09. “Necip Fazıl Kısakürek’de Eğitim Düşüncesi Üze-rine”, Bütün Yönleriyle Necip Fazıl, Türkiye Yazarlar Birliği ve YYÜ Eğitim Fakültesi Ortak Yayım, Ankara, 1994.

10. “Bilim ve Toplum”, YYÜ Eğitim Fakültesi Sosyal Bi-limler Dergisi, S.1, Aralık 1994.

11. “Türk Dünyasının Yeniden Yapılanmasında Manevî Boyutun Önemi”, Zaman, 26-27 Mayıs 1994.
12. “Değişmenin Zarureti ve Direnmenin Onuru”, Türk Yurdu, Şubat 1994.
13. “Açılış Konuşması”, YYÜ, I. Türkiye Eğitim Felsefesi Kongresi, 5-8 Ekim, Van, 1994.
14. “İkbal’in Eğitim Felsefesi”, Felsefe Dünyası, S.16, 1995.
15. “Düşüncenin, Dilin ve Kalemın Kurtuluşu: Açık Toplum”, Zaman, 15-18 Temmuz 1995.
16. “Bilim ve Geleceğimiz”, Felsefe Dünyası, S.18, 1995.
17. “Sanatın Ahlakî Boyutu”, İkinci İslam Dünyası Sempozyumu, 19-22 Ekim, Trabzon, 1995.
18. “S. Ahmet Arvası Açısından Varlık”, Felsefe Dünyası, S.18, 1995.
19. “Orta Öğretimin Yeniden Şekillenmesinde Muhteva Boyutu”, Türk Ocakları Genel Merkezi, 6. Millî Eğitim Sempozyumu, 4-5 Ekim 1996, Kütahya.
20. “Eğitim Sistemimizin Yeniden Şekillenmesinde Bir İdeoloji Olarak Batılılaşma Düşüncesinin Etkisi”, YYÜ Eğitim Fakültesi, 2. Eğitim Felsefesi Kongresi, 23-26 Ekim, 1996.
21. “Sunuş Bildirisi: Oluşumlar Karşısında Eğitim Dünyamıza Genel Bir Bakış”, YYÜ, II. Eğitim Felsefesi Kongresi, 23-26 Ekim 1996, Van.

22. “Şahsiyet, Görev Bilinci ve Sorumluluk”, Pamukkale Üniversitesi, Felsefe Kongresi, 7–9 Ekim, 1996, Denizli.

23. “Geleceğin Dünyasında Eğitim”, Yeni Türkiye, 21. Yüzyıl Özel Sayısı, Mart-Nisan 1998, s.805.

24. “Özeleştirici ve Bir Bilinç Hali Üzerine Düşünceler”, Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Düşünce Platformu, 2–3 Mart 2005, Hilton Oteli/Ankara.

25. “Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi”, Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, 26-28 Kasım 2004, Grand Cevahir Hotel ve Kongre Merkezi/İstanbul. (N.Tozlu ve C. Topsakal birlikte).

26. “Bazı Siyasi Partilerin Programlarında Yer Alan Yoksulluğa İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Analiz”, Yoksulluğun Çareleri Toplantısı, İnfak Vakfı, Ulus/Ankara 2005.

27. Millî ve Yerel TV Programlarında eğitim üzerine tartışmalara katıldı (Örneğin: Eğitim Üzerine, Van TV, 31.01.2006, saat 21.00-23.00; Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi Konulu TV tartışma programı, Kanal A, 02/03/2005, saat 09.00-12.30).

28. Ankara il ve ilçe belediye başkanlarının katıldıkları Yoksullukla Mücadelede Merkezi ve Yerel Yönetimler konulu açık oturumu yönetti (03/04/2005, saat 10.00-13.00).

29. “Necmettin Tozlu İle Eğitim Meselelerimiz Üzerine”, Bekir S. GÜR’le Muhafazakâr Düşünce Dergisi adına gerçekleştirilen mülakat (Ağustos-Eylül 2005, Elektronik posta yoluyla).

30. “Birlikte Yaşama İmkânı Üzerine”, Suçla Mücadelede Aile Eğitiminin Önemi ve Türkiye’de Denetimli Serbestlik Uygulamaları Sempozyumu, Amasya, 22-24 Mayıs 2008.

IV. Bilimsel ve Sanatsal Faaliyetler

1. Atatürk Üniversitesi’nde bulunduğu yıllarda 20-25 Ekim 1987’de AT’ça Bolu/Abant’ta düzenlenen sempozyuma tebliğci olarak katıldı. Ayrıca yine üniversite adına eğitimle ilgili MEB Talim Terbiye Heyeti’nde ele alınan çeşitli konulara tartışmacı olarak katıldı.

2. 17-20 Aralık 1990’da Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunca düzenlenen I. Aile Şurasına tebliğci ve müzakereci olarak katıldı.

3. 23 Ocak 1991’de Körfez Krizi nedeniyle Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarafından düzenlenen açık oturuma konuşmacı olarak katıldı.

4. 24 Kasım 1991’de Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarafından düzenlenen Öğretmenin Sosyal Statüsü adlı panele yönetici olarak katıldı.

5. 9/12/1992’de X. Vakıf Haftası münasebetiyle Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nin düzenlediği Vakıflarımız ve Vakıf Hizmetlerimiz adlı sempozyumun oturum başkanlığını yaptı.

6. 1991’de Van’da yapılan Risâlet Sempozyumu’na tebliğci olarak katıldı.

7. 24 Kasım 1992’de Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı’nca düzenlenen Öğretmenler Günü Kutlama Programı’nı tertip etti.

8. 13-17 Haziran 1990’da Gümüşhane Valiliği ve Atatürk Üniversitesi’nce ortaklaşa düzenlenen Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane sempozyumunun tertip heyetinde yer aldı.

9. 18-22 Temmuz 1994’te İstanbul’da ICET (International Council of Education for Teacher) tarafından düzenlenmiş uluslararası konferansa katılarak “Moral Bases of Teacher Training” adlı bildiri sundu. Bu bildiri konferans sonrası basılan kitapçıkta yayınlandı.

10. 27-29 Eylül 1993’te düzenlenen 14. Millî Eğitim Şurası’na davetli üye olarak katıldı. Bu şûrada “Eğitim Kurumlarının Yönetimi ve Yöneticiliği” komisyonuna başkanlık yaptı. Ayrıca “İlköğretim Müfettişlerinin Yetiştirilmesi” konulu bir bildiri sundu.

11. 13-19 Ekim 1993’te Harran Üniversitesi’nde düzenlenen İslâm’da Aile ve Çocuk Terbiyesi konulu sempozyuma katıldı.

12. 20-23 Ekim 1994’te Türk Felsefe Derneği’nin düzenlemiş olduğu Felsefe Kongresi’ne katıldı.

13. 3-4 Eylül 1994’te Gümüşhane’de düzenlenen E. Pestil ve Kuşburnu Festivali’ne katılarak, “Kültürel Gelişme, Ekonomik Kalkınma ve Göç Bağlamında Gümüşhane” adlı bildiri sundu.

14. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü’nce düzenlenen I. ve II. Eğitim Felsefesi Kongreleri’nin (5-8 Ekim 1994, 23-25 Ekim 1996) tertip heyeti başkanlığı yaptı. Kongrelerde birer tebliğ sundu.

15. 25-27 Nisan 1997’de İstanbul’da Umut Vakfı’nca düzenlenen ‘Bölgesel İş Birliği ve Demokrasinin Geliştirilmesinde Ulusal ve Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Türkiye, Balkanlar ve Ortadoğu konulu sempozyumu “Toplumsal Dinamizmin ve Siyasal Yapılanmanın Üçüncü Sektör Boyutu” adlı bildiriyle katıldı.

16. Pamukkale Üniversitesi ve Türkiye Felsefe Derneğinin ortaklaşa düzenledikleri Felsefe Kongresi’ne, “Şahsiyet, Sorumluluk ve Görev Bilinci” başlığını taşıyan tebliğle katıldı. Bildiri daha sonra Felsefe Dünyası, Kış 1997, S.23’te yayımlandı.

17. YYÜ Eğitim Fakültesince yapılan faaliyetlere Dil, Kültür, Eğitim konulu tartışmayı Eğitim Bilimleri Bölümü adına tertip ederek katkıda bulundu. Söz konusu tartışmanın yöneticiliğini yaptı (5-7 Mayıs 1998).

18. “Modern İnsanı İnşa Temelinde Yoksulluk”, Yoksulluk Sempozyumu (29 Mayıs-1 Haziran/ İstanbul, 2003. Tebliğ basılan kitapta yer aldı), Yoksulluk-I, C.I, s.22-31. İstanbul, Temmuz 2003.

19. “Türkiye’nin Merkezi Bir Güç Oluşunda Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Üzerine Bir Tartışma”, Bildiriler Kitabı, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul, 2004, s.201-211.

20. “Yeni Bir Çağın Eşiğinde Eğitimde Yeni Arayışlar” üst başlığıyla tertip ettiği toplantının “Eğitim Sosyolojisi ve Eğitim Felsefesi” komisyonunda yer aldı. Abant Platformu 9. Toplantı, 1-3 Temmuz 2005, Erzurum.

21. II. Sosyal Bilimler Eğitim Kongresi, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Mdlüğü., Van Valiliği ve Yüzüncü

Yıl Üniversitesi Eğitim Fak. 26-28 Mayıs Van, 2005'te tertip edilen kongrede, "Sosyal Bilimler Eğitimi ve Öğretmen Yetiştirme" konulu panele tartışmacı olarak katıldı. Aynı kongrede "Sosyal Bilimlerin Felsefî Temelleri Üzerine" adlı bir bildiri sundu.

22. HEGEM tarafından düzenlenen Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu Uluslararası kongrenin tertip heyetinde yer aldı (15-17 Eylül, Trabzon-Giresun, 2006).

23. YYÜ ve Van Valiliğince tertip edilen Eğitim ve Öğretimle, Öğretmen Okullarının kuruluş yıl dönümüyle ilgili pek çok programa katıldı (Örneğin: 16 Mart 2006'daki anma programında: "Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme, Kariyer Basamakları ve Öğretmenlerin Özlük Hakları, Öğretmen Yeterlilikleri" konulu tartışmayı yönetti).

24. "Üstün ve Özel Yetenekli Çocukların Özellikleri, Seçimleri ve Eğitimleri" konulu konferansı, MEB'ce tertip edilen seminer programı çerçevesinde verdi (Bilim ve Sanat Merkezi/Van, 5 Eylül 2006).

25. Küreselleşme Karşısında Değerlerimiz ana konusu çerçevesinde tertiplenen Felsefe Kongresi'ne (3-4 Haziran 2005, Millî Kütüphane/Ankara) "Küreselleşme Sürecinde Eğitim Üzerine Bir Tartışma" konulu bildiri sundu.

26. Eğitim Bir-Sen tarafından tertip edilen "Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigma Arayışları" (4-5 Kasım 2006) adlı sempozyum düzenleme kurulunda yer aldı ve sempozyuma "Kademeler Arasında Geçişler" konulu bir tebliğ sundu.

27. "Değişim Olgusu Çerçevesinde Van'a Bakış," Van'da Sosyal Değişim konulu panelde yapılan tahlil (21/12/2006, daha

sonra bu tahlil Düşünce dergisinde yayımlandı: Yıl 2, S.16, Şubat 2007, s.82-84).

28. “Birliktelik Üzerine” konulu bir konferans verdi (Kutlu Doğum Haftası, Diyanet Kültür Sitesi Konferans Salonu, 28 Nisan 2007, Van).

29. “Tarih Şuuru Çerçevesinde Çanakkale” konulu bir konferans verdi. (Diyanet Kültür Sitesi Konferans Salonu, 28 Nisan 2007).

30. “Öğretmenlik Mesleği” konulu bir konferans verdi. (Erzincan, Müftülük Konferans Salonu, 24 Kasım 2016).

31. “Var Olmak Kavgamız” konulu bir konferans verdi. (Kırşehir Üniversitesi Konferans Salonu 24 Kasım 2015).

32. “Var Olmak Kavgamız” konulu bir konferans verdi. (Amasya Üniversitesi Konferans Salonu 24 Kasım 2016).

33. Bayburt Üniversitesi’nin “Düşünce hayatımızda ve Kültürümüzde Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu” (21-22 Mayıs 2015) adlı sempozyum düzenleme kurulunda yer aldı.

34. Bayburt Üniversitesi’nin “XIX Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu” (28-30 Mayıs 2014) adlı sempozyum düzenleme kurulunda yer aldı.

35. Prof. Dr. Fuat Sezgin Bize Ne Söyler, Başlıklı Bayburt Üniversitesinde Konferans verdi. (29. Nisan 2019)

36- “Eğitim Felsefesi, Öğretmenlik, Öğretmen Mesleği Etiği, Öğretmenlik Misyonu Millî Manevi ve Evrensel

Sorumluluklar” konulu konferans verdi (Iğdır Milli Eğitim Müdürlüğü, 21 Kasım 2018).

37. Öğretmenlik Misyonu Milli Manevi ve Evrensel Sorumluluklar” konulu konferans verdi (Van YYÜ Necmettin Tozlu Konferans Salonu, Mart 2020).

V. Ödüller

2014 yılında yayımlanan “Eğitimden Felsefeye” adlı 3 ciltlik eseriyle 2015 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından “Yılın Fikir Adamı” ödülüne layık görüldü.

2015 Yılında Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı (ATAM) Şeref Üyeliğine seçildi.

KAYNAKÇA

Necmeddin Tozlu Kendi Kaleminden EĞİTİMDEN FELSEFEYE NECMETTİN TOZLU ARMAĞANI Editörler Vefa Taşdelen-Ahmet Yayla-Alaattin Karaca, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, no: 50 Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, no: 2 ss.21-82, Ankara-2011.

Muzaffer Doğan Nevşehir'den Necmeddin Tozlu Geçti EĞİTİMDEN FELSEFEYE NECMETTİN TOZLU ARMAĞANI Editörler Vefa Taşdelen-Ahmet Yayla-Alaattin Karaca, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, no: 50 Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, no: 2 ss.179-184, Ankara-2011.

Vefa Taşdelen, Eğitimden Felsefeye NECMETTİN TOZLU ARMAĞANI Editörler Vefa Taşdelen-Ahmet Yayla-Alaattin Karaca, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, no: 50 Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, no: 2 ss.228, Ankara-2011.

Prof. Dr. Necmettin Tozlu'ya Göre ğretmenin Yetiştirilmesinde Felsefenin Rolü

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi*

Bu husustaki görüşlerini merhum Necmettin Tozlu (1945-2022)'nun kendi eserlerinden aktarmalar yaparak ortaya koymanın uygun olacağını düşünüyorum. Necmettin Bey'e göre bir ğretmen için son derece önem arz eden felsefe eğitimi ülkemizde, ğretmen yetiştirme sistemine girdirilmemiştir. Formasyon derslerinde bile felsefeye yer verilmemiştir. Felsefe, ortaöğretimde, sadece edebiyat bölümlerinde okutulmuş, fen bölümlerinde ise hiç yer verilmemiştir. Oysa bilindiği üzere birçok filozof fen saharından gelmiştir. Orta ğretimde felsefe bütün öğrencilere ders olarak verilmelidir.

Prof. Dr. Necmettin Tozlu, Alfred Fouille (1838-1912)'den şu görüşleri aktarıyor: "Yüksek muallim mektebinde felsefe, tedrisatın ahlâkî mihverini teşkil etmelidir. Halbuki

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Emekli)

bilhassa fen kısımlarında felsefe ve klasikler hemen hemen hiç yok gibi... Filozofik ve klasik terbiye almayan matematikçi ne olabilir. Ancak fen işçisi olabilir.” Fouilleé'ye göre x ve y'lerle hiçbir kimse olgunlaştırılmaz.

Ayrıca Tozlu, aynı düşünürden şunları da aktarıyor: “Bütün gramer, edebiyat, tarih ve fen muallim namzetlerine kuvvetli felsefe okutulmalı, (lisan ve agregasyon) imtihanlarında ciddi felsefe kompozisyonları istemeli. Bu suretle onlar kendi branşlarındaki ihtisasla beraber kuvvetli mürebbî de olurlar.”¹

Öğretmen adayları, eğitim felsefesi alanında verilen tüm dersleri almakla iyi bir eğitim görmüş olur. Bu bakımdan öğretmenliğe hazırlanan kimsenin programlarının en önemli kısmını eğitim felsefesi teşkil eder. Çünkü iyi bir felsefe bilgisi öğretmene “başkalarının tecrübelerinden faydalanmayı, ölü sonuçlardan kaçınmayı, bağımsız ve yapıcı düşünmeyi, benimsenmesi gerekenin nasıl elde edilebileceği hususunu öğretir. Böylece öğretmen, öğrenciye her şeyi öğretme sevdası yerine, aklın çalıştırılması, maharetlerin kazandırılması, sorumluluğun kavratılması ve özlü ideallerinin verilmesini amaç edinecektir. Bütün bunlar ancak felsefî bir anlayışla sağlanabilir. Bunu sağladığımız gün eğitimde gerçek inkılâbı yapmış olacağız.² (...) Bu yapılmadığı için Topçu (1909-1975)'nun deyişiyle 'Millî eğitimiz, kendisinde millî olan ne varsa hepsini attı.'

Yüksek öğretim görenlerin çoğunun özellikle öğretmenlerin, her şeyin başında felsefî kültürü almaları şarttır. Çünkü

¹ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye II, Erzurum, 2014, s. 83-84.

² Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye II, s. 84.

“onsuz tabiata, insana, insan ruhuna ve cemiyete ait hiçbir meseleyi kavramak imkânı olmadığı için milli davalarımızda onun ışığından mahrum kaldıkça, seviyesiz polemikler şekliyle soy-suzlaşır.”³

Tozlu'ya göre “toplumdaki yeni oluşumları yoğurup yönlendirecek belirli bir güç ve derinlik, ancak felsefi bir anlayışla kazandırılabilir. Ayrıca toplumsal problemlerin (...) çözümleri için, gerekli bağımsız çalışma şekli de felsefeyle var olabilir. (...)

Öğretmen, felsefi bir anlayışla toplumu, onda olup bitenleri ve bu arada kendisini de değerlendirecektir. (...) Böylece insan kendisini bildiği ölçüde sorumluluğunu kavrayacak, hayatı anlamlandırıp ona yön vermeye çalışacaktır. Kendisini bilmeyenlerin, insan yetiştirmede birer hikâyeci olmaktan öteye herhangi bir rolleri olmaz. Böylece fertlerin kapasiteleri, nasıl başa-
rabilecekleri, amaç ve fikirleri, ihtiyaç ve istekleri gerçek manada felsefe sayesinde öğrenilebilir.”⁴

Her öğretmenin felsefi bir anlayışa sahip olmak zorunda olduğunu ortaya koyan Tozlu şöyle devam ediyor: “Böyle bir anlayışa ulaşan öğretmen, bütün faaliyetlerinde kapalı ve sadece kabule dayalı hususları açıklığa kavuşturarak, bunları mükemmel bir eğitim anlayışıyla yönlendirmesini bilir. (...) İnsana her istenilen şeklin verilemeyeceğini, onun kendisine has bir zihni ve bedenî gelişimi olduğunu, bu gelişim kanunlarına riayet edilmedikçe yetiştirme işinde başarılı olamayacağını bilir.

³ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye II, s. 84.

⁴ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye II, s. 85.

(...) Bunun için ruhları disipline edip, insan sevgisini geliştirebilecek en önemli vasıtalarından birisi felsefe olarak görülmektedir.”⁵

Fouillée'nin, din ve ahlâkın görevini felsefeye yüklemesini kabul etmeyen Tozlu şöyle diyor: “Ayrı sahalardan olan din ve ahlâkın yerine Felsefeyi ikame etmenin mümkün olamayacağı açıktır. Felsefenin öğretmene vereceği hususların ilk ve en önemlisi, onun düşünce dünyasını geliştirmektir.

Düşünce dünyasını peşin hükümlerin saltanatından kurtaracak, oldukça önemli bir açılım, ancak felsefe kültürüyle sağlanabilecektir. (...) Peşin hükümler saltanatı ancak felsefenin hoşgörüsüyle yıkılarak böylece gerçeğe giden yollar açılabilir. (...) Haklı ve gerçek bir tenkit anlayışı ve şuuru ancak felsefî bir kültürle kazanılabilir.”⁶

Prof. Dr. Necmettin Tozlu'ya göre felsefe eğitimi ve öğretimi Türk eğitim sisteminden ayrı düşünmek mümkün değildir. “Eğitimimiz her şeyden önce bir felsefeden mahrumdur. Henüz nasıl bir insan yetiştirmek istediğini açıkça ortaya koymamış değildir. Bunun felsefesi yapılmamıştır. (...) Temelde modern eğitim özgürlükçü değildir. (...) Bunun için modern okul elitin değerleri, ahlâki doğrultusunda eğitim verir ve bu kitleyi itaate, teslimiyete hazırlar. Modern okul hürriyetçi değil, baskıcıdır. Yönlendiricidir. Dolayısıyla 'değer kırıcı'dır. (...) Felsefe eğitimi-öğretimi bir düşünce eğitimidir. Bu öğretim üyesine de öğrenciye de kazandırılacak olan ilk ilkedir. Mevlana

⁵ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye II, s. 86.

⁶ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye II, s. 87-88.

Fihi Ma Fih'te 'insan düşünceden ibarettir, geri kalan et ve si-nirdir'der.'"⁷

Düşünürümüze göre düşünüp akıl etmemek kötü bir alışkanlıktır. Şuurun uyanıklığı düşünebilmeye bağlıdır. Felsefe eğitimi-öğretimi şuur uyanıklığı sağlar. Bu bakımdan felsefeyi "bir düşünce tarihi, bir nevi medeniyet tarihi olarak vermek"⁸ gerekir.

Tozlu'nun N.Topçu'dan nakledişiyle "maarifte işlenen en büyük cinayet, en tehlikeli ilmî suikastların başında felsefe programlarından bu anlayışı verebilecek bahislerin çıkarılmış olmasıdır. (...) 32 yıl önce mutlak hakikati araştıran 'metafizik'"ın Allah bahsi, Allah'a götürüyor diye çıkarılır, ertesi sene ruh bahsinin oluşturulması yasaklanır. Sonunda hakikat sevgisi uykuları kaçırıyor diye liselerden bütünüyle metafizik kovulur. Maneviyata karşı koyan saldırı birbirini takip eder ve müstakil bir ders olarak okutulan ahlâk 'vakti geçmiş olduğu' bahanesiyle müstakil olmaktan çıkarılır."⁹

Tozlu'ya göre, bu anlayış nedeniyle felsefe sadece bilimsel alanlarda gelişmek durumunda kalır. Bilimsel verilere dayanarak ilerlerken pozitivist ve materyalist felsefeler aktarılıp öğretilmiştir.

Tozlu, Nurettin Topçunun, felsefe öğretiminin amacını ortaya koymaya çalışıyor. Bu hususta şöyle diyor: "Bu amaç zekâ ve ruhumuzun irfan ve olgunlaşmasıdır. İşte felsefe bir

⁷ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, Erzurum 2014, s. 192-193.

⁸ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 194.

⁹ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 194.

gurup derslerle bu amacı sağlayacak şekilde öğretilmelidir. Bu aynı zamanda felsefe yapmanın öğretim yoluyla kazandırılmasıdır. (...) Önemli olan haksızlığa, adaletsizliğe isyan eden eserler yaratan, kuvvetli ruhlar var edebilmektir. İşte felsefe buna müsait ortamı oluşturacak dersler yoluyla, bunu sağlayabilecek usul ve ruhta verilmelidir.”¹⁰

İnsanın kendini kurtaramadığı insanî özellikler şunlardır: Düşünmek, felsefe yapmak ve değerlendirmek. Bu özellikler aynı zamanda varlıkta kalmanın, kendi varlığının şuuruna varmanın şartlarıdır.

Ufuk açmak için yapılan seçmeler, elemeler, araştırmalar, eleştirmeler, değerlendirmeler ve yapılan mukayeseler felsefedir. Düşünceyi açmak ve ufuklandırmak felsefe yapmanın şartlarını oluşturur.¹¹ Felsefe yapma “hayatla, tarihle, gelenekle, var olan ‘büyük resim’ ve onun yansımasıyla bir hesaplaşma olarak tecelli eder. Düşüncenin gücü her zaman baskıcı, nesnelleştirici, ezici güçlere galiptir. Yeter ki onu kullanmasını bilelim.”¹²

Tozlu'ya göre felsefenin her şeyden önce muhtaç olduğu şey düşünabilmektir. Derinlemesine düşünmek, düşünmenin üzerinde de düşünmek. (...) İnceleyerek, araştırarak, kılı kırk yarararak yapıp etmeliyiz, kabul yahut reddetmeliyiz.”¹³

Cumhuriyet döneminde felsefeye büyük bir değer verilerek üniversitelerimizde çok sayıda felsefe bölümleri açıldı. Bu bölümlerin iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğrenciler

¹⁰ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 195.

¹¹ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 204-205.

¹² Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 207.

¹³ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 208.

kendi kültürleri üzerinde felsefe yapacak nitelikte yetiştirilmedir. Tozlu şu görüşü aktarıyor: “Farabî'nin orijinalliği, Aristoteles'in fikirlerini aktarmış olmasında değil; kendi kültür zemininde felsefe yapmayı başarmış olmasından ileri geliyor olsa gerekir.”¹⁴

Bir ülkenin ekonomisi yetersiz ve zayıf, felsefesi de cılız ve istikrarsız olursa, eğitimi de o oranda tecelli eder. Eğitim ise modern devletin en önemli silahlarından biridir. Toplum ve ferdi dönüştürme aracıdır. Egemen oldukları topraklardaki nüfusu işletme, geliştirme, entegre etme, benzetme görevi eğitimden beklenir. Bu bakımdan devletin felsefesi eğitimin temel felsefesi olur.¹⁵

Tozlu'ya göre bizde eğitimin teorik temelleri üzerine hiçbir ciddi çalışma yapılmamıştır. “Eğitimde düşünce, felsefe geri plana itilmiştir. ‘Teori’ üzerinde durulmamıştır. Hâlbuki teori bilimsel gelişmenin temelidir. Fizikî bilimlerde yenilik, buluş ve gelişme teoriye dayanır. Aynı gerçeklikte olmamakla birlikte sosyal bilimlerde de teorik çalışmaların önemi büyüktür. (...) Batı'da teorik temeller çok önemlidir.”¹⁶ Platon'la işe başlayan Batı, Platon, Aristoteles ve benzeri düşünürleri günümüz açısından ele alır. Farklı bakış açılarıyla defalarca yorumlar.

Eğitim felsefesi, felsefe ve düşüncenin işlerlik kazandığı pek önemli bir sahadır.¹⁷ Felsefe varoluşun her alanına yayılır. Bu nedenle felsefe “sadece kültür, eğitim, sanat, dil v.s. üstüne

¹⁴ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 216.

¹⁵ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 219.

¹⁶ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 228.

¹⁷ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 229-230.

yapılmaz. Aşkın'a da dönük olur. Tanrı üstüne de yapılır. Bu yüzden eğitim felsefemizin kurcalayacağı önemli bir alan da metafizik sahasıdır. Şu halde 'Aşkın'a Dönük' oluş, bu bağlamda kaçınılmazdır, insanîdir ve bütüncüdür."¹⁸

Tozlu'ya göre insan obje verileriyle değerlendirilirse rasyonellik onun temel özelliği olur. "Bu yüzden çıkarıcılık, mal, para, menfaat ve tahsili gaye edilir. İnsan ruhu bu yolla aşk, sevgi, acıma vs. gibi insanî olandan arındırılır, 'Aşkın'a yönelik önlenir. (...) Teknik veriler üzerine çizilen insan anlayışı aşılmalı, onun kalp dünyasının verileri bir yanılma değil, tamamlayıcı olarak alınmalıdır. Bu da ancak, (...) Tanrısal'a açık oluş ve kalp dünyasının verilerini esas almakla aşılabilir."¹⁹

Kâinata yer alan her varlığa hikmet nazarı ile bakılması gerektiğini dile getiren Tozlu, gelişmenin ve düşünmenin olması için sorgulamanın zorunluluğunu savunur. Ona göre günümüz insanın bunalımının sebebi Batı kaynaklı düşüncelerdir. "Bu yüzden şimdiye kadar ihmal edilen İslâmî anlayış, bu bunalımdan çıkışta en esaslı kaynak olacaktır. Dolayısıyla İslâmî sufi doktrinler, sünnet ve Kur'an'î görüş bu metafiziğin dayandığı geniş ve emin bir zemin olarak karşımızdadır. (...) Böyle bir anlayışta insan bir kuldur. Allah'tan başka diğer herhangi bir yaratığa tapması da yasaktır."²⁰

Avusturyalı filozof İvan İllich (1926-2002)'in bazı görüşlerini ele alan Tozlu şu düşüncelere yer veriyor: "Okul sistemleri iktidar sahiplerinin ve devletin istekleri doğrultusunda

¹⁸ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 233.

¹⁹ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 233.

²⁰ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 234.

bir felsefeyi yansıtır. (...) Eğitimin hedefi mevcut yapıyı kökünden değiştirmek olmadıkça ezilenler adına gelecek karanlıktır. (...) Okul, 18. ve 19. yüzyıllar boyunca bilgiyi ve enformasyonu, kişiyi kendinden koparmak için kullandı. Bu ortamda çocuk veya genç öyle bir eğitimle karşı karşıya kalır ki, o istese de kendisi olamaz. Şahsiyet olamaz. (...) Okul, eğitim ve çevre onda silik bir itaat vicdanı oluşturur. İnsan bu anlamda kendisinden alınmış, bir alet olarak başkaları için kullanılmak üzere yeniden sunî bir şekilde inşa edilmiştir. (...) Böylece insan kendi iç dünyasında öldürülmüş, hür ve kendisi olarak olma imkânı yok edilmiştir.

Bu okullarda fertler birer şahsiyet değil, pasif birer alıcıdırlar. Onlara dikkat ettirilen mevcut otoritelere eleştirisiz bir şekilde itaattir. (...) Aile, bu gelenekte özgürlüğün yok edildiği bir ocaktır. (...) Gelenek, ahlâk, din vs. gibi toplumsal baskı araçları ailede, çocuğun şekillenmesinde kullanılmakta, böylece insanın kendi şahsiyetini seçme çabası önlenmektedir. (...) Tam bir özgürlük ortamının sağlanması ve problemlerden arınmış bir toplumun var edilmesi ancak aileyi yok etmekle oluşturulabilir.”²¹

İllich'in bu anlayışı insanlığı yıkılışa götürür. Çünkü toplumun temel taşı ailedir. Çocuğun kurtuluşu ailede başlar. Çocuğun şahsiyet sahibi olması aile, din, sağlam eğitim ve üstün değerlerin yaşanmasıyla sağlanır.

İllich'in bu yanlış düşüncesini uygun görmeyen Tozlu,

²¹ Necmettin Tozlu, Felsefe Dünyası Dergisi, "İvan İlliche'in Okulsuz Toplumu veya Radical Eleştirisi Üzerine", Sayı 10, Ankara, 1993, s. 19-22.

şöyle diyor: “Özetle hasta bir toplumu tüm kurum ve kuruluşlarıyla, gelenek ve inançlarıyla yeniden yapılanmaya kavuşturmak, radikal anlayışın önerileri çerçevesinde mümkün değildir. Çözümü aşkın Varlık’a yönelişte aramalıdır.”²²

Tozlu'ya göre ruh ve maddeden oluşan insanın “özü, esası olan ruh ve gönül dünyası hiçe sayılıp dikkate alınmamıştır. Kalbî ve ruhî verileri değerlendirilmeye konu edilmeyince, gerçekten insanî olan giderek yerini eşyaya, fizikî olana terk etmiştir. (...) Hayat böylece tek bir boyuta, en basit olana, karşılıklı maddi menfaate indirgenmiştir.”²³ Böylece insanîlikten uzaklaştırılan insanlar istila edilmiş birer nesne haline gelmişlerdir.

Düşünürümüze göre insan yaratılmış bir kuldur, sadece kendine ait değildir. Sorumluluk sahibidir. İnsan ruhsal ve fiziksel özelliklerini kendisi tayin etmemiştir. Dolayısıyla bedenini ve yeteneklerini bir amaç doğrultusunda belirlenmiş ilkelere göre kullanabilir. İnsan kendine hakim olarak kendini yönetmek sorumluluğunu da taşır.²⁴ Yaratılmış olmamız insana yaratanı bulmak mecburiyetini de yükler. Tozlu'ya göre “Batıdan yansımalar, anlama nüfuz etmeden yapılan aktarmalar aşılmadıkça, sağlam ve doğru bir insan anlayışına ulaşamayız. İnsan anlayışımızda; geleneksel anlayışımız, saf İslâmî görüşümüz yer almadıkça kendimizin olan bir yetiştirme sistemi

²² Necmettin Tozlu, Felsefe Dünyası Dergisi, “İvan İlliche’in Okulsuz Toplumuna veya Radical Eleştirisi Üzerine”, s. 25.

²³ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 239.

²⁴ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 150.

geliştirmemiz mümkün değildir.”²⁵

Tozlu'nun ifadesiyle, “eğitim meselemiz felsefî düşünce-
nin eleğinden geçirilmek zorundadır. (...)”²⁶ Eğitim felsefemizin
bir ölü noktası da, tarihimizde gerçekleştirdiğimiz eğitim form-
larımızın nasılını ve niçinini araştırmadan reddedilmiş olması
ve bunun yerine yine aynı süzgeçten geçirilmeksizin Batılı for-
matın kabullenilmiş bulunmasıdır. Hele geçmişte yetişen
dünya çapında bilginlerimizi kabul edip, onları yetiştiren sis-
temi kökünden inkâr etmemiz bu konudaki katıksız tenakuzu-
muzdur. Hâlbuki o büyük âlimler, hiçbir soruşturmaya tabi tut-
madan inkâr ve reddettiğimiz yetiştirme sistemimizin birer
ürünüdür. (...)

Tüm tarihi eğitim şekillerimiz, Farabî (872-950), İbn Sina
(980-1037), Gazalî (1058-1111) vs. gibi düşünürlerimiz ve tarih
boyunca bunların meydana getirdikleri ekoller, (...) bu yapılan-
mada göz önünde bulundurulmalıdır.”²⁷

Tozlu'ya göre Batı düşüncesinin etkisiyle insanımız sonu,
dünya ile algılar olmuştur. Oysa durum böyle değildir. İnsan,
mutlak yaratıcıya her an açık olmak ve O'nunla ilişkisini kes-
memek durumundadır. Tüm fiillerinde eşyayı, insanları “yara-
tıcıyı hesaba katmak, (...) 'Büyük Gözaltında' olduğunu unut-
mamak zorundadır. Böylece o sonsuzluğa talip olarak denge
fikrine ulaşır ve kendini mes'ul hisseder. (...)

İnsan içine değil, çevreye öyle dalmış, öyle eşyada erimiş

²⁵ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 239.

²⁶ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 236.

²⁷ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 151.

ki, kendine dönme imkânı bulamıyor. (...) Ömrünün uzun bir müddetini öğrenime vermesine rağmen kemale ulaşamıyor. (...) Eşyanın özellik, inceliklerini yakalıyoruz. Onun özelliklerine aşinalığımız artıyor; zarafetine vuruluyoruz. Bu bizi giderek eşyaya hapsediyor. Hürriyetimizi, şahsiyetimizi ve ruhî zenginliğimizi kaybediyoruz. (...) Eşyadan farkımızı, idrak sınırlarımızı da yitirdiğimizden, daha az insanî oluyoruz.”²⁸

Prof.Dr. Necmettin Tozlu'ya göre günümüzdeki eğitimin “amacı daha faziletli, daha insancıl ve daha yardımsever insanlar yetiştirmek değil, daha çok verim almaya, sanayinin çarklarının daha hızlı dönmesine göre ayarlanmıştır. (...) Kuvvetin şemsiyesi altında yetişen nesil, gerçekte yetişmiş sayılmaz. Böyle bir yönlendirici güç, prensip, (...) tüm iç zenginlikleri ezer. (...) Neticede şahsiyetin var olma imkânları yok edilir. Ve insan giderek bir gölge varlık haline gelir.”²⁹

Felsefe tarihinde düşüncede en büyük devrimi yapan Sokrates (M.Ö. 470-399)'in “Kendini Bil” sözü Tozlu'ya göre “insanın kendindeki sırra yönelmesidir. “Kendimizi bildikçe âleme, diğerlerine açılabiliriz. Çünkü insan kendini bilerek diğer tüm var olanlardan basamak basamak geçerek Allah'a ulaşır. (...) ‘Bilme’de, sorumlu olma, yüklenme, üstüne alma anlamlarını da içkindir. (...) Allah peygamberler göndermiş, kitaplar indirmiş ve usuller göstermiştir. Bütün bunlarla aramanın devamını, düşünmenin sürekliliğini insana yüklemiştir.”³⁰ Tozlu'ya göre insanlar “insanı içten içe imar eden, şahsiyet

²⁸ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 152-153.

²⁹ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 153.

³⁰ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 169.

sahibi kılan, çağdaş iğvalara direnen (...) ferdi yetiştirebilen bir eğitim felsefesine ihtiyaç” duymaktadırlar.³¹

Toplumunu dağıtan, çökerten felsefelerle fert ve toplum diriltilemez. Toplumun inşası “İslâmî tefekkür, İslamî anlayış çerçevesinde başarılabilir. Haliyle kurucu felsefe, Allah'ın iradesine teslimi esas alıp, Peygamber (s.a.v) soluğuna istinaden inşa edilebilecektir. Sonradan Müslüman olmuş İbn Sarjun'un tanımı ile, felsefe, bilgelik aşkıdır. Fakat gerçek bilgelik Allah'a aittir. O halde Allah aşkı gerçek felsefedir.”³²

Tozlu'ya göre kâmil insan insanlık kalitesinin zirvesini oluşturur. Kâmil insanın kalbi, kafası ve düşünme güçleri geniştir. Taklit, düşünme gücünün sona erdiği noktada başlar. Medeni ülkelerin en önemli değeri düşünme gücüdür. Zaten bilim ve teknik düşünmenin tabii sonucudur. İslâm medeniyeti mensupları düşünmeyi terk ettikleri günden beri kendilerini de yitirmişlerdir. Böylece hem özgünlüklerini hem de özgürlüklerini yitirmişlerdir.

Düşünürümüze göre insanlarımıza, kâmil insanı yetiştirme merkezli bir felsefe eğitimi vermek zorundayız. Dünyanın kurtuluşu, Türklerin inancına, samimiyetine, irade ve çabalarına bağlıdır.³³ Günümüz eğitim felsefesinde “insan sadece maddî bir objeden ibarettir. Akılla anlaşılır ve yönetilir. (...) Görüldüğü üzere insanın öteki yarı, gönül dünyası, kalbi ihmal edilmiştir. (...) Bu felsefeler hayatın, insanın gerçeğini,

³¹ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 238.

³² Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 240.

³³ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 246.

bütünlüğünü görememişler, bu yüzden de çıkmaza girmişlerdir.”³⁴

Tozlu'ya göre “günümüzde parçalanmış, şahsiyet olması önlenmiş, ümitleri ölmüş insanı tahtına oturtmadıkça, yaratılmışların en şerefli mevkisine yükseltmedikçe terbiye de mümkün değildir. (...) Bu yüzden, önce insan Allah'ta yeniden var olmalı, insanlık Allah'tan geçirilmelidir. Ruhundaki para, mal, şehvet vs. gibi dünyevi putlar, birer birer yıkılmalı, gerçekten inanmanın meşalesi gönlünde tutuşturulmalıdır. (...) Allah'ı unutmaya gerçek manada insanı da unutmaya eş anlamlıdır.”³⁵ Tozlu'nun amacı “bu inşayı Kur'an çerçevesinde yeniden hayata kılaktır.”³⁶ Eğitimimiz ancak o zaman verimli hale gelebilir.

³⁴ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 359.

³⁵ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 11.

³⁶ Necmettin Tozlu, Eğitimden Felsefeye I, s. 11-12.

Necmettin Tozlu: Erdemli Toplum Yolunda Bilim, Eğitim, Din ve Değerler

Prof. Dr. Celal Türer*

Necmettin Tozlu (1945-2022), eğitim, insan, toplum, devlet gibi konularda araştırmalar yapan ve felsefî tutumu ile örnek olan düşünce adamlarından biri olarak karşımıza çıkar. Hatta Tozlu'nun *Eğitime Giriş*, *Eğitim Felsefesi*, *Kültür ve Eğitim Tarihi-mizde Yabancı Okullar*, *Orta Öğrenimde Başarının Değerlendirilmesi*, *Eğitim Problemlerimiz Üzerinde Düşünceler* adlı eserleri kendi kültürümüze ait bir eğitim felsefesi inşa etme yolunda önemli durakları ifade eder. Aynı şekilde *Bilim ve Hayat* ve *Erdemli Toplum* eserleri ise din-değer-bilim ilişkisine ışık tutarak modern çağın çıkmazlarını ortaya koyan bağlamları bize açıkça tanıtır. *Erdemli Toplum Yolunda* eserinde ise Tozlu 'değerlerin' bir toplumda egemen olmasının yolunu ve bu süreçte eğitimin önemini tartışarak İslâm'ın geleceğimizin bir vaadi olmasına dair felsefî bir perspektifi inşa etmeye girişir. Nitekim Tozlu, söz konusu perspektifin "ancak eylemler üzerinden kurulabileceğini zira hayata renk ve anlamını verenin eylem olduğunu; gerçekliğin ancak eylemde tezahür edeceğini, geri kalan her

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

şeyin bir yanılısama” olacağını ileri sürer. İktbal’in düşüncelerinden ilhamla Tozlu, tıpkı ferden zihin ve bedeni arasındaki ilişkiler sayesinde yaşadığı gibi milletin de gelenek ile yeni olan arasındaki ilişkilerde mevcut olabileceğini beyan eder.¹ Eğer söz konusu ilişkilerdeki hayat nehri kurursa birey amaçlarını, millet ise ideallerini kaybeder.² Bu husus tüm ıslah projelerinin temelinde insanı ve toplumu anlamının yattığını; insanı uyandırmanın ancak zihni ve bedeni arasındaki ilişkileri fark ettirerek onu eyleme hazırlamakla; toplumu harekete geçirmenin ise ideallerini hatırlatmakla gerçekleşeceğini ifşa eder. Bu yüzden önce insanı ele alıp onun mebd’den mead’a kadar geçirdiği serüveninin tahlil edilmesi; insanın biricikliği ve özgünlüğünün vurgulanması, daha sonra onun gerçekliğinin tarih içinde eğrilmiş, sapkınlaşmış olandan ayıklanması gerekir.³ Bu sürece toplumsal bir şuurun eklenmesi, o toplumun insanlık yürüyüşündeki yerinin belirlenmesinde önemli bir safhayı teşkil edecektir.

Necmettin Tozlu yukarıda ifade edilen perspektifin oluşması için bizi hayat boyu dinamik tutan veya “insanın dünyadaki varoluşunun başta gelen sebebinin belki de öğrenci olma özelliği olduğu” vurgusuyla “hayat boyu öğrenme faaliyetini” karşımıza çıkarır. Bu noktada “herkese giden farklı yollar vardır”,⁴ diyerek görevimizin bu yolda acelecilik değil; sabır olduğunu ve bir maden işçisi gibi titiz bir şekilde hareket etmemiz

¹ K. G. Saiyidain, *İktbal’in Eğitim Felsefesi*, çev. Necmettin Tozlu, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2003, s. 116.

² K. G. Saiyidain, *İktbal’in Eğitim Felsefesi*, s. 137.

³ K. G. Saiyidain, *İktbal’in Eğitim Felsefesi*, s. 9.

⁴ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları, 1. Baskı, 1998, s. 86.

gerektiğini önerir. Yaşamın bütün ihtişamıyla bir soru demeti olarak karşımızda durduğunu ve bize düşenin dünyadaki var oluşumuzun başta gelen sebeplerinden biri olan “öğrenci” oluşumuzun fark edilmesi gerektiğini ifade eden Tozlu, görevimizin şahsiyetimizi inşa etmeye yarayan malzemeyi iyi seçmeye yetenekli bir maden işçisi gibi hareket etmek olduğunu ifade eder. Zira temel mesele, soruların asla son bulmayacağı ve insanın bir ömür boyu devam edeceğinin fark edilmesidir: Bir soru hep bir başka sorunun kapısını aralayacak ve bildiğimizi zannettiğimiz, alışkanlıklarımız üzerinden tekdüze bir okumaya tabi tuttuğumuz hayat gayet çetrefilli ve bilinmez bir hal üzere seyredecektir.

Varoluşta karşılaştığımız sorulardan biri olarak "Nasıl yaşamalıyım?" sorusu insanın düşünmeyi sistematik hale getirdiği gündün bu yana yanıtı aranan bir husus olmuştur. Bu konu elbette idrak ve kemalin ya da anlama ve ahlâkın varoluşumuzda nasıl görüneceğiyle alakalıdır. Bu varoluşta insanın nasıl yaşayacağına dair fiilleri düşünce konusu yapılmakla birlikte bir davranış çerçevesi de sunar. Söz konusu çerçevenin felsefenin yaşama dönük kısmını seslendiren anlama ve ahlakla ilişkili olduğu açıktır. Zira anlama ve ahlak hayatın içinde ve hayatla birlikte gelişen, ömür boyu devam eden bir yaşam işçiliğini seslendirir. Bu akış içerisinde kişinin benimsediği dünya görüşü, onun hayatta olup bitene yönelik bakışını yansıtan bir yön duygusunu ifade eder. Bu yön duygusu aynı zamanda insanın; Allah, doğa, ben ve öteki ile kurduğu ilişkiyi kapsayan bir spektrum şeklinde arzı endam eder. Dünya görüşünü, kişinin kimlik ve kişilik oluşumunu içinde tamamladığı bir düzlem

olarak kabul edebiliriz. Kişinin olay ve olgulara bakışını yansıtan bu düzlem ya da anlam perspektifi, esasen kişinin yaşamına değer biçtiği, yani onu değerlendirdiği parametreleri yansıtır. Sosyal ilişkilerimiz, davranış biçimlerimiz, beğeni ve takdirlerimiz, değer biçmelerimiz söz konusu parametrelerde gelişir. Bizler, eylemlerimizde, anlamlı olup olmaması noktasında, belli bir modeli kendimize örnek alır, söz konusu modelle, olay ve olgulara bakışımızı bir simetride bütünleştirir ve bir paradigma içinde ifade ederiz. O halde insanoğlu varoluş serüvenindeki bütün değerlendirmelerini bilim, din, felsefe ve sanat paradigmaları içinde ifade ederek yönünü oluşturur, gideceği yolu belirler.

Necmettin Tozlu insanlığın günümüzde yaşadığı açmazları bilim, eğitim, din, değer paradigmaları çerçevesinde çözümlenmeye çalışarak gidilecek yolu belirlemeye çalışır. Ona göre yeni bir dünya düzeni adına zorlanan birey ve toplumlar, belirsizlik ve kargaşa içine düşerek mutsuzluk ve memnuniyetsizliğe duçar kalmıştır. Söz konusu mutsuzluk çoğu zaman tepkisel eylemlere yol açmıştır. Sözelimi tarihi süreç içinde aile kurumunun getirdiği kültürel değerler yeni dönemde işe yaramaz olmuş; açık ya da gizli yaşanan nesil çatışması en yoğun haliyle günlük yaşantının bir parçası haline gelmiştir.⁵ Modernleştirme ve küreselleşme gibi süreçlerle yerli olanın özgünlüğü ortadan kalkmış ve böylece o toplumun kendisi olarak varlığı mümkün olamamıştır. Eski, köklü kültürlerin sabır, erdem, zorluklara göğüs germe, vefa gibi güzellikleri daha önce olmadığı

⁵ Adem Solak (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, "Küreselleşme ve Suç", (Necmettin Tozlu - Adem Solak), İstanbul, Hegem Yayınları, 4. Baskı, 2008, 15

kadar zayıflamıştır. Böylece modern insan hazıra, hep almaya, dolayısıyla zevke yanaşmaya, acıdan kaçınmaya alışmıştır. Oysa hayat bir yandan nimetlerle ve diğer yandan külfetlerle birliktedir. Izdırapsız ya da sorunsuz bir hayat düşünülemediği gibi haz dolu bir hayat da makbul değildir zira istenen de bu değildir. İnsan acılara katlandıkça, sorunları çözdükçe güvene, benliğe, yapabilirliğe erer. Aksi halde hayattan kaçan, sahte mutluluklara sığınan, bu hususlarda tatmin arayan bir nesil toplumunun geleceğini inşa edemez.⁶

Tozlu, Müslümanların modern ve küreselleşen bir dünyayla ve onun güçlü kurum ve yapılarıyla karşı karşıya olduğunu belirtir. Bütün bunları önleme gücünden, hatta vizyonundan yoksun olduğumuz gibi eğitim sistemimizin de bu doğrultuda şekillenmediğini beyan eder. Bu yüzden dış dünyayı tanımamız, neler olup bittiğinden haberdar olmamız çok önemli ama kendi yapımızı da bilmemiz ve söz konusu yapıya nüfuz etmemiz en az ilki kadar önemlidir. Haliyle önce kendi durumumuzdan, geçmişimizden başlamak gerektiğini hatırd tutmak gerekir.⁷ Bu sorunlar karşısında umutlu olmaktan bahseden Tozlu, umudun gelecek, gençlik olduğunu; zira gençliğin, insanın zaman ve mekânda kendisini sonsuzluğa yöneltmesi ve böylece ebediyete olan özleminin gerçeğe dönüştürülmesini temsil ettiğini ifade eder.⁸ Gençlik halkasıyla hem bir özlem hem bir anlayış, duyuş tazelenir hem de yeni dünyalar onda üretilerek yenilenir. Gençlik olmazsa milletin varlığı tehlikeye

⁶ Adem Solak (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, "Küreselleşme ve Suç", ss. 19-20.

⁷ Adem Solak (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, "Küreselleşme ve Suç", s. 20.

⁸ Adem Solak (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, "Küreselleşme ve Suç", s. 21.

girer; her şey tükenir ve biter. Gelecek ancak umutla, gençlikle mümkün olur. Eğer genç kendisi, toplumu, milleti hatta insanlık için bir ideal, bir fikir, bir düşünce taşıyorsa ya da bir derdi, ıstırabı varsa umut olur, gelecek olur. Bu yüzden gençlik bir dönemle sınırlı değildir. Gençliği niteleyen husus sahip olunan iç enerjinin bir ideal çerçevesine odaklanmış olmasıdır. İdeali, idealin çilesi, kimin gönlünde ve kafasında yer etmişse o yaşı kaç olursa olsun gençtir. Umudu da tüm bunların kök salınışına göre ayakta ve canlı yahut solgun ve pörsümüş olur. Bu nedenle gençlere doğru zamanda doğru idealler sunulmalı; onların anlamdan yoksun ortamlara sürüklenmemesinin önüne geçilmesi gerekir.⁹

VİZYON YOKLUĞU

Tozlu her şeyden önce modernleşme, post-modernleşme ve küreselleşmenin yol açtığı sorunlara sistematik bir bakış açısı getirilmesi gerektiğini ifade ederek sorgulamayı ve analiz etmeyi esas alan bir tavırla çözüm önerilere de kapı aralanacağını belirtir. Ona göre sorunlarımıza kaynaklık eden sistemin başat yetersizliği “vizyon yoksunluğudur.” Bu durumu “zihniyet engeli” hatta “entelektüel yetersizlik” olarak adlandıran Tozlu, işin özünün dünyayı, oluşumları hakkıyla tanıyamamak ya da olup biteni doğru okuyamamak olarak niteler. Bu durum zihni bir durgunluk, entelektüel bir körlüğün içinde bulunduğumuzun bir yansımasıdır: Dışımızdaki dünya bizim kavrayışımızdan yoksun olarak devamlı gelişmektedir, oluşumuna devam etmektedir. Yeni gelişmeleri ve oluşumları düşmanca olarak

⁹ Adem Solak (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, “Küreselleşme ve Suç”, ss. 21-22.

görmek ve onları tehlikeli ve açmaz olarak değerlendirmek eksik ve hatalı değerlendirmelere sebep olur. Oysa sosyolojik değişimleri ve pratik ilgileri doğru algılamak ve bu doğrultuda tedbirler almaya yönelik çalışmalar yapmak gerekir. Sosyal hayatın ihtiyaçlarının gerektirdiği şekilde ve zamanında yapılması sosyal talep ve eylemlerin bir sapma dahası bir isyan olarak algılanmasına yol açar. Söz konusu hususlara karşı direnme, bir varoluş tavrı olarak bizi yönlendirerek olayların dışına iter ve böylece toplumumuzu, medeniyetimizi inşa etme yolunda eski olanın vesayeti altına girerek olup biten karşısında edilgen konumda kalmamıza sebep olur.¹⁰

Tozlu, yukarıda ifade edilen süreçlerde insanların giderek toplumsal gerçeklerden ve yaşantılardan uzaklaşıp bir boşluğa düştüklerini ve söz konusu boşluğun gerçekte ne adına hareket ettikleri belli olmayan birileri tarafından doldurulduğunu ifade eder. Eğer “gerekli ve kapsamlı bir vizyona” ulaşamaz ya da “entelektüel yetersizliği” aşamazsak büyük sorunlarla ve sıkıntılarla hep boğuşmak zorunda kalacağımızı haber verir. Bu noktada çıkış noktasını “kültürlenme” kavramında bulan Tozlu, onun ezberleme, taklit etme süreci değil; bilakis aktif bir öğrenme ve dönüştürme süreci olduğunu vurgular. Ona göre kültürlenme, kültürel anlamların taşıyıcıları tarafından sürekli yorumlanarak uyarlanması faaliyetidir. Bu husus ‘kendimiz kalarak’ mevcut sorunlarla yüzleşmek ve ötekilerle ilişkide farklılık ve benzerliği seçerek ortak paydalarda, ortak değerlerde buluşabilme meselesidir. Kendi medeniyetini gerçekleştiremeyen

¹⁰ Adem Solak (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, “Küreselleşme ve Suç”, ss. 29-30.

toplumlar güçlü toplumların malzemesi durumuna düşmekten kurtulamazlar. Bu yüzden Tozlu, cepheleşerek değerler alanını zayıflatmak yerine, birlik ve beraberliğimizi güçlendirecek kanallara yönelmemiz gerektiğini belirtir. O halde dinde, mezhepte, ırkta birlikteliği sağlayacak yeni bakış açıları geliştirmek; sevgi ve anlayış temelinde bir yakınlaşma, yükseliş ve var oluş alanları tesis etmek gerekir.¹¹ O şöyle der:

İhtilafları birlikteliklere çevirebilecek anlayışa, kabule ve politikalara ihtiyacımız olduğu açıktır. Bunlar üretilmelidir. İstismarın, küçülmeye giden her türlü bölünme ve ayrımcılığın yolu kapatılmalı, büyüyerek gelişmenin, paylaşmanın, ortak tarihi deneyimlerimize dayanmanın gereği vurgulanmalıdır. Toplumumuzun sahip bulunduğu kültürel değerler alanı, engin ve güçlü bir beslenme alanı olarak görülmelidir.¹²

ERDEMLİ TOPLUM OLUŞTURMA

Tozlu, dünyadan başlamak üzere insana doğru uzanan sahaları anlama ve açıklama iştiyakının insan için hiçbir zaman durmayacağını belirterek söz konusu izah denemelerinin bütün iddialara rağmen hiçbir zaman değişmez hakikatlere ulaşamayacağını beyan eder. Ona göre bilim, din, sanat, felsefe ve ideolojilerin çakıştıkları alanın tam da bu nokta olduğuna dikkat çeker. Günümüzde bilimsel tutum ve yöntem daima nesnel

¹¹ Adem Solak (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, "Küreselleşme ve Suç", ss. 31-32.

¹² Adem Solak (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, "Küreselleşme ve Suç", s. 32.

olmaya çalışmış, değişmez kanun ve prensiplere ulaşmaya gayret etmiştir. Ancak derinliğine tahlil edilip sorgulanan bu kanunların nesnel kabul edilmesinin yolları zayıflamıştır.¹³ Chomsky, Kuhn, Feyrabend, Skinner vs. gibi bilim adamı ve bilim felsefecileri bilimin ideolojileşmeye dönüşümünü haber vermişlerdir. Onlara göre bilimin arka planı önemli bir belirleyicidir ve o arka plan daima ideolojilerin etkisi altındadır. Zaten insanın olaylara hep kendi açısından baktığını, bilim yaparken de kullandığı kavramları, gözlemleri ve ulaşılan kuramları kendi bakış açılarına göre değiştirdiğini ifade eden Tozlu, topluma dalmış, onun bir üyesi olan bilim adamının da kendi toplumunun ya da dünya görüşünün etkisinden soyutlanamayacağını belirtir. Tozlu, bilime yönelik yaptığı tahlillerle onun bugün sadece bir yöntem olarak kullanılmadığını; aksine gerçekliğin bir miyarı olarak ele alındığını ancak bu hususun bizleri kaçınılmaz bir şekilde ideolojiye götürdüğünü belirtir.¹⁴

Düşünce tarihine baktığımızda insanlığın zaman zaman içsel ve üstün değerleri zaman zaman da pozitivist ve rasyonalist değerleri ön plana çıkarttığı dönemler olmuştur. Özellikle Rönesans'tan itibaren dünyevileşme ve rasyonalite başat dünya görüşü haline gelmiştir. Bu durumun yirminci yüzyılın başından itibaren ülkemizde derin bir şekilde hissedilmeye başlamış olduğunu ileri süren Tozlu, ülkemizde Güngör'ün ifadesiyle bilim, bilimsellik adına bir ideolojinin dayatıldığını belirtir. Bilim telakkimizin bu noktada bir bilgi problemi değil daha çok bir ideoloji olarak görüldüğünü ifade eden Tozlu, söz konusu

¹³ Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, Ankara, TDV Yayınları, 1998, s. 67.

¹⁴ Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, s. 66-69.

durumun herhangi bilim adamı yetiştirmeye imkân sağlama-
yan, kaba materyalizme kurban edilen bir kavrayışa sebep ol-
duğunu ileri sürer. Tozlu bu hususun aşılması için öncelikli ya-
pılması gerekenin bilimi ideolojileştirme tehlikesinin farkına
varılmasıdır:

Sosyal ve değere müteallik sahaları kendi yapıları
içerisinde ele almak gerekir. Yeni bir hayat için de-
ğer yaratmada bilimi değil, değerler dünyasını
mercek altına almak gerekir. Asıl mesele bu iki olu-
şumun kendine has yapılarını dönüşüme uğratma-
dan birini diğeri için ölçü olarak kullanmadan in-
celemeğidir.¹⁵

Tozlu'nun yukarıda ifade edilen bilim ve değerler dün-
yası arasındaki ayrımının onun insan anlayışına dayandığı fark
edilmelidir. Nitekim ona göre insanın tabiatıta kendine has bir
yeri vardır ve dünyaya geldiği andan itibaren çevresiyle ilişki-
ler bağı oluşturur; daima çevresinden etkilenir ve çevresini et-
kiler. Bu husus insanın tanımlanmasında tabiatın yanında de-
ğer ve duygu dünyasının da rehber olacağını gösterir.¹⁶ Her iki
alanın verilerine insanın deneyimleri de eklenince gelenekler
inşa edilir.

Tozlu düşüncesinde insanın bilme ihtiyacının her daim
ayakta/kaim olduğunu ve bu durumun kimi zaman yanlış, sa-
kat anlayışlarda durma ihtimalini de barındıran bir gelgiti oluş-
turduğunu ifade eder. Zira bilme iştiağı anlama, açıklama,

¹⁵ Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, s.70

¹⁶ Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, s.71.

tamamlama veya yetersizliğini gidermeye yönelik bir ihtiyacın tatminine dönük olduğu için hayat akışı içinde hep gündeminde kalmış ve sorgulanması hep devam etmiştir. İhtiyaçlarının yanı sıra insanın geçmiş ve şimdiye dair kaygılarının ve aynı zamanda gelecek endişesinin de olduğu açıktır. İşte yukarıda ifade edilen hususlar ekseninde bilimsel faaliyetin başladığı ve onun tarihi süreçte çok farklı şekiller aldığı kabul edilir. Bir Hint bilimi, Çin bilimi ya da Müslüman ülkelerin kendilerine ait bir bilim geleneğinin teşekkül etmesi bu minvalde oluşur.¹⁷ Öyle ki bahsi geçen medeniyetler kendi bilgi felsefelerini kurmuşlar ve bilimsel üretimlerini söz konusu anlayışlara göre meydana getirmişlerdir. Tozlu'nun farkındalık oluşturmaya çalıştığı hususun tam olarak burada başladığını görmek gerekir. "Bilim yapmak ne anlama gelir?" Bir medeniyetin kendine ait bilim yapması veya bunun imkân ve sınırlılıkları nelerdir? Kendimize ait bilimsel bir zihniyet oluşturmaları ne anlama gelir?

Yukarıdaki paragrafta ortaya konulan sorulara cevap, esasen bilim yapmanın bizdeki karşılığının bir transfer işi olduğunu dile getirmektir. Nitekim ülkemizde bilim yapmak, üretmeyi, geliştirmeyi ve ilerletmeyi içeren bir faaliyet olarak değil; bir bayilik ya da aktarım işi olarak kendini sunar. Kendi medeniyetimize ait bilim/sel olarak derin ve ürkütücü olan problemi burada yatar. Öyle ki Tozlu'ya göre kendi medeniyetimizi inşa için kendi bilimimizi kurmamız artık zaruri bir hal almıştır. O, öncelikli olarak bu yolda idrak etmemiz gereken hususu şöyle ifade eder:

¹⁷ Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, s.72

Bilimin önemli ve geniş arka plana, sosyo-kültürel bir zemine, hâkim bir dünya görüşüne dayandığını, değerden azade olmadığını idrak etmek zorundayız. Bütün bunları derinliğine anlamak bilime nüfuz etmekle mümkündür. Böyle olunca da bilimin gücünü ve kullanımını, niçin belirli ellerde olduğunu da sorgulamak durumunda kalırız. Dahası bilimi kullanarak kimlerin nasıl, nelere ve nerelelere ulaştıklarının muhasebesi de yapılır. Böylece onun arkasındaki saldırgan dünyanın amacını da kavrarız. Bütün bunlar önemli bir arındırmadır. Bilimin tekrar tekrar sorgulanmasıdır. Ve onu yeniden tahtına oturtmanın da en sağlıklı yoludur.

Necmettin Tozlu yukarıdaki paragraftaki eleştirilerin bilim düşmanlığı olarak telakki edilmesini istemez; esasen onun amacı bilim düşmanlığı yapmak değil, bilakis değer ve inanç düşmanlığı yapan sahte bilimcilerin yolunu tıkamaktır. Onun önerisi bilimin geldiği son noktadan ona yeniden bakmayı içerir. Buna göre bütün gelişmeleri dikkate alarak bilimin değeri üzerine yeniden düşünmek üzerimizdeki bir borçtur. O, *Bilim ve Hayat*'ta şunları söyler:

Çağımız etkin bir bilim zihniyetine tanıklık etmektedir. Bilimin efsaneleştirilmesi, şahıslaştırılması devamında sınırlama, kalıplaştırma ve tek tipleştirme beraberinde getirmiştir. Bunlardan kaçınmak gerekir.¹⁸

Bilimde esas olan objektiflik ne ölçüde değerli ise,

¹⁸ Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, s.76

muhayyilemiz, sevgimiz, aşkımızın aşkınlığı, yumuşaklığı, enginliği ve uçarılığı da aynı şekilde değerlidir. Daha da insanidir. Bunların işlerliğiyle vücut bulan eserler belki bize daha yakındır. Bu yüzden bilim bir dışlama, tek tipleştirme ve kalıplaştırma vasıtası olarak kullanılmalıdır.¹⁹ Tozlu, refah bir toplum için dışlayıcı her türlü zihniyetten kaçınmak gerektiğini ve daha kucaklayıcı bir bakış açısını şöyle ifade eder:

Bütün bunları bir kenara iterek, insanı onun var ettiği kültürü, tarih boyunca geliştirdiği zengin bilme, anlama ve açıklama yollarını tek bir gelenek adına, bilimsel biliş adına yok sayamayız. Yahut tüm bunları Batı biliminin belirleyicilerini ölçü alınarak dönüştüremeyiz. En akıllıca ve insani yol, her geleneğin kendi sahasında belirli bir değer olduğunu bilmek bunun önemli bir tecrübe ve birikimi ifade ettiğini teslim etmektir. Nitekim bugün bu anlayışı benimseyen önemli bir grup bilim adamı ve aydın, kısmen Batı uygarlığının saldırganlığından kısmen de bizzat bu uygarlığın içerisinden türemiştir.²⁰

Pek çok nimetin bahşedicisi bilim, bizi aynı zamanda tarihte eşi görülmedik bir imtihanla da baş başa bırakmıştır. Sorun, bilimsel gelişmelerin insanı çaresiz bırakıp bırakmaması değil; bilakis bizim böylesi bilimsel ilerlemeyi içimizle uyumlu hale getirme hususundaki beceriksizliğimiz; dış dünyamız ile iç dünyamızın bağlantısını iyi sağlayamayışımızdır. Nitekim her

¹⁹ Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, s.77

²⁰ Necmettin Tozlu, *Bilim ve Hayat*, ss.78-79.

alandaki hızla artan gelişmelere gereğince ayak uydurulmadığında tabiatımızda dengesizlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ahlakî ve sanatsal yönümüzün olduğu bir varlık olarak biz insanların içine düştüğü mevcut sıkıntının kaynağı da burada yatmaktadır. Modern ahlak sistemlerinin bize bu noktada ne sunduğu oldukça önem arz etmektedir. Ahlaken ve manen büyümekten bahseden bizler, bu sistemler doğrultusunda "yeni değerlerden" bahsedildiğinde ya mutlakiyetçi bir ahlak sistemi ya izafiyetçi bir ahlak anlayışı benimsiyor ya da en uç noktada hiçbir değer olmadığına dair şüphelerimiz baş göstermeye başlıyor. Ahlak konusundaki bu karmaşanın en önemli kaynağı, bir sorunun pratik bir cevabının bulunmaması ile ilkesel olarak bir cevabının bulunmamasının karıştırılmasından kaynaklanıyor. Asıl önemli olan nokta, biz bilsek de bilmesek de bu tür soruların cevaplarının -bir yerlerde- olması gerektiği hususunda konsensüs sağlanmış olmasıdır.

Tozlu, modern dünyanın yeni bir kesinlik sağlamada Prometheus vari, ontolojik güveni feda eden, kendini tehlikeye atan bir insan tipi arayışı başlatmış olduğunu bildirir. Söz konusu insan mitik yapısından çıkıp 17. yüzyıla beraber günümüze bir bilim adamı olarak görünür. Modern çağ kültürünü başlatan Descartes ve diğerleri insanı, fırtınalı bir denizde uzun yolculuktan sonra eve ulaşılmış biri olarak tanıtır. Ama ulaşılan ev kimin evidir? Belki de daha önemli soru "Bu ev nasıl bir evdir?" Görünen o ki bu ev, modernleşme dönemine özgü zaferi simgelese de zamanla yeni bir kaos ve fazlasıyla kölelik biçimine benzer hal almıştır. İnsanoğlu, modern aklın evinde bıkınlık, doygunluk içeren bozuk bir denge evresi geçirmektedir. Bilimle aniden genişleyen ufuk çizgisi, değişen mekân

düşüncesi yeni dünyanın yol açtığı zihinsel kırılmalara neden olmuştur. Bu kırılmalarda âdeta önceden iyiliğe geçebilmenin yolu kötülükten geçerken, şimdi kötülükten bir başka kötülüğe geçmenin yolu iyilik olmaya başlamıştır. Cennet'i bilimin ışığında yere indirmeye çalışan modern ve hatta post-modern düşünce, bu Cennet'in içinde günah işlemeye başlamıştır. Krizler içinde yaşayan ama Cennet'inin bu olduğuna inanan insan, ideolojilerin çatışmasında, manevi karışıklıkta artan gayri ahlaki tavra gün geçtikçe daha çok bulaşmış, eski teorilerde bugüne hitap eden bir şey bulamadığından neredeyse bütün etik mefhumlara meydan okumaya kalkışmıştır. Bunun semeresi olarak modern insan gönüllü mutsuzluk hayatını kendi reva görmüştür. Bu durumun bir devamı niteliğinde insan, an be an keyfi kaçan ve hiçbir şeye yetişemeyen, bir türlü istediği hayata kavuşamayan -onca nimetin arasında- gayr-i memnun bir varlık olup çıkıyor. Hal böyle olunca da istediği her neyse onu elde edince "daha iyisi"ne hemen gözünü dikiyor ya da serbest piyasanın etkisiyle arzu ve heveslerinin kölesi oluyor. Netice olarak bu durumun farkında olanlara böylesi problemlerin çözümünde ılımlı, ılımlı olduğu kadar da içinde ümit barındıran bir bilinç gerekiyor. Son zamanlarda iyice neşet eden liberalizmin birey vurgusuna rağmen, birey olmanın yanında ayrıca toplumsal bir canlı olma özelliğini de es geçmeyen ve sürekli iş birliği yapma durumunda olduğu bilincine göre hareket edip, ortak zeminler oluşturabilme motivasyonu ve potansiyeli taşıyan birey bilinci gerekiyor.

DEĞERLER ALANI OLARAK EĞİTİM VE DİN

“Değer” teriminin farklı anlamlar ve çok çeşitli şekillerde

kullanımının yol açtığı muğlaklık, felsefe tarihi boyunca aydınlatılması gereken temel konulardan birisi olmuştur. Kaynağı ne olursa olsun insanlar arası faaliyetler, her zaman bilgisel ve mantıksal değer olarak doğruya, ahlâksal değer olarak iyiye ve estetik değer olarak güzele talip olmuştur. Bu itibarla ahlâkî eylem ya da değerlemeler, soruşturulması gereken vazgeçilmez bir alan olarak varlığını sürdürmüştür. Tam da bu noktada Tozlu, eğitim ve dinin değerler alanını inşa etmedeki merkezi rolüne dikkat çeker. *Erdemli Toplum Yolunda* ve *Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler* adlı eserlerinde Tozlu, değerlerin bir toplumda egemen olması yolunda eğitimin öneminden bahsederek, erdemli bir insan olmanın ve erdemli bireylerden oluşan bir toplum olmanın eğitimin en eylemsel biçimi olduğunu seslendirir. O, şöyle der:

Oluş bitenlere bakıldığında işin insana dayandığı aşikârdır. O halde iyi yetişmiş, şahsiyet sahibi, işvalara kapılmayan, kendine hâkim, özgür ruhlu, iç ve dış oyunları bilen insan yetiştirilmelidir. Sonuç olarak ise bu tür insanların oluşturacakları “şahsiyet toplumları”na ulaşılmalıdır.²¹

Tozlu’ya göre şahsiyetli insan yetiştirmenin temeli özgürlükte yatmaktadır. İnsanlar özgürlüğünü Millet iradesinin hâkimiyet kazanması ile yaşarlar. Böylece eşya ya da nesne olma durumundan, açıkçası ezilen olma durumundan kurtulur. Ancak Tozlu, günümüz dünyasını ve onu yöneten güçleri

²¹ Necmettin Tozlu, *Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler*, Ankara, Elis Yayınları, 2. Baskı, 2003, 64-82; Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları, 1. Baskı, 1998, ss. 12-13.

bilmeden, ülkemiz açısından dünyadaki konumumuzu bilmeden yapılan her türlü çabanın beyhude olduğunun farkındadır. Bu nedenle özgürlük, hürriyet, insan ve demokrasi anlayışlarının gözden geçirilmesini; bu meselelerin “İslâmî bakışın oluşturduğu yetiştirme ve şekillendirmelerle insanileşmeye katkı yapacak daha geniş bir perspektifte” düşünülmesi gerektiğini ifade eder.²²

Bilindiği üzere dünya bir yandan değişmekte ve değişirken daimi bir ilerleme içerisinde gelişmekte bir yandan da derin bir bunalım yaşamaktadır. Öyle ki bunalım sadece siyasi veya ekonomik boyutta sınırlı kalmayıp değer yargılarını ve dengeleri sarsacak niteliktedir. Bu sarsıntı Tozlu için ülkemizi yeneden konumlandırmamız gerektirdiği gerçeği ile bizleri yüzleştirir.²³ Ülkemiz bu açıdan oldukça şanssız bir durumdadır. Zira bugün ülkemizde dahil bütün Müslümanlar kendilerinden habersizdir. Karşılaştıkları sorunları çözecek araştırma kurumları geliştirilememiş, geniş araştırma ve istatistiki çalışmalarla olup biteni tam anlamıyla belirleyecek araştırmalar yapılmamıştır. Dünya görüşümüzün böylesine sığ oluşu, alternatif perspektiflerimizin yetersizliği hep bu yüzdendir. Rönesans ile Batı düşüncesi büyük bir değişim sürecine girmiş; kutsal hayattan kovulmuş ve bu doğrultuda dünyevileşme hız kazanarak insan tasavvuru parçalanmıştır. Nitekim bu parçalanmanın ardından yapılan arayışlar hep bir anlam arayışı olmuştur. Kutsala geçiş yasak bölge olduğundan söz konusu arayış hep bir yerlerde tıkanmıştır. Tozlu *Erdemli Toplum Yolunda* adlı eserinde tüm

²² Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 30

²³ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 30.

bunların bizim serüvenimiz ve dünyamız olmadığını ama aydınımızın bir yabancılaşma arefesinde kendini bulduğuna dikkat çekerek söz konusu modern süreçleri kendi parametreleri gibi gördüklerini belirtir. Gayri medenilikten şikâyet eden aydınlar, batı ipoteği altındadır. Az sayıda Müslüman aydının, entelektüelin ve halkın bu duruma tepki gösterdiğini ifade eden Tozlu, uzun yıllardır toplumsal işleyişimiz, insani anlayışımızın hep çatışmaya, ayrışmaya göre hazırlandığını savunmuştur.²⁴ Bu durumu ortaya çıkaran faktörleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Değişmeye direnme ve tek tipleştirme,
2. Bölünmenin Batı yakası ve kimliksizleştirme,
3. Din ve vicdan hürriyetini kapatma,
4. Dış müdahalelere sürekli açık oluş,
5. Yanlış bir laiklik anlayışı,²⁵

Yukarıdaki faktörler, yaşadıklarımızı resmeden ama yapacaklarımızı da gösteren bir tabloyu yansıtır. O şöyle der:

Samimi, ahlâklı, fedakâr insanların hayatı bu karanlık tabloları aydınlatmaya yetecektir. Çünkü birlik İslâm'ın temel prensibidir. Ve bu prensip kâinatta olduğu gibi hayatta da içten bağlarla, sevgiyle var edilecektir. Sulh ve selâmet ancak birlikle sağlanır. Bunun yolu da sulhu ve selâmeti temel prensip sayan İslâm'la pekişir ve gelişir. Eşyaya tutsaklığı atarak önce kendimizle, fitratla, sonra da

²⁴ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, ss. 34-35.

²⁵ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, ss. 36-44.

diğer insanlarla barışmalıyız. Bizim bu ilk ödevimizdir. Barışa çağırarak, sevgiyle bunun kozasını örnek, bunu bir hayat düsturu haline getirmek, tefekkürünü yapmak birlikteliğin özüdür. Birlik şuurunu yaşamak, bunun felsefesini yapmak, bu konudaki engeller üzerinde kafa yormak zorundayız. Bunun değerini idrak edemeyenlerin başına binlerce felaket gelir ve gelmektedir. Bugünkü dünyanın ateşten şartları bize bunu unutturan, aksine reçeteler sunan, dışlayan oluşumları aşma beratı vermektedir.²⁶

Paragraf, kanaatimizce söz konusu beratın onurlu entelektüeller tarafından eğitimi İslami anlayışla yeniden ele almaya, onun bestesini yapmaya bağlı olduğunu ifade eder. Bu çerçevede değişimin zarureti ve direnmenin onuruna dikkat çeken Tozlu, insan-toplum ve kâinatın bir birliği ve mükemmelliği ifade ettiğine vurgu yapar. Öyle ki yaratılış formu olarak insan en güzel surette var edilmiş ve kâinat da aynı güzellikle yaratılmıştır. Ancak bu haliyle insanda ve diğer âlemlerde olduğuna inanılan ilerleme, değişme kemale doğru gelişmeyi ifade etmez. Bir başka deyişle var olanlar zamanın ilerlemesi ile mükemmel bir forma ulaşamaz. Bu görüşle mevcut evrim anlayışına karşı olduğunu ortaya koyan Tozlu, bu fikrin savunucularının çağımız insanına zulüm, sömürü, tereddit ve bunalımdan başka bir şey bırakmadıklarını belirtir.²⁷Zira insanın kemâlât fikri ile dolu olduğu ve sürekli değişmekle daha

²⁶ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, ss. 49-50.

²⁷ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 73

mükemmel bir forma ulaşacağı varsayımı temelde Yaratma ve Yaratıcı'da bir eksiklik aramaktan hareket etmektedir. Hâlbuki tüm kemâlâtı kendinde toplayan Yaratıcı, daha yaratmadan önce insanın ruhuna kemâlât tohumlarını ekerek insanın mevcut durumlarla yetinmemesi gerektiğini hissettiren bir nosyon eklemiştir. Nitekim ilk şuurlanışında insan eksikliğini ve tamamlanma ihtiyacını hisseder. İslam düşüncesinde tamlığa doğru akış aşk makamındadır; Allah'a ulaşma eğilimi taşır. İnsan için vuslatı simgeleyen bu durum, olma yolunda insanın hiçbir menzile takılıp kalmaması için ruhuna üflenen bir aşk nefhasıdır.

Necmettin Tozlu, ilerleme ve değişmeye bir var olma, bir özümseme faaliyeti olarak bakar. Bir aşma olarak söz konusu durum zamandan, mekândan ve oluşumlardan haberli olmak anlamına gelir. Bu çerçevede çokluk, dağınıklık ve bunalım karşısında direnme ve sürekli var olmanın yolları aranmalıdır. Tozlu şöyle der: "...bir var oluş yolu olarak değişerek var olmanın zaruriliğine; sürekli değişerek yitmemek, yok olmamak için de direnmenin onuruna inanmak gerek."²⁸

Tozlu düşüncesinde insanlık tarihi her topluluğun bir değer sistemine sahip olduğunu göstermiştir. Zira hayat, gelişigüzel, tesadüfi bir yapılanmayı reddederek ilkeler doğrultusunda bir yapılanma talep eder. Bu çerçevede din hayata anlam veren ve onu düzenleyen prensipler, bakış açıları sunan bir değerler sistemini temsil eder. Oysa günümüzde bilim, tıpkı din gibi bir otorite, yapı ve değer kazanarak tüm hayatı düzenlemeye

²⁸ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, ss. 73-74

girişmiştir. Bilimin söz konusu girişimleri ıstırapları dindirmedeği gibi saldırganlıkları, adaletsizlikleri artırmıştır.²⁹ Bu noktada yapılması gereken bilime tavır almak değil, bilime ve tekniğe nüfuz ederek onu değerler doğrultusunda yönlendirmektir. Bu hususu, Peygamberimizin son peygamber olarak gönderilmesinin hikmetini, artık insanların ilim yoluyla işlerini düzenleyebilecek olgunluğa erişebilecekleri gerçeğinde görmek mümkündür. Tozlu, böylesine güzel bir zihniyetin dinden, onun derinliğine inmekten uzaklaştıkça kaybedildiğini vurgularken, bu anlayışın geri kazanılması halinde entelektüel güce erişip bilimi ve tekniği yeniden inşa edeceğimiz umudunu dilendirir.³⁰

ÖNERİLER VE ÇÖZÜMLER

Tozlu'ya göre bugün istikrarlı, düzenli ve belirli değerlerin hâkim olduğu bir toplum yapısı alt üst olmuştur. Bu değişikliğin sebebi bilim ve teknolojinin ilerlemesi ve insanı birçok imkân ve vasıtalara kavuşturursa da bir o kadar aşılması güç problemlerle karşılaşmış olmasıdır. Yaşanılan bunalımın boyutları sanıldığından daha derin ve köklüdür. Bu durum insanlık tarihindeki en büyük bunalım olarak nitelendirilebilir.³¹ Tozlu bu bunalımın, insanı bir objeye dönüştürülmesi, yani şeyleştirilmesinin değerlerin ve şahsiyetin yıkımı olacağını ifade eder:

İnsan bir obje, nesnelere bir nesne olarak ele alınca, her şeyden önce zaafı, etki yolları ve tutkuları tespit edilir ve ona bu açlıkları itibarıyla

²⁹ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 77.

³⁰ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 81

³¹ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 149

yanışılır. Bu yönleri geliştirilip insaniliği pekiştirilecek yerde, istismar ve zaaflarından faydalanma esas alınır. Böylece onun zihni çelinir. Hürriyeti yok edilir. Bağımlılığı zaafı ölçüsünde arttırılınca, şahsiyet olma yolu tıkanır. İnsanın şahsiyet ve bağımsızlığı hemcinslerince engellenir. Aslında o hürriyetinden olmayı, köleleşmeyi, diğer insanlara hizmet etmeyi, onlara kayıtsız-şartsız teslim olmayı istememekte, bunu insan olmanın şerefine yakıştıramamaktadır. Bugün asıl problem insanın bu tutsaklığını kırmak, gerçek hürriyetin yolunu açmaktır.³²

Yukarıdaki paragraf modern çağın yaklaşımının insanı çepeçevre sardığını ve insana olumlu bir kişilik kazandıramadığını ifşa eder. İnsan sürekli tahrip edilmekte, özünün eritilmekte olduğunu haber veren Tozlu, modern insanın gerekli gereksiz pek çok veriyle karşılaştığını, kendine bakışının bulanmamakta ve bu doğrultuda kanaatlerinin daima değiştiğini ileri sürer. Böylesi bir kaygan zeminde kendisiyle yüzleşemeyip kendini inşa edemediğini; aynı şekilde bilgiyi bir düşünce ve bir hikmet aracı olarak değil, insanı yönlendirmeye, onu nesne haline getirmeye çalışan bir işleve bürünmüş olarak görür. Modern insana çare aramaya çalışan Nietzsche, Camus, Sartre gibi filozoflar ya da felsefi sistemler de nihilizme çözüm bulamamışlardır.³³ Tozlu'ya göre söz konusu yaklaşımların insanlığa yararı olamamalarının en temel sebebi, insanı dünyayla sınırlı

³² Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 151

³³ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 152-155

bir varlık olarak ele almış olmalarıdır. Hâlbuki ölüm gerçeği vardır. Ahiret hayatına dair tefekkürün göz ardı edildiği ve bunun karşısında dünyevî yönü geliştirilen modern insan, karşılaştığı ya da yaşadığı gerçeklik karşısında bunalıma girmekten kurtulamamıştır. Peki, bir eğitimci olarak Tozlu bu duruma ne gibi önerilerle çare bulmaya çalışmıştır? O, öncelikle insanın istekleri, arzuları, aşkı, sevgisi gibi kalbî ve ruhî yönleriyle sonsuza ulaşmak arzusunda olduğunu belirterek yaşadığımız durumu fark ettirmeye koyulur:

Aslında tüm imkânları sınırlı olan bu âlem insanın sınırsız istekleri karşısında yetersiz kalmaktadır. Öyleyse insan sadece bu dünyaya ait bir varlık değildir. Şu halde ölümü bir yok oluş olarak gören modern öğretiler nihayette insanı bir trajediye getirip dayamaktadırlar. Hâlbuki ölüm bir yok oluş değil, yeni bir hayata doğuştur. Günümüz tıbbı bu düşüncede değildir. Felsefesi gereği vücudu bir makine olarak görmektedir. Zamanla yıpranan, arızalanan mekanik bir ünedir. Eğer arızaların fiziki sebepleri tam anlamıyla anlaşılabilirse, insanın tamiri mümkün olacak yenilmiş, insanın ebediyet arzusu yeryüzünde gerçekleşmiş olacaktır. Bu düşünce baştan beri ifade ettiğimiz insanı bir nesne olarak ele alan görüşlerin bir uzantısıdır. Bu görüşlerin her biri neticede insanı parçalamış, onun belirgin bir yönünü esas alarak yanlış yorum ve uygulamalara sebep olmuştur. Dahası onu hemcinslerine karşı daha toleranssız, daha gaddar

ve daha zalim yapmışlardır. Çünkü madde, mal ve dünya tutkusu, zaruri olarak hükmetmeyi getiriyor. Bu da çağımızdaki parçalı, bunalımlı insan ve toplum manzaralarından açıkça anlaşıldığı üzere insanlığın hayrına olmamış, onu neticede dönülmesi güç bir badireye sürüklemiştir.³⁴

Tozlu'ya göre Batı, iki dünya savaşından sonra düşünce, felsefe, sanat, din ve diğer alanları da âdetta sığaya çekerek insan eserinin neyi ifade etmesi gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu açıdan hem ideolojiler ve onların vücut verdikleri siyasi sistemler hem de diplerindeki felsefeler daha kökten sorgulanmalıdır. Zira bu sorgulama, insanın doğuştan getirdiği potansiyeli ortaya çıkarma, biçimlendirme ve farklı unsurlar arasında uyumu gerçekleştirme, dengeyi sağlama işi olarak eğitim, din, felsefe ve sanatı karşımıza çıkarır. Peki, bu durumda başlangıç noktası olarak sanata mı, felsefeye mi yoksa dine mi alacağız.³⁵ Tozlu önce sanatla ilgili şunları dile getirir:

Sanatın kurtarıcılığı fikri epeyce yaygın. Edebiyatçılar, şairler, tiyatrocular, ressamalar, kısaca tüm sanatçılar insan geliştirecek, ruhi dünyasını diriltebilecek bir insânî soluk aşılabilirlerse, teknolojik ve mekanik çevrenin kırılacağı umulmaktadır. Sanatçılar tüm etkinliklerinde insanda kaybolan insani yönü başarılı bir şekilde vurguladılar, ama hikmeti dile getiremediler. Evrenin sırlarına karşı insanı aşına kılamadılar. Kader, ölüm, hayat,

³⁴ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 155-156

³⁵ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 160

yaratılış, sonsuzluk gibi insanın sınır halleri etrafında dolaşan sanatçılar bu oluşumlardaki ihtimali, önemli boşlukları, insani olanın bir sır gibi ortadan kaldırılışını güçlü bir şekilde dile getirdiler. Ama hep bu sınırdaki kaldılar. İlahi olana ulaşamadılar. Gerçek kaynaktan, dini olandan bağların kopardıklarından, mesajlarında daima dünyevi kaldılar. Üstelik dinin yerine geçme gibi bir fonksiyonu da yüklenmekten çekinmediler. Bu bakımdan sanatçıların etkinlikleri, sesleri, feryatları modern insanı uyarma yönünde haysiyetli birer çıkış ve direnmedir. Ama onun yeniden imarında başlı başına bir çare değildir.³⁶

Necmettin Tozlu çözüm arayışı noktasında ikinci durak olarak felsefedir ve görüşlerini şöyle açıklar:

Felsefeye gelince bu önemli ve değerli bir insani faaliyet olarak insanlığa inkârı mümkün olmayan hizmetler sunmuştur. Ne var ki hikmete sırtını çevireliden beri “aşk ölü, sevda yaralıdır”.³⁷ Felsefe İbn Tufeyl'in deyimiyle, sadece akılı temel almış, faal akılla ilişkiye geçmediğinden giderek kurumuş ve aşkın olana ait ne varsa sahası dışına itmiştir. Bu anlayış felsefenin ve filozofun ufkunu kapatmıştır. Böylece insan felsefe yoluyla da bir kere daha operasyona tabi tutulmuş, dünya zindanına hapsedilmiştir, Kötümser felsefenin dünyanın

³⁶ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 161

³⁷ Şair Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu'nun bir mısraıdır.

gelişmiş ve zengin bölgelerinden yayılmış olması bu bakımdan manidardır. Ve felsefe ulaştığı bu anlayışla sadece kurtarıcılık fonksiyonunu yitirmemiş, insanın aşkına açılan özgürlük yolunu da keserek ümitsizliği terennüm vasıtası olmuştur.³⁸

Tozlu yukarıda zikredilen sanat ve felsefenin dünyevileşme durumununun bir benzerinin Hristiyanlık dininde de uzantısı olduğunu savunur:

Sanatta ve felsefede görülen dünyevileşme dine de uzanmıştır. Din esas kaynağından koparılmış, ilahi olanla ilişkisi kesilmiş, özü değiştirilerek laikleştirilmiştir, Tarihinde Batı, din adına insanın hürriyetlerine el konulduğunu, onun kısıvrak yakalandığını çok iyi bilmektedir. Bu yüzden dini sahayı hep tehlikeli görmüş, "Hristiyanlığın Göklerin Melekutu" düşüncesine karşı çıkmış, ama bu ölçüde yeryüzü hakimiyetini kurmuştur. Ahireti, asıl yurdu ve sonsuzluktaki cennet mutluluğunu reddetmiş, ama hep dünya cennetine ulaşmaya çalışmıştır. Mesih İsa (gelecekte kurtarıcı) inancını hurafe saymış, ama bilime ve teknolojik ilerlemeye Mesihlik ve kurtarıcılık işlevi yüklemiştir. Tanrı'nın mutlak irade ve kudretine başkaldırmış, ama kendini tanrılaştırmıştır. Bu yolla dünyevileştirilen dini ve Tanrı'yı artık modern insanın hayatında bulamayız. Bu yüzden böyle bir din söz konusu

³⁸ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 161-162.

olunca çağımız insanı hemen tepkisini göstermekte, isteksizliğini ortaya koymaktadır. Bu noktaya gelmişken önemli ama kısa bir açıklama yapmak istiyorum. Her ne kadar İngiliz şairi R. Kipling: “Doğu doğudur, batı da batı, asla birbirleriyle bağdaşmazlar” diyorsa da, bugün bu iki dünya her zamankinden daha çok birbirlerine yanaşmışlardır. Buna rağmen oluşumlarındaki temel düşünce, şahsiyet yapılanmaları ve medeniyet olarak verdikleri mesaj daima farklı olmuştur.

Tozlu’ya göre İslâm insanda, insanın manevi yapısında derinleşmiş ve tüm dikkat ve dehasını ona çevirmiştir. Onun sırlarını keşfetmeye yönelmiş, bunları terennüm etmeye çalışır. Bu bakımdan insanı yüceltmede, kâmil insanı hangi yetenekleri üzerine geliştirebileceğini kestirmede ustadır: İnsana Allah’ın tayin ettiği rol, Hz. Muhammed’in getirdiği yolla belirginleşmiştir. Bu yüzden İslami bir medeniyet, keşfedilen insani sırlar ve hikmetler üzerine kurulmuştur. İslâm’ın insan ideasında tüm kemalât doğrudan doğruya erdeme ve Allah’ın bağışladığı ve kulunda bütün gücüyle çalıştırdığı kabiliyetlere göre ayarlanması gereklidir.³⁹ Tozlu, insanlığın ruhunu bu yüzden İslam’ın insan anlayışına açması gerektiğini savunur: Açmalıdır ki ondaki sürekli işlenen ve kalınlaştırılan gurur kırılsın ve ruhu modern anlayışıyla doldurulan, sapkınlıklardan ve putlardan arındırılabilsin.”⁴⁰

³⁹ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, ss. 162-163; Sezai Karakoç, “Gökle Yer Arasında İnsanın Anlamı”, *Diriliş*, (Nisan, 1970), ss. 7-8.

⁴⁰ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s.163.

Tozlu'ya göre söz konusu ümit modern insanın, Batılı anlayış doğrultusunda buna hiçbir zaman yanaşmamasıyla yerini endişeye bırakmıştır. Batılı anlayış kendini daima barbar dünyaya karşı medeni, efendi olarak tanımlamıştır. Öyle ki bunun da dine sirayet eden yönünü Tozlu şu şekilde ifade etmektedir:

O daima kendini efendi, medeni ve dışındaki dünyayı barbar olarak tanımladı. İslâm'ı ve Müslüman'ı anlamak için değil, idare etmek için, sömürmek için inceledi. Artık insan ve insanlık biri umutsuzluğa, diğeri kurtuluşa çıkan ikili bir yol ağzındadır bugün. Bu yüzden o daha derinden anlaşılmaya, ortak paydalarla ele alınmaya muhtaçtır. İnsan aslında kendini aramakta, kaybettiğini keşfe çalışmaktadır. Bize düşen onun arayışını saptırmamak, yabancılaşmasının gerçek sebeplerini ortaya koymasına yardımcı olmaktır. İnsanın yabancılaşması Allah'tan bağlarını kesmesiyle başladı, dünyada ebedi kalacakmışçasına terbiye edilmesiyle derinleşti. Çaba daima ruhunda taşıdığı ilahi öze dönmesindedir. Hayli örselenmiş ve karartılmış olan bu öze ulaşılabilirse, yabancılaşmayı ve dünyevileşmeyi aşabilir. Bu da kalp dünyasının derinliklerine inmekle, aşkı, sevgiyi merhameti yeniden insanın gönlünde tutuşturmakla mümkündür. İslâmî anlayış binlerce yıl bunun en deri usullerini geliştirdi, insana kaderinin sırrını, dünyevî olanı aşarak zengin ve manevi bir kaynaktan nasıl beslendiğini, bu yolla nasıl iç dünyasını

zenginleştirdiğini öğretti durdu. Bu önümüzde duran canlı, vadedici bir kaynaktır.⁴¹

İnsanın içsel, deruni enginliğinin sonsuz olduğunu savunan Tozlu, onun içinde en iğrenç cinayetlerden, en ulvi duygulara kadar her türlü kemâl ve zevale müsait kabiliyetlerinin mevcut olduğunu kabul eder. Bu yüzden o Jaspers'in ifadesiyle sadece psikoloji, fizyoloji ve sosyolojinin nihayet bitip tükenmez bir objesi olarak düşünülemez. İnsan onu "Çepeçevre Kuşatan" ile benliği arasında irtibat kurunca onda kendisini bulabilir, ondan pay alabilir. Gerçekten günümüzde, baştan beri anlatıldığı üzere parçalanmış, şahsiyet olması önlenmiş, ümitleri ölmüş ve bir alet durumuna düşürülmüş insanı tahtına oturtmadıkça, yaratılmışların en şerefli mevkisine yükseltilmedikçe terbiye de mümkün değildir. Önce insan anlayışımız bu doğrultuda değişmelidir. Her şey buna bağlıdır. İnsanı aziz, kendi başına bir değer olarak görürsek, zihnimizden onun bir alet, bir sömürü objesi olma yerleşmişliğini silip atarsak, insanın imarı, yani eğitimi için ilk adım atılmış olacaktır. Aksi halde hangi tekniği, hangi eğitim sistemini ve hangi eğitimciyi getirirseniz getiriniz, durumun düzeltilmesi, insanın ve cemiyetin ıslahı mümkün olmayacaktır. Felsefi anlamda bir değer anlayışı bu açılımı sağlayamaz. Zaten tek başına eğitim de bu güc probleminin hakkından gelemez. Bilindiği gibi eğitimin önemli bir boyutunu cemiyet teşkil eder, Bozulmuş ve insan için her türlü kötülüğün kaynağı haline gelmiş bir cemiyet, bu anlamda onu eğitememekte aksine onun imarı yönünde önemli bir engel olarak

⁴¹ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, ss. 163-164.

kalmaktadır.⁴²

Modern insanın yaşadığı her türlü bunalıma karşı insan Allah'ta yeniden var olmalı, insanlık Allah'tan geçirilmelidir. Ruhundaki para, mal, şehvet vs. gibi dünyevi putlar birer birer kırılmalı, gerçekten inanmanın meşalesi gönlünde tutuşturulmalıdır. Umutları ona iade edilmeli, insan hayatı anlamlı, yaşama değer görmelidir. Yani hür olduğunun bilincine varmalıdır. Allah hürriyetin kaynağıdır. Onda var olan tam hürdür. Çünkü hürriyetimizi engelleyen eşya değil diğer insanlar, yani hemcinslerimizdir. Maalesef insan insana köle olmuştur. Ezilen, hürriyeti ve şahsiyeti hiçe sayılan insan diğer insanlara da aynı muameleyi uygun görerek onları ezmektedir. Ama kendisi hür olsa, diğerinin de hür olmasını isteyecektir, Bu bakımdan Allah'ı unutmaya gerçek mânada insanı unutmaya eş anlamlıdır. Nitekim Kur'an, " Onlar Allah'ı unuttu, Allah da onları kendi nefislerinde unutturdu"⁴³ buyurarak felsefi düşüncedeki "Kendini bil" vecizesinin aynı işlevi yerine getirdiğini bildirir. O, şöyle der:

İşte gerçek terbiye böyle bir değer temeline dayanan, reelin ötesine ulaşma imkânı veren, ideali çağırın, insani birlik formu oluşturan bu tür bir anlayışla yapılabilir. İnsanlar ve toplumlar arasında şuurlu bir birliktelik bu tür değerleri içten benimsemenin sayesinde kurulabilir.⁴⁴

Çağımızdaki insanın hakkını ve değerlerini ezen, elinden alan bütün karanlık güçler, nihilizm, ateizm insanın irade ve

⁴² Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 164.

⁴³ Kur'an, Haşr Suresi, 19.

⁴⁴ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, ss. 165-166.

hürriyetine el koyan dev ekonomik şirketler, enformasyon ağları, ideolojiler, sistemler ve bunlardan doğan tehdit ancak bu yolla yok edilebilir. Bunun için insan-insan, insan-tabiat, insan-toplum ve insan-kâinat ilişkileri Allah-insan açısından yeniden değerlendirilmelidir. İnsanın ruhu kin, garaz, nefret, gurur ve objeden ancak bu şekilde arındırılabilir. Nitekim Fransız filozof G. Marcel çıkışı bu noktada görmekte, “hümanizmin yıkıntısı üzerine inanmanın metafiziğinin kurulacağını” müjdeler:

İnanma ya da bağlanma metafiziği sadece yaşamaya anlamını vermez, hayatı mânalandırmakla kalmaz, insanı içten tutar; onu ait olduğu yaratıcı yoluyla varoluşuna bağlar. Bu yolla kendisine ve çevresine yabancılaşan insanı, sürüden ayırıp Allah'a teslim etmenin enginliğinde şahsiyetli kılar. Kendisiyle ve çevresindeki dünyayla barıştırır. Hayat ancak böyle bir açıdan anlamlı bir hale gelir ve dünya insana kucak açar.⁴⁵

Tozlu'ya göre söz konusu inanç, kapitalizmin ahlaki temelini kuran bu yüzden bu sömürü düzeniyle her zaman ve her yerde ilişkisi olan Hristiyan bir inanç değil; arı-duru İslami bir akidedir. O, *Erdemli Toplum Yolunda* eserinde şöyle der:

Sözlerimi şöyle bağlıyorum: Sizler bu asrın, bu modern medeniyetin öncülerisiniz. Hâlâ enerjiyle kaynayan, atılımlarla dolu bir hayata sahipsiniz. Mesuliyetiniz büyük. Gönlü aydınlatıcı, ruhu arındırıcı, gerçek şahsiyeti ve hürriyeti getirici bu soluğa kulak verebilirsiniz. Baştan beri ifade ettiğim

⁴⁵ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, ss.166-167.

tüm kötü gidişe engel olabilirsiniz. Kur'an'a yeniden bir de bu açıdan eğilebilirsiniz.⁴⁶

Hasılı Tozlu'nun geçmiş ile geleceği, gelenek ile modern, felsefe ile eğitimi birleştiren köprüler inşa ederek, düşünce ve özgürlük alanını herkese eşit bir şekilde sunulan haklar şeklinde genişleterek erdemli bir toplumun inşasına girer. Bu inşada her yeniden okuma, manalandırma şüphesiz öncekilerden farklı olacak, ama onların düşüncelerinden tamamen kopuk da olmayacaktır. Kurulacak bu bağ bizlere bilimi, sanatı, felsefeyi yeniden yapabilmeyi ve dilimiz üzerinde derin bilgi sahibi olmayı ve en nihayetinde özgünlüğümüzü oluşturmayı sağlayacaktır. Türk eğitim sisteminin üzerine oturduğu temel bir felsefinin olmamasının yegâne sebepleri söz konusu bağların kurulamayışı ya da felsefenin ve eğitimin bir geleneğinin olmamasıdır. Bu noktada eğitimi tek başına sihirli bir değnek olarak algılamak bugüne kadarki en büyük yanlışımızdır ve asıl problemimiz insan felsefemizin olmayışı, bir ideale sahip olmayışımız, adalet üzere işleyen bir sistemden uzak oluşumuzdur. Kim ve ne olduğumuza karar verdiğimizde eğitim işinin ancak şahsiyet geliştirme olduğunu, toplumun da nereye yol alacağını belirleyebileceğiz. Tüm bunlar Tozlu'nun bir insan olarak hikâyesinin kısa olduğunu ama gerçek anlamda bir hikâyenin peşinde olduğunu ya da bir hikâye yazdığını haber verir. İnsanlar da zaten çoğu zaman şahısları değil hikâyeyi hatırlarlar.

⁴⁶ Necmettin Tozlu, *Erdemli Toplum Yolunda*, s. 167

KAYNAKÇA

- Saiyidain, K. G., *İkbal'in Eğitim Felsefesi*, çev. Necmettin Tozlu, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2003.
- Solak, Adem (ed.), *Küresel Süreçte Medya ve Şiddet*, "Küreselleşme ve Suç", "Medya ve Şiddet", (Necmettin Tozlu-Adem Solak), İstanbul, Hegem Yayınları, 4. Baskı, 2008.
- Tozlu, Necmettin, *Bilim ve Hayat*, Ankara, TDV Yayınları, 1998.
- Tozlu, Necmettin, *Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler*, Ankara, Elis Yayınları, 2. Baskı, 2003.
- Tozlu, Necmettin, *Erdemli Toplum Yolunda*, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları, 1. Baskı, 1998.

Düşünce, Değer ve Otantisite

Prof. Dr. Vefa Taşdelen*

Necmettin Tozlu, son dönem eğitim felsefecilerimizdendir. Yıllarca sürdürdüğü eğitim öğretim faaliyetinin yanında bütüncül bir yaklaşımla, eğitim ve insan, eğitim ve toplum, eğitim ve devlet, eğitim ve medeniyet konularında kültürel ve felsefi referansları olan eserler de yazmıştır. Bayburt Üniversitesi tarafından *Eğitimden Felsefeye* başlığı altında üç ciltte toplanan bu eserlerden bazıları şunlardır: *İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*, *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar*, *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*, *İbn Tüfeyl'in Eğitim Felsefesi*, *Bilim ve Hayat*, *İnsandan Devlete Eğitim*, *Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler*, *Erdemli Toplum Yolunda*.

“Necmettin Tozlu'nun Eserlerinde Düşünce, Değer ve Otantisite” başlığını taşıyan bu çalışma, *Eğitim Felsefesi Üzerinde Makaleler* isimli kitabın içinde yer alan ve 1994 yılında bir sempozyumda sunulan “Düşünce, Kölelik ve Bilgilenme” başlıklı yazı merkezinde, yine aynı kitap içinde yer alan “Ruh ve Beden Bütünlüğü Açısından Değerler Eğitimi” (2014: 43-51), “Öğretmen Yetiştirme Üzerine Düşünceler” (2014: 91-98), “Öğretmen Akademileri Üzerine” (2014: 99-113), “Çağdaş Okul Bağlamında Öğretmen ve Öğretmen Yetiştirme” (2014: 113-116),

* Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi, vefa@yildiz.edu.tr

“Öğretmen Yetiştirmeye İlişkin Yeni Bir Model” (2014: 117-122) başlıklı yazılardan hareket edecektir.

“Düşünce, Kölelik ve Bilgilenme” başlığından da anlaşılacağı üzere makalenin konusu disiplinler arası bir yaklaşımı, yerel ve küresel bir analizi gerekli kılmaktadır. Tozlu’nun eserleri, tıpkı bu başlıkta olduğu gibi, salt akademik olarak nitelendirilemeyecek bir içerik ve niteliğe sahiptir. O, akademik anlamda veriler toplar, ancak bunu öncelikle düşünceye malzeme kılmak için yapar. Akademik malzeme onun için düşünce üretimine yarar; fikir üretmeyen, insanlığın sorunları üzerine bakış, görüş ve çözüm önerisi sunmayan bir çalışma, sorunsuz, sonuçsuz ve verimsizdir. Bu yaklaşımın bir ürünü olarak onun eserlerinde daha çok kendi zamanı ve toplumu, genel anlamda medeniyet ve insanlık sorunları üzerinde düşünen bir aydın kimliği ile karşılaşırız.

Necmettin Tozlu’nun eserleri, düşünme eğitimi, bilgi, bilgilenme, bireysel özerklik (*autonomy*) ve sahilik (*authenticity*) kavramları çerçevesinde, zihin eğitiminin sosyal, politik ve küresel içerimleri de göz önünde bulundurularak içerik analizi yapılacaktır. Araştırma sürecinde cevap aranacak soruları şu şekilde sıralayabiliriz: Düşünme eğitimi nedir? Bilgi ve düşünme arasında nasıl bir ilişki vardır? Düşünme eğitiminin bireyin özerklik ve sahil varoluş biçimine yapacağı katkı nedir?

DÜŞÜNME EĞİTİMİ VE BİLGİLENME

Düşünme, insanı tanımlayan temel özelliklerden biridir. Dewey’e göre önemli olan düşünmenin öneminin vurgulanması değil -bu, insanı hayvandan ayıran temel bir özellik olarak

klasik felsefede zaten yeteri kadar üzerinde durulmuş bir konudur- düşünme yetisinin eğitilmesi, geliştirilmesi ve nasıl düşünmeliyiz sorusuna bir cevap bulunabilmesidir (Dewey, 1910: 14). Bu ise daha çok düşünme eğitimi ile ilgili bir husustur.

Sadece sözü geçen makalelerin değil, Tozlu'nun bütün eserlerinin baştan sona düşünme yetisini ve değer duygusunu eğitmeye yönelik olduğu söylenebilir. O öncelikle bilgi vermek için değil, bilgiyi düşünce ve değere dönüştürebilmek için yazar. Bu odaklanmanın birincil anlamı bireysel, toplumsal ve küresel düzeyde düşünme yeterliği ve değer duygusu konusunda bazı sorunların yaşandığı yönündedir. Böyle bir sorun yaşanmasının doğrudan ve dolaylı nedenleri vardır. Francis Bacon, doğru bilgiye erişebilmek için zihni bireysel, tarihsel, kültürel, felsefi önyargılardan arındırmanın gerekliliği üzerinde durur; bu gerçekleşmeden doğruya, hakikate ulaşmak mümkün olmayacaktır (Bacon, 2012: 127). Benzer şekilde Tozlu da düşünme eğitimi kapsamında zihnin sahil ve otantik bir şekilde düşünmesini engelleyen yerel ve küresel "idoller"den, düşünme yetisini bozan, tahrip ve tahrif eden etkenlerden söz eder. Bu etkenler, ideolojilerden, sistemlerden, ulusal politikalarından, inanış biçimlerinden, terbiye tarzlarına kadar çok çeşitli ve karmaşıktır. En basitinden bir örnek vermemiz gerekirse: "Çocuk okula başlar başlamaz gereksiz bir sükûta davet edilir. O artık susacaktır, korkacaktır. Öğretmenlerden, derslerden, yetkililerden, polisten, jandarmadan ve hatta arkadaşlarından bile. Yıllar ilerledikçe korkular da ilerleyecek, gelişecek ve yoğunlaşacaktır" (Tozlu, 2014: 14). Buna göre zihnin çeşitli erdemler, çeşitli terbiye anlayışları adına susturulması; merakın, hayretin ve

kuşkunun sükuta gömülmesi, sesinin soluğunun kesilmesi, soru soramaz hâle gelmesi, düşünme yetisinin baskı altına alınması, düşünme eğitimi adına öncelikle üzerinde durulması gereken hususlardan biridir. Bu engel yerel bazda kültür ve gelenek tarafından konulabileceği gibi içinde yaşanılan devletin yasaları ve kuralları tarafından da dikte edilebilir. Tanımında “düşünen varlık” olan insan, düşünme konusunda bir engelle karşılaştığında veya bu yönde bir uyarı aldığında, sadece iç özgürlüğünü yitirmekle kalmaz, insani hasletlerinden birini, düşünme yetisini de işlevsiz hale getirmiş olur.

Peki, düşünme eğitimi nedir, neyi öğretir? Düşünmenin ne olduğunu mu, nasıl düşüneceğimizi mi, düşünmenin yollarını mı? Düşünme eğitiminin çerçevesini bilgi, değer ve şahsiyet kazanımı, eleştirel ve yaratıcı düşünebilme becerisi, bütün bunlarla kazanılan “otantisite” değeri olarak çizebiliriz. Düşünmek, boşlukta kalmaktan kurtulup varlık içinde kendine bir “yer” bulma, bu şekilde ayaklarını yere basma demektir. Düşünme eğitiminin amacı bireye otonomi kazandırmaktır. Düşünmenin olmadığı yerde özgün, özerk, otantik ve yaratıcı bir tutum; Tozlu’nun da işaret ettiği üzere “fertilleşme” ve “şahsiyet hâline gelme” durumu gerçekleşmez (Tozlu, 2014: 15). Şahsiyetin oluşması ancak zihinsel ve ruhsal anlamda özgürleşme yolunda ilerleme ile başlayabilir. Kişiyi zihnen, ruhen özgür ve özerk kılmayan bir eğitim eksik kalmış ve hedefine odaklanamamıştır. “İş elde etmeyi, insan ve dünyayı anlamayı, anlamlandırmayı sağlayacak ve ahlaki yönü geliştirecek bir eğitim” önemlidir. “Dikkat edilirse bütün bunlarla kastedilen şey, kişisel otonominin geliştirilmesi, sağlanmasıdır. Günümüzde alabildiğine

değer verilen böyle bir anlayışla fertler, kendileri olma yolunda desteklenmelidirler” (Tozlu, 2003: 237).

Düşünme eğitiminin ilk aşamasında “bilgilenme” yer alır; bilgi düşüncüyü önceler. Makale içinde Tozlu bilgiye ve bilgilenmeye özel bir yer ayırır. Hatta bilgi kaynaklarına ulaşımı sağlayacak bir şema çıkarır. Buna göre isteyen herkes istediği zaman bilgi kaynaklarına ulaşabilir. Bilgi olmadan zihnin anlama, algılama, keşfetme ve eleştirme, yeni bilgi ve anlayış üretme aşamasına gelmesi mümkün değildir. Bilgi olmadan, bilgi kaynaklarına ulaşım sağlanmadan, düşünme eğitiminin sağlıklı, içerikli, derinlikli ve tutarlı bir şekilde yürütmesi gerçekleşmez, aklın gözleri açılmaz. Bilgi, düşünmenin malzemesidir, maddesidir. Düşünme eğitimi ancak iyi bir bilgi eğitimi, bilgi kaynaklarına sorunsuz şekilde erişimle mümkündür. Tozlu her türlü bağımlılıktan ve kölelikten kurtulmanın yolu olarak düşünme, duygu ve vicdan terbiyesini, bunun için de değer ve bilgi eğitimini öne çıkarır. Bu nedenle bilgilenme sistemi doğru ve erişime açık bir şekilde kurulmalı, insanların bilgi kaynakları ile irtibatı sağlanmalıdır. Tozlu bu bilgi ağına “millî bilgi sistemi” adını verir (Tozlu, 2014: 13).

Tozlu, düşünme eğitimi konusunda, bir eğitim bilimciden çok kendi çağının ruhunu okuyan ve anlayan, zamanın sorunları karşısında sorumluluk hisseden bir aydın olarak konuşur; topladığı verilerle konuya ilişkin düşünce, sezgi ve kavrayışlarını ifade eder. Bu çerçevede sözünü ettiği düşünme eğitimi, doğrudan bir okul programına değil, daha çok bir insanlık değerine işaret eder. Bu önemli bir husustur; zira düşünme eğitimi dediğimizde, okullarda verilen düşünme eğitimini anlarız.

Oysa Tozlu'nun düşünme ve değer eğitimi ile ilgili yazılarında, geniş anlamda insanlığın zihni ve zihniyeti üzerinde tasarrufta bulunmak isteyen güçlere, algı oluşturmak isteyen mihraklara ve onların endoktrine edici faaliyetlerine karşı direnç ve farkındalık oluşturma isteği vardır. Söz konusu bu yazılarda öne çıkan anlayışa göre düşünme eğitimi bütün bu tasarım ve güçler karşısında kendi zihinsel bağımsızlık ve otantikliğini koruyabilmek; moda kavram ve görüşlerin rüzgârına kapılmak değil, kendi yolundan gitmek ve kendi yolunu yapabilmek; başkalarının görüş ve aklıyla hareket emek değil, kendi akıl ve sezgi gücünü kullanabilmek demektir. İşte bu -Kant'ın meşhur ifadesi ile- "aklın erginliği" dir. Ancak bu erginlik ve erkinlik, kendiliğinden olabilecek bir şey de değildir. Bunun için Nietzsche'nin sözünü ettiği, zihnin beslenebileceği "iyi bir mutfak", eleştiri yetisinin etkin hâle gelmesi için de "büyük yadsıma"nın saatinin gelip çatması ve kişinin "hayır" diyebilme yetkinliğine erişebilmesi gerekir (Nietzsche, 2006: 6). Tozlu, "okuma kültürü"ne yönelik şunları söyler: "Beden için ruh neyse insan için de okumak odur. Okumaktan, kendini geliştirmekten yoksun bir genç de bir bakıma kördür, sağırdır, topaldır; tabiat içerisinde uyur-gezer gibidir" (Tozlu, 2014: 128). Açıkça ortaya çıkan sonuç şudur: Ne olacaksa okuma, bilme ve öğrenme kültürü üzerinden olacaktır; bunun dışında kalan her ne varsa, zihni atalete, çıkmaza ve hurafeye götürecektir.

Tozlu'nun sözünü ettiği düşünme eğitiminde "çağ faktörü" önemli bir yer tutar. Sadece bedenimizle, içinde yaşadığımız maddi koşullarla değil, entelektüel duyarlık açısından da çağımıza bağlıyızdır. Herkes belirli ölçüde kendi zamanının

evladıdır. İçinde yaşanan zaman, değerleri ve moda kavramları ile algılama ve düşünme biçimlerini belirler ve yönlendirir. Sonuçta düşünme faaliyetinin yöneldiği alan, içinde yaşanan zamandır. Öncelikle çağdaş insanı anlamak gerekir. Bu insan kuşatılmış bir insandır: Uzay çağı, hız çağı, teknik çağı gibi adlandırmalar, ortak bir başlıkta “madde çağı”nda ifade bulur. Eşya, ruhu kuşatmıştır. Bu durumda insanın en büyük tutkusu, daha çok objeye sahip olmak, daha çok mal biriktirmek üzerinde odaklanmıştır. Maddi değerler öne çıkınca insanî, ahlaki ve manevi değerler aşağılarda kalmıştır. Bu zihinsel, duygusal ve içsel kuşatılmışlık, doğal olarak onun düşünme eylemine yansiyacak, düşünme yollarını belirleyecektir. Buna göre Tozlu’nun öne çıkardığı düşünme eğitimi daha çok çağın kendine dayattığı, haz ve çıkar merkezci davranış biçimlerine hayır demeye, daha çok eleştirmeye, daha çok kuşku duymaya, kısaca dışarıdan gelen verileri olduğu gibi kabul etmeye değil, onları bilinç süzgecinden geçirip yeni bir anlayış oluşturmaya dayanır. Çağ, derin sorunlarla kuşatılmış durumdadır: Korku çağıdır, endişe çağıdır, sömürü çağıdır. Değersizlik duygusu, intihar, bunalım, uyuşturucu gibi çağdaş bireyi kuşatan maraziyet hâlleri, bu büyük sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkar.

İnsanı kuşatan ve düşünme edimini sınırlayan temel unsurlardan biri de “kötü alışkanlıklar”dır. Pascal’ın dediği gibi, alışkanlık insanın ikinci doğasıdır. Alışkanlıklardan, hele hele “bağımlılık” derecesinde ortaya çıkan alışkanlıklardan vazgeçmek hiç de kolay değildir. Bunlar, köleleşmenin temel görünüşlerinden birini oluşturur. Tozlu; kişiliği, şahsiyeti, benliği tahrip eden, değerleri yozlaştıran ve yok eden unsurlar

karşısında bir çözüm önerisi olarak düşünme, felsefe ve değer eğitimi önerir. Düşünme eğitimi, bireyin yeryüzündeki varoluşunun anlamını, değer ve bağlanma duygusunu destekleyerek varlık içinde, varlıkla olumlu ilişkiler geliştirmesini sağlar. Yeryüzüne değerle bağlanma eylemini başlatacak husus, kendi içinde değer eğitimi, duygu eğitimi, ahlâk eğitimi, bilim eğitimi, felsefe eğitimi gibi unsurları da barındıran şahsiyet eğitimidir. Düşünme eğitimi doğru ve tahrif edilmemiş bir bilgilenme ile mümkündür. Zira zihin düşünme aşamasına geçmeden önce bilgilenme aşamasını tanımış olması gerekir ki, düşünme faaliyetinde gerekli verilere ulaşabilsin, doğru ve uygun bir süreç izleyebilsin.

Tozlu, çağın moda kavramları tarafından biçimlendirilmiş zihinleri, bir uyku ve baygınlık hâli içinde görür. Küresel güçler, ideolojiler, moda kavram ve felsefeler bireyin zihnini biçimlendirmekte, düşünme kapasitesini sınırlandırmakta, yeni idoller ve önyargılar oluşturmaktadır. Bu uyku ve baygınlık hâli, kişinin dışarıdan gelebilecek etkilere son derece açık ve onlar karşısında korumasız olduğu anlamına gelir; zira “Gulliver’i cüceler uyuduktan sonra bağlarlar. Uyanırken ona hiç yanaşmazlar. Kötü alışkanlıklar da uyanık olmadığımız zaman bizi bağlayan cücelerdir” (Tozlu, 2014: 12). Bu noktada düşünme eğitimi yeni bir boyut kazanır. Düşünme yetisi eğitilmemiş kişiler yalnız zihinsel olarak değil, kişilik olarak da uyuşturucu, terör, şiddet gibi zamanın zararlı etkilerine maruz kalırlar. Buna göre düşünme eğitimi aklın uyanışı ve zihnin kendi değerlerini üretebilir hâle gelmesinin eğitimidir. Bu uyanış ve olgunlaşma vasıtasıyla birey kendisini özümsemek isteyen küresel güçler

karşısında kul köle olmamayı; sömürüye ve şiddete karşı durabilmeyi, özgür ve özerk birey olabilmeyi öğrenir. Düşünme yetisinin eğitilmesi, bir zihin ve karakter eğitimi olarak birey ve toplumun uyanışı, aklın ve ruhun olgunlaşmasıdır. Bu yönüyle sıradan bir ders olmanın ötesinde modern insanın kendini, içinde yaşadığı zamanı anlayabilme ve sorgulayabilmesinin yolunu açan bir eğitimidir.

Köleliğin her türlü kötür. Köleleşmek, insanın insani kimlik ve kişiliğinden uzaklaşması, giderek bir nesne ve eşyaya dönüşmesidir. Necmettin Tozlu köleliğin çağdaş biçimlerine işaretlerle insanın tutkuyla bağlandığı haz düşkünlüğü, sahip olma” ve “biriktirme” hırsı gibi bencil ve kösnül duygular çerçevesinde bir köleleşme eğiliminden de söz eder. Bunlardan daha kötüsü “düşünce köleliği” dir. Düşünce köleliği, kişinin bir bakış ve görüşten yoksun olması, kendi hayatına ilişkin konuları başkalarının düşünce ve görüşleri çerçevesinde düzene koymasındır. Tozlu’ya göre bu insanların iç dünyaları, hisleri, özgürlük duyguları yok olmuştur; baygınlıktan kurtulup yeneden kendine gelme şansları da azalmıştır. Özgün bir yapı ortaya koyma, sıçrama ve yaratıcılık gösterme yetileri de yok olmuştur. Oysa düşüncenin, düşünme yetisinin zayıflaması, insanın, insani niteliklerin zayıflamasıdır ve günümüzde bunlar olmuştur. Düşünce yetisi yok edilen bireye hükmetmek ve yönlendirmek daha kolay hâle gelmiştir. Bu yönlendirme işi ideolojik, siyasi ve ticari güçlerin elindedir. Oysa günümüzde insan özgür ve eleştirel düşündüğünü, irade hürriyetinin bulunduğunu zanneder, oysa bu gerçekte tam olarak böyle değildir. Düşünce köleliği bu şekilde toplum üzerinden bireyi, birey üzerinden

toplumu kontrol etmenin aracı olarak ortaya çıkar. Düşünme yetisi denetlenebilen kişi kolaylıkla el altında tutulabilir, yönlendirilebilir. Bu bir politika, bir ideoloji, bir dünya tasarımı çerçevesinde gerçekleşir (Tozlu, 2014: 12). Düşünme yetisi el altında tutulan kişinin, bütün varlığı el altına alınmış olur. Tozlu, bu noktada şahsiyet eğitimi ile düşünme eğitimi birleştirir. Düşünme yetisi eğitilmemiş kişinin özerk bir birey hâline gelmesi, kendi şahsiyet ve değerini üretebilir hâle gelmesi mümkün değildir. Düşünme yetisinin eğitimi, ahlâk ve vicdan eğitiminin temelidir. Bu nedenle her şeyden önce düşünme yetisinin eğitilmesi, düşünce gücünün harekete geçirilmesi gerekir. Bu aynı zamanda insanın insan olma potansiyelinin harekete geçirilmesi anlamına da gelecektir.

Düşünceyi oluşturan unsurlar arasında “ihşaslar” (duyular) da vardır. Tozlu, duyularla adeta varlığı kendi içimize çektiğimizden söz eder. Görme duyusu, işitme duyusu, tatma ve koklama duyusu, hissetme duyusu; bütün bu duyularla varlık içimizde yeniden kurulur. Dış dünya, duyularımıza zihnimize, kalbimize, vicdanımıza taşınır; zira insanda dış dünyayı güçlü şekilde kendi içine çeken, çekmekle de kalmayıp onu bilgiye, değere ve düşünceye dönüştüren bir mekanizma vardır. Bu durum bir anlamda fenomenolojideki “yönelmişlik” (*intentionality*) kavramı ile karşılanabilir. İnsan doğal olarak dışındaki ve içindeki âleme doğru yönelmiştir; ancak bu yönelim bir izlenim ve deneyim olarak geriye döner ve bilinci oluşturur. Böylece kişinin kendi varlık deneyimi düşünme eylemine zengin bir içerik ve kaynak oluşturur; hem dış dünya hem de kendisi üzerine bilgi ve anlayış elde eder. Bu anlayışla düşünme eğitimi etkin

ve işlevsel hâle gelir. Bu şekilde bir yandan duyumların algıya dönüştürülmesi, bir yandan da bunun belirli bir perspektiften değerlendirilmesi ve sorgulanması söz konusu olur. Düşünme eğitimi bu manada izlenimi taşımakla kalmaz, onu ham hâlden çıkararak belirli bir anlamı ve içeriği olan algıya, bilgi ve yoruma da dönüştürür; bütün bu zihinsel süreçlere baştan sona eşlik de eder. Bunları yaparken ona sadece merak, hayret ve hayranlık değil, şüphe ve inkâr da eşlik eder. Zira zihin dışarıdan gelen duyumları olduğu gibi kabul eder de onu belirli ölçüt ve kategoriler çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutmazsa, pasif bir alıcı konumunda kalır ve kendi bilincini yapılandıramaz, gördüğünü algılayıp anlamlandıramaz. Düşünme eğitiminin ortaya koyduğu eleştiri ve üretim, bu yeniden yapılandırma ve anlamlandırma biçiminde ortaya çıkar.

ŞAHSİYET VE OTANTİSİTE

İdealist eğitim anlayışının üzerine odaklandığı ders ve konular vardır. Bunların başında edebiyat, tarih, felsefe, din kültürü ve ahlâk bilgisi dersleri gelir. Bu dersler, Topçu'nun deyişi ile "şahsiyet oluşturu" derslerdir (Topçu, 1999: 36, 41, 176). Tozlu da din ve ahlâk kültürü derslerinin yanında felsefe dersine özel bir yer ayırır. Onun için felsefe dersi, bütün diğer ders ve öğretim faaliyetlerinin kendisiyle özümseeneceği, bir anlam ve yoruma ulaşacağı "mihver ders" niteliğindedir; adeta eğitimin omurgasıdır. Onsuz yapılan hiçbir ders, bir anlam dairende ortaya çıkmaz. Bu özelliği ile felsefenin daha ortaöğretimden itibaren okullarda okutulması gerekir (Tozlu, 2014: 83). Felsefi düşünme biçiminin kazanılması, eğitim öğretim faaliyetinin en ileri anlamı ve amacıdır. Bu eğitim alınmadan öğrenilen

bilgi kişiliğe mal olmaz, şahsiyet ve değer hâline gelmez.

Buna göre düşünce ve felsefe eğitimi sadece bir dersin öğretimi değil, esas olarak eğitimi kuran, onun ruhunu ve özünü oluşturan temel bir eğitim biçimidir; zira “total” ve “kâmil insan” a yönelmiştir. Buna göre düşünme eğitimi, bir bütün olarak eğitimi kuşatan bir mahiyete sahiptir. Bu nedenle Tozlu, felsefe ve düşünme eğitiminin, bir zihin, duygu ve şahsiyet eğitimi olarak, özellikle de öğretmen adaylarına yönelik, verilen diğer ders ve bilgileri de dönüştürecek merkezi bir ders olarak verilmesi gerektiğini düşünür. Bu bağlamda eğitim içinde felsefe dersine, hem düşünceyi, hem de kişilik ve şahsiyeti kuran bir ders olarak önem verir. Bu yaklaşımın bir ürünü olarak sosyal, fen ve matematik ayırımına gidilmeksizin felsefe derslerinin önemle verilmesi gerektiğini düşünür. Zira hayatı, yaptığı işin anlamını, bağlandığı ve kendisiyle yaşadığı değerleri sorgulamayı, felsefenin soru soran, kuşku duyan, eleştiren bakışından öğrenir; felsefeyle öğrenir. Bu nedenle söz konusu dersleri fen, matematik, sosyal bölüm ayırımına gitmeden bütün orta dereceli okullarda okuyan öğrenciler almalıdır. Bu ders onlar için dersin sonu değil başlangıcı olmalı, felsefe eğitimi ileriki zamanlarda da devam etmelidir. Felsefe dersi “fenci-edebiyatçı ayırımı yapılmadan orta öğretimdeki bütün öğrencilere ve giderek bütün öğretmen adaylarına okutulmalı; yüksek muallim mektebinde felsefe, tedrisatın ahlaki mihverini teşkil etmelidir” (Tozlu, 2014: 83).

Tozlu, hemen hemen birçok yazısında öğretmen yetiştirme sorununa değinir; bunun için görüşler, modeller, felsefeler önerir. Öğretmeni öne çıkarması, eğitim anlayışı açısından

önemli bir konudur; zira öğretmen, “öğrenci merkezli” söylemlere karşın, eğitimin en önemli unsurlarından biridir. Öğretmenleri iyi yetiştirmemiş bir toplumun eğitiminin iyi olması düşünülemez. Eğitimi ıslah edip geliştirebilmek için öğretmenleri iyi yetiştirmek gerekir. Öğretmen yetiştirme millî mesele durumundadır. Tozlu, öğretmen eğitiminde de ruh ve kimlik verici bir ders olarak felsefe eğitimine öncelik verir. Oysa “Öğretmen için oldukça önemli olan felsefe ve felsefe kültürü, yıllardan beri öğretmen yetiştirme sisteminin dışında bırakılmıştır. Formasyon derslerinin içerisinde felsefeye yahut eğitim felsefesine yer verilmemiştir.” Felsefe dersi, onların alan bilgisiyle değil, doğrudan öğretmen, eğitici, yetiştirici, örnek şahsiyet olma nitelikleriyle alakalı bir durumdur. O, birey ve toplum, toplum ve devlette felsefi bakış açısının etkin olmasının, eğitimcilerin felsefeci, felsefecilerin de eğitimci olmasıyla sağlanabileceğini düşünür. Yine bu bağlamda, Baltacıoğlu’nun felsefe kültürü olmayan bir kişinin değil öğretmen, lala bile olamayacağı yönündeki sözünü hatırlatır (Tozlu, 2014: 83, 86, 88, Baltacıoğlu, 1967: 10). Tozlu, öğretmen yetiştirmede felsefi formasyonun önemini ifade etmek için, kendi öğretmen yetiştirme modeli içinde felsefe derslerinin de okutulması gerektiğini düşünür; bu konuda önerdiği dersler şunlardır: *Türk-İslam Düşünce Tarihi*, *Türk-İslam Kültürü ve Müesseseleri Tarihi*, *Eğitim Felsefesi*, *Genel Felsefe* ve *Devlet Felsefesi*. Felsefe bizzat eğitim öğretim, okul, devlet ve toplum yapısının sorgulandığı temel kurum olarak eğitim sistemi içinde önemli yere sahiptir.

Yukarıda da değindiğimiz üzere, Tozlu’nun bütün yazıları, zihni ve düşünme yetisini eğitmeye yöneliktir. O dersi ve

kitabı, bu amaca yönelik görür. Zihni geliştirmeyen, düşünme yetisini ortaya çıkarmayan bir düşünme eğitimi, amacına erişmiş sayılmaz. Değiştirmeyen ve geliştirmeyen bir ders, eksik kalmıştır. Tozlu, eğitimi felsefi temel üzerinde kurmak ister. Bütün eğitim faaliyetlerinin temelinde, o faaliyete hedef ve içerik kazandıracak şekilde bir felsefi anlayışın bulunması gerekir. Felsefe, adeta eğitimin ruhu gibidir. Bu ruh olmadan, verilen dersler içerik kazanmaz, bünyeye dâhil olmaz, yararlı ve kullanışlı hâle gelmez, belirli hedefler çerçevesinde tanımlanmaz. Bunun gerçekleşmesi için eğitim ve öğretim faaliyetinin belirli bir felsefi anlayış çerçevesinde biçimlenmesi gerekir. Bunun tek bir boyutu yoktur, birçok boyutu vardır: sistem boyutu vardır, öğretmen boyutu vardır, öğrenci boyutu vardır. Felsefe, yapılan işin anlamıdır. Tozlu, felsefenin bu kurucu işlevini, Baltacıoğlu'nun, felsefe kültürü olmayan kişinin öğretmen olamayacağı yönündeki görüşünü tekrarlayarak dile getirir. Felsefe bilgisinden değil, felsefe kültüründen söz etmesi de ayrıca dikkate değerdir. Zira kültür, bireye ait olmakla birlikte bireyi aşan, onu çepeçevre kuşatan, içinde yer aldığı sistemin işleyişini, anlamını ve değerini ifade eder. Şu hâlde sadece bir kişi değil, genel anlamda toplum böyle olmalı, böyle bir ruh ve mana etrafında biçimlenmelidir.

DEĞERLENDİRME

Tozlu'nun, düşünme ve değer eğitimine ilişkin kullandığı bir başka kavram olan "total insan", sadece tek yönlü ve tek boyutlu değil, kişinin kendini oluşturan unsurlarla bir bütün olarak varoluşa gelmesini ifade eder. Sadece akıl, bilgi ve bilim, sadece duygu ve estetik, sadece ahlak, terbiye ve değer

değil, bunların birlikteliğinden oluşan bütünlüğü ve olgunluğu da ifade eder. Total insan, bunlardan biri değil, hepsinin birlikteliği ve uyumudur. Bu nedenle düşünme ve değer eğitiminin en kapsayıcı hedefi ve tanımı, “total insan” da ortaya çıkar. Total insan, rastgele bağımlılıklar oluşturan, hazzın ve eşyanın çekimine kapılmış kişi değil; akli ve vicdanı etkin, ahlâk, değer ve şahsiyet sahibi insandır. Bir başka özelliği de sahip olduğu tüm değerlere kaynaklık edecek metafizik bağlarının olmasıdır. Bu nedenle sadece, “bu dünyadaki insan” değil, kendini sonsuza katabilmiş insandır da. Bu yönüyle bir *harmonia*'dır. *Harmonia*, insanın kendisi ve içinde yaşadığı evren, dünya ve dünya ötesi, fizik ve metafizik arasında kurduğu bağlarda ortaya çıkar. Bu ilgi durumunda kişi sınırlı bir evren ve sınırlı bir zaman içinde, ama aynı zamanda sonsuzluğun eşiğinde olduğunu bilir. Bu nedenle “değerler sadece objeden taşan verilerle sınırlandırılmaz, [...] onlar insana, tabiata ve Yaratıcıya dönüktürler” (Tozlu, 2014: 49-50). Total insan, özerk ve otantisite sahibi olarak felsefî, geleneksel ve kültürel göndermeleri olan “olgun (*kâmil*) insan” kavramıyla karşılanabilir.

Sonuç olarak söylemek gerekirse: Bir eğitim programı olarak düşünüldüğünde, düşünme ve değer eğitimi, herkesin alması gereken bir ders, yaşaması gereken bir tecrübe, ulaşması gereken bir olgunluk derecesi olarak kişisel erkinlik ve otantisiteyi en üst derecede destekleyen bir ders olacaktır. Birey, ömrü boyunca düşünme faaliyeti konusunda bir hareketlilik yaşar. Tozlu bu hareketliliği bir “dinçleşme”, “farkındalık oluşturma” ve “sezgi kazanımı” olarak tanımlar. “Şahsiyet” de aynı şekilde bir anda olmuş bitmiş bir şey değil, ömür boyu kendini

tekrarlayan bir ödevdir. Kişi her an şahsiyet olmayı istemeli, seçmeli, düşünce ve eylemleriyle bu varoluş ödevine sahip çıkmalıdır. Duygu, akıl ve vicdan dinçliğini temin eden düşünme eğitimi, tüm insani değerlerin temeli olarak kendini sürekli kılmalı, bireyin önünde daimî bir ödev olarak yer almalıdır. Çağdaş insanın her zamankinden daha çok düşünmeye, kendini ve içinde yaşadığı toplumu anlamaya; ahlâkı, erdemi, inanç ve değeri sorgulamaya ihtiyacı vardır. Yeryüzünü, insani ve ahlaki bir evren hâline getirebilmek için düşünme eğitimine ihtiyaç vardır; çünkü o insana kendini hatırlatan, insandaki “kendilik” bilincini geliştiren, insana kendi değerini kazandıran bir faaliyet olacaktır. Tozlu’da zihin eğitimi bir duygu, vicdan ve değer eğitimidir. Zihin eğitilmeden duygular terbiye olmaz, değerler oluşmaz. İnsanın kendine, topluma, evrene ve Varlığa yolculuğu, düşünme yetisini eğitmek ve olgunlaştırmakla başlar.

KAYNAKÇA

- Bacon, F. (2012). *Novum Organum*. Çev. Sema Önal. İstanbul: Say Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1967). *Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Dewey, J. (1910). *Wow We Think?* D.C. Boston: Heat&Co. Publishers.
- Nietzsche, F. (2006). *Thus Spoke Zarathustra*, Tr. Adrian del Caro. New York: Cambridge University Press.
- Topçu, N. (1998). *Türkiye'nin Maarif Davası*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler*. Ankara: Elis Yayıncılık.
- Tozlu, N. (2014). *Felsefeden Eğitime II. Eğitim Felsefesi Üzerine Yazılar*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2003). *İnsandan Devlete Eğitim*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Necmettin Tozlu'nun Eğitim Felsefesi Anlayışıyla Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin Odağındaki "Yetkin ve Erdemli İnsan" a Bakış

Dr. Öğr. Ü. Mutlu Aksoy*

Doç. Dr. Fatma Albayrak**

Giriş

Bütün eğitim meselelerinin merkezinde insan vardır. "Nasıl bir insan yetiştirmeliyiz?" sorusuna verilen yanıtlardan hareketle farklı eğitim anlayışları geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam etmektedir. Nitekim iyi bir eğitim sistemi, esas itibarıyla, temelde insanı doğru anlamaya dayalı bir yapılandırma ile mümkün olacaktır. İnsanın sadece biyolojik yapısı değil, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve kültürel bir varlık oluşu eğitim süreçlerine etki eder. Bu yönlerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, onu doğru anlama ve tanımlama yolunda gerekli nitelikleri bir araya getirerek ulaşılmak istenen insan modelinin ana hatlarını oluşturacaktır. Bir ülkenin yetiştirmek istediği

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi

insan modeline ilişkin tasavvurunu iyi anlayabilmek için, o ülkenin eğitime bakışını ve müfredatlarını incelememiz gerekmektedir.

Günümüz Türk eğitim sisteminin yetiştirmek istediği insan modeli ve eğitime bakışını doğru bir şekilde anlamanın yolu, bireylerin eğitimi konusunda karar vererek sorumluluk alan eğitim otoriteleri tarafından belirlenen eğitim politikalarından geçer. Bir eğitim otoritesi olarak devlet, eğitim ve öğretim alanında bireylerin hak ve ödevlerini anayasa ile güvence altına almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42. Maddesinde belirtildiği üzere eğitim ve öğretim faaliyetleri, "Atatürk İlkeleri ve İnkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre devletin denetim ve gözetimi altında yapılır." (TCA, 1982: 14) Eğitim aracılığıyla çağdaş bilim ışığında demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ideal insan modeli ve ideal yurttaşlar yetiştirmek hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda, devletin görev ve sorumlulukları ile ilgili uygulanması gereken temel hükümler, kanun aracılığıyla bir sistem bütünlüğü içinde sunulmuştur. Millî Eğitim Temel Kanununda (1973), Türk millî eğitim sistemini düzenleyen genel amaç ve ilkelerden oluşan genel esaslar belirlenirken aynı zamanda millî eğitim sisteminin genel yapısı açıklanmıştır. Eğitim öğretim süreçlerinin şekillenmesinde birinci derecede etken olan eğitim anlayışının somut göstergesi olarak öğretim programları; hedef, içerik, öğrenme öğretme süreçleri ve değerlendirme boyutlarıyla uygulama esaslarını sunar. "Eğitimin amaçlarına ulaşabilmek, öğretimi te-sadüflerden kurtarmak ve öğretilmeye değer hususları

belirlemek için öğretim programları hazırlanır." (Tozlu, 2012: 96)

26.04.2024 tarihi itibarıyla Millî Eğitim Bakanlığınca as- kıya çıkarılan ve kamuoyu görüşleri doğrultusunda şekillenen "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli", ideal insan modeli olarak 'yetkin ve erdemli insan' kavramını gündeme getirerek yeni bir öğrenci profili sunmuştur. Yetiştirilmek istenen bu öğrenci pro- fili, Türk Millî Eğitim sistemince geliştirilen öğretim program- ları açısından yeni olsa da dayandığı felsefi arka planı Necmet- tin Tozlu'nun eğitime dair fikirlerini ele aldığı eserlerde sıklıkla görmekteyiz.

ONTOLOJİK, EPİSTEMOLOJİK, AKSİYOLOJİK VE ZAMANSAL BÜTÜNLÜK BOYUTLARIYLA YETKİN VE ERDEMLİ İNSAN

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) kapsamında ha- zırlanan öğretim programlarının temel yaklaşımını ve ana fel- sefesini incelediğimizde "bütün ideolojilerin üstünde millî bir şahsiyetin oluşumuna katkı sağlamak ve millî bilince sahip şah- siyetlerden oluşan bir toplum oluşturabilmek adına ahlaklı, er- demli; milleti ve insanlık için iyi, doğru, faydalı ve güzel olanı yapmayı ideal edinmiş bilge nesiller yetiştirmeyi hedeflediğini" (MEB, 2024: 4) görmekteyiz.

İnsan tabiatının sonsuz açılımlarını anlamak ve insana çok boyutlu bakmak gerektiğini düşünen Tozlu, insanın hürri- yetini, iç dünyasını, enerjisini tek bir görüş yahut ideoloji açısın- dan ele alan öğretilere karşıdır. Ona göre; insanı, sadece ideolo- jik gerekçelerden hareketle eğiten sistemler, anlayışlar, ondaki

insani vasıfları yok etmekte, yaratıcılığı öldürmektedir. Çünkü insan artık kendisi olarak bakma özgürlüğünden yoksun bırakılmak suretiyle kurgulanmış tasarımları hakiki olgular olarak anlamaya başlamıştır. Böylesi bir durumda insanın özgün bakışlar geliştirmesi beklenemez (Tozlu, 2016: 576-577). Bütün ideolojilere mesafeli yaklaşan Tozlu, eğitim söz konusu olduğunda ideolojiler üstü bir tutum sergilemektedir.

Millî/toplumsal hafızayı esas alan, geçmişin tecrübelerine dayanan bir anlayışla hareket edildiğinde ideal insan modelini başka bir deyişle şahsiyet ve sorumluluk sahibi insanı yetiştirebileceğimizi dile getiren Tozlu, eğitimde şahsiyetin bütünlüğünün esas alınması gerektiğini ileri sürer. Ona göre; şahsiyet sahibi insan çevresini ve kendisini anlayabilen, yapıcı, sorumluluk sahibi, yaratıcı, uygulayıcı ve faydalı olabilen insandır. Millî şahsiyet kazanmış insanlar fırsat ve imkânları millet adına ve daha çok insan ve insanlığın iyiliğine kullanırlar (Tozlu, 2016: 160). Buradan hareketle, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programında (TYMMÖP) vurgulanan ve en önemli hedeflerden biri olan "millî bir şahsiyetin oluşumuna katkı sağlama" fikriyle Tozlu'nunkilerin örtüştüğünü görmekteyiz. Tozlu, aynı zamanda millî şahsiyeti kazanmış bireylerden meydana gelen toplumların varlığının süreklilik kazanacağını da vurgular. Nitekim bireyler, kendi kültür ve medeniyetlerinin değerlerini kazanarak ancak kendilerine has bir dünya kurabilecek ve bu temellerden hareketle kendilerini ve çevrelerini anlayabileceklerdir. Bu bilince sahip bireyler, aynı zamanda hem kendilerini hem de içerisinde buldukları topluma karşı sorumluluklarını bilirler. Böylesi bir durumda, böyle bir yapı ve

düşünceye sahip fertlerin yetiştirilmesi; bir başka deyişle bağımsız düşünceye, şahsiyet ve sorumluluğa sahip, erdemli, kendi kültüründen beslenen fertlerin yetiştirilmesi şartları hazırlamak, eğitimin amaçları arasında en önemli olanlarıdır (Tozlu, 2016: 167). Verilecek eğitim erdeme dayalı olmalıdır. Şahsiyet sahibi, ahlaklı, adil olmak gibi vasıfları bünyesinde taşıyan 'erdemli insan'; ahlâken, ruhen, karakter yapısı olarak ve bütün diğer yönleri itibarıyla tam bir gelişmişliği ifade eder. Tüm bu yönleriyle toplumsal temelleri özgürlük ve halka dayalı bir eğitim sistemi içerisinde yetiştirilecek erdemli insan, aynı zamanda aydın insandır. Aksi hâlde yaşanacak pek çok toplumsal problem, erdemli insan yetiştirememekten kaynaklanacaktır (Tozlu, 2016: 323). Görüldüğü üzere, millî bilince sahip erdemli ve ahlaklı bilge nesillerin varlığı toplumun devamlılığı açısından hayati önem arz etmektedir.

"Felsefeyi, düşünce tarihi boyunca ortaya çıkmış felsefe anlayışlarından yola çıkarak belli bir esnekliği, derinliği, vukufiyeti olan sorgulayıcı, eleştirel ve kuşatıcı düşünce olarak tanımladığımız takdirde, bu düşüncenin 'gerçekliğin', 'hakikat ve bilgi'nin ve nihayet 'değerin doğasının ne olduğu' sorularının üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz." (Cevizci, 2012: 239) Felsefenin esas itibarıyla varlık, bilgi ve değer olmak üzere üç konu üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Eğitim anlayışları veya eğitim sistemleri de felsefenin bu üç temel alanı üzerine inşa edilir. Başka bir deyişle eğitim felsefesinin varlıkla ilgili olan dalı eğitimin ontolojik, bilgiyle ilgili olan dalı epistemolojik ve değerle ilgili olan dalı aksiyolojik boyutu olarak karşımıza çıkar. Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin öğrenci profiline temel

teşkil eden felsefede, eğitimin ontolojik, epistemolojik ve aksi-yolojik boyutlarının yanına zamansal bütünlük boyutunun eklendiğini görmekteyiz (MEB, 2024: 5).

Felsefenin ezeli problemlerinden biri olan ruh ve beden ilişkisini ontolojik bütünlük çerçevesinde ele alan yeni öğretim programı, insanın zihinsel, bedensel ve duygusal gelişimini amaçlar. Kişinin benliğini meydana getiren entelektüel, ahlaki ve duygusal yetilerin tümünü ifade eden ruh ile insanın fizyolojik yapısına karşılık gelen bedenin denge ve uyum içerisinde olması hem kendisi hem de toplum açısından sağlıklı ve dengeli bir insan olması anlamına gelir (MEB, 2024: 5). TYMM'nin bu ontolojik bakış açısının kökenlerine Tozlu'nun eserlerinde rastlamaktayız. Ontolojik açıdan insanın ruh ve bedenden ibaret bir yapıya sahip olduğu fikrinden hareket eden Tozlu (2016), öğretim programlarının insan doğasının hem fiziki hem de ruhi yönlerini geliştirebilecek temelleri taşır nitelikte olması gerektiğine vurgu yapar (ss. 282-283). Fiziki yani maddi yönü pozitif bilgiye dayalı ilim ve tekniklerle, manevi yön ise ruhi, kalbî, nefsi özellikleri doyuma ulaştırabilecek marifet, hikmet bilgisiyle beslenmelidir (Tozlu, 2016: 290).

Tozlu'ya (2016) göre öğretim programları geliştirilirken insanın özü, esas olan ruh ve gönül dünyası dikkate alınmadığı için insani olan hususlar yerini teknik yani mekanik olana bırakmıştır. Böylelikle tek bir boyuta indirgenen yaşam ölçütleri de maddi karşılıklılığa dayandırılır hâle gelmiştir (ss. 282-283). Ona göre; tüm bunlara karşın yapılması gereken insanı, kendi doğasına uygun şekilde ruh ve madde dengesi içerisinde yeniden inşa etmektir (Tozlu, 2016: 344). Çünkü insan doğası, hep

bir denge üzerine kuruludur. Ruh-madde, akıl-gönül dünyası uyum içerisinde ve bir bütünlük arz edecek şekilde düzenlenmelidir (Tozlu, 2016: 378). Tozlu'nun insanın ontolojik boyutuna ilişkin çözümlenmeleri ve önerilerinin, özellikle ruh-beden ve akıl-gönül dengesine dair fikirlerinin yeni oluşturulan öğretim programında benzer şekilde vurgulandığını görmekteyiz. Nitekim yeni programa göre de, "akıl ve vicdan, kişinin hem kendi iç dünyası hem de sosyal ve fiziki çevresiyle denge ve uyum içinde olmasını sağlayan en önemli faktörlerdendir." (MEB, 2024: 5)

Gerek kendisini ve çevresini tanıma arzusundan hareketle çıkacağı keşif yolculuğunda gerekse toplum yapısında bir fert, üye olarak kendisinden beklenen özelliklerin kazandırılması süreçlerinde, insanın bilme veya bilgiyi edinme ile ilgili yaşantılar edinmesi söz konusu olacaktır. Her ne kadar bireyde istendik davranışlar edindirmeyi veya davranış değişikliği hedefinde gerçekleştirildiği vurgulansa da eğitimin, öğrenim ve öğrenme ile iç içe durumda olduğu da kabul edilen bir gerçektir. Bu bağlamda, "bilen ya da bilgiyi edinecek olan bir varlık olarak ele alındığında, insanı epistemolojik açıdan tahlil etme zorunluluğu doğar." (Ceylan, 2018) Eğitim ve epistemolojiden hareketle insanı odağa aldığımızda "bilginin ne olduğunu, nasıl bilebildiğimizi, öğrenmeyi meydana getiren şeyin ne olduğunu vb. yorumlayabilmemiz gerekir (Adler, 2003: 287). Yeni programda 'bilgi' ve 'bilgelik' kavramları ile ön plana çıkarılan eğitimin epistemolojik bütünlüğü çerçevesiyle, öğrencilerin nasıl düşündüğü, bilgiye nasıl eriştiği ve bilgiyi nasıl öğrendiği gibi hususlarla ilgili olarak çok yönlü düşünme

becerisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2024: 5).

Tozlu'ya (2016) göre; insanı, insanlığı inşa eden yeti 'bilmek'tir (s. 200). Ancak bu bilgi, yalnızca beş duyu organına dayalı ampirik bilgi değil, bilgiye esas olabilecek tüm kaynakların göz önünde bulundurulduğu, sezgi, akliselim ve haber gibi kaynaklardan beslenen marifet bilgisi olmalıdır. Bilgelikğin de kaynağı olan marifet bilgisi, varlığı / var olanı çok geniş bir boyutta kavramayı gerektiren kapsayıcı bilgidir. Eğitimle bilginin ilişkisi de burada başlar (Tozlu, 2016: 287-288). Yalnızca fiziki dünyayı tanımayla sınırlı değil, hem görüneni hem de ruhun bilgisini ihtiva eden, fiziki dünyanın değişen boyutunun arkasındaki değişmeyen de kapsayan, insanın 'kâmil insan' olmasına zemin teşkil edecek bir özü de kapsayacak, aynı zamanda evrensel ve millî olanı birleştiren bir program oluşturulmalıdır. Böyle bir epistemolojiye başka bir ifadeyle bir bilgi felsefesine dayandırılacak bir program aracılığıyla bireyler, bilgiyle neyin, nasıl yapılacağı, hangi bilginin ne zaman, nerede, nasıl kullanılacağını etraflıca düşünme becerisi kazanacak, böylelikle 'bilme' mertebesine ulaşacaktır. Bu aynı zamanda hikmetin bilgisi olacaktır (Tozlu, 2016: 641). Haliyle eğitim, başlı başına bir hakikat arayışı, bir düşünce eğitimi olmalıdır. Özgür bir dünyada, bağımsız düşünceye sahip, yapıcı ve yaratıcı, sorumluluğunu bilen; zihinlerini tenkit, tahlil ve eleme süzgecinden geçirmediği şeylerle doldurmayan insanlar yetiştirmek günümüzde eğitim sistemlerinin baş meselesidir. Ancak bağımsız düşünme becerisini kazanmış, aynı zamanda kendisini ve varlığı düşünme ve yorumlama gücüne ulaşmış bireyler, kendi kültür ve medeniyetinden de temel olarak anlamlı değerlendirmeler

yapar ve bağımsız iş yapabilme gücüne ulaşabilirler (Tozlu, 2016: 138-139). Dolayısıyla kendine ve içerisinde bulunduğu topluma karşı sorumluluğunu bilen, şahsiyet sahibi ve erdemli fertlerin yetiştirileceği eğitim ortamlarının oluşturulması gerekir (Tozlu, 2016: 169). Yeni öğretim programının ve Tozlu'nun bilgiye bakış açısı, bilginin kaynağı, kapsamı ve sınırları noktasında fikirleri örtüşmekle birlikte, Tozlu'nun yeni öğretim programından farklı olarak marifet bilgisine vurgu yaptığını görmekteyiz. Özellikle yeni öğretim programının temellendirildiği Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin adı üzerinde ana kavramlarından biri olan 'maarif' kavramının 'irfan sahibi, marifet bilgisini edinmiş bireyler' vurgusuyla oluşturulması göz önüne alındığında Tozlu'nun eserlerinde hassasiyetle işlediği marifet bilgisi anlam kazanmaktadır.

Bireyin hem kendisinin hem de bir toplum üyesi olarak 'doğru, iyi, güzellik, uyum' gibi kavramlar üzerine temellendirilen 'etik ve estetik' yargılarını konu edinen ve insan davranışlarını belli ölçütlerle uyumlu hâle getirerek bireylerin ve toplumların yaşam standartlarının ölçütlerini inceleyen aksiyolojinin yolu, yaşamın sosyal manada konfor alanı içerisinde sürdürülmesini hedefleyen eğitimle kesişir. Eğitime ontolojik ve epistemolojik boyutlarıyla bütüncül yaklaşan yeni öğretim programının hedeflediği yetkin ve erdemli insanı tanımlayan temel dayanaklardan bir diğeri de aksiyolojik olgunluktur (MEB, 2024: 6). Helvetius'un "bir insan, duygularıyla, zekâsıyla, ahlaklılığıyla bir insan olabilir" (Reboul, 1991: 25-26) görüşünü anımsatır nitelikte bir insan tasavvuruyla, etiğin ve estetik değer yargılarının olgunlaşmasını temel alan bir yaklaşımla; bireylerin

değerleri ve ahlaki ilkeleri anlayıp değerlendirmesini, bunlara uygun davranma becerisiyle çevresini algılamada, düşüncelerini hayata geçirmede ve üretmede estetik duyarlılığa sahip olmasını hedefler (MEB, 2024: 6). İnsanın bireysel olarak kendisini kontrol etmesi ve toplum ferdi olarak diğerleriyle ilişkisini güvenirlilik çerçevesinde sürdürülebilirlik yeterliliğini 'ahlaki bilinç' olarak açıklayan Tozlu (2016) da, kişi hak ve sorumluluklarının bilincinde olmayı bu kapsamda değerlendirir (s. 741). Ahlaki olgunluğu daha geniş kapsamlı olarak değerlendirerek; kültürün, kültürün yeni kuşaklara naklinin, tarihi olguların, eğitime ülke çapında verilen değerlerin ve milletin kendine mahsus ideallerinin de dâhil olduğu bütünlük içerisinde olgunlaşan bir eğitim felsefesinden bahseder. Dolayısıyla yeni bir bakış açısıyla oluşturulacak bir eğitim felsefesinden de öte, oldukça geniş bir değerler manzumesini içerecek bir eğitim teorisi hedefinde olunması gerektiğini vurgular (Tozlu, 2016: 163-164). Bu açıdan yaklaşıldığında Tozlu'nun görüşleri, TYMMÖP'de ele alınan, eğitimin aksiyolojik olgunlukla temellendirilecek olan Erdem-Değer-Eylem Çerçevesini hatırlatır. Programda, eylemlerden değerlere, değerlerden erdemli insana, erdemli insandan ise nihai hedef olan huzurlu bir aile ve toplumda huzuru yaşayan insana ulaşabilme amacıyla; tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerleri ile bireyin kendisini, sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü değerleri aile ve sosyal çevreyi ve temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerleri ise fiziksel çevreyi kapsayan bir değer çerçevesi sunulmaktadır (MEB, 2024: 6). Programla birebir örtüşen bir yaklaşımla Tozlu da eserlerinde eğitim, öğretim ve öğrenim sahasında değerler alanının geniş

bir yer tuttuğunu hatta kimi toplumlarda bunun bilginin de önüne geçebildiğini ileri sürer (Tozlu, 2016: 160-161).

Tozlu'ya (2016) göre her kültür ve medeniyetin kendine mahsus değerleri, eğitim felsefesini önemli ölçüde etkilemektedir (ss. 160-161). Çünkü tarih ve medeniyet havzasının dönüşüm formlarından sıyrılmayacak olan toplumu, değer sistemlerini yorumlamadan süreklilik zeminine oturtmak mümkün olmayacaktır (Tozlu, 2016: 8). Bu hususta yalnızca değer kavramının sınırlarını çizmek de yeterli olmayacak, başarılı bir değer felsefesi ile değer alanlarının farklılığı ve bağlı olduğu şartlar göz önünde bulundurularak tüm boyutlarıyla değer kavramı ele alınmalı, eğitim felsefesinin tahlil ve tenkit sürecinden geçirildikten sonra yaşam temelli olarak belirlenen değerlerin gençlere aktarılması gerekecektir. Ancak o zaman, bireyde tam bir kafa ve kalp teşekkülü ve şahsiyet oluşumu sağlanacaktır (Tozlu, 2016: 119-120). Bu sebeple yetiştirilecek insana temel teşkil edecek felsefe 'değerler dünyası'nın temeline oturtulacaktır. İnsana sevgi, hakkaniyet ve adaleti kazandıracak olan bu değerler dünyası, çağı ve bilimi de kucaklar nitelikte hem değerler eğitimi ve öğretimini hem de bilim ve teknoloji ve insanî bilimler öğretimini kapsar nitelikte çift kutuplu olacaktır (Tozlu, 2016: 308-309).

İnsanı diğer varlıklardan ayıran önemli bir özelliği de onun sosyal ve kültürel bir varlık oluşudur. Akli, sezgisi ve tecrübeleri aracılığıyla edindiği bilgileri ve değerleri kuşaktan kuşağa aktararak bir kültür, bir medeniyet oluşturabilmesidir. Eğitim sistemleri oluşturulurken, eğitim faaliyetleri düzenlenirken sadece öğrencinin bireysel geçmişi değil, toplumsal ve

kültürel hafıza da dikkate alınmalıdır. Yeni öğretim programında zamansal bütünlük çerçevesinde eğitim geçmişten geleceğe uzanan bir süreç olarak tanımlanmış, milletçe sahip olunan ortak bilinç, kültür ve değerlerin öğrenciye kazandırılması ve eğitim sürecine dâhil edilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (MEB, 2024: 6). Nitekim toplumun bir ferdi, bir parçası olan bireye, içinde büyüdüğü toplumun ortak bilincinin, kültürünün ve değerlerinin eğitim aracılığıyla kazandırılması, toplum içerisinde birlikte yaşama kültürü tesis edilmesi açısından da önem arz etmektedir. Tozlu (2016), yeni öğretim programında belirtildiği gibi zamansal bütünlük kavramıyla dile getirmese de, gerçek kişiliğin başka bir deyişle şahsiyetin millî değerleri besleyip geliştiren, bunların fikri-kavramsal yapısını veren bir kültür değer çevresinde var edilebileceğini ileri sürer (ss. 53-54). Toplumların varlıklarını koruyup sürdürmesini, değerler alanına verdikleri öneme bağlayan Tozlu (2016), bireylerin de faydalı, şurlu (bilinçli), inşa edici ve yaratıcı birer birey olmalarının içerisinde yaşadıkları toplumun değerlerinin özümsemesiyle orantılı olduğunu dile getirir. Ona göre; yetiştirmek istediğimiz insana, Necip Fazıl Kısakürek'ten, Peyami Safa'ya, Kemal Tahir'den, Cemil Meriç'e kendi kültür coğrafyamızdan pek çok değeri ve hatta daha geçmişe gidersek Farabî'yi, İbn-i Sina'yı, Yusuf Has Hacıp'i Kaşgarlı Mahmut'u, Bakî'yi, Cevdet Paşa'yı İtrî'yi, Yunus'u keşfettirmeliyiz. Millet tarihî ve kültürel değerlerini tanıtacak, sevdirecek, benimsetip yaşatacak ve aynı zamanda evrensellik ölçüsünde gelişimini sağlayacak bir anlayışla öğretim programlarının oluşturulması gerektiğine vurgu yapan Tozlu'ya göre, toplumla eğitim sistemleri arasında cereyan eden akış sürekli canlı tutulmalıdır (s. 324; 361).

SONUÇ

Sahip olduğu mefkûre ile toplumu ve ülkesini imar eden şahsiyetler yetiştirmeyi temel felsefi anlayış olarak benimseyen ve bunu ahlaki bir sorumluluk olarak ele alan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bütüncül bir eğitim anlayışı benimseyerek, yetkin ve erdemli bireylerin yetiştirilebilmesi noktasında özgün bir yaklaşım ortaya koymaya çalışmıştır. Yaklaşımın özgünlüğü kendi medeniyetinin kültürel kodlarından hareket edilmesi ve çağdaş Türk düşünce tarihindeki aydınların fikirlerine dayanmasından kaynaklanmaktadır. Bu programın fikirsel arka planında Necmettin Tozlu'nun düşüncelerini görebilmekteyiz. Bu çerçeveden bakıldığında Tozlu'yu, sadece bir eğitim bilimci ya da eğitim teorisyeni değil aynı zamanda çağın sorunlarını çok iyi analiz edebilen ve bu sorunlara çözüm önerileri sunabilen bir entelektüel ya da bir eğitim felsefecisi olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Türk eğitim sisteminin üzerine oturtulması gereken temelin, millî hayatın devamlılığını esas alan bir ilkeden hareketle kurulması gerektiğini belirten Tozlu, gençliğimizin önüne bütün boyutlarıyla bizim olan bir kültür ve değer dünyası sermemiz gerektiğini dile getirir.

KAYNAKÇA

- Adler, J. E. (2003). Knowledge, truth and learning. *A Company to the Philosophy of Education*. (Ed. R. Curren), Blackwell, Oxford, 285-304.
- Cevizci, A. (2012). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ceylan, T. (2018). Necmettin Tozlu'nun insana ve eğitime bakışı. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (25), 239-258.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. <https://mufredat.meb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.07.2024).
- Millî Eğitim Temel Kanunu, (1973). *T.C. Resmî Gazete*, 14574, 26.06.1973 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf> (Erişim Tarihi: 05.07.2024).
- Reboul, O. (1991) *Eğitim Felsefesi*. (Çev. I. Gürbüz), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tozlu, N. (2012). *Eğitim Felsefesi*. İzmir: Altın Kalem Yayınları.
- Tozlu, N. (2016). *Eğitimden Felsefeye I Eğitim Felsefesi Eğitim Üzerine Düşünceler ve İnsandan Devlete Eğitim*. Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (TCA), (1982). *T.C. Resmî Gazete*, 17863, 09.11.1982 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (Erişim Tarihi: 05.07.2024).

Necmettin Tozlu Felsefesinde Zihniyet Meselesi Olarak Eğitim

Doç. Dr. Emrullah Kılıç*

GİRİŞ

Her çağın kendine mahsus özellikleri ve sorunları vardır. Söz konusu durum düşünce dünyamızı, buna paralel olarak insan anlayışı ve kültürümüzü diğer bir ifadeyle yaşam deneyimimizi doğrudan etkilemektedir. Özellikle teknolojinin geldiği son nokta ile bu etki baş döndürücü bir boyuta ulaşmış ve soruna sağlıklı çözümler üretilmesi zorlaşmıştır. Tam da bu noktada felsefeye büyük görevler düşmektedir. Bu bağlamda felsefeden asıl beklenen insanın, içinde yaşadığı toplumu ve hayatı soruşturulmasına ve değerlendirilmesine katkı sağlamasıdır. Çünkü ne sorunlar eski sorunlar ne de çözümler eski çözümler olarak kalmaktadır. Felsefe neyin doğru ya da yanlış olduğundan ziyade onları mevcut şartlarda ayıracak bütüncül bakış açısını bize öğretme ve her daim ara raporlarla bunu desteklemektedir. Bu durum elbette insan ve yaşama dair sürekli araştırmalar yapan inşacı felsefeyle mümkündür. Bu bağlamda kendi kültürümüzden hareket eden hayatın her alanına dokunan felsefeler hem bireyin hem de toplumun inşasında son

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

derece önemlidir. Bu alanların en önemlilerinden birisi de şüphesiz eğitim felsefesidir.

Türkiye'nin önemli değerlerinden biri olan ve yakın zamanda kaybettiğimiz Necmettin Tozlu'nun eğitim felsefesi açısından görüşleri de çağdaş durumumuz açısından dikkate değer hususları barındırmaktadır. Öncelikle bir durum tespitiyle meseleye başlayan Tozlu'ya göre "bizde hâlâ eğitim el yordamıyla, lafla ve daha çok ideolojiyle işletilmektedir. Felsefenin, düşüncenin kovulduğu bir alan olarak eğitim, böylece hâlâ boşuna dönen bir çark 'bir kasnak' gibidir" (Tozlu, 2003: 9-10). Felsefecilerin meseleye ilgisizliğinden yakınan Tozlu'ya göre çağdaş dünyanın sorunları karşısında olup biteni düşünsel zeminde idrak etmek ve buna bağlı olarak kendi kültürel değerlerimiz üzerinden bir zihniyet meselesi olarak eğitimi yapılandırmak gerekmektedir. Bu doğrultuda onun çabası yukarıda sözü edilen anlamda insan modelini inşa etme, kendi tabiriyle "düşüncenin mektebini kurma" çabasıdır (Tozlu, 2003a: 8). Bu mektep ideal bir ahlakı içinde barındıran milli bir sitemdir (Tozlu, 2003b: 248-49).

Eğitimi bir sistem olarak gören Tozlu için eğitim her doğduğu şeyi dönüştürecek sihirli bir değnek ya da formül değildir. Çünkü Tozlu'ya göre eğitim yegâne güç olmadığından; medeniyet tasavvuru, köklü bir felsefe, güçlü bir ekonomi ve iyi işleyen bir hukuk sistemi olmadan eğitim başarılı olamaz (Tozlu, 200: 142). Görüldüğü gibi Tozlu, kendisinin zihniyet olarak ifade ettiği belirli bir metodu ve buna bağlı kültür ve insan anlayışını merkeze almaktadır. Buradan hareketle çalışmamız onun eğitim anlayışının merkezini oluşturan söz konusu metodunu ve çabasını ele almayı amaçlamaktadır.

ZİHNİYETİN GRAMERİ: METOT

Evrensel bir insan tanımından hareket etmek yerine insanın tüm yönleriyle ele alınması gerektiğini düşünen Tozlu'ya göre her insan belirli bir çağın, şartların ve kültürün eseridir. Tarihsel süreçlerde ortaya konulan insan tanımları farklı temeller ve metotlardan hareket etmiş ve zaman zaman da sınıfçı, otoriter, antidemokratik, ayrımcı ve dışlayıcı olabilmektedir. Buradan hareketle Tozlu'ya göre metot meselesi öncelikle bir zihniyet meselesidir. Çünkü insana bakış, insanı anlayış tarzıyla doğrudan alakalı olan metot ile şekillenir. Devrin insan anlayışından bağımsız olmayan metoda, istikamet veren şey zihniyet olmuştur (Tozlu, 2003a: 81). Çünkü zihniyet zihnin akıl yürütürken içerisinde bulunduğu ortama karşılık gelir. Dolayısıyla Tozlu için metot sadece araçsal bir şey ya da bir teknoloji değildir. Metot, insanın kendi çağındaki konumuna odaklanan, neyin niçin yapılması ve öğretilmesi gerektiğine dair hususları içeren derinlikli bir felsefedir (Tozlu, 2014b: 242-243).

Bilimsel metodun tek yönlü yaklaşımları doğrultusunda insanın tüm alanlarının istila edilmiş olduğunu düşünen Tozlu'ya göre duyu ve sezgi gibi yetiler de pozitif bilimin kategorilerine indirgenerek ampirik izahlarla yetinmiştir (Tozlu, 2003a: 53). Tozlu için, felsefi içeriği gereği metot çoğulcu olmalı ve kültür-inanç alanlarını kucaklayarak dogmatik bir tavır almaktan sakınmalıdır. İnsana tüm yol ve yönlerden ulaşma imkânı sağlaması gereken metot ister bilimsel düşünce ister siyasal bir organize olsun hiçbir şekilde otoriter bir kip olarak ortaya çıkmamalıdır. (Kılıç, 2023: 153). Ülkemiz açısından da meseleyi değerlendiren Tozlu dikkatlerimizi zihniyet meselesine

çeker. İmparatorluk kültüründen gelen Türkiye'nin tarihsel süreçlerde imparatorluğu kaybetmenin sonucu olarak Batılı güce boyun eğdiğini öne süren Tozlu'ya göre söz konusu süreçle birlikte eğitim ideolojik bir aparata dönüşmüştür (Tozlu, 2005: 141-154).

Özünde otoriter, dönüştürücü ve sınıfsal olan Batılı modelin demokrasi ve hürriyet gibi kavramların arkasına sığınarak pek çok alanı dönüştürdüğünü ifade eden Tozlu'ya göre bu durum nihai anlamda bir zihniyet dayatmasına ve kendi bakış açısında olmayanları dışlamaya neden olmuştur. Tozlu, söz konusu dışlayıcılığın ve buna bağlı sorunların başta insan tanımı olmak üzere tekli metoda dayanan başka pek çok tanımdan kaynaklandığını düşünür. Meseleyi genelde felsefenin, özelde eğitimin temel sorunları arasında gören Tozlu, çözümünü yeni bir eğitim metodunda görür. İnsan inşasını da bu metoda bağlı olarak kültürün dinamikleri çerçevesinde arar:

“Kültürümüzdeki tüm çatlaklar onarılmalı, din ve dil hayatı, tarih anlayışı ve topyekûn tefekkür hayatı ele alınıp, yeni gelişmelere göre teçhiz edilmelidir. Böylece millet kendi ruhî değerleriyle tüm dış tesirlere karşı koyabilecek dirençli bir yapıya kavuşturulacaktır.”, “Belli ki, insanın ayakları kaymış, bütünlüğü parçalanmıştır. Bize düşen böyle bir ortamda sadece insanı yapmayı, onu imar etmeyi, bunalımdan çıkarmayı, yani neslimizi koruyabilmeyi başarmaktır. Bunun yolunu araştırmaktır. Bu aynı zamanda namuslu, bilgili, insanı seven, onun dertleriyle ilgilenen insan yetiştirmek

demektir. Bu önce insanı sevmekle başlayacak; tabiata, suya, güneşe, hele hele maddeye gönül verdiğimiz kadar insana gönül vermekle de sürdürülecektir. Burada metot insanın içerisinde tutuşturulmuş bir sevgi alevidir (Tozlu, 2014a, 152).

Bilimsellik adı altında temellenen mekanistik ve materialist yaklaşımların uyguladıkları bilimsel metodun tek yönlü bir yaklaşımla hareket ettiğini ileri süren Tozlu'ya göre söz konusu durum oldukça kompleks bir yapıya sahip olan insanı anlamamakla sonuçlanmıştır. Tozlu için yapılması gereken şey, her türlü tekçi metot ya da yaklaşımdan kaçınmak, insanı tüm imkanlarıyla birlikte ele almaktır. Bunun yoluysa felsefi ve bilimsel açıklamalara ilaveten dinlerin insana bakış açılarından faydalanmaktır. Böylece mevcut bakış açılarına daha bilgece yaklaşıp meselenin zenginleşmesi ve mümkün olan en geniş açıyla ele alınması sağlanabilir (Tozlu, 2014a: 315).

Tozlu, eğitimin ilgili ülkenin değerlerini ve amaçlarını dolayısıyla zihniyetini yansıtacak "milli bir muhteva" ya sahip olması gerektiğini sürekli hatırlatır. Çünkü milli sistem hem bilgi ile kurulan irtibatın hem de bu bağlamda inşa edilecek değerlerin garantörü olmak durumundadır (Tozlu, 2014c: 13). Diğer bir deyişle bir milletin var olması için gerekli olan omurga buradadır. Söz konusu omurgayı temin taklit ya da model yerine belirli zihniyet doğrultusunda değerler odaklı bir sistemi inşa etmekten geçer. Milletın kendi dinini, dilini, tarihini içine alacak olan bu kültürel model milli tecrübeyi esas alan model olduğundan Batılı paradigmanın da panzehridir (Tozlu, 2005: 141-154).

ZİHNİYETİN ZEMİNİ: KÜLTÜR

Zihniyet insan zihninin içinde bulunduğu bir hal, bir tavırdır. Kültür, insan zihninin içinde bulunduğu ortamın zemini-
nidir. Dolayısıyla zihniyet için kültürden daha uygun bir zemin
olamaz. İnsan doğal olarak hareket ettiği ortamın akıl yürütme-
leriyle şekillenir. Dolayısıyla içinde bulunduğu kalıpların şek-
lini alır. Kavramlar o zeminde anlam kazanır. Kişileri ve top-
lumu önceden amaçlanan hedeflere yönlendirmede onlara ege-
men olan zihniyetin rolü büyüktür. Zihniyeti meydana getiren
de kültürdür. İnsanı bir millete ve medeniyete bağlayan önce-
likli husus kendisine telkin edilen zihniyettir. Dolayısıyla insa-
nın akıl yürütürken kullanmış olduğu kavramlar zihniyetine
göre anlam kazanır (Öner, 1985: 83-96). Eğitim söz konusu ol-
duğunda da aynı durum geçerliliğini korur.

Zihniyetlerin temelinde önceden kabul edilmiş değerler
bulduğunu ifade eden Tozlu'ya göre de insanın dünya gö-
rüşü bu bağlamda oluşur. Dünya görüşünün oluşmasında eği-
tim büyük önem taşır. Batılı paradigmaya dayalı eğitim model-
lerinin tek yönlü olduğunu ileri süren Tozlu'ya göre olması ge-
reken zihniyetimize uygun olan total insana dayalı eğitimidir
(Tozlu, 2014a: 986). Ulaşılmak istenilen amaçlara bağlı olarak
bir zihniyeti temsil eden söz konusu eğitim hakikat anlayışı çer-
çevesinde kültürel yönelimlerde aranmalıdır. Tozlu'ya göre
kültürel yönelimler öncelikle tasavvur işidir. Çünkü tasavvur,
insanın kendisinden başlamak üzere diğer varlıklarla ilişkisini
düzenler. Nihai anlamda ise hem bilgi hem de o bilgiye dayalı
dünya görüşü oluşturulur. Başka kültürlerin tasavvuru çerçe-
vesinde inşa edilen bilgi özgün kavramlar oluşmasını

engelleyeceği gibi kültüre ait hususların açığa çıkmasına da mâni olur. Bu bakımdan Tozlu, aileden başlamak üzere bütün eğitim sürecinin kültürün kavramlarına uygun biçimde inşa edilmesi gerektiğini savunur. Kültüre has varoluş tahkim edecek bu söz konusu durum dil meselesini fevkalade önemli kılar. Dil, sadece olgular ve olaylar arasındaki sebep sonuç ilişkisini değil o kültürün zihin kodlarını da yansıtır, anlam haritalarını örer (Tozlu, 2014b:205-210). Varlık dünyasının sınırlarını da çizen dil sayesinde insan hem kendini diğer varlıklardan ayırır hem de kendi benliğini inşa olanağı bulur. Dil aynı zamanda özgün bir felsefenin oluşmasına ve var olduğu kültürün değerlerin temsiline olanak sağlar.

ZİHNİYETİN ÜRÜNÜ: İNSAN

İnsanın belirli bir zihniyet doğrultusunda inşa edilmesini usûl çerçevesinde ele alan Tozlu çağdaş eğitimin halihazırda kullandığı bilimsel yöntemin tek gerçek metot olarak kabul edilip dayatılmasına karşı çıkar. Çünkü mevcut anlayışla insan biyolojik bir varlığa indirgenmiş olur. Söz konusu durumu modernliğin parçalayıcı olmasına bağlayan Tozlu'ya göre insanı bütünlüğü içinde ele almak için gerekli olan metodun sevgi olduğunu ifade eder (Tozlu, 2014a: 152). Söz konusu yolla amaçlanan “insan-ı kamil”i yetiştirmenin yaşanılan çağın krizleri karşısında bir tercih değil zaruret olduğunu ifade eden Tozlu'ya göre çağdaş eğitim felsefeleri çok farklı insan tasavvurları geliştirmişler, fakat ne yazık ki gerçek insanı ihata edememişlerdir. İnsanı objelerden bir obje gibi ele alan bu anlayışlar “Allah’a kul olan” insan gerçeğini yakalayamamıştır. Söz konusu yaklaşımlara örnek olarak da Tozlu; Aristoteles’in “sosyal hayvan”ı

Sokrat'ın "bilge insan"ı, Rönesans'ın "ferdiyetçi-laik-pozitivist insan"ı, Locke'un "başkasının kurdu olan insan"ı ve çağdaş dünyanın "modernist insan"ını örnek gösterir (Tozlu, 2014a: 150).

Görüldüğü gibi Tozlu'nun eğitim felsefesinin temel kaygısını insan oluşturur. Onun felsefesinin bir "inşa" felsefesi olduğunu yeniden hatırladığımızda neyi inşa edeceğimizin cevabını "insan" olarak buluruz. Tozlu için daha temel bir soru ise hangi insanın inşa edileceğidir. Bu bağlamda modern eğitimi sanayileşmenin bir ürünü olarak gören Tozlu'ya göre burada asıl kaygı sanayinin çarklarını çevirecek, üretimi yapabilecek insanın inşası ve buna uygun eğitim olmuştur (Tozlu, 2005: 141-154).

İnsanın tüm vasıflarıyla ortaya konulması gerektiğini fakat bunun oldukça zorlu bir iş olduğunu savunan Tozlu'ya göre söz konusu insan yetiştirme işi zorunlu bir görevdir. Hangi bakış açısıyla olursa olsun insan yetiştirmenin önemli olduğunu vurgulayan Tozlu için bütün sistemler için ortak nokta ise varlığımızla ilgili olan alandır. Çünkü varlıkta kalmak bütün seçeneklerden önce gelir. Varlıkta kalmayı kuracak insanın öncelenmesi gerektiğini ileri süren Tozlu için bu insan yapıcı ve kurucu olmalıdır. Çünkü yapıcı-inşası insan derin idrak sahibi olan, zamana mekâna ve şartlara nüfuz eden insandır. Bu insan yönlendirilmiş değil yönlendiren insandır. Söz konusu insan öncelikle kendini, sonrasında çağını bilen insandır. Tozlu'ya göre insanın kendini bilmesi ise kendi kültürü içinde mümkün olur. Çünkü kültürden kopan insanın hem kendini geliştirmesi hem de kendi olarak kalması mümkün değildir. Dolayısıyla Tozlu için

insanın kendini bilmesinin yolu kültürden geçmektedir (Tozlu, 2003a: 228).

Kültür derinliğinin temelde bir zihniyete dayandığını savunan Tozlu için kültür insan yetişmesi için en uygun muhittir. İnsana bakış açısı kazandıracak bir paradigmaya ihtiyaç olduğunu ifade eden Tozlu'ya göre bunun için gerekli olan felsefenin zemini de kültürelidir. Söz konusu zemin inançla yoğrulmuş bir zemin olup aynı zamanda tarihi tecrübemiz ve törelerimizle kaynaşmıştır. Bu zeminden hareket etmenin hem inşa edilecek insanı özgürleştireceğini hem de şahsiyetini inşa edeceğini savunan Tozlu'ya göre bu durum aynı zamanda bizi taklitten kurtaracak özgün bir tavır olacaktır. Çünkü Tozlu yüzyıllardır bu topraklara özgü bir gelenek oluşturamadığımız için kendi insanımızı inşa edemediğimizi ileri sürer. Taklit, taassup ve aktarmaya dayalı modeller insanımızın hem kendiyile hem diğer insanlarla hem de tabiat ve Allah'la temel ilişkilerimizi bozmuştur. Dolayısıyla insanı inşa edecek metot konusunda dikkatli olunmalıdır. Tozlu kendi yolunu şöyle tarif eder:

Bu yol, insan tabiatının hangi yönlerinin öne çıkarıldığını, neye dayandırıldığını, hangi amaçlara hizmeti esas aldığını ve bütün bunlardan ne gibi pratik sonuçlar çıkarıldığını ortaya koyacaktır. Dahası, bu bakış açılarının yaşayan insanlara göre ne ölçüde insanî olduğunu da bir nebze olsun test edecektir. Şu hâlde, insan tabiatına ilişkin bakış açılarını, yorumları, bilimsel çıkarımları bilmeden, insana yönelik faaliyetler, muameleler eksik olacaktır. Eğitim söz konusu olunca, bunların bir

muhasebesi, felsefi bakışa dayalı açılımları, tahlil ve tenkidi bir zaruret halini alır. İnsan, günümüzde bütün faaliyetlerin temelinde yer alır. Öğretim-eğitim faaliyeti için de temel öge insandır. Eğitilen de, eğiten de insan ferdidir. Eğitimin diğer bütün yapılanımı insanın çevresinde döner. Öyleyse gelip dayanılan husus, vurgulanan husustur: İnsanın tabiatı nedir? (Tozlu, 2014b: 312).

Yukarıda da ifade edildiği gibi Tozlu için insanı inşa edecek olanlar insanı bütünlüklü biçimde ele almalı insan doğasına ilişkin bakış açılarını, yorumları, teorileri hazmetmiş olmalıdır.

SONUÇ

Eğitim meselesini modelden ziyade zihniyet olarak okuyan Tozlu için eğitim tek başına mucizeler yaratmaz. Tozlu için eğitim medeniyet tasavvuru, köklü bir felsefe, güçlü bir ekonomi ve iyi işleyen bir hukuk sistemi tarafından desteklenmezse başarılı olamaz. Tozlu'nun çabası zihniyetin belirleyiciliğinde, kültürün ikliminde ahlaki bir varlık olan insanı inşa etmektir. Tozlu'nun metodu bir pedagojiden ziyade zihniyet dönüşümünü içerir. Bu durum onun gittikçe sekülerleşen dünyada insanı yeniden manevi temeller üzerine inşa etme çabası olarak okunabilir. Tozlu'nun söz konusu çabasını kültürün içerisinde özgün biçimde gerçekleştirme çabası Türk felsefesinin imkân ve ufku açısından son derece önemlidir. Çünkü Tozlu'ya göre eğitimde başarılı olmak hem eğitimin felsefi temelleri olmasına hem de söz konusu

temellerin kültürle uyumunu gerektirir.

Metafizik bir açılım sağlayan, aynı zamanda sağlam bir inancı da içeren eğitim anlayışıyla Tozlu, ne yapılabileceğine dair öneriler sunarken nasıl yapılabileceğine dair hususlarda somut çözümlerden ziyade ahlaki tavsiyelerle yetinmektedir. Önermiş olduğu “sevgi” merkezli anlayışın günümüz rekabetçi toplumlarında hangi tedbirlerle varlığını sürdüreceği hususu yeterince açıklık kazanamamıştır. Dolayısıyla Tozlu’nun zihniyeti esas olarak inşa etmek istediği insan yetiştirme çabası günümüz post modern toplumlarında gittikçe zorlaşmaktadır. Buradan hareketle bu meseleyi eğitim felsefemizin asli unsuru haline getirmemiz için daha fazla çaba sarfetmemiz gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Kılıç, E. (2023). "Necmettin Tozlu Felsefesinde Düşünme-Sorunu", *TYB Akademi Dergisi*, S.39, ss. 149-163.
- Öner, N. (1985). *Erdem*, Cilt 1. Sayı: 1, ss.83-96.
- Tozlu, N. (2003a). *Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler*. Ankara: Elis Yayınları.
- Tozlu, N. (2003b). *İnsandan Devlete Eğitim*. (1). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Tozlu, N. (2005). "Necmettin Tozlu ile Eğitim Meselelerimiz Üzerine". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 2/6, 141-154.
- Tozlu, N. (2014a). "Eğitime Felsefi Antropolojik Bakış: Nasıl Bir İnsan?", *MEB 1. Eğitim Kongresi*, 21. Yüzyılda Bir Eğitim Felsefesi Oluşturmak ve Özel Okullar, Eğitim Kongresi, Antalya, 28-30 Kasım, (143-162).
- Tozlu, N.(2014b). *Felsefeden Eğitime I. Eğitim Felsefesi Üzerine Yazılar*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2014c). *Felsefeden Eğitime II. Eğitim Felsefesi Üzerine Yazılar*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi.

Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Prof. Dr. Necmettin Tozlu Hocamız*

Prof. Dr. Cem Tuna**

GİRİŞ

İnsan davranışlarını, ilişkilerini daima belirli nedenler, ölçüler ve normlar çerçevesinde yapar. İleriye dönük yapabileceklerini de böyle bir çerçevenin rehberliği doğrultusunda gerçekleştirme eğilimi taşır. İnsan değer yargılarına sahip, değer üreten bir varlıktır. Değer, bir inançtır (Tozlu ve Topsakal, 2007, 178-179). Değer hükmü, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten bir hükümdür. Buna göre değer, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak tanımlanabilir (Güngör, 1998, 27). Bu inanç, birçok inancın ortak organizasyonu olarak belirir. Necati Öner'in deyişiyle değerlere bağlılık hem onlara inançtan hem de getirdikleri

* Bu çalışmanın ilk bölümü "Eğitime Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Necmettin Tozlu'da Eğitim Değerleri" başlığı ile Kosova Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2022/3-3, 16-31 arası yayınlanmıştır. Bu çalışmaya beş bölüm daha ilave edilerek çalışma geliştirilmiş ve genişletilmiştir. Birinci bölüm için Kosova Eğitim Araştırmaları Dergisi Editörü Prof. Assoc. Dr. Serdan Kervan ile 21.06.2024 tarihinde yapılan görüşme yapılmış, gerekli izin alınmıştır.

** Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

müeyyidelerden çekinmekle, korkmakla olur (Tozlu ve Topsakal, 2007, 179).

Değerler geleneksel, tarihi, kültürel, dinî ve felsefi olarak ayrılabilir. Toplumun geleceğinin inşasında hareket noktası kabul edilen geçmiş yaşantı, deneyim ve alışkanlıklara geleneksel değer denir. Toplumun tarihsel süreçte yaşadığı serüveni olumlu etkileyen kişi, kurum veya davranış kalıplarına tarihi değer adı verilir. Kendi içinde uyumlu bir toplumun kurulabilmesi ve kendisini yeniden üretebilmesi için o toplumda yaşayan bireylere kazandırılan davranış kalıp ve eğitsel kodlara kültürel değer olarak adlandırılır. Doğrular ve yanlışlar konusunda insanı uyarıcı nitelikteki dinî ilkelere dinî değer; inanç ve ideolojiler arasında bir tercih yapılabilmesinde, gerçeğin açıklanmasında aydınlatıcı rol oynayan düşünsel mihenk taşlarına da felsefi değer denir (Demir ve Acar, 1992).

Alanyazında değerlerin çeşitli sınıflamaları yapılmıştır. Bunlardan biri Türk kültürüne uygun Dilmaç, Arıca ve Cesur'un yapmış olduğu sınıflamadır. Buna göre değerler:

Tablo 1: Dilmaç, Arıca ve Cesur Değer Sınıflaması

Toplumsal Değerler	Yardımseverlik, tevazu, nezaket, saygı, hoşgörü
Kariyer Değerleri	Kalite, eğitim, kariyer
Entelektüel Değerler	Beden sağlığı, akıl sağlığı, bilgi, başarı

Maneviyat	İbadet, din, iman, iç huzur
Materyalist Değerler	Para, mal-mülk, statü
İnsan Onuru	Namus, şeref-onur, adalet
Romantik Değerler	Aşk, haz-zevk, eş-sevgili
Özgürlük	Bağımsızlık, emek, kültür
Fütüvvet	Cömertlik, cesaret

Kaynak: Karabacak, N. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Değerleri Üzerine Nitel Bir Çalışma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya, s. 27.

Değerlerin eğitimi örnek alma, model alma yoluyla, yaparak yaşayarak mümkündür. Sevilen, istenilen, model olarak gösterilen, referans olarak başvurulmuş değerler benimsenir (Tozlu ve Topsakal, 2007, 181). Çalışmanın konusu olan, Şubat 2022 yılında vefat eden Prof. Dr. Necmettin Tozlu'nun hayat hikâyesi şöyledir (Bayburtmedya, 2022; Taşdelen vd, 2011, 11-20): 1945 yılında Gümüşhane'nin Kocayokuş köyünde dünyaya gelen Tozlu, İlkokulu Kale'de, orta ve lise eğitimini Gümüşhane'de bitirdikten sonra, Ankara Yüksek Öğretmen Okulu ve Eğitim Bilimleri Fakültesi'nden mezun oldu. Erzurum Atatürk Üniversitesi'ne Pedagoji Asistanı olarak girdi. İsmail Hakkı

Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma ile doktoraasını verdi. Michigan Üniversitesinde araştırma ve incelemelerde bulundu. Eğitim Felsefesi Anabilim Dalında Doçent unvanını aldı. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Başkanı oldu ve aynı üniversitede Profesörlüğe yükseldi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı olarak görev yaptı.

“Eğitime Giriş”, “Eğitim Felsefesi”, “Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar”, “Orta Öğretimde Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi”, “Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler”, “Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler”, “Eğitim Üzerine Felsefeler” “İbni Tufeyl'in Eğitim Felsefesi”, “Bilim ve Hayat”, “Âşık İlhami-Posos'lu Nuri Baba”, “İnsandan Devlete Eğitim”, “Erdemli Toplum Yolunda”, toplu eserlerinin yayınlandığı “Eğitimden Felsefeye 1-2-3”, “Bir Güzel Türkiye Düşlemek İsmail Ünalmiş ve Akçağ Hareketi” adlı eserleri yazdı. “İkbal'in Eğitim Felsefesi” ve “Eğitim Üzerine Felsefeler-Batı Düşüncesinin Temelleri Üzerine” adlı çeviri kitapları bulunmaktadır. Bayburt Üniversitesinde Eğitim Fakültesi Dekanlığı, Rektör Yardımcılığı ve Rektör Danışmanlığı görevlerinde bulunduktan sonra emekli oldu. 4 çocuk babası Tozlu iyi derecede İngilizce biliyordu.

Prof. Dr. Necmettin Tozlu, Türkiye'de eğitim bilimlerinde, özellikle eğitim felsefesinin en önde, öncü eğitimcilerinin başında gelmektedir. O değerleri kitaplarında, makalelerinde, sempozyumlarda, kongrelerde, konferanslarda nakış nakış işler, açıklar, anlatır. Bunun yanında değerlerin yaşanması, yaşatılması, model olunması da önemlidir. Bu çalışmada Necmettin

Tozlu Hocanın değerleri uygulamaya nasıl yansıttığı hatıralar eşliğinde ortaya konulmuştur.

Tozlu Hoca kendi hatıralarını “Bir Varmış Bir Yokmuş” adlı çalışmasıyla ortaya koymuştur. Burada “Aslında üniversiteye ilişkin hatıralarımı, görüşlerimi şimdilik yazmayacağım. Dosyalarca belgenin tahlili ve bunların hazmı, konuyu ertelememi gerektiriyor” (Tozlu, 2011, 70) demiştir. Hocamız ile 1986 yılında tanıştım. Gözleme dayalı hatıralar ise ağırlıklı olarak 1993-1997 yılları arası araştırma görevliliğim ve yüksek lisansım döneminde oldu. Dört sene beraber çalıştık. Daha sonra doktora ve yurt dışı (Kosova) çalışmalarında ara sıra görüşmelerimiz oldu. Sonra yine Van’da 2007 den itibaren emekli oluncaya kadar (2009) çalışmaya devam ettim. Hocamızla irtibatımız kesilmemiş, devam etmiştir¹. Burada üzerinde durulan hatıralar ağırlıklı olarak üniversitede geçen olaylardır, durumlarıdır, uygulamalarıdır. Hocamızın hatıralarında genel olarak olumlu örnekler gördüm. Ancak Hocamızın çevresindeki insanlarda olumlu yönler olduğu gibi olumsuz yönler de olmuştur. Hatıralarda Hocamızın hangi değerleri yaşattığı, ortaya koyduğu betimlemeye çalışılmıştır. Hocamızın “Bir hayattan binlerce roman çıkar” (Tozlu, 2011, 24) tespitine katılarak, ‘bir hayattan binlerce dersler çıkar’ diyerek hatıraları incelemeye geçilebilir. Bu yazı yayından önce Hocamız tarafından okunmuş, düzeltme ve eklemeler yapılmış, onayı alınmıştır².

¹ Hocamızla son görüşmemiz vefatından yaklaşık 15 gün önce (11.02.2022) oldu. Telefonla aradığımda sesi rahatsız geldi, kendisine bunu sorduğumda “Üşütmüşüm, ben böyle olunca kırk günde anca iyileşiyorum. Evimiz aktar dükkânı gibi, her çeşit bitkisel çay, ürün var” diye cevap verdi.

² Hocamız çalışmadan oldukça memnun olduğunu ifade etmiş, “her şeyi

Araştırmanın temel amacı, “Prof. Dr. Necmettin Tozlu’da eğitimcilik, öğretmenlik, öğretim üyeliği, yöneticilik, dinî, edebiyat, mizah, aile değerleri nelerdir?” sorusuna cevap verme çabasıdır.

YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımlarından nitel durum çalışmasıdır. Nitel araştırmalar, verilerin sayılar biçiminde olmadığı; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı; alguların ve olayların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya konulmasına çalışılan araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Durum çalışmasının planlamasında araştırılacak sorular belirlenmiş, hangi tür verilerin bu sorularla ilgili olduğu ve toplanacak veriler ve bunların analizi saptanmıştır. Durum çalışmalarında “durum” bir birey de olabilir. Bu çalışmada Türk Eğitim Sistemi’nde önemli bir yeri olan merhum Prof. Dr. Necmettin Tozlu ele alınmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi ile Necmettin Tozlu’yu tanıyan, onunla çalışmış, hatıraları olan kişiler seçilmiştir. Verilerin toplanması ve toplanan verilerin alt problemlerle ilişkilendirilmesinde katılımcı gözlemi yöntemi, görüşme yöntemi, katılımcı olmayan gözlem, doküman incelemesi kullanılmıştır. Veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 280-288). Çalışma edebiyat türlerinden anı türüyle kaleme alınmıştır (<https://www.turkceindirilisi.com>, 2019). Çalışma anılara dayalı olduğu için bulguların subjektif

yazmışsın” diye tatlı sitemini iletmiş, çevresinden yazı istediğinde, yazı yazmadıklarını veya 3-5 sayfa yazdıklarından yakınmış, yazı için tebrik etmiştir.

olduğu ifade edilebilir. Geçerlik ve güvenilirlik konusunda makalenin tamamı durumu incelenen Prof. Dr. Necmettin Tozlu ile paylaşılmış, onun düzeltmeleri ve onayı alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Eğitimsel, Öğretmenlik, Öğretim Üyeliği Değerleri

Necmettin Hoca ilklerin adamıdır. Türkiye’de “ Eğitim Felsefesi” dalında resmen doçentliğe ilk başvuran ve bu ünvanı alan ilk kişidir (Tozlu, 2011, 77). Birincisi 5-8 Ekim 1994 (Açar, 1994), ikincisi 23-26 Ekim 1996 (Açar, 1996) olmak üzere Türkiye’de Eğitim Felsefesi Kongresi düzenledi ve bildiriler basıldı. Türkiye’de bir ilk olan eğitim felsefesi alanına dikkat çekti. Eğitim ile felsefenin iç içeliğini ve birbirinden ayrılmayan bir bütün oluşu gerçeğini ortaya koydu. Akademik metinlerin ortaya çıkmasını, orijinal düşünce ve anlayışların toplumun istifadesine sundu. Eğitim platformunda çok sesliliği ve çeşitliliği düşünce hayatına taşıyan bir yapıtı oldu (Tozlu, 1994). Elliye yakın bildiri, panellerin yapıldığı, yüzden fazla katılımcının katıldığı kongreler yurt içi ve yurt dışında ses getirdi. Kendisi III. Eğitim Felsefesi Kongresini uluslararası yapmayı planlamış, Rektörlüğe sunmuş, ancak bir türlü hayata geçmemiştir (Tozlu, 2011, 77-78). Günümüzde birçok kongre, sempozyum uluslararası yapılmaktadır. Tozlu Hoca’nın bunu yaklaşık 30 yıl önce düşünmesi ve uygulaması bu konuda da öncü olduğunun ispatıdır.

Aradan zaman geçince Necmettin Hoca şu anısını paylaştı: “Van YYÜ Eğitim Fakültesine Ankara’dan bir görevli geldi. Amerika Kütüphanesi için eser topladıklarını belirtti.

Bizim kongre kitaplarından birkaç takım aldı. Şu Batı'nın bilime verdiği öneme bakın. Kaç bin kilometreden bilim kitaplarını topluyor, bilgi güçtür, bilgi silahtır bunu iyi biliyor. Böyle yaptığı sürece hâkimiyetini devam ettirir”.

Derslerinden Örnekler

Kıymetli bir mütefekkir olan Tozlu Hoca derslerin hakkını verirdi. Bir başladık mı ders iki saat ise iki saat tamamen dolu geçirdi. Bazen ders iki buçuk, üç saat ders yapıldığı olurdu. Nurettin Topçu'nun “Kırk şu kadar yıldır derslere, sınıfa, mabede girer gibi girdim” ilkesini benimsemiştir (Tozlu, 2011, 78). Tozlu Hoca derse hazırlıklı gelmemizi isterdi. Her birimize geçen haftadan bu güne ne yaptığımızı, neler okuduğumuzu, okuduklarımızdan aklımızda kalanları sorardı. Kem küm (kendi deyişiyse hart-hurt, cart curt) edilmesinden hoşlanmaz ve bunu eleştirirdi. Her arkadaşımızın ayrı becerisi vardı. Bunlardan biri eline bir küçük not kâğıdı alır, 4-5 madde yazar ve bunu tüm ders boyunca sunardı. Hocamız bu sunuları beğenir, kendisi konuları genişletirdi. Tozlu Hoca lisans derslerini de aynı ciddiyette ve kalitede yapardı. Bir dönem katıldığımız lisans tamamlama dersleri konferans gibiydi.

Çalışma

Bir gün “Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler” yüksek lisans dersindeyiz. Yıl 1994-1995. Hocamız sıra ile ‘Evet, sen ne yaptın?’ diye hepimize sordu. Bir haftalık sürede mutlaka makale, kitap okumalıydık. Herkes sıra ile ne yaptığını söyledi. Tozlu Hoca yapılanları pek beğenmedi. Az çalıştığımızı, daha çok çalışmamız gerektiğini söyledi (İki yıl boyunca

bu sözleri çok işittik!). Çok uyuduğumuzu, çok uyuyandan bilim insanı olamayacağını belirtti ve sordu: ‘Siz kaç saat uyuyorsunuz?’. Bu soruya kimse cevap vermeye cesaret edemedi. Ben içimden ‘eyvah’ dedim. Bir arkadaşımızda uyku problemi vardı. İnşallah ona sormaz diye içimden geçirdim. Hoca isim olarak başka bir arkadaşına sordu: Kaç saat uyuyorsun? O arkadaş ‘Hocam 5 saat uyuyorum’ deyince, Hoca ‘İşte böyle olacak, Japonlar günde 4-5 saat uyuyor ve sürekli çalışıyor, başarılı oluyor, bu kadar uyku yeter, az uyku disiplinli çalışma ile başarı gelir’ dedi. Hocamız sakinleşince biz de yine içimizden bir oh çektik.

Adalet

Tozlu Hocanın en fazla üzerinde durduğu konulardan biri adalettir. Şu hatırasını anlattı: Erzurum’da felsefe dersleri kış havası gibi çetin geçmektedir. Öğrencilere bol soru sorma, beyin fırtınası, tartışma yöntemleri kullanılarak dersler interaktif-etkileşimli yapılmaktadır. Bir gün bir öğrenci Necmettin Hoca ile tartışmaya girer ve tartışma bilimsel olmaktan uzaklaşır, münazara münakaşaya dönüşür. Öğrenci haddini aşar ama Hoca da cevabını verir. Sonra sınav günü gelir ve sınav yapılır. Öğrenci hem tartışmayı düşünür hem de Hoca ile farklı dünya görüşündedir. Sınav sonucundan korkar, muhtemelen Hoca objektif olmayacak ve düşük not verecektir (Zaten genelde Tozlu Hocanın notu kıttır!). Bütün öğrenciler de aynısını düşünür ve beklerler. Sonuçlar açıklanır: O öğrenci 90 ile en yüksek notu almıştır. Herkes şaşırır, Hoca tartışmayı nota yansıtmamıştır. Öğrenci gelir Hocadan özür diler. Tozlu Hocanın şahsiyetinin önemli bir parçası olan adalet tezahür etmiş ve

öğrencilerine model olmuştur. Bu hatırayı değişik zamanlarda biz öğrencilerine anlatmış, aynı şekilde davranmamızı istemiştir.

Önyargı

Van YYÜ Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi (EYTEPE) programına çok seçme öğrenciler gelirdi. En az 3 yıl öğretmenlik yapmış olma, sicil notu yüksek olma ve giriş sınavından yüksek not alma gibi. Kontenjan da sınırlı olduğu için nitelikli öğrenciler çoğunlukta idi. Elbette bu öğrencilerin dünya görüşleri farklı farklı idi. Bunu hiçbir zaman eğitim-öğretime yansıtmaz, derslerimizi yapardık. Dördüncü sene sonunda Tozlu Hocanın ‘Mavi gözlü’ dediği öğrenci Hocaya gelmiş ‘Siz benim önyargılarımı kırdınız, dünya görüşümü değiştirdiniz, sizi yanlış tanımlamışım, sizinle dünya görüşüm farklı, bunun zararını görürüm diyordum ama sizden ve diğer Hocalardan hep doğruluk-dürüstlük, objektiflik, tarafsızlık gördüm. Sizden özür diliyorum’ demiş, Hocayı da duygulandırmış.

İlim

Felsefeyi ve eğitim felsefesini öğrencilerine sevdiren Tozlu Hoca ilime, ilimin her dalına önem verirdi. Eğitim Bilimleri Bölümü içinde lisans Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi programının açılmasına öncülük etmiştir. Program derslerine uygun kadro ilanları verilmiş, eğitim yönetimi, denetimi alanlarına liyakatli elemanlar alınmıştır. Eğitim Hukuku alanına ben girmiştım. O şunları söyledi: “Bu alanda Türkiye’de yetişmiş eleman azdır. Senden kendini en iyi şekilde

yetiştirmeni istiyorum”. Van’da yüksek lisansa başlamış, ders dönemini tamamlamış, tez dönemi Ankara’ya göndermişti. Ankara’da bazı sorunlarla karşılaşınca geri çağırılmış ve tez danışmanım olmuştu. Doktorayı da İstanbul’da yapmamı istemişti. Şu an bu alanla çok az öğretim elemanı olduğu ifade edilebilir. Tozlu Hoca’nın söylediği ‘Bu alan Türkiye’de pek çalışılmamış alan, çok çalışma yapabilirsin’ sözünü, doçentlik sözlü sınavı Hocalarım da söylediler. Onun ileri görüşlülüğünü bir kez daha görmüş oldum.

Okuma

Necmettin Hoca çok okur, iyi okur, bu konuda herkese örnek olur. Bir yaz şunu söyledi: “Bu yazı boş geçirmedim. İmamı Gazzâlî’yi merak ediyordum. Oturdum, İhyâü Ulûmiddîn’i okudum”. Biz hayranlıkla dinledik. İhyâ kitabı değişik baskıları olmakla birlikte, dört cilt, dört bin sayfadan fazla idi! Şöyle düşündüm: Bu eserin tamamını Türkiye’de kaç bilim insanı okumuştur?

Bir arkadaş ona şu bilgiyi verdi: “Fulanca Hoca yazı yazmış, Gazali’nin eleştirisi adı altında. Kaynaklarına baktım, sadece Gazali’nin El -Munkız mine’-d-Dalâl adlı küçük hacimli eserini okumuş. Oysa Gazalinin onlarca eseri var”. Necmettin Hoca da bu tür eleştirinin bilimsel olmadığını, bütün kitapların incelenmesi gerektiğini belirtti.

Derse Çalışma

Eğitim bilimleri dersleri dağıtılmış, bölüm başkanı, Necmettin Hocaya bir bölümün (önyargı oluşmaması için isim vermeyelim) eğitim dersini vermişti. Necmettin Hoca derslere bir

iki hafta girince öğrencilerden şikâyete başladı. ‘Şu kitapları okuyup gelin dedim, okumadılar. Siz ne yapmak istiyorsunuz? Okuyacak mısınız, okumayacak mısınız? diye sordum. ‘Okumayız’ cevabını alınca onları birçok kitaptan sorumlu tutmuş, dönemi zorlukla bitirmiş ve öğrencileri ciddi sınav yapmış. Bölüm Başkanına da ‘Bana bir daha bu bölümden ders vermeyin’ demiş. Bir konuşmasında Erzurum Felsefe bölümü öğrencilerini örnek göstererek “Onlara pek çok kitap tavsiye ederdim. Hiç şüphemiz olmasın ki, ertesi günü kitaplar çocukların ellerindeydi” (Tozlu, 2011, 70).

Hocamız çalışanları çok severdi. Bir arkadaşımız için şunu söyledi: ‘Bir kitap verdim, incele sonra konuşalım dedim. Ertesi sabah geldi, inceledim dedi. Bütün gecesini bu kitaba ayırmış, incelemiş gelmiş. İşte ilim sevgisi böyle olacak. İnsanda ilim derdi olacak’. Yine aynı arkadaş için, verdiği başka işi bir gecede yapmasından dolayı övgü ile söz etti. O arkadaş şu an birkaç yıldır profesör olarak görev yapmaktadır.

O çalışanlara, işi başarı ile yapanlara, gayret edenlere teşekkür eder, tebrik eder, ödüllendirirdi (Yıldız, 2011, 196). Bu öğrencilerini motive eder, daha çok çalışmaya sevk ederdi. Birçok kez ALES, yabancı dil, yüksek lisans, doktora, yurt dışı gibi sınavları kazanan arkadaşları tebrik etmişti. Bir arkadaşımızı iki farklı Hocanın övmesinden son derece memnun olmuş ve bunu öğrencisine söylemişti. Yüksek lisans dersleri sınavlarında güzel cevaplar, kâğıt verilmesinden son derece memnun olurdu. Bir arkadaşımızın cevap kâğıdını beğenmiş “Alan dışından geldi ama alanı kavradı, ne güzel cevaplar vermiş” diyerek öğrencisine dolaylı haber göndermiş ve teşvik etmişti. Bir

arkadaşımız yüksek lisans dersi sınavında 21 sayfa yazmış, Hocamız “yeter artık” deyip sınav cevap kâğıtlarını almıştı. Bu arkadaşımız bugün Anadolu’da bir üniversitenin eğitim fakültesinde dekan olarak görev yapmaktadır.

Affetme

Bir öğrenci bir seferinde okulda eğitimle ilgili bir hata yapmıştı. Bunun sonunda soruşturma açıldı ve yargı yolu söz konusu oldu. Necmettin Hoca şunu söyledi: “Bana karşı işlediği hatayı affederim ama Devlete karşı işlediği hata ne olacak? Bu affedilmez!”.

Sabır

Bir gönül insanı olan Tozlu Hocanın az bilinen yönlerinden biri sabırlı oluşudur. Kendisi doktora tezi için şunları anlatmıştı: “Doktora tezimi çok ciddi biçimde çalıştım, onlarca-yüzlerce kaynak okudum, taradım. Tezimi bitirdim ve Hocama getirip teslim ettim. Hocam iyi dedi, tebrik etti ve kitaplığının bir rafına yerleştirdi. Benim tezim yaklaşık üç ay hiç açılmadan orada bekledi. Ben sabrettim, Hocamın bir bildiği vardır dedim. Sonra Hocam çağırdı ve savunmamı yaptım, doktoramı bitirdim”. Bu arada bize de ders verirdi: “Siz olsanız sabretmezsiniz. Biz az zaman geçirsek hemen geliyorsunuz”.

Sınavlara Çalışma

O kendi doçentlik sınavı için şunları anlatmıştı: “Doçentlik sınavına çok sıkı çalıştım. Bütün gece çalışıyor, sabah beşte yatıyor, yedi gibi kalkıyor işe gidiyordum. Günler böyle geçti. Sınava gittim, Hocalar önce basit sorular sordu, cevapladım. Sınav kolay geçiyordu. Bir Hocaya sıra geldi, başladı ciddi, zor

sorular sormaya. Ben cevapladım, o sordu. Böyle herhalde iki saat ya da daha fazla sürmüştür. Beni epey zorlasa da bütün sorularını cevapladım ve doçentlik sınavını geçtim”. Bize dersi şu idi: “Çok okuyacaksınız, çok çalışacaksınız, alanınıza hâkim olacaksınız. Her soruya, sınava hazır olacaksınız”.

Bilinçli Olma

Komplo teoriler üzerinde duran Tozlu Hoca, toplum içindeki planlara, toplum mühendislerinin projelerine dikkat etmemizi isterdi. 29 Aralık 1969’da başlayan öğrenci hareketlerinden anılarında da söz eder (Tozlu, 2011, 59). Bir gün şöyle bir hatırasını paylaşmıştı: “12 Eylül öncesinde öğrencilik yıllarımızda biz de mücadele ettik. Çoğu zaman fikir mücadelemiz bazen fiziksel de olabiliyordu. Fizikî mücadeleler şiddetli, tehlikeli, bazen de ağır yaralanmalara, ölümlere kadar gidebiliyordu. Olayı, bir arkadaşım nakletmişti: Genel tabirle sağcı ve solcular olarak nitelenen iki gurupta toplanmıştı öğrenciler. Bizler sağcı guruplandık. Solcularla Hukuk Fakültesi önündeki durakta karşılaştık. Görünen, kavga etmeyecektik. Çünkü bir gün önce şiddetli bir kavgaya tutuşmuş, birbirimizi epeyce yaralamıştık. Onlar Cebeci’den Kurtuluş’a doğru, bizler de aksi istikametten yürüyorduk. Durağa gelince, birbirimizi görmeyiverip geçecektik. Tam geçiş sırasında bizim gruptan biri silahını çıkarıp ateşledi. Diğer gurup karıştı, vurulduk diye bağırarak üzerimize saldırdılar. Korkunç bir boğuşma oldu. Nihayet polis geldi. Müdahale etti. Hepimizi toplayıp karakola götürdü. Her tarafımız kan içinde. İfade veriyoruz. Yüzümü ellerimle silip ifade alan komişere baktım ve hayretler içinde kaldım: Bu zat, silahını çekişip ateşleyen kişiydi. Demek ki devlet içinde de farklı

yapılanmalar var, kurgular var, dikkat edin oyunlara gelmeyin”.

İleri Görüşlülüğü

İlim aşığı Tozlu Hoca bir gün bir yazı getirdi ve temize çekmemizi istedi. Başlığa baktım: “Gümüşhane Üniversitesi”. Yazıda Gümüşhane insanının mertliği, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi savaşlarda gözünü kırpmadan canını feda ettiği, coğrafya, sosyal, ekonomik, kültürel ve başka nedenlerle üniversite kurulması gerektiği yazıyordu. Yazılanlar o gün için belki hayal gibi bir şeydi. Gün geldi 2008 yılında Gümüşhane’de üniversite kuruldu. O, 10-15 sene öncesinden bu günü görmüştü ve önermişti. Tozlu Hocayı bir kez daha tebrik ettik. Vizyoner liderlik özellikleri olan, yolu görmek, yolda yürümek ve yol olmayı uyguladığı görülmektedir (Cemaloğlu, 2013, 155).

Bir ara Van’da ‘Van canavarı’ söylentisi çıktı. Gündeme geldi, görüldü, görünmedi diye. Hoca ‘Gölde canavar filan yoktur, olsa olsa denizaltı olur, araştırma yapıyordur, onu görmüşlerdir’ derdi. Van Gölü’nün altında maden yataklarından sık sık söz edilirdi. Necmettin Hoca bu araştırmaların yabancılar tarafından yapılabilir olmasından endişe duyardı. Türk Maden Teknik Arama Kurumu tarafından yapılmasını isterdi. Canavar olmaması konusu Necmettin Hocayı haklı çıkardı. İkinci konuyu ise zaman gösterecek.

Kosova ile ilgili bir makale hazırlamış, Türkiye’de indeksli bir dergiye göndermiştim. Yayım politikalarına uymadığı gerekçesi ile kabul edilmedi. Necmettin Hocaya durumu anlattım. Hoca “Bu yanlış, ben Amerika’da iken, Polonya’da

yaşayan bir toplumla ilgili makale saygın bir dergide yayınlan-
mıştı. Türkiye’deki dergi bu işi bilmiyor. Başka yere gönder, ya-
yınlarlar” dedi. Ben de öyle yaptım, makale yayınlandı. Maka-
lemi yayınlamayan indeksli derginin beş yıl geçtikten sonra be-
nim makale formatımdaki makaleleri yayınlamaya başladığını
gördüm. Tozlu Hocayı beş yıl geriden takip ediyorlardı!

Hak Konusu - Ders Ücreti

Van’da fakültede, bölümde öğretim üyesi az, dersler ise
çok fazla idi. Uygulama derslerine araştırma görevlileri öğretim
üyesi gözetiminde girebiliyordu. Bu ve buna benzer ders girme
durumlarında Necmettin Hoca hemen şunu söylerdi: “Kim, kaç
saat derse girdi ise, ders ücretlerini ödeyin, ödeyelim, bir kuruş-
ları kalmasın”.

Dergi makaleleri için hakemlik yapanlara ücret ödenmesi
gerektiğini ifade etmişti. Batı’da bu işlerin bu şekilde yürüdü-
ğünü belirtmişti.

Bir çalışmada bir arkadaşın İngilizce destek almıştı. O
çalışmaya o arkadaşın adını yazmıştı ya da önsözde arkadaşın
katkısını belirterek teşekkür etmişti. Bunu diğer kitaplarında,
çalışmalarında görmek mümkündür. Tozlu Hoca hakkı olana
hakkını vermekte mahirdi.

Öğrencisine Değer Verme

Van’da 29 Aralık 1994 tarihinde saat 15.30 civarında kötü
hava koşulları nedeniyle bir uçak tepeye/ dağa çarparak parça-
landı. İçindeki 76 kişiden 57’ si öldü, 19 kişi yaralı kurtuldu. O
gün, o saatlerde fakültede idik ve hava kapalı idi, bir anda bu
hâl daha da yoğunlaştı. Miraç kandili idi. ‘Güm’ diye şehirden

bir ses geldi, ne olduğunu anlayamadık. İlerleyen saatlerde kazayı öğrendik. Necmettin Hoca ile o akşam görüştüğümüzde son derece üzgün ve sıkıntılı idi. ‘İlyas Türetken’in acaba durumu nasıl?’ diye soruyor, ‘İnşallah kurtulmuştur’ diye dua ediyordu. İlyas Hoca, Hocanın çok sevdiği ve değer verdiği bir öğrencisi/ öğretim üyesi idi. Spor Akademisinde karate do sorumlusu idi. Nevşehir’de üniversiteler arası yapılan müsabakalardan dönerken Ankara’dan uçağa binmişti. İlyas Hoca’nın eşi ve çocukları vardı. İlerleyen saatlerde maalesef ölüm haberi geldi. Hepimiz üzüldük. Tozlu Hoca kendi evladını kaybetmiş gibi üzüldü. İlerleyen günlerde Üniversite Spor Salonuna ‘İlyas Türetken Spor Salonu’ adı verildi, ailesine maddi ve manevi destek olundu. Modern Karate Do adlı kitabı Üniversite tarafından basıldı. O’nun bir şiirinden dörtlük (Türetken, 2010):

Mazlumları zalimlere

Âlimleri cahillere

Fakirleri zenginlere

Ezdiren ocağın batsın

23 Ekim 2011’de Van’da deprem meydana geldi. Ailemle bu depremi yaşadım. Necmettin Hoca bizi aradı, geçmiş olsun dedi. Hal-hatır ile ihtiyacımızı sordu. O an su yoktu, kar eritip suyunu kullandığımızı söyleyince “Bunlar normal, tecrübe kazanıyorsun” diyerek teselli etti.

Başka bir şehirde doktora yapan bir arkadaşına, Enstitüde mutemetlik görevi(!) verilmiş. Hocaya danışmış, “Kabul etme, idari personelin görevi akademik personele verilemez, hukuka aykırı” demiş. Hoca arkadaşımızı desteklemiş ve oradaki

yetkililerin hoşuna gitmese de, arkadaşımız haklı çıkmış.

Bir öğretim üyesi şunu söyledi (Türkmen, 2017): “Şu yaşımıza kadar, Hoca kadar kendi öğrencilerini seven, değer veren, koruyan, destekleyen bir Hoca görmedim”. Bu çok değerli, takdir edici bir özellik. Tozlu Hoca her zaman öğrencilerine değer vermiş, arkasında durmuş, sonuna kadar onları savunmuştur.

İnsan Yetiştirme

Bir öğrencisinin gözünden (Taşdelen, 2017) “Tozlu Hoca'nın insan yetiştirme diye bir sorunu var. Bu insan, sanayi ve uzmanlık toplumunun gereksinimlerine cevap vermek için yetiştirilen bir insan değildir öncelikle; bir kültür ve medeniyet dairesinde, Türk ve İslam kültürünün değerleriyle yetişen ve olgunlaşan, ama aynı zamanda çağın gerçeklerine cevap verebilen bir insan tipidir. Bir bakıma Mevlânâ'nın, İkbâl'in, Mehmet Akif'in portresini çizdiği insan tipidir”.

Eğitime adanmış bir ömür olarak tanımlayabileceğimiz Tozlu Hoca insan yetiştirmiştir, binlerce öğrenci, yüzlerce akademisyen... Eğitimin her seviyesinde kaliteli eğitim verilmesini isterdi. Öğrencileri ile seviyeli, samimi ilişkiler kurmuş, onları daha ileriye, daha yukarıya ve yetkinliğe teşvik etmiştir (Tozlu, 2011, 64). YÖK Tez Merkezine girildiğinde onun 34 yüksek lisans yaptırdığı görülür. Jüri olarak ya da dolaylı katkı sağladığı yüzlerce tez, tez projesi vardır. Bu öğrencileri şu an Türkiye'nin dört yanında akademisyenlik, yöneticilik, eğitimcilik yapmaktadır. Onun dolaylı yetiştirdiği akademisyenlerin sayısı çok daha fazladır. O daima yeni hedefler gösterirdi: ‘Yeterli Hocamız olsun, doktora açalım’. Doktoralı öğretim elamanı

yetiştirmek her zaman ideali olmuştur. Bu ideali Van Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde son birkaç yıldır gerçekleştirdi.

Azimli Olma

Yıllar önce Yahya Akengin’in (2000) MEB Yayınlarından da çıkan bir çocuk romanını okumuştum. Roman, bir çocuk ruhunda filizlenen öğrenme duygusunun nasıl büyüdüğünü anlatır. Mustafa adlı bir çocuğun, babasının onu okula göndermesine rağmen azmedip öğretmen okulunu kazanıp bütün köye örnek olmasıdır. Mustafa adım adım, büyük emekle, çabayla, gayretle, azimle başarı merdivenlerini çıkararak en sonunda üniversitede profesör olur. Bu romanı okurken Mustafa’nın Necmettin Hoca olduğunu düşündüm. Belki Hoca değil, bir başkasıydı ama ne fark ederdi. Necmettin Hocanın hayatı da bunun değişik bir biçimiydi... Çalışma, azim, gayret, yılmama onda tezahür eden temel değerlerdendi.

Görüşlerinden, Uygulamalarından, Öğütlerinden

Rahle-i tedrisinde binlerce talebe yetiştirmiş bir eğitimci olan Tozlu Hoca, bize bir “baba” gibi davranırdı. Ona göre her fert bir değerdir (Tozlu, 2011, 60). O’na “Necmettin Baba” denilse yeridir. Her zaman, her fırsatta bize hedef gösterir, idealler sunar, gelecekte karşılaşacağımız durumlara hazırlardı. Her yanına gidişimizde düşünce dünyamıza bir şeyler katarak dönerdik. Çalışmaya, okumaya, yazmaya, üretmeye doymazdı. İleri ki yıllarda çalışmalarını 3 ciltte toplanarak yayınlanmış, “Yılın fikir adamı” ödülünü almıştır. Sözlerinden hatırlayabildiklerim:

“Alanınızda iyi olun, en iyisi olun. Birinci olun, birinci olamıyorsanız ikinci olun, ikinci olamıyorsanız üçüncü olun.

Sizi her yerden ararlar, bulurlar”.

“Yabancı dil öğrenin, yabancı dilin dört becerisini öğrenin. Bir dil öğrendi iseniz ikincisini öğrenin. Çok başarılı olursunuz. Yabancı ülkelerde akademik toplantılarda görüşlerinizi kendiniz anlatırsınız, tartışırsınız”.

“Hukuk nesnedir, güçlü bir silahtır, hukuku iyi öğrenmek gerekiyor. Hukuk doğru işletildikten sonra nice haksızlıkları engeller”.

“Çok çalışın, çalışarak ilerlersiniz, mesafeler katedersiniz”. “Öğretim elemanı rolünüzü iyi oynayın. Giyiminize, kuşamınıza dikkat edin, kaliteli olsun”.

“Eğitimde korku cumhuriyetini beslememek gerekir. Eğitimde yalnız sevginin sistemi, sevginin cumhuriyeti kurulmalıdır” (Tozlu, 2011, 55).

Bir arkadaşımız İngilizce öğrenmek için arabasını satmış İngiltere’ye gitmiş, belirli bir düzeye gelip dönmüştü. Bu fedakârlık Hocanın hoşuna gitmişti ve bu arkadaşını övmüş, takdir etmiş, örnek göstermişti.

Tozlu Hoca kendi öğretim elemanlarını çok severdi, kendi çocuğundan ayrı tutmazdı, bunu söylerdi. Bir gün birisi şöyle dedi: “Hocam bu arkadaşlardan bazıları hata ediyor ve hatada ısrar ediyor. Size söylemek istiyoruz ama sizin onları çok sevdiğinizi de biliyoruz”. O şu cevabı verdi: “Siz ne söyleyeceksiniz söyleyin. Benim onları sevmem adaletime engel değildir”.

O çevresindeki arkadaşların da durumlarını sorardı. Bir arkadaşımıza doktora girip girmediğini sordu. Arkadaşımız,

diğer arkadaşıyla birlikte birkaç kere sınava girdiklerini ve kazanamadıklarını (yanılmıyorsa 6-7 kez) söyleyince Hocamız tepki vermişti. Durumu araştırmış, arkadaşların mağduriyetini gidermek için çaba harcamış, haksızlık yapanlara savaş açmış ve mücadele etmişti. Trabzon Erkek Öğretmen Okulu'nda haksız yere okuldan atılacak iki öğrenciyi savunmuş, bu savunma onların atılmalarına engel olmuştur (Tozlu, 2011, 63).

Tefekkür, teoriye çok önem veren Hoca, bilimin sadece anketle, ölçekle ortaya konulamayacağını, bu tür araştırmalarda sonuçların güvenilir olmayacağını, değişebileceğini, düşünmeye dayalı teoriden vazgeçilemeyeceğini söylerdi.

Anadolu'da imkân ve fırsat eşitsizliği nedeniyle kaybolan yeteneklerden söz ederdi. Onların hazine olduğunu, fırsat bulamadıkları için keşfedilemediği veya ilerletilemediğini anlatırdı. Kendi çevresinden örnekler verirdi. Benim çevremde de 150-200 türküyü bilen, bir divan yazan kişilerden bahsetmiştim, o örnekleri onaylamıştı. Kendisi de çocukluğunda köy odasında büyük maharetler sergileyen Aslan Bey'den söz eder. "Aslan Bey, başlı başına bir ekoldü. Eğer okumuş olsaydı ya bir Muhsin Ertuğrul yahut Şarlo olurdu. Bu bakımdan bir toplumu eğitimsiz bırakmanın ne büyük bir günah ve suç olduğu açıktır" (Tozlu, 2011, 39).

Kendisinin de öğrenim gördüğü Yüksek Öğretmen Okullarının kaynağı öğretmen okulları idi. Öğretmen okulları genellikle fakir, ekonomik yönden sıkıntı çeken ailelerin çocukları seçerdi. Bu kanalın yükseköğretime açık tutuluşu, eğitim eşitliğinin hayata geçirilişini simgeler. Ancak bu okulda ilerleyen yıllarda kapatılmış olması onu şu tespite götürür: "Türkiye

Cumhuriyeti ne zaman ki ekonomik, sosyal veya benzeri herhangi bir yönden yükselir, gelişir ve önemli ölçüde istikrara kavuşursa mutlaka engellenir” (Tozlu, 2011, 56).

Batıcılıkta bugün yapılanları şu şekilde tasvir eder: “Batı bağımlılığı, bütün problemlerimizin pompalandığı ana kaynaktır. Bu, milleti içten vurmaz. Birbirine düşürme, içlerine kin ve düşmanlık tohumları atmaz. Bir milleti bir daha diriltmemek üzere öldürmenin en etkili ve kalıcı yolu, onu kültürel bir ölüme itmektir” (Tozlu, 2011, 61).

Yurt dışına göç eden yeteneklere sitem ederdi. ‘Beyin göçünün ülkemizin en önemli kayıplarından olduğunu belirtirdi. ABD’de elitler eğitimi yapıldığını, ABD’yi beş bin zeki insanın yönettiğini ifade ederdi. Enderûn mektebi (Akyüz, 2015, 94 vd.) üzerinde durur ve böyle bir eğitimin şu anda da gerekli olduğunu vurgulardı. “Deha’nın eğitimi Enderûn’la kurumsallaşmıştır. Ne yazık ki bugün dâhilerimizi eğiten bir kurumdan yoksunuz. Dâhilerimizin her biri geleceğini başka ülkelerde aramak durumunda kalmaktadır” (Tozlu, 2011, 58). Kendisi Millî Eğitim Bakanlığı’nda görev olsa bu sorunu çözebileceğini belirtmiştir.

İcatçılık-yaratıcılık üzerinde durduğu konular arasında idi. Bu konuda kendi alanında çok fazla çalışma olmadığını, orijinal ve yaratıcı fikirlerin önemli olduğunu, ülkeleri ilerlettiğini belirtti. Benden Nuray Sungur’un Yaratıcılık (daha sonra Yaratıcı Düşünce) adlı eserini aldı. Bu konuda çalışmaları oldu ve yayımlandı.

Sempozyumlarda, kongrelerde, konferanslarda, seminerlerde sunum yapanları dikkatli dinler, not alır ve sunum bitince katkı sağlar, sorular sorardı. Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi'nde yaşlı bir tebliğciye katkı sağlamış 'Sizin görüşünüz kapalı, ben oradan bir pencere açıyorum' diyerek sunum yapana katkı sağlamış, o kişi de şaşırmişti.

1993'te yapılan 14. Millî Eğitim Şurası'na katılmış, katkı sağlamıştır.

Her zaman mesaj vermeyi severdi. 27.05.2003 yılında tezsiz yüksek lisans öğrencisine Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler kitabını imzalarken şunu yazmış: "Yeni bir dünyanın inşası için gayret, gayret..."

Eflatun ile ilgili olarak şunu söylemişti: "O, kendi döneminin problemleri üzerinde düşünmüş, onları dile getirmiştir. Filozof bulunduğu çevreden bağımsız değildir". Bu konuda Hocası Hilmi Ziya Ülken'den ayrılır: "İnsanlık 2500 senedir neleri düşünmüşse Eflatun o problemlerin hepsini düşünmüştür" (Bolay, 2011, 505).

"İnsan bozuldu mu, onun elinin değdiği her şey bozulur" (Doğan, 2011, 183).

Akla ve bilime önem veren Tozlu Hoca tedbir almayı, sonra tevekkül etmeyi önerirdi. 1990'lı yıllarda doğu bölgesinde terör olayları artmıştı. Korkmamamızı söyledi ve ekledi: 'Kaderimizde bir Doğulu kardeşimizin kurşunu ile ölmek varsa, korkmaya gerek yok'.

Öğretmenliğin en güzel meslek olduğunu söylerdi. Millî ve manevi değerlerin verileceği bir meslek olarak görürdü.

“Kaynağın başındasınız. Öğrencileriniz öğretmen adayı. Anlatın, işleyin, doldurun. Bundan daha iyi bir fırsat mı olur? Yarın adaylar öğretmen olacak, donanımlı olsunlar”. Bu amaçlar Millî Eğitim Temel Kanunu’nda sıralanmıştır. Millî ve manevi değerlerine bağlı “İyi insan, iyi vatandaş, iyi meslek sahibi” yetiştirmektir (Akyüz, 2006, 107; Karaman Kepenekci, 2006, Karaman Kepenekci ve Taşkın, 2017, 83).

Bir semineri, konferansı, sempozyumu, kongreyi fırsat bilirdi. O, “İçinizdeki cevherleri saçın, istifade edilsin. Devletten bu kadar maaş aldınız, karşılığını verin” derdi.

İstanbul’da Avrupa Birliği toplantısına katılmıştı, misafir olarak ben de vardım. AB değerlerinin olumlu yanlarını, eksiklerini ortaya koydu. AB’nin yanlış uygulamalarından örnek verdi. AB’nin adaletli bir düzen kurmadığından söz etti. Türk tarihinde, kendi kültürümüzde çok güzel örnekler olduğunu ve bunlardan yararlanılması gerektiğini açıkladı.

Bir arkadaşımızı şu yönü ile övmüştü: ‘Çok yakışıklı bir öğretim elemanımız. Bu güne kadar bir öğrenci ile bir öğretim elemanı ile hiç olumsuzluk, bir terbiye dışı olay yaşamadı, adı çıkmadı. Helal olsun’. Bu arkadaşımız şu an Anadolu’da bir üniversitede görev yapmaktadır.

Necmettin Hoca eleştirilmekten rahatsız olmazdı, özellikle eserlerinin, çalışmalarının objektif eleştirilmesinden son derece memnun olurdu. Ancak haksız olan eleştiri, yıkıcı olan eleştiriden doğal olarak hoşlanmazdı. Bir öğrencisinin ikinci türden eleştirisine son derece kızmış ve üzülmüştü. Öğrenci O’nu telefonla aradığında bunu yüzüne söylemişti.

Yöneticilik Değerleri

Hocamız bölüm başkanlığından dekanlığa, birçok kurul üyeliğinden rektör yardımcılığı, rektör başkanışmanlığına kadar birçok idari görevde yer almıştır. Yönetici olmak kolay değildir. İnsanlara iş yaptırmak, söz dinletmek hüner ister. Bunu Hocamız şöyle dile getirir: “İdarecilik ve eğitimcilik gerçekten güçtür. Fedakârlık, ufuk, sabır, çalışkanlık, insanîlik ve belirli birikim ister. Liyakat ve bütün bunları ihata eden güçlü bir teoriye sahip olma bu iki olgunun arka motifidir” (Tozlu, 2011, 60). Bir öğrencisi şöyle dedi: ‘Dekan yardımcılığı yaptım epey düşünün edindim’. Dekan yardımcılığı yapan diğer öğrencisi ‘İdari göreve başlarken sağlığım iyi idi. Şimdi şekerim oldu, başka hastalıklarım oldu’. Bölüm başkanlığı yapan bir diğer öğrencisi ‘Saçlarım ağardı ve döküldü’ dedi. Rektörlük yapan bir başka öğrencisi ‘Görev yaptığım insanlarda var olan kumaş bu. Bununla yetinmek zorunda kalıyorum’ dedi. Necmettin Hocanın bu görevlerini başarı ile yerine getirdiği söylenebilir. Van YYÜ Yöneticiliğinden söz ederken şöyle demişti: ‘Birçok eleman almışımdır. Bunları dikkatli, liyakatli seçmeye çalıştım. Buna rağmen yine de yarısı çürük çıksa, yarısı bana yeter’. Hocamız devamla “İdareciliğim boyunca adil olmaya çalıştım. İnsanlarla uğraşmadım. Onları kendi malım hiç saymadım. Liyakati, çalışkanlığı esas aldım. Ayrım yapmadım. İnsanları kullanmadım. Kararları istişare ile aldım. Problemleri taraflarla görüşerek çözmeye çalıştım. İhtirasla koltuğa yapışmadım. Hep kurumu dik-kate aldım. Daha iyiye nasıl ulaşılacağını düşündüm (Tozlu, 2011, 73). İş yaparken hata yapmayı iyi niyetle ilişkilendirmiş,

tebessümle karşılaşmış, hata yapmayı tecrübe kazanmak olduğunu belirtmiş ve dahası güvendiğini belirterek cesaretlendirmiştir (Yıldız, 2011, 196).

Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bölümü

Eğitim sisteminin temelini okullar oluşturur. Okulların yönetimi, yöneticilerinin yetiştirilmesi son derece önemlidir. Türk Eğitim Sistemi'nde, 1926 tarihli Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un 12. Maddesine göre "Meslekte asıl olan öğretmenlik" anlayışı benimsenmiştir. Buna göre okul yöneticiliği bir meslek olarak görülmemiş, "çıraklık modeli" yoluyla, okul müdürlüğünü görerek, model alarak öğrenme ile gerçekleştirilmesi kabul edilmiştir. 1990'lı yıllarda ise "Eğitim Bilimleri Modeli" ile yönetici, müfettiş yetiştirmek amacıyla eğitim fakültelerinde Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi bölümleri açılmıştır (Çiçek Sağlam, 2016, 170). Türkiye'de çok az yerde açılan bu bölüm, Van'da Hocamızın gayreti ile açılmıştır. Öğrenciler seçme, nitelikli, sayısı az, dersler ise neredeyse yüksek lisans seviyesinde yapılmıştır. Bölüm Türkiye çapında başarılarla imza atmıştır (Tozlu, 2011, 73). Öğrenciler birçok sınavda derece yapmış, eğitim sisteminde görev almışlardır. Bu başarıda Hocamızın ve ekibinin katkısı çok değerlidir.

Özür Dileme

Hocamız dekanlık görevi sırasında hukuka uyulmasından hoşlanırdı. Sert tabiatlı oluşu herkes tarafından biliniyordu. Ona göre hareket edilmesi gerekiyordu ve ediliyordu. Gülünü seven dikenine katlanacaktı. Ancak o dönem iki öğretim

elemanı hukuki prosedüre uymadan, Hocadan izin almadan başka bir fakülteye gitti (Kendilerine göre bu davranışlarını doğru kabul etmişlerdi). Yapılan davranış, hukuksuzluk Hocayı son derece rahatsız etti ve sonunda Hocamız dekanlıktan istifa etti.

Günler geçti, bu iki kişiden biri yaptığı davranışın yanlış olduğunu anladı. Hocanın odasında gelerek pişmanlığını dile getirdi, af diledi. Necmettin Hoca onun özrünü kabul etti, bağışladı. Onun özür dilemesi Hocayı memnun etmişti ve değişik ortamlarda bunu dile getirdi. O kişi önce başka üniversitede profesör oldu, sonra bir ilde kültür ve turizm müdürü oldu ve şu anda Bakanlıkta bürokrat olarak görev yapıyor. Bildiğim kadarıyla özür dilemeyen diğer öğretim elemanı, başka üniversiteye geçti. Ben birinci kişinin helallik aldığını, ikincisinin ise hakta kaldığını düşünüyorum.

Erdemlilik

Necmettin Hoca dekanlığı bırakmıştı. Kısa mesafe olduğu için, kendi arabası olmasına rağmen, belki spor olsun diye, belki sağlık açısından bir ara yürüyerek lojmana gidiyor, yürüyerek fakülteye geliyordu. Bir gün benim de bulunduğum memurlar servisinde şöyle dediler: ‘Görüyor musun, önceleri makam arabası ile gidiyordu, şimdi yürüyor’. Hocamız bu ve benzeri sözlere, tutumlara sabretti ve kazanan o oldu. İlerleyen yıllarda dekan da oldu, rektör yardımcısı da oldu, rektör başkanı da oldu. Evet, sabır acıdır ama meyvesi tatlıdır.

Hocamız dekanlığı bıraktıktan kısa bir süre sonra, yetkisini Hocamızın lehine kullanmayan bir yetkili de bulunduğu

görevi bırakmak zorunda kaldı. İlk aklıma gelen “Etme bulma dünyası, kimseye haksızlık etmeyeceksin, kırmayacaksın, kimseyi incitmeyeceksin, incittiğin kişinin Mevla’sı var, belki zarar gören affeder, Mevla’sı affetmeyebilir” oldu. “Kim zerre kadar iyilik yaparsa karşılığını görecektir, kim zerre kadar kötülük işlerse karşılığını görecektir” (Zilzal Suresi).

İsrafa Karşı Olma

Hocamız dekanlık görevini bırakmıştı. Daha sonraki dönemde eğitim bilimleri bölüm başkanlığı yaptı. Kendisinden sonra gelen yöneticilerden birinin, dekanlık odasının camlarının “Van Gölünü tamamen görebilmek için sıfırlanarak yapılması” fikrini hayretle karşılamıştı. ‘Bunca yıl yöneticilik yaptım, oturduğum yerden Van Gölünü pencerelerini sıfırlayarak izlemek aklımın ucundan geçmedi’ dedi. Böyle bir tadilatın israf olacağını belirtti. Hatırladığım kadarıyla bu fikirden vazgeçildi.

Görevi Suistimal

Fakültede Beden Eğitimi, Müzik, Resim alanında özel yetenek sınavları yapılıyordu. Hocamız bu sınavların objektif ve hakkaniyetle yapılması için talimat verir ve özen gösterirdi. Nasıl oldu ise bir sınavda, sınav sonuçları ilan edilmeden, bir adaya “kazandığı” bilgisi ulaşmış. Tabi burada bu bilgiyi ulaştıran jüri üyesi görevini suistimal etmiş, hukuka aykırı davranmıştır. Hocamız bunu duyunca öfkelenmiş, jüri üyesine gerekli cevabı verdi ve sınavı iptal etti. Yeniden jüri kurularak ve bizat başlarında olarak sınavı yeniden yaptırdı. Hak edenlerin kazanmasını sağladı. Bildiğim kadarıyla görevi suistimal eden jüri üyesi faküldeye ayrılmak zorunda kaldı.

Hocamız, başka bir şehirde görevli olarak yüksek lisans yapan, yaz aylarında Van'a göreve gelmemek için 20 günlük rapor alan bir araştırma görevlisine kızmıştı. Dosyasını inceletmiş ve gereksiz raporlarla dolu olduğunu görünce, maaşını kestirmişti. Bunun üzerine ertesi gün o kişi Ankara'dan (!) gelmişti. Hoca, hiçbir kimsenin ekmeği ile oynamamıştır ama görevini suistimal edenleri sevmezdi. Bu tür davranışta bulunanların fakültede yerinin olamayacağını söylerdi.

Dekanlığı sırasında Bilimsel Araştırma dersine 3 hafta giren ve çeşitli nedenlerle derslere girmeyen bir öğretim üyesine çok kızmıştı. Öğretim üyesi dersinin, işinin hakkını verecek, kesinlikle suistimal etmeyecek görüşünde idi.

Van'da Eğitim Fakültesine araştırma görevlileri alımında ince eleyip sık dokuduğunu belirtirdi. Bunların çoğu Van'a hizmet etmişti. Aralarında Van'a gelmeden geçiş yapanlar, Van'ı basamak olarak kullanma düşüncesinde olanlar oldu. Ancak bu kişilerin yaptığını suistimal olarak değerlendirmede. Kimi zaman üzülmeyle birlikte Hocamız onlar için "İyi elemanlar, iyi insanlar nereye giderse, nerede olursa oraya hizmet ederler" dedi. Bu üstün ve geniş bir bakış açısı idi.

Mücadele

"Bir varmış Bir Yokmuş" adlı çalışmasında Hocamız, görevi boyunda birçok haksız uygulamalarla, her tür değer yıkıcılığıyla karşılaştığını ve bunlarla mücadele ettiğini vurgular. Mücadelesini hukuki, insani olana dayamıştır (Tozlu, 2011, 62). Erzurum'da görev yaparken gayri kanuni olarak sicilleri ile oynamış, kendini mahkemelerde bulmuştur. Neyse ki,

Hocamızın savunması ve hâkimlerin dikkatli, titiz çalışması sonucu adalet tecelli etmiştir. Hocamız Almanların “Berlin’de hâkimler var” inancını, “Erzurum’da, Van’da, Gümüşhane’de, Kars’ta ve tüm Türkiye’de hâkimler vardır ve olacaktır” şeklinde açıklar (Tozlu, 2011, 70). 28 Şubat döneminde çekemeyenler tarafından Hoca hakkında da şikâyetler olmuştu. Hoca defalarca soruşturma geçirmiş, ona davalar açılmıştı. Hoca hepsine tek tek cevap vermiş, savunmasını vermişti. Hepsinden tek tek beraat etmiş, masum olduğu defalarca teyit edilmişti. Bir sefer zorlu bir soruşturma sırasında Hoca bir rüyasında, bir deftere mühür vurularak kapatıldığını görmüş, bunu iyiye yorumuştu ve soruşturma lehine sonuçlanmıştı. Bunu birkaç defa bizlerle paylaşmıştı. Aslında 28 Şubat döneminde yurt dışında gitme ve rahat yaşama imkânı varken bunu kullanmamış, görevine devam etmiş, haksızlıklara göğüs germiş, mücadele etmiştir. Bir ara yanındaki öğretim elemanları doktora başka şehirlere gittiğinde, lisans, lisansüstü, formasyon olmak üzere haftada altmış saat derse girdiği olmuştur.

Necmettin Hoca bir seçim döneminde siyasetten aday adayı olmuştu. Bunu öğrendiğimizde acaba? demiştik. Çünkü siyasette liderler genel olarak kendi renk tonlarına yakın olan, daha çok kendi görüşlerini kabul eden, itiraz etmeyen, “evet efendim” diyenleri istiyordu. Eleştiri ya azdı ya da pek yoktu. Necmettin Hoca bize göre bu vasıflara uymuyordu. Eğilip bükülmemeyen, doğruyu söylemekten çekinmeyen, sert yapılı bir mizacı vardı. Kendi açıklamalarıyla “kötü niyetli olmayan, aceleci, öfkeli, onuruna düşkün, başkalarına kul olmayı kabullenmeyen, bunların davranışa dönüşmesi” özelliklerindedir

(Tozlu, 2011, 64). Adaylar açıklandı ve o adaylar içinde Necmettin Hoca yoktu. Tahminimizde yanılmamıştık.

Hocamız bir üniversitenin rektör adaylığı için başvurdu, ilk üçe girdi, sonuçta rektör olarak atanamadı. Çok genç, yeni profesör olmuş, tecrübesiz bir adayın atanmasına içlerim. Kendi birikimi, deneyimi ile çok daha fazla katkı sağlayabileceğini söylemişti.

Burada Hocamızı tebrik etmek gerekiyor. Hocamız teorik konuları anlatmakla kalmamış, bizzat uygulamada görev almak için mücadele etmiştir. Bu mücadeleden de yılmamış, ilerleyen yıllarda üniversite yönetimlerinde yer almıştır. Mücadele, zorluklardan yılmama, sabır, sebat, azim, gayret, çaba gösterme, hedefe ulaşma, başarılı olma değerlerinde en güzel model olmuştur.

Türk Toplumuna Hizmet

2004 Şubat ayında bir akşam ailece yemek yerken ev telefonumuz çaldı. Arayan Necmettin Hoca idi. 'Kosova için eğitim bilimleri uzmanı aranıyormuş. Ben senin başvurmanı ve kabul edilirse mülakata gitmeni önerdim'. Şaşırdım ve istekli olmadım. Benim kendime göre haklı gerekçelerim vardı. Ne kadar mazeret ileri sürdümse Hoca kabul etmedi. Özgeçmiş ve diğer evrakları hazırladım, başvurumu yaptım. Mülakata çağırıldım, hayatımda ilk kez bir sınavdan elenmek istedim, içimden 'bir bahane olsa da elensem' dedim. Mülakatta başarılı bulundum ve Mart ayının başında yaklaşık 4 aylığına Kosova'ya gittim. Orada bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi ile tanıştım. Erzurum'dan Necmettin Hocadan pedagojik formasyon dersleri

almış, ‘Necmettin Hoca benim Hocamdır, emeği büyüktür’ dedi. Şunu anlattı: ‘Buraya geçen sene geldim. Osmanlı Devleti buradan 1912 yılında ayrılmış. Sonra Yugoslavya kurulmuş, Balkanlarda din kaldırılmış, yerine sanat konulmuş. Sovyetler Birliği etkisinde kalınmış. Priştine ve Prizren’de görev yaptım. Bir gün namaz vakti geçiyordu. Üniversite görevlilerinden namaz kılmak için yer sordum. Şaşırdılar. Bilgisayar odasında masa vardı, izin istedim ve orada kıldım. Benim bu hareketimi daha sonraki anlatımlarında ‘Masanın üstüne bindi’ cümlesi ile tasvir ettiler. ‘30 yıldır ilk kez burada namaz kılındı, namaz kılanı görüyoruz’ demişler. Aynı şekilde bize profesör diyorlardı, içki içmediğimizi görünce ‘İçki içmeyen profesör olur mu?’ diye şaşırdılar.

Ben buranın önemini bir kez daha anladım ve Necmettin Hocayı takdir ettim. Prizren’de Savcılık ve avukatlık yapan, Koso-va Anayasa Mahkemesi üyesi olan Hâkim Altay Suroy bana şunu söyledi: “Siz, Ahmet Yesevi’nin dervişleri gibisiniz. Sizi Türkiye eğitim hizmeti için gönderiyor. Türk toplumunun yaşaması için Türk Dili ve Edebiyatı ile Sınıf öğretmeni yetiştiriyorsunuz. Bunun yanında hem öğrencilere hem de bize model oluyorsunuz. Sizlere ve sizleri gönderenlere teşekkür ediyoruz”.

Ankara’da mülakatı yapan yetkililerden biri ilerleyen dönemde şunu söylemişti: “Buraya mülakata gelenlerin ‘bir gözünde dolar’, ‘bir gözünde eğlence’ görüyorum. Hizmet için gelecek ve model olacak eleman bulmak kolay değil”.

Liderlik

Bir arkadaşımız (Taşdelen, 2017), Hocamızla ilk tanışmasını şöyle anlattı: “İlk karşılaşmamızı hatırlıyorum. Artoslara ve Van gölüne bakan dekanlık odasındaydı. Biz Erzurum'da öğrencisi Yaşar Soykan'la birlikte gitmiştik ziyaretine. O zaman Gürpınar'da öğretmenlik yapıyorduk Yaşar'la. Hocamız bizi çok iyi karşıladı. Epeyce konuştuk. İlk izlenimim idealist ve meselesi olan bir kişi olduğuydu. Kültüre ilişkin, medeniyete ilişkin, insanlığa ilişkin sorgulamaları vardı ve bu doğru bir tespitti. Ondan sonra da hep aynı çizgide heyecanını ve umudunu, ama en önemlisi de enerjisini kaybetmeden devam etti. Onu hep çalışma ve üretme gücüyle tanıdım. Bu gücü hiç kaybetmedi. Üniversite Hocalarının doçentlikten sonra tükeniş sürecine girdikleri, bir tükenmişlik sendromu yaşadıkları bir ülkede, kendi çalışma, üretme ve söylem gücünü hep en üst düzeyde koruyabilmiş olmak basit bir şey değildir. Bu, "biz yarıştan sonra da koşan atlarız" mısraını hatırlatır ve aynı zamanda sadece bir akademisyen değil, aynı zamanda insanlığın meseleleriyle ilgilenen bir aydın olduğunu gösterir”.

Yine arkadaşımız (Taşdelen, 2017) şunları paylaştı: “Hoca'nın çabası bulunduğu ortamı bir düşünce, fikir ve sanat ortamı haline getirme çabasıdır. Bizzat bunun için faaliyette bulunur. Etkinlikler düzenler. Bunun için etrafındaki kişilerin yeteneklerini ve enerjilerini olumlu ve yapıcı bir şekilde organize eder. Sözelimi, hatırlayabildiğim kadar, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne araştırma görevlisi olarak girdiğimde oradaki potansiyeli ve enerjiyi görmek istiyordu. Bu yüzden seminerler düzenliyorduk, her hafta. Kendisi de katılıyor, soru soruyor, eklemelerde bulunuyor; bir bakıma iyi bir şey yapmak

isteyenleri cesaretlendiriyordu.

Kendisi de bu tür ortamlarda sunumlar yapıyordu. Van'da bir kitapçı vardı; "Bengisu" diye bir yerdi sanırım. Beş-yol'daydı. Orada İbn Tufeyl'in Hayy İbn Yakzan isimli eserini eğitim felsefesi açısından değerlendirmişti, bir cumartesi günü³. Onun içindeki olumlu ve organize eden enerji, etrafını sarıyor ve güzel işler ortaya çıkıyordu. O sadece kendisi çalışmıyor, çabalamıyor, etrafındakileri de bu şekilde kendi enerjisine ve umuduna ortak etmeye çalışıyordu”.

Yine arkadaşımız (Taşdelen, 2017): “Hocamızı her şeyden önce onu bir dava adamı, bir gönül adamı olarak tanıdım. Bu da ona iki özellik kazandırmış

(1) Küçük hesaplar peşinde koşmaz, maddi şeylere değer vermez.

(2) Bitmeyen bir enerjiyle çalışır. Çünkü onun için asıl olan belirli akademik aşamaları geçmek değil, bir fikir ve dünya görüşü çerçevesinde, ama asla ideolojik bir bağnazlığa ve dar görüşlülüğe düşmeden çalışmak ve üretmek olmuştur.

Çevresindekileri de böyle bilmiş ve böyle görmüş, kendisindeki heyecan ve umudu onlara da aktarmak istemiştir”.

Hocamız çalışmayı o kadar çok sever ki, üç kez emekli olmuştur. Önce Van'da yaştan dolayı emekli olmuş, yasa ile Bayburt Üniversitesinde yeniden göreve başlamış, yeni bir yasa

³ Hocamızın o kitabını hemen okumuş ancak bu kitap tanıtımına gitmemiştim. Sonra Hocamız benim niye gelmediğimi sordu. Bu tür etkinlikleri kaçırmamız gerektiğini, çok önemli açıklamalar yaptığını ifade etti.

ile yeniden çalışma imkânı bulmuştur.

Hocamızın liderlik yaklaşımlarından, karizmatik liderlik, dönüştürücü liderlik, etik liderlik, öğretimsel liderlik, kültürel liderlik, vizyoner liderlik, otantik liderlik, hizmetkâr liderlik, ruhsal liderlik büyük oranda uyduğunu belirtmek mümkündür (Cemaloğlu, 2013).

Hocamızın Odası

Yine arkadaşımız (Taşdelen, 2017): “Tabi herkes Hoca olabilir, ama herkes aydın olamaz. Herkes akademisyen olabilir ama herkes iyi bir organizatör, iyi bir önder, iyi bir yönlendirici, iyi bir cazibe merkezi, iyi bir fikir adamı olamaz. Öyle zannediyorum ki, bu iyi özellikler Hoca’da vardı; hem de epeyce yüksek seviyede vardı. Onun ofisi her zaman gelip gidenlerle dolup taşardı; konuşmalar sıradan olmazdı; dünya meseleleri, insanlık meseleleri, ülke meseleleri üzerinde olurdu ve Hoca, sıradan bir konuşmacı olarak konuşmaz, bir fikir adamı olarak konuşurdu.

Tabi bir kişi ne kadar idealist olursa, onu anlamak da o kadar kolay olur; çünkü gerçeklikle bağı zayıf olur. Öyle zannediyorum ki, Hoca’nın yanına gelip gidenlerden onun samimiyesine, düşünce yapısına, insanlık değerlerine katılanlar olduğu gibi, bunu kendi menfaatleri için kullanmak isteyenler olmuştur. Hoca bunun bazen farkına varmıştır, bazen varamamıştır. Ama şu bir gerçek: O hep yol üzerinde olmuştur ve güzel insanların yetişmesine vesile olmuştur. Gerisi ayrıntıdır”. O, adı gibi “necm” yani “yıldız”dı, öğrencilerini, çevresini aydınlatan (Doğan, 2011, 182), belki de bir ilim güneşi!

Dinî Değerler

Mevlânâ “Kim din gamına düşerse, Allah öbür dertleri artık ondan alır” der (Karaköse, 2007, 136). Necmettin Hoca'nın hayatının merkezinde İslâm dinî yer alır. Hayatını dine göre şekillendirir ve yaşar. Dinden asla taviz vermez, içi dışı birdir. Olduğu gibi görünür, görüldüğü gibi olur. İyiliği emreder, kötülükten sakındırır. Zerre kadar iyilik, zerre kadar kötülük yapılsa hesap gününde karşısına çıkacağını bilir. Ölçü Kur'an ve sünnettir. Hazreti Peygamberi ve O'nun yolundan gidenleri model alır. İslam'ı yudum yudum yaşamaya çalışır, yaşar.

Cömertlik

Bir öğretim elemanı şunu anlattı: Bayramlarda sabah kahvaltısını Hocamızın evinde yapardık. Bayram namazını kılmınca hepimizi evine kahvaltıya davet ederdi. Gitmeme lüksümüz yoktu. Evinde kahvaltı yapmamızdan büyük zevk alırdı. Bu davetler yıllarca, Hocamız Van'dan ayrılıncaya kadar sürdü.

Hocamız misafiri sever, misafir ağırlamaktan son derece memnun olurdu. Bu konuda eşinden de Allah razı olsun, onun güzel ev yemeklerini yemeyenimiz kalmamıştır. Erzurum'da iken Karadeniz'den iki araba misafir gelmiş. Tabi Hocamız bayram ediyor. Kendisine başka bir ev bularak, kendi evini gelen misafirlere rahat etmeleri için tahsis etmiş. Yemekler yeniyor, Erzurum geziyor, Hoca bu arada okulu ihmal etmiyor, çalışıyor. Misafirler birkaç gün kalıyor, Hoca o arada elde avuçta ne varsa saçıyor, harcıyor. Misafirler memnun ayrılıyor, gidiyor. Hoca bir bakıyor ki hiç parası kalmamış, aybaşına çok var. Ne olacak, nasıl yapacağız diye düşünürken birden dairenin kapı zili çalınıyor. Bakıyorlar ki postacı! 'Kâğıdınızı imzalayın, paranız geldi, postaneden alın'. Hoca bir bakıyor ki, aylar (belki de

yıllar) önceki yolluk ücreti gelmiş! Kendisinin unuttuğu bir para geliyor ve bunu misafirlerin bereketine yoruyor. Öyle ya, “Misafir on kismetle gelir, birini yer, dokuzunu bırakır” sözü gerçek oluyor.

Necmettin Hocamızla yüksek lisans derslerinde çaya karnardık. ‘Çay içer misiniz’ diye sormazdı. Hocamız çaycıdan telefonla çay isterdi. Bir, iki, üç... Çaylı derslerimiz bol tartışmalı ve sıcak geçerdi. Çay ücretlerinin tamamı Necmettin Hocaya aitti. İlerleyen yıllarda çoğumuz başka üniversitelere doktora gittik. Bir arkadaşımız anlattı: Doktoranın ilk dersinde dersin Hocası öğrencilerle tanışmış ve çay ismarlamış. Sonra şunu söylemiş: İlk ders çay paraları benden, sonraki haftaları kendi aranızda sıraya koyun, sizden. Arkadaşımız bunu şaka zannetmiş. İlerleyen haftalarda şaka olmadığını görmüş. Başka bir Hoca’dan da şu davranışa şahit olmuş: “Arkadaşlar ben çaycıdan kendi kahvem aldım, isterseniz sizde kendi çayınızı-kahvenizi çaycıdan (kendi ücretinizi ödeyerek) alabilirsiniz!”. Arkadaş şaşırılmış ve ‘Nerede Necmettin Hoca, nerede bu çaylar!’ diye iç geçirmiş. (Bu olayda çay parası önemli değil, anlayış ve davranış önemli diye düşünüyorum).

Kendisine “deli” denilen gerçekte (Allah bilir) “veli” olan bir büyükten şu sözü işitmişim:

Oğlan babadan görmeyince nasihat almaz,

Kız anadan görmeyince sofraya salmaz.

Necmettin Hoca bazen dostlarını evine çaya davet ederdi.

Gönül ne çay ister ne çayhane

Gönül sohbet ister, çay bahane!

Hoca, konferans, yüksek lisans savunması için gittiği yerlerden ücret istemediği gibi, çoğu kez yol ücretini de kendi ödemiştir. Ameliyat geçiren, öğrencisi olan bir arkadaşımızı farklı şehirden ziyarete gelmişti.

Hocamız kitap yazımından da bir beklentisi yoktur. Kitaplarının bilime, topluma faydası olmasından memnun olur. 2004 yılında Kosova'ya 60 adet "Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler" adlı kitabını ücretsiz göndermişti. Kosova Prizren'de Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü öğrencilerine dağıtmıştı. Kitaplarından maddi getirisinin tek istisnası herhalde formasyon ders notları kitabıdır. Bir gün gülümseyerek 'Formasyon için yazdığımız basite aldığım Eğitime Giriş kitabı bize para kazandırdı' demişti.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Türk Cumhuriyetlerine yapılan kampanyalara katılmış, gönülden, gayretle yardım etmişti. O bölgede olan bir ülkenin gençlerinin yaptığı ahlak dışı hareketlere, hatalara üzülmüştü. O ülkelere destek ile kendilerine dönebileceklerini söylemişti.

Kendi yaşamını 'Bir Varmış Bir Yokmuş' adlı çalışmada anlatmıştır. Orada kendi yaşadığı çileleri, sıkıntıları, problemleri paylaşır. Beni en etkileyen hikâyesi şudur (Tozlu, 2011, 48-49): Ortaokulu okumak için Gümüşhane merkeze gider, arkadaş ile beraber bir evde kalırlar. Köyden gelen para ile geçimlerini sağlarlar. Bir gün paraları biter, evde yemek için hiçbir şey bulamazlar. Fırına gidip durumlarını anlatır ve borç ekme isterler. Fırıncı, aynı köyden bir borçlunun adını ileri sürerek ekme vermez. Bu davranış onlara çok dokunur. Çarşıda

yürürken bir tanıdığı onlara seslenir ve anası tosunu satmış, paranın bir kısmını göndermiştir. Çok sevinirler. Ekmek, yiyecek alır, yerler.

Günler geçer, devran döner, Hoca büyümüştür, Aşkale’den Ankara’ya gitmek için trene biner. Biraz yaramazlık eder, kompartımanın kapısına ayaklarını dayar ve gelenlere ‘dolu’ der. Tren Erzincan’a gelince, yolcular dolar, Hocanın kompartımına yaşlı biri oturmak ister, Hoca tanır, bu o fırıncıdır, arkasında da eşi. Ona yer verir, saygı gösterir, Ankara’ya kadar ne masrafı olursa öder. Yaşlı fırıncı memnun olur. Hoca durumu açıklayınca da pişman olur ama iş işten geçmiştir... Bu hatıradaki Hoca’nın bir özelliği de ortaya çıkmaktadır. Kendisine yapılan iyiliği ya da kötülüğü unutmaz ve gün geldiğinde ders verir.

İntikam

Hocamız hayatında birçok haksızlığa uğramış, hukuk dışı davranışlara maruz kalmıştır. Örneğin Trabzon Erkek Öğretmen Okulu’nda haksızlığa uğramış ve Giresun’a zoraki tayin (bir nevi sürgün) olmuştur. Bunun üzerine gözü kara öğrencilerinden biri O’nun evine gelmiş, bu duruma sebep olan öğretmen için ‘Hocam ne yapılmasını istersen onu yapacağım’ demiştir. Hocamızın cevabı ise müthiştir: “Bizden ona iyilikler” (Tozlu, 2011, 63-64). Bu davranış her kişinin değil, er kişinin yapacağı bir davranıştır.

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde yöneticilerden biri Hocamıza haksızlık yapmış, askeri savcı olan eski öğrencisi “ Eğer kanun dışı bir muameleyle karşılaştınsa, bana

sadece bir dilekçe ver yeter” demiştir. Hocamız ‘hayır’ diye karşılık vermiş, kimsenin zarar görmesine rıza göstermemiştir (Tozlu, 2011, 69). O dönemlerde Van YYÜ Eğitim Fakültesi’nde kendini bilmeyen, haddini bilmeyen, Hocamız ile uğraşanlar olmuştur. Bu kişiler zaman zaman açık vermiş, hukuka aykırı sayılabilecek işler de yapmıştır. Hocamıza neden bu durumları için yasal yollara başvurmadığını sordum. “Çoluğu, çocuğu var, ev geçindiriyor” cevabını verdi. Aslında Hocamızın eline çok fırsatlar geçmiştir ama O hiçbir zaman intikam alma düşüncesi içinde olmamıştır.

Öfke Kontrol

Van’a geldiğimiz yıllarda Necmettin Hoca hacca gitmişti. Sonra şöyle bir anısını anlattı: “Hac iyi geçti, insan çok duygulanıyor. Bir yerde yanlış yaptım. Medine’de Hz. Peygamberin huzurunda iken, ellerimi kaldırıp İhlas, Fatiha gibi sureleri okuyordum”. Tabi polis Hocamızın halet-i ruhiyesini nereden bilecek? Hoca âlemlerin Sultanına kavuşma anında belki şunları yaşıyor olabilir (Bilgi yelpazesi, 2017):

Sana âşık olan kullar

Gece gündüz durmaz ağlar

Uğruna mal ile canlar

Fedadır ya Resulallah

*

Senin yüzün gören gözler

Ne ay görür ne yıldızlar

Seninle gece gündüzler

Ziyadır ya Resulallah

Polis bunu bilmez ama beklemediği bir tepki ile de karşılaştı. “Polis bana müdahale etti, kollarımı indirmeye kalktı. Kızdım, polisi ileri fırlattım. Sizin yüzünüzden Osmanlı yıkıldı dedim. Oysa sabretmeliydim”.

Bir arkadaşımız da şahit olduğu benzer bir olayı anlattı: “2017 Şubat umresinde benzer durumla biz de karşılaştık. Medine’ye gelince Yeşil Kubbe’nin karşısında ellerimizi kaldırarak görevli Hoca dua yapmaya başladı. Bir Polis geldi, kibar bir şekilde kibleyi gösterdi, duayı Kâbe’ye doğru yapmamızı istedi. Biz sabrettik sadece kelimeyi tevhide Arapça söyledik: La ilahe illallah, Muhammedün Resulullah (Allahtan başka ilah yoktur ve Muhammed O’nun elçisidir). Bu arada Medine polislerinin genel olarak kibar olduklarını gördük. Aslında Medine ve Mekke’de görev yapan polisler hem farklı diller örneğin Türkçe, Malayca vb. öğretilmeli hem de farklı milletlerin kültürü, tarihi öğretilmeli diye düşünüyorum. Bizim kültürümüze yabancı olanların, bizim bir takım davranışlarımızı anlamaları güç olacaktır. Böyle bir eğitimle bazı yanlış anlaşılmaların, sorunların önüne geçilecektir”.

İbadet

Hocamız ibadete düşküdü. Dini emirleri uygulamada titizdi. Namazı vaktinde kılardı. Bir kongreye gitmiş, otobüste giderken namaz vaktinin geçtiğini görünce hemen ikaz etmiş. İlahiyat Hocalarından bazıları daha vaktin olduğunu söyleseler de Hocayı ikna edememişler. Hocanın kuvvetli ısrarı sonucu

namaz kılınmış. Hoca nafile namazlara da önem verirdi. Yüksek lisans dersine ara verdiğimizde, seccadesini serer kılardı. Evinde Kur'an okur, teypten-kasetten dinler, takip ederdi.

Bir öğrencisi anlatıyor: “Bir gün yüksek lisans ders arası ikinci namazı kılmak için mescide gittik. Baktık Hocamız namaz kılıyor. Hemen biz de ayrı ayrı farzını kıldık. Hoca bizi bekledi, biz selam verince: ‘Namazı özetlediniz mi? Farzına sizi bekledim’ dedi. Biz utanarak namazı kıldığımızı söyledik”.

Allah

Necmettin Hoca bir ara Allah'ın bu dünyada görülüp görülemeyeceği üzerinde epeyce durmuştu. Normal olarak bu mümkün değildi. İnsanın bu dünyada buna nail olması hem beden hem ruhen imkânsızdı. Acaba çok çalışarak, ibadet ederek mümkün olabilir miydi?

Niyazi Mısri'nin şu beyiti vardı:

Bugün âmâ olan yarım dahi âmâ olur elbet

Açagör can gözün kim bibasar-ı nadanı neylerler

Beyitin yaklaşık anlamı: Bu gün hakikatleri, gerçekleri görmeyenler, ahirette de kör olur, görmez olur. İnsanlar can gözünü, kalp gözünü açarsa, Allah'ın yarattığı nice hakikatleri görür. Necmettin Hoca en büyük terbiyecinin Allah olduğunu belirtirdi.

Mütevazılık

Hoca, 1980'li yılların ortalarında İstanbul'a bir dost ziyaretine gittiğinde, çayevinde arkadaşlarıyla sohbet dalmış.

Sohbet koyulaşmış. O arada köyden İstanbul'a yeni gelen 16-17 yaşlarındaki gencin dikkati Necmettin Hoca'nın pantolonuna toplanmış. Bir ara Hocaya 'Siz postacı mısınız?' diye sormuş. Hoca şaşırır da cevap vermemiş. Daha sonra genç şunları anlattı: Hoca'nın pantolonu koyu yeşil idi. Sağ ve sol taraflarında aşağı doğru renkli bir şerit vardı. Ben postacıların böyle giyindiğini görmüştüm. Hocayı onlara benzettim. Ben de amma cahillik yapmışım. Koskoca profesörü (o zamanlar doçenti) postacı yapmışım! Ama Hoca öyle mütevazı ki, benim bu cahilliğime kızmadı, olgun davrandı.

Necmettin Hoca bize İbrahim Sayar'ın yazdığı ve Talha Bora Öge'nin seslendirdiği şu şiirde geçen değerleri vermiş, düşünmemizi istemiştir. Bazen bir söz, bir kıta, bir şiir ciltlerce kitabı özetler, ciltlerce kitaba bedel olur (Gazeteci, 2016):

*Dil ne bilir, şekeri şerbeti,
Aldığım lezzeti, baldan mı sandın!
Ne arı, ne de ağaç verir nimeti
Elmayı, narı daldan mı sandın!*

*

*Baharı gönderir al gelin gibi,
Bir hazine ki görünmez dibi,
O Cemil'dir Cemal O'nun tecellisi
Güzeli yeşilden, aldan mı sandın!*

*

*Çok istesen de inadın olmaz,
Takirden öte muradın olmaz,
O uçurursa, senin kanadın olmaz,
Uçmayı kuştan, kartaldan mı sandın!*

Edebiyat Değerleri

Necmettin Hoca'nın edebiyat yönünü unutmamak gerekir. Çocukluğunda ilkokula başlamadan gittiği Kur'an okulunda ilahi söylediğini, ilkokulda özellikle bayramlarda şiirler okuduğunu anılarında anlatır. İlkokulda okuduğu şiir (Tozlu, 2011, 44-45):

“Bu vatan toprağın kara bağrında

Sıra dağlar gibi duranlarıdır!”

Ortaokulda Türkçe öğretmeni Şükrü Bey sayesinde Batı klasiklerini tanımış ve pek çoğunu “bir nefeste” okumuştur. Öyle ya, günümüzde öğrenci ile kitap arasında beton duvarlar örülmüştür! Ders kitaplarını almada gönülsüz, duyarsız zümrelerle karşılaşılınca, bunlarla ilim yapmak mümkün müdür? (Tozlu, 2011, 51). Şiir yarışmaları, piyesler lisede de devam eder, Hocamız bunların müdavimidir.

Hocamız edindiği engin edebiyat bilgilerini yeri geldikçe eserlerinde kullanır. O yazdıklarını çoğu zaman özlü sözlerle, özdeyişlerle, kimi zaman dörtlüklerle, ilahilerle, şiirlerle destekler, zenginleştirir. “Bir özdeyiş, bir fikir bazen bir kitaba bedeldir”. Edebiyatla yakinen ilgilenmesi dostları tarafından bilinir (Yılmaz, 2011, 386). Hayat hikâyesini kaleme aldığı “Bir Varmış Bir Yokmuş” adlı çalışmaya Yunus Emre'nin şu mısraları ile başlar (Tozlu, 2011, 23):

Ben gelmedim dava için

Benim işim sevi için

Öğrencisi olarak en çok etkilendiğim örnekler şunlardır:

Bir halk aşığı Tavlasun’lu Hicrani dizeleri çok ilginçtir (Tozlu, 2014, 45):

Şu Avşar’ın kilimi

Yuta yazdım dilimi

Gençler sürüp çıkardı

Fakülteden ilimi

*

Hangi dağın yelisin

Neden böyle delisin

Tabancandan belli ki

Sen de fakültelisin

Bu türküde bir dönemler, özellikle 12 Eylül 1980 ihtilali öncesinde fakülteye giden öğrencilerin ilim yerine başka işlerle uğraştığı, bellerinde tabanca olduğu ve ilim-irfan yuvası olması gereken fakültelerin anarşi-teröre alet edilmesi durumuna şaşkınlığı vurgulanmaktadır. Bir dönem, Türkiye’de topluma önderlik etmesi gereken ilim yuvaları adeta bunalıma girmede önderlik etmişlerdir. Bizi birbirimize düşüren düşmanların, hainlerin oyunları bitmez. Günümüzde de devam eder. Bunlarına karşı uyanık olmak ve mücadele etmek gerekir.

Neye Yarar?

İncelediğim kadarıyla Hocamızın en sevdiği dörtlüklerden biri şudur:

*Cevher varken pul neye yarar;
Rabbini bilmeyen kul neye yarar;
Herkes tutturmuş bir yol gidiyor;
Allah'a gitmeyen yol neye yarar.*

Mevlânâ “Penceresi olmayan bir ev, cehennem gibidir. Dinin aslı, temeli manevi pencere açmak ve oradan tevhid ve hidayet nuru alarak gönlü, gözü aydınlatmaktır. Sen gel, himmet kazmasını nefis duvarına vur da gönüle manevi pencere aç” der ve “Dinim, aşkla yaşamaktır” diye devam eder (Karaköse, 2007, 135-137).

Okuduğu Türkü

Hocanın bir müziksever olduğu ifade edilebilir. Müzik dinlemeyi sever. Türk sanat müziği, Türk halk müziği dinlediği müzikler arasındadır. Dinlediği türkülere katıldığı da olur. Bir gün çay içerken arkadaşlardan bir-ikisi türkü söyledi, yolu açtı. Hocamız da duygulandı ve Sümmânî’den aşağıdaki deyişin tamamını kalın sayılabilecek tok bir sesle okudu:

*Havayi hevesle gam penahında
Aradım kıyl ile kal bulamadım
Ben nasıl kurbanım dostun yoluna
Yokladım kendimi hal bulamadım*

*

*Dedim gönül vazgeç kuru sevdadan
Aşkın siteminden seri hevadan
Bu fani dünyadan fiili fenadan
Derkenar olmaya yol bulamadım*

*

*Derdimden rahatım eylemem hazer
Bu aşkın topuzu sinemi ezer
Kime meftun oldum kıldımsa nazar
Kendimden günahkâr kul bulamadım*

*

*Sümmânîyem gözyaşlarım yürüdü
Bu aşkın dumanı başım Bürüdü
Hangi dalı tuttum ise çürüdü
Yârim senden gayri dal bulamadım*

Bayburt'ta Bayburt Evi'nde Necmettin Hoca'nın türkü olarak dinlediği ve türkü okuyana katıldığı, eşlik ettiği Kuddûsî'ye, Erzurum yöresinden Raci Alkır'a ait türkü (Türkü Sitesi, 2017):

*Seyreyle güzel kudret-i Mevla neler eyler
Allaha sığın adl-i Teâla neler eyler*

*

*Canana gönül vereli ben candan usandım
Hem düşeliden derdime dermandan usandım*

*

*Meyl eylersem gayrisine teobeler olsun
Bu ân'e değin ettiğin isyandan usandım*

*

*Çün zerre vefa bulmadım ihvan-ı zemandan
Şol yüzleri dost özleri düşmandan usandım*

*

*Kuddûsî'ye vahşet gelüben cümle siva'dan
Der her ne ki ağıyar var ise andan usandım*

Necmettin Hoca'da yaşayan değerlerden biri de kendi

işini kendi yapması, mücadele etmesi, aktif olması, çabalamasıdır. Bütün beyitleri tam olarak karşılamasa da, aşağıdaki türkü Necmettin Hoca'nın birçok yönünü ortaya koymaktadır (Türkü Sitesi, 2017):

*Har içinde biten gonca güle minnet eylemem
Arabi, Farisi bilmem, dile minnet eylemem
Sırat-ı Müstakim üzere gözetirim rahimi
İblisin talim ettiği yola minnet eylemem*
*

*Bir acayip derde düştüm herkes gider kârına
Bugün buldum bugün yerim, Hak kerimdir yarına
Zerrece tamahım yoktur şu Dünya'nın varına
Rızkımı veren Huda'dır kula minnet eylemem*
*

*Ey Nesimi, Can Nesimi ol Gani mihman iken
Yarın şefaathim Ahmed-i Muhtar iken
Cümlelerin rızkını veren ol Gani Serdar iken
Yeryüzünün Halifesi Hünkâra minnet eylemem*

Osmanlı

Necmettin Hocanın evinin salonunda bir tablo vardı. Deniz ve gemi teması işlenmişti. Yahya Kemal Beyatlı'nın Süleymaniye'de Bayram Namazı adlı şiirinden şu beyit yazılı idi:

*Deniz ufkunda bu top sesleri nereden geliyor?
Barbaros belki donanmayla seferden geliyor?*

***Derslerde, Sohbetlerde, Eserlerinde Adı Geçen Düşünür-
lerden***

Necmettin Hoca bir mütefekkindir, düşünce insanıdır,

aydındır. Hem Batı hem de Doğu düşünürlerini okumuş, hazmetmiş, faydalanmıştır. Bu düşünürleri, düşünürlerin sözlerini her zaman kullanmış, atıflar vermiştir. Bunların ebedi değeri de bulunmaktadır. *Güzel bir söz, kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir* (Kur'an-ı Kerim, 14/24). Mevlânâ "Sözü, kelimeyi şu beden gibi bil! Manası, ne olduğu can gibi onun içinde saklanmıştır". "Gönül doğru sözden huzur ve sükûn bulur, susuzun suyla hararetini teskin etmesi gibi" der (Karaköse, 2007, 131-132).

Hocamızla yüksek lisans derslerini fakültede dekanlık odasında, bölüm başkanlığı odasında yaptık. Ders dışında Hocamızın odası, evi Sayın Doğan'ın dediği gibi bizim için de "akademi" olmuştu (Doğan, 2011, 181). Hayatını ilime vakfetmiş Hocamız derslerde, sohbetlerde, eserlerinde Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Fethi Gemuhluoğlu, Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt, M. Akif İnan, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Peyami Safa, Nurettin Topçu, Ali Fuad Başgil, Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlânâ (Doğan, 2011, 181), Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Cemil Meriç, Mehmet Akif Ersoy, Hilmi Ziya Ülken, Roger Garaudy, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Kemal Tahir, Aliya İzzetbegoviç, Muhammed İkbâl, Muhammed Hamidullah, Arnold Toynbee, Seyyid Ahmet Arvasi'den sık sık alıntılar yapardı.

Bir gün Hocamız "Necip Fazıl'ı önceden okumuş olabilirsiniz. Bir de şu aldığımız yüksek lisans eğitiminden sonra okuyun. Yeni neler bulacaksınız" dedi. Necip Fazıl Kısakürek'in üstad olduğunu, kaleminin, fikirlerinin çok güçlü olduğunu, bize çok şeyler katacağını, daha farklı bakış açıları, kazanımlar

getireceğini söylerdi.

Aynı şekilde Sezai Karakoç'u okumamızı isterdi. Müthiş fikirleri olduğunu söylerdi. Kendi evinde Diriliş Dergilerini ciltletmişti, bize gösterirdi. Bunları her hafta, her ay heyecanla takip ettiğini, zevkle okuduğunu söylerdi. Necip Fazıl'dan, Sezai Karakoç'tan sözler, anılar anlatırdı. Nurettin Topçu'yu okumamızı isterdi. Büyük fikir adamı olduğunu belirtirdi.

Mevlânâ mutlaka okunması gereken düşünürlerdendi. Kitaplarında O'nun sözlerinden atıflar vardı: "İnsan düşünce-den ibarettir, gerisi et ve sinirdir". Başka bir seferde, "Hilmi Ziya Ülken'in 'Aşk Ahlakı' üzerine kitap yoktur. Türkiye'de aşk üzerine yazılan en iyi felsefi eserdir" dedi. Marshall S. G. Hudgson'un "İslam'ın Serüveni" adlı 3 ciltlik eserini sipariş vererek fakülteye getirmişti. "Bakalım kim alacak" dedi. Arkadaşlarla aldık. Bu tür kitapları okumamızı isterdi. Ş. Teoman Durallı'nın "Çağdaş İngiliz Yahudi Medeniyeti" adlı kitabını okumamızı istedi. İbn-i Arabî'nin kitaplarını okurdu. Çok düzeyli olduğunu ifade ederdi.

Necmettin Hoca çok okuyan, okuduklarını hem sözlü hem de yazılı aktaran bir Hocamızdı. Yapılan atıfları severdi. Örneğin; Amin Maalouf 'Çivisi Çıkmış Dünya'da diyor ki: 'Batı'da barbarlığın nedeni kibir ve duyarsızlık. Amerikan ordusu Antik Mezopotamya'da lale tarlasındaki su aygırı gibi yuvarlanıyor. Özgürlük, demokrasi, meşru müdafaa ve insan hakları adına, insanlar hırpalanıyor, dayak yiyor, öldürülüyor. Yedi yüz bin insan daha öldürdükten sonra, belli belirsiz bir özürle ülkeden çekilecekler. Yaklaşık bir trilyon dolar, bazılarına göre bunun iki-üç katı para harcandı ama işgal edilen ülke

eskisinden de yoksul. Terörizme karşı mücadele vermek isteniyordu ama terörizm hiç bu kadar artmamıştı. Sözde demokrasi getirilecekti ama buna öyle bir şekilde kalkışıldı ki kavramın kendisi bile uzun süreliğine gözden düştü. Amerika Irak sarsıntısını atlatacaktır. Irak ise Amerikan sarsıntısını atlatabilecektir’ (Maalouf, 2013, 54-55).

Hocamız Batı’nın olumlu yanlarını takdir eder, olumsuz yanlarını sık sık dile getirirdi. Batı’nın kanlı, zalim, acımasız bir tarihinin olduğunu belirtirdi. Son dönemde izlediğim bir filmde bu konu şu şekilde işlenmişti (Beyazperde, 2017): Batı’yı özellikle Amerika’yı temsil eden bir komutan var. Sadece kendi toplumunu/insanını düşündüğünü söylüyor, diğer toplumları, onların yok olma durumunu önemsemiyor. Karşısındaki görevli şu sözleri söylüyor: ‘Komutan, senin en büyük düşmanın yine sensin. Geçmişinle barışmadığın sürece, senin geleceğin olmaz’. İnsan şunu sormadan edemiyor: ABD, bunu filmlerde soruyor da, gerçek hayatta niye sormuyor? Çünkü menfaatine ters. Demokrasi ve insan hakları ABD’nin yaptığı ve yapacağı haksızlıklar için bir meşrulaştırma aracı. Neyse ki dünya ülkelerinin büyük çoğunluğu bunun farkında. Son olarak ABD’nin Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak ilan etmesine Dünya ülkeleri tepki gösterdi ve tanımadı. Birleşmiş Milletlerde Kudüs kararını veto eden ABD hem insan haklarını ihlal etti hem de BM’nin işlevsizliğini ispat etti.

Her birisi bir kitaba, onlarca kitaba bedel olan mütefekkirlerimizden sözlerinden bir kaçını örnek olarak sunalım:

Necip Fazıl (Sözün En Güzeli, 2017): “Çilesi çekilmeyen şeyin aşkı olmaz. Aşk olmayınca, çile olmaz. Çile olmayınca

ibda, meydana getirme cehdi olmaz, şevk olmaz, hiçbir şey olmaz, olmaz". "Hayatı müsvedde yaşamayın. Temize çekmeye vaktiniz olmayabilir".

Sezai Karakoç (En Güzel Sezai Karakoç Sözleri, 2015): "Allaha inanan insanın özgür olduğuna inanıyorum. İnsan boy-nuna zincir atan, takan eşyadan, öteki insanlardan, insanların tanılaştırdığı kişi ve eşyadan insanı ancak Allah kurtarır. Yani insanı ancak Allah özgür kılar". "Camiyi hayattan sürmeye başladık başlayalı, adeta ilahi bir ceza olarak biz de hayattan sürül-meye başladık".

Mümtaz Turhan (Kelime Haznem, 2017): "Toplumun ha-kiki ihtiyaçlarına uygun bir maarif sistemi meydana getirilmek veya mevcut sistem ıslah edilmek istendiği takdirde işe iyi mu-allim yetiştirmekle başlamak gerekir". "İnsan ne soyuyla, ne so-puyla, ne zenginlik ne mevkisi ile, ne de sırf bilgileriyle yücelir; insanın yücelmesi kendini aşan bir ideale bütün varlığını ada-makla olur" ..

Erol Güngör (1000 Kitap.com, 2018): "Bir dava mahşere kalmışsa, kullara fuzuli kadılık düşmez". "Bir milletin yaşama gücü, onun kültüründe çok sağlam dayanakların bulunmasıyla mümkündür". "Halkın genel kanaatına göre Türk milleti din-dar oldukça yükselmiş ve yücelmiş, uzak kaldıkça da kudretini kaybetmiştir. Münevverin genel kanaatına göre ise, Türk halkı din'in veya dinî liderlerin tesiri altında kaldığı müddetçe gerile-miştir".

Kemal Karpat: "Muasırlaşma, Avrupalılaşma ideali, Batı'nın emperyalist taraflarının unutulmasına sebep olmuştur" (Tozlu, 2011, 34).

Cemil Meriç: “Mazisinden, ihtişamından utanan ve Avrupalı dostları gücenmesinler diye hazinelerini gübre ile saklayan gafil çocuktur Türk aydını” (Tozlu, 2011, 34).

Roger Garaudy: “Dünyada her fikir, her söz elli yüz sene içinde eskiyip değerini yitirmeye mahkûmdur. Bunun tek istisnası Kur’an” dır. Eskimediği gibi her geçen gün daha anlaşılır hale gelmekte, adeta gençleşmektedir” (Özcan, 2013).

Mehmet Akif Ersoy: *Ne irfandır veren ahlaka yükseklik ne vicdandır*

Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır

Nurettin Topçu: “İnsanın olduğu yerde problem vardır”. İnsanın olduğu yerde problem bitmez! Problemin temel özelliği “insana özgü” oluşudur. İnsan varsa problem vardır, insan yoksa problem yoktur (Kayaoğlu, 2017).

“Hakk'a götüren yol diye kendini hakikate adamak, gerçek mektebin yoludur. Hakikat aşkına sahip insanlar, cemiyetin içinde çoğalmadıkça, hakikat aşkı cemiyet içinde en yüksek ve muhterem yeri tutmadıkça ve hakikatin ihtirası cemaat içerisinde bir umumî cereyan, büyük bir hareket haline gelmedikçe, millî mektep gerçekten var olmayacaktır” (Topçu, 2011).

Baltacıoğlu'ndan sözler: “Öğretmen idealist olmalıdır. İdeali olmayan bir birey nitelikli öğretmen olamaz. Öğretmen bulunduğu yere, şartlara ve ortama uyum sağlayabilecek, karşılaşılan durumlarda problem çözebilme kabiliyetine sahip olmalıdır. Öğretmen sabırlı olmalı ve kaba kuvvete başvurmadan kaçınmalıdır. Öğretmen olarak yetişen bireyin felsefi kültürü olmalıdır. Öğretmen bir çocuğun ruhundan şahsiyet

denilen en ince, en güzel işi de meydana getirir”.

Kemal Tahir'den: 'Biz Batı'da gördüklerimizi alırsın, kendi malımız olur, o kadar yanlış ki, yanlış kelimesinin içine sığmaz bu şaşkınlık! Batı'da gördüğünü alamazsın! Alırsın ama sindiremezsin içine, kusarsın der. Çünkü 'Batı esvabı dikenlidir'. Bizim derimiz kelebek kanadı incedir. Bu esvabı giymek, kanlar içinde kalmamak için 'Gergedan derisi' gibi derimiz olması gerekir' (Tozlu, 2014, 46).

Hocamız, Aliya İzzetbegoviç'in 'Doğu ve Batı Arasında İslam' (1993) adlı eserini okumamızı isterdi. "Yeryüzünün öğretmeni olabilmek için gökyüzünün öğrencisi olmak lazım". "Din, ahlaktır. Onu hayata geçirmek ise terbiyedir".

Muhammed İkbal: "Devletler şairlerin kalplerinde doğar, politikacıların ellerinde büyür ve ölürlür. Aynı gökte uçarlar ama kuzgunun dünyası başka, şahinin dünyası başkadır".

Muhammed Hamidullah'ın kitaplarını okumamızı tavsiye ederdi. "Hikmetin esası takvadır". "Bugün de en azından Avrupa ve Afrika'da İslam'a hizmet edecek olan, ne kılıç ne de akıldır; fakat kalb yani tasavvuftur" (İhvanlar.net, 2013).

Toynbee, 'Kendi başına düşünmenin mümkün olduğu kadar erken bir yaşta kazandırılması, eğitimin hedefi olmalıdır' (Tozlu, 2014, 45).

Mümtaz Turhan: Yurt dışına öğrenci gönderme hakkında: 'Yüz elli yıldır ülkemiz bu tür uygulamaların içerisinde olmasına rağmen, istenilen sonuca ulaşamamıştır' (Tozlu, 2014, 45).

Gold: “Robert Kolej olmasa, Bulgaristan olmazdı” (Tozlu, 2014, 45).

Hocamız, Koçi Bey Risalesi üzerinde dururdu. “Devlet adamları sadece halkın karnını değil, ruhunu da doyuranlardır” (Tozlu, 2014, 50).

Seyyid Ahmet Arvasi (Özlü Sözler, 2016): “İslam dünyasını esir almak isteyen şer kuvvetlerin ilk hedefi Türk devleti ve Türk milleti olmuştur”. “Kadrolar değişmedikçe, anayasalar, kanunlar, kararnameler ve tüzükler değişse bile bir mana ifade etmez”. “İnanıyorum ki, hem Türk hem Müslüman olmak hem de muasır dünyada öncülük etmek mümkündür”.

Latife Değerleri

Mevlânâ “Şaka ve latife bir şey öğretmeye yarar. Onu ciddi olarak dinle, görünüşte latife oluşuna kapılma! Ciddi olan her şey, maskaralara göre maskaralık, şakadır. Fakat böyle latifeler, alaylı fıkralar akıllılara göre de ciddidir, derin manalar taşır” der (Karaköse, 2007, 377). İnsan hayatında latifenin önemli bir yeri vardır. Necmettin Hoca denildiğinde akla ilk gelen özelliklerinden biri neşeli oluşu, espriye değer verşi, kakkahası gelir. Hocanın şakacılığı çocukluktan gelir: Ortaokulda Türkçe öğretmenini Metin bey hiçbir zaman ütülü pantolonla okula gelmemiş. Derste kırışık pantolonla dolaşırken küçük Necmettin arkadaşlarına fısıldar: “Herhalde Metin bey pantolonla yatıyor!” Sınıf güler, Metin bey durumu soruşturur öğrenir ve zeki öğrencisine “Sen de az değilsin ha!” der (Tozlu, 2011, 51). Metin beyin tespitine katılmamak mümkün değil, Hocamız ilimde olduğu gibi espride de az değildir! Şakalaşmayı hayatın gereği

sayar (Tozlu, 2011, 39).

Gerçekten Üstadın kahkahası herkese açık kapısından fakülte koridorlarında yankılandığında, bizde de bir huzur meydana gelir ve Hocamızın odasına yönelirdik. Sohbeta katılır, kendisinin ve orada bulunanların anlattığı tatlı anıları, maceraları, fıkraları, esprileri dinler, istifade ederdik. Bu sohbetler fakülte hayatının vazgeçilmez ortamlarıydı. Hocamız olmadığı zamanlarda da devam ederdi. Eğitim yönetiminde bu ortamlara “iklim” yani örgütün havası deniyor (Lunenberg, ve Ornstein. 2013). İklimimiz olumlu idi. Şimdi bu latifelerden örnekler sunalım:

Araba Sürme

1994 yılında bir öğretim üyesi biraz da esprili bir şekilde anlattı: Van’dan Erzurum’a gidiyorum. Bir baktım bir araba, başka aracı solluyor, bir toz kalktı (O dönemler bölünmüş asfalt yollar yoktu). Sonra yine bir araç solladı, toz kalktı. Bu şekilde sollama yaparak gidiyor. Merak ettim acaba bu aracı kullanan kim diye? Arabaya yetiştim, Necmettin Hoca değil miymiş?

Başka bir arkadaş anlattı: Hoca ile Van’da kampüsten şehire gidiyoruz. Hocamız hızlı gidiyor, sollama yapıyor. Derken önümüzde iki kamyon birbirini sollamaya çalışarak yan yana gidiyordu. Hoca “Acaba bu iki kamyon arasından geçebilir miyiz?” diye sormaz mı? Biz şaka olarak kabul ettik ve güldük.

Hoca bir ara birinci sınıf konforlu araba almıştı. Onunla Van’dan Sakarya’ya yola çıkmış. Tatvan’ı geçtikten sonra hızdan dolayı ceza yemiş. Aynı gün Malatya civarı hızdan yine ceza yemiş. Trafik polislerine sitem etmiş ve şu teklifi yapmış:

“Ben Van’dan Sakarya’ya gidiyorum. Buyrun siz 90 km ile ceza almadan Sakarya’ya gidin (o zamanlar hız sınırı 90 km idi), alın anahtarını araba sizin olsun!”.

Şaka bir yana yıllar sonra Hocamıza şu bilgiyi vermiştim: ‘Çorum Osmancık ilçesinde 21 radar varmış, ‘tuzak radar’ deniyor. Aynı şekilde Ordu merkezde 6-7 kez trafik cezası yiyen arabalar var’. Hoca bu tür uygulamaların ‘insani olmadığını’ söyledi.

Yer

Hoca otobüsle bir şehirden başka bir şehre (sanıyorum) İstanbul’dan Ankara’ya gidiyormuş, ön sırada 4 numarada. Bolu taraflarında dinlenme tesislerinde mola verilmiş. Hoca ihtiyaçlarını görmüş ve gelip yerine oturmuş. Bir bayan otobüse binmiş ve Hocaya ‘Yanlışı yere oturmuşsunuz, o yer benim’ demiş. Hoca ise yerin kendisine ait olduğunu söylemiş. Birbirlerine bilet koltuk numaralarını sormuşlar. İkisinin de 4 numara imiş. Sonra bayan, Hocadan biletini istemiş, bakmış 4 numara doğru ama hatayı bulunca Hoca’ya sormuş: Siz nereye gidiyorsunuz? Hoca, vurgulu bir şekilde “İstanbul’dan Ankara’ya” demiş. Bayan hemen yapıştırmış; *ama bu araba Ankara’dan İstanbul’a gidiyor*. Meğer otobüsler aynı firmaya ait olduğu için (firmanın kendi tesislerinde aynı anda aynı araçtan onlarca olabiliyor) Hocamız karıştırmış, durum aydınlanınca da usulca sıvışmış⁴.

⁴ Bu anda son iki kelime “Hocamız ayrılmış” şeklinde idi. Sonra düzeltmeleri ve özellikle son kelimeyi, metni yayından önce okuyan Hocamız kendisi ilave etmiştir. Bu düzeltme bile Hocamızın mizah anlayışını gösterir.

Deli-kanlı

Bir gün Hocanın çevresinde halkada bir öğretim elamanından söz edilir. Onun yapmış olduğu işler anlatılır. Hoca dayanamaz “O çok deli biridir” diyecekken, kendini tutar ve “O çok delikanlı biridir” diye toparlar. Arkadaşımız bugün bir üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır⁵.

Tozlu Yollar

1996 yılında Eğitim Fakültesi binası yeni yapılmıştı. Hocamız dekanı. Yeni binada dersler başladı. Çevre düzenlemesi henüz yapılmamıştı. Öğrenciler minibüsten-otobüsten inince fakülteye kadar yürüyorlardı. Yollar topraklı, tozlu idi. O sırada Fakültenin öğrenci dergisi çıktı. Dergi kapağında şu slogan vardı: “Eğitimin Tozlu Yolları”. Tozlu kelimesi iki anlama geliyordu, hem gerçekten tozlu idi hem de Dekanının soyadı Tozlu idi. Burada tevriye (çift anlamlılık) sanatı (Türk Edebiyatı, 2018) yapılmıştı.

Hocamızın El Yazısı

Hocamız çok okur, çok düşünür, çok yazar. Üretkendir, veluddur. Bir makale, bir sempozyum bildirisi, bir kitap bölümü, bir kitap yazmak için aylarca çalışır, uğraşır, çaba harcar. Yazdıklarını sayfalara kendi eliyle doldurur. Hem de ne dolurma! Yazısı doktor yazısını aratmaz! Kâğıtta kırmızı çizgili sağdan ok çıkar, paragraf oraya aittir, soldan ok çıkar, orada ne kadar yazı varsa oraya aittir. Arka sayfada yazılar devam eder. Eğer arka sayfa yetmezse yeni bir kâğıda yazılanlar akar gider.

⁵ Bu anıyı, bu yazı için destek istediğim arkadaşımızın kendisi anlattı.

Hocamız bunu daha çok üç-dört araştırma görevlisine verir, onlar çok güzel bilgisayarda yazar. Hoca bir gün bu yazdığı makalesini bilgisayara yazsın diye kendi çocuğuna vermiş. Ertesi gün geldi, yazıyı bize verdi. 'Benim çocuğum sizin gibi alışık değil. Akşam uğraştı, bir sayfayı zor yazdı. Siz hemen yazıyorsunuz, alın' dedi. Biz de şaka olarak 'Hocam biz sizin yazınızı yazma konusunda uzman olduk. İsteyene ders verebiliriz' dedik, gülüştük. Daha sonra Hocamızın çocuğu da alışmış ve birçok yazısını yazmış.

Hocamızın Anlattığı Fıkralardan

Hocamız fıkra anlatmayı da, dinlemeyi de severdi. İşte onlardan üçü:

Birinci fıkra: İnşaatta çalışan Recep'le Mehmet, her zamanki gibi, pişirdikleri bulgur aşını yiyorlarmış. Bir ara Recep sormuş: - Ula Mehmet! Zengin olsan ne yirsin? Mehmet cevap vermiş: *Soğanın cücüğünü* yirim. Ya sen? Recep cevap vermiş: Bana yiyecek bir şey bırakmadın ki...

İkinci fıkra: Adamın biri Erzurum'dan köye giderken bir şişe içki alır, köye gider. Köyde yaşlı anası sorar: 'Ola oğul bu nedir?' 'Ana bu romatizma ilacıdır, sakın elleme ha' der.

Aradan zaman geçer, anasının ayakları ağrımaya başlar, aklına gelir. Oğlunun şehirden getirdiği ilaca bakar, bir yudum, iki yudum derken bayağı içer. Tandır başına gelir, eleği alır, un elemeye başlar. O sırada oğlu gelir, bakar ki anası unu yerlere rastgele elemekte.

'Ana, neydinsen? Unu dışarıya elirsen, önündeki tekneye elesene!' der.

Anası: ‘Ola oğul, anan için böğün her taraf teyne’ der.

Üçüncü fıkra: Körfez savaşından önce, Amerikalı bir bayan gazeteci Kuveyt’e gitmiş. Kadınlarla erkeklerin toplumdaki yerini araştırıyormuş. İlk gözlemi, kadınların eşlerinden beş adım geri yürümelemişi.

Yıllar sonra aynı gazeteci yine bir araştırma için Kuveyt’e gelmiş. Bu kez kadınların eşlerinden beş adım önde yürüdükünü görünce şaşırılmış. Bu gelişmeye memnun olmuş ve bu değişimin nedenini önde giden bir kadına sormuş. Kadın ise ona dik dik bakmış ve nedenini açıklamış: Mayınlar!

Fıkra deyince akla Prof. Dr. Nurhan Akyüz Hoca gelir. Necmettin Hocamıza Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’nde beraber çalışma teklifinde bulunan kişi. Hocamızın ifadesiyle “ Dürüst, mert, gerçekten çalışkan, üretken, esprili, millî değerlere gönül vermiş biri” (Tozlu, 2011, 71) dir. O, her ortamda fıkra anlatmaya hazırdır. Neler anlatmamıştır ki? Bir tanesi:

Erzurum’un son hikâyecisi Behçet Mahir hasta olmuş. Edebiyat Fakültesinden Halk Edebiyatı Hocaları “geçmiş olsun”a gelmişler. Kalabalık Hoca gurubuyla aniden karşılaşan ev halkı telaşlanır. Ancak karısı telaşlanmaz.

Kızı: ‘Ana, neydeceyiğ, bak bir sürü pirofosor gelmişler’

Anasının cevabı şöyledir: ‘Di get! Pirofosor dediğin ne çi? Behçetin yalanlarını yazır, yazır pirofosor olurlar’.

Fakültede en iyi fıkra anlatanlardan biri, Hocamızın yeğeni idi. Onun anlattığı bir fıkra: 12 Eylül döneminde bir

astsubay bir yaşlı amcaya takılmak istemiş. “Amca laik ne demek?” diye sormuş. Amca şöyle cevap vermiş: “Komutanım ben ne bilem”. Komutan bir daha sorunca şu cevabı vermiş: “Alırsın abdest, kılarsın namaz, gidersin cennete, olursun layık. Almazsan abdest, kilmazsan namaz, gidersin cehenneme, olursun layık”⁶.

Aile Değerleri

Mevlânâ “Sivrisinekten tut da file kadar bütün mahlûkat Cenab-ı Hakkın ailesidir; Hak da ne güzel aile reisi” der (Karaköse, 2007, 45). Necmettin Hocamız ailesine düşküdü. Derslerinde, sohbetlerinde en çok söz ettiği kişilerin başında annesi gelirdi. Annesini hep hayırla yâd ederdi. Kendi deyişiyle “Osmanlı kadını anam Zâkire Hatun’un terbiyeciliği, anlayışı, güzelliği ortam sağladı. Şahsiyetimin yapı taşları, çizgileri, öfkem, inançlarım, yöre değerlerine aşk ile bağlılığım, bu değerli kadının maharetiyle kurulmuştur” (Tozlu, 2011, 31). O ana, çocuklarını dövmez, sevgisini esirgemez, “oğul” deyişiyle cana can katar, çocukları için her türlü fedakârlığı yapardı. Öyle ki, bir gün ortaokula giden oğlunu köyün çıkışına kadar yolcu eder, eve gelince bakar ki çocuğu ay-yıldızlı kasketini unutmuş! Evladına bir şey demesinler diye birkaç kilometrelik yolu koşa koşa kestirmeden giderek çocuğuna yetiştirir! (Tozlu, 2011, 31-

⁶ Burada Anadolu insanının irfanına hayran olmamak elde değil. Seyyid Ahmet Arvasi şunu anlatır: Anadolu’da bir köye öğretmen olarak atandım. Köylüler bana “Müellim bey” diyorlardı. Herhalde dilleri dönmüyor diye düşündüm. Sonra beni tanıdıkça, beraber ibadet ettikçe “Muallim bey” demeye başladılar. Sebebini sordum, şöyle dediler: Senden önceki muallimlerden çok eziyet gördük, bu nedenle öyle diyorduk. Sen ise tam bir öğretmensin. (Müellim: Elem veren, eziyet eden, muallim: İlim öğretmen).

32). İşte Mevlânâ bu konuyu çok güzel açıklar (Karaköse, 2007, 45): “Allah’ın haklarından sonra ana hakkı gelir. Hakk’ın sana olan sevgisi, ana sevgisi olarak belirlediği için anan seni çok sevdi. Seni bağına bastı, esirgedi, sana şefkat gösterdi”.

Gün gelir Hocamızın annesi hastalanır. Hocamız Erzurum’da lojmana doktor getirir, annesini muayene ettirir. Annesi yatakta sırtına yastık konularak kaldırılır. Şunu söyler: “Evlatlarım, sizi buraya, ayağıma kadar çağırttım. Azıcık tutarlı olsaydım, çağırtmazdım, ben sizin yanınıza gelirdim”. Doktorlar şaşırır, “Hocam anan hangi yüksekokul mezunudur?” diye sorarlar (Tozlu, 2011, 32). Bize göre annesi Anadolu’nun irfan mektebinin mezunudur. Öyle bir mektep ki, kaynağı din ve ahlaklıdır. Bu inceliğin günümüzde devam eden örnekleri vardır: 301 işçimizin vefat ettiği Soma maden faciasında yaralı bir işçi, çizmeleri çamurlu olduğundan kirletirim düşüncesiyle sedyeye yatmak istemez! Yine başka maden işçileri, kirlenir düşüncesiyle bindikleri otobüste koltuklara oturmaz! Yevmiyesi 60 TL olan (2014 yılı için) bir başka işçi, belediye kazı çalışmalarında bulunduğu bir küp dolusu altını yetkililere teslim eder. Bu maya ülkeyi var eder, imar eder, abad eder.

Hocamıza göre; her kadın bir anadır! Atalarımız “Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz” demiş (başka bir söyleyişte İstanbul gibi diyar olmaz!) (Tozlu, 2011, 32). Herkes anaya muhtaçtır, türküler ne güzel demiş ve zihnimizde yer etmiş:

Ana başta taç imiş

Her derde ilaç imiş

Bir evlat pir olsa da

Anaya muhtaç imiş!

Bu anlayışa sahip olursa, ülkemizde ve dünyada kadına şiddet olmazdı. Günümüzde artık üzülerken izlediğimiz maalesef “moda” haline gelen “kadın cinayetleri” ile karşılaşılmazdı. Yaşanan toplumsal cinnetlerin, cinayetlerin, vahşetlerin, dehşetlerin çözümü değerlerimizdir, değerlerimizin öğrenilmesi ve yaşanmasıdır.

Gülcan Anne

Hocamızın eşi Gülcan abladır. Hocamızın deyişiyle “titiz, zeki, çalışkan, pek hamarat, irdeleyen, kafasına koyduğunu yapan, onurlu, sırasında eşine bile eyvallah etmeyen bir hanımefendidir” (Tozlu, 2011, 67). Kaynanasına, annesine bakması takdire değerdir.

Prof. Dr. Nurhan Akyüz, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’nde dekanlığa geldiğinde Necmettin Hocamıza beraber çalışma teklifinde bulunmuş. Hocamız kabul etmiş, söz vermiş. Ancak annesinin rahatsızlığı nedeniyle tereddüde düşmüş. Bu tereddüt döneminde eşi “Sen şimdiye kadar verdiğin sözü tuttun, bunu da tutmalısın” ikazında bulunmuş. Annesinin vefatından sonra sözünü tutmuş ve Van’a geçmiştir (Tozlu, 2011, 70-71).

Hocamızın misafirperverliği meşhurdur. Nevşehir’deki evinden (Doğan, 2011, 179), Van’daki evine ve diğer tüm evlerine kadar Hocamızın yemeğini yemeyen yok gibidir. Bir arkadaşımız yıllarca her bayram sabahı namazdan sonra kahvaltıyı Hocanın evinde yaptıklarını anlattı. Biz yıllarca düzenli olarak

her hafta Hocamızın evinde yemek yedik, çay içtik. Gelen misafirlerin sevdiği yemek ve tatlılar örneğin ‘bisküvi tatlısı’ da yapılmıştır (Yıldız, 2011, 196). Bunları sonsuz hizmeti, sabrı, gayreti, emeği, uğraşı ile Gülcan ablamız yapmıştır ki O bize, gurubette “anne” olmuştur. Kendisine teşekkür borç biliyor, şükranlarımızı sunuyoruz.

Bize başka bir iyiliği şöyledir: 1996 yılı Mart ayında ilk çocuğum olacaktı. Eşimle İstanbul’da evlenmiş, Van’a gelmiştik. Ailelerimiz İstanbul’da idi. Annemin rahatsızlığı, kaynananın umreye gidişi nedeniyle eşim ve ben vardım, akrabamız yoktu. Çocuğumuz dünyaya geldi. Sıkışmıştım, elimden geldiği kadarıyla eşimin yanındaydım. Ne güzel demişler: “Kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş”. Van YYÜ Eğitim ve Araştırma hastanesinde beklerken birden Necmettin Hoca ve Gülcan abla geldi. Göz aydınlığı dilediler. O gün Gülcan abla refakatçi olarak kaldı, destek oldu. Allah razı olsun.

Danışma

Hayat düz bir çizgide devam etmez. İnsan, hayatı boyunca sorunlarla karşılaşır ve sorunları çözmeye çalışır. Hocamıza ailevi konuda bir danışma yapmıştım. Hocamız kendi yaşamından örnekler vererek çevresindeki insanlarla sorunlar yaşadığından söz etmişti. Genelde sorunları, konuşarak, ikna ederek çözümler bulduğunu, kimi zaman da çevresindeki büyüklereden danıştığını ifade etmişti. Ne demişler (Türkü Sitesi, 2017):

*Ne kadar bilersen bilene danış
Danışan dağları aşar mı aşar
Danışmadan yola düşse bir kişi*

Yorulup yollarda şaşar mı şaşar

Danıştığı büyüğün, tarafların haklı yönlerini söylediğini, sabrı tavsiye ettiğini ve sorunun çözüldüğünü belirtmişti. Müşavere ile Hocamız örnek bir davranışta bulunmuştu. Benim danıştığım olayda çözüm önerimi beğenmiş “Gençler bizden daha iyi düşünüyor” diye iltifat etmişti.

Çocukları

Hocamızın dört çocuğu da okumuş, üniversite bitirmiş, ikisi özelde diğer ikisi biri eğitim, ikincisi tıp alanında kamu da çalışmaktadır. 1993 yazında Van’da göreve başladığında Hocamızın son iki çocuğunun Kur’an-ı Kerim dersleri aldığını gördüm. Manevi değerleri de alıyorlardı. Hocamız çocuk eğitiminin teori ile pratiğinin aynı olmadığını, zorluklarını dile getirirdi. Ancak çocuklarını en güzel şekilde yetiştirmeye çalıştığını, hiçbir şeyden mahrum bırakılmadıklarını söylerdi. Sanat, spor, dil öğrenme gibi her türlü yeteneklerin sonuna kadar geliştirilmesi gerektiğini vurgulardı. Çocuklarını eğitim için yurt dışına göndermeyi bile düşünmüştü. “Gerekirse bir evim var, satarım, yeter ki çocuklarım nitelikli eğitim alsınlar” demişti. Çocukları eğitimlerini tamamlamış, işlerini eline almıştı. Necmettin Bey onların evlenme ile düğünlerini yaparak mutluluklarını, saadetlerini görmüştür. Torunlarının yeri ayrıdır. Onlarla olmaktan mutlu olduğunu her zaman dile getirmiştir.

İsim Karışıklığı

Hocanın akrabalarından biri, ailevi bir konuda kendi kararını vererek bir yol tercih etmişti. Necmettin Hoca bir toplantı için başka bir şehre gitmiş, orada bir katılımcı ya da misafir

Hoca ile tanışmış. O kişi, Hocayı akrabası olan kişi ile karıştırıp, Hocaya saymaya başlamış, saymış, saymış. Hoca sabırla dinlemiş ve ‘keşke iyi araştırırsanız, benim olmadığımı tespit edersiniz, bunları da söylemezsiniz’ demiş. Misafir gerçeği öğrenince söylediklerine pişman olmuş.

Spor

Necmettin Hoca maçları, özellikle millî maçları seyretmezdi. ‘Ben heyecanlanıyorum, kalbim dayanmıyor’ derdi. Kendisi özellikle ortaokulda boş vakitlerini futbol oynamakla geçirdiğini ifade etmiştir (Tozlu, 2011, 49). Ancak günümüzde maçların çocukları, gençleri, insanları nasıl etkilediğini bilirdi. 1990 yılların ortalarında ‘Geçenlerde oğlumun tuttuğu takım yenildi, şampiyonluğu kaçırdı, üzüntüsünden ve okulda arkadaşları alay edecek diye okuluna gitmedi’. Maç berabere devam ederken ve beraberliğin şampiyonluk için yettiği maçta, teknik direktörün hücum futbolu oynatmasına, kontrataktan gol yiyerek, yenilmesine ve şampiyonluğu kaçırmaya kızmıştı.

Gençken judo çalıştığını, bu konuda iyi olduğunu söylediler. Yüzmeyi iyi bilirdi. Bir seferinde fakülte olarak Çarpanak Adasına gidmişti. Orada arkadaşlarla yüzmüş, Van Gölü’ndeki bir tekneye yüzerek gitmişlerdi.

SONUÇ

Necmettin Hoca hayatını eğitime adanmış bir münevverdir, ilim insanıdır. *Kötülüğün önünü kesmeye çalışmış, iyilikler üretmiştir* (Tozlu, 2011, 64). Necmettin Hocanın yaşamında eğitimcilik, öğretmenlik, öğretim üyeliği, yöneticilik, dinî, edebiyat, mizah, aile değerleri ilmek ilmek, nakış nakış yer almıştır.

Eğitim, öğretim, çalışma, adalet, objektiflik, okuma, suçtan uzak olma, kanunlara uyma, sabır, sınav, ileriye görme, özlük haklarına uyma, öğretmenin babalık rolü, insan yetiştirme, model olma, öğüt verme gibi değer ve değer konuları önemli yer tutmuştur.

Tozlu Hoca düzenlediği “Eğitim Felsefe Kongreleri” yoluyla bilime/ alana katkı sağlamıştır. Derslerini ciddi şekilde hakkını vererek yapması önemlidir. Aynı şekilde öğrenci sorumluluklarından olan ders çalışmayı her zaman teşvik etmiştir. Çalışmayan öğrenciyi uyarılmış, güdülemiştir. Derse çalışan öğrencileri takdir etmiş, ödüllendirmiştir. Öğretmen-öğrenci, öğretmen- öğretmen ilişkilerinde adalet değerini benimsemiştir. Öğrencilere objektif/ tarafsız yaklaşmıştır. Türk Eğitim Sistemi’nde ihtiyaç duyulan bölümleri ve programları açmıştır. Bunlardan biri olan Eğitim Yönetimi anabilim dalı ve Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi programıdır. Bu programdan çok başarılı öğrenciler mezun olmuş, yurdun dört bir yanında çeşitli kademelerde görev almışlardır. Türkiye’de yeni bir bilim dalı olan Eğitim Hukukuna 1990’lı yıllarda dikkat çekmiş ve önem vermiştir. Bu ders 2018 yılında seçmeli meslek bilgisi dersi olarak eğitim fakültesi programlarında yer almıştır.

Necmettin Hoca yaşam boyu öğrenmeyi bir ilke haline getirmiş, kendini sürekli geliştirmiştir. Kendi de girdiği sınavlara çok çalışmış, azimle başarılı olmuştur. Tez canlı görünmekle birlikte sabırla gayret etmiştir. Üniversitelerde eğitim-öğretim-bilim-sanat-kültür çalışmaları önermiş, yasa dışı olaylara karışılmamasını istemiştir. Öğrenci, öğretim elemanı haklarına riayet etmiştir. Öğrencileri karşılıksız sevmesi, haklı olanların

yanında yer alması, haksızlara gerçeği söylemesi onun değerlendirdir.

Kaliteli insan yetiştirme davasını benimsemiş, öğrencilerine hedefler göstermiş, hep ileriye güdülemiştir. Kaliteli öğretim elemanı yetiştirmeyi de görev addetmiştir. Yabancı dil öğrenilmesini, kendi tarihimizi çok iyi bilmeyi, düşünce eğitimi ısrarla istemiştir. İcatçı-yaratıcı düşünmeye önem vermiştir. Türkiye ve dünya siyasetini, gelişmelerini iyi bilme, okuma, anlama ve yorumlamayı dilemiştir. Batı dünyasının yanlışlarını ortaya koymuş, eleştirmiş ancak doğruları konusunda hakkı da teslim etmiştir. Türkiye’den giden beyin göçüne karşı olmuş, bu konuda seçkinler eğitimi savunmuştur. İmkân ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını, aksi takdirde nice dehaların yok olmasına üzüldüğünü belirtmiştir. İyi bir dinleyici olmuş, ders, konferans, sempozyumları titizlikle takip etmiştir. Önce akıl ve bilime, sonra tevekküle önem vermiştir. Eleştiriye açık, yıkıcı eleştiriye ise karşı olmuştur. Öğretmenliğin kutsal bir meslek olduğunu belirtmiş, alınan maaşın hak edilmesini istemiştir. Eğitimcilerin öğrencilerini taciz davranışlarına şiddetle karşı çıkmıştır. Türk Eğitim Sistemi’nde ortaöğretimde öğrenci başarısını değerlendirme ve yükseköğretime geçişte bir model önerisi sunmuş, öğrenci seçme sınavlarının daha adaletli olmasını önermiştir. Mevcut üniversitelerin yetmediğini, yeni üniversitelerin kaliteden taviz vermeden açılması gerektiğini belirtmiştir.

Tozlu Hoca eğitim ve öğretimde dinî, millî, yerli ve evrensel değerleri yaşamış ve yaşatmaya çalışmıştır. Sağlığında onun tarafından okunarak düzeltilen, geliştirilen bu çalışma; merhum Tozlu Hocamıza adanmıştır ve onun emeklerinin,

Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Prof. Dr. Necmettin Tozlu
Hocamız – Prof. Dr. Cem Tuna

abalarının da bir meyvesi olarak değerlendirilebilir. Değerli
Hocamıza Allaktan rahmet diliyorum, mekânı cennet olsun.

KAYNAKÇA

- Açar, H.R., (Editör), (1995). Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi, 5-8 Ekim 1994. Van: YYÜ Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Açar, H.R., (Editör), (1997). *Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi, 23-26 Ekim 1996*. Van: YYÜ Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Akyüz, E. (2006). Eğitimin Hukuki Temelleri. *Eğitim Bilimine Giriş*. (Edt: Ş.Ş. Erçetin-N. Tozlu), Ankara: Hegem Yayınları, ss. 65-112.
- Akyüz, Y. (2015). *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö. 1000- M.S. 2015*, 27. Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akengin, Y. (2009). *Özlem Yokuşları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bolay, S.H. (2011). Hilmi Ziya Ülkenden Bazı Hatıralar. *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı*. (Editörler: V.Taşdelen, A. Yayla ve A. Karaca). Van: YYÜ Yayınları. ss. 491-507.
- Cemaloğlu, N. (2013). Liderlik. *Eğitim Yönetiminde Kuram ve Uygulama*. (Ed. Servet Özdemir). Ankara: PegemA Yayınları, ss.131-184.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İzzetbegoviç, A. (1993). *Doğu ve Batı Arasında İslam*. İstanbul: Nehir Yayınları
- Karabacak, N. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Değerleri

Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*.
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ensti-
tüsü, Konya.

Karaman Kepenekci, Y. (2006). Türkiye’de Eğitim Hukuku. *Tür-
kiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*. (Edt.M. He-
sapçıoğlu ve A. Durmuş). Ankara: Nobel Yayıncılık, s.
297-311.

Karaman Kepenekci, Y. ve Taşkın, P. (2017). *Eğitim Hukuku*. An-
kara: Siyasal

Özcan, İ. (2013). Ölümünün 1.yılında aykırı Müslüman Roger
Garaudy. Yeni Şafak, 4 Temmuz 2013. [http://www.ye-
nisafak.com/hayat/olumununun-1-yilinda-aykiri-muslu-
man-roger-garaudy-537491](http://www.yenisafak.com/hayat/olumununun-1-yilinda-aykiri-muslu-
man-roger-garaudy-537491), Erişim: 18.12.2017.

Taşdelen, V. Vd. (2011). *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Ar-
mağanı*. Van: YYÜ Yayınları. ss. 11-20.

Taşdelen, V. (2017). 27.11.2017, 22.12.2017, 8-10 Ocak 2018 ta-
rihli elektronik postalar.

Topçu, N. (2011). *Türkiye’nin Maarif Davası*. İstanbul: Dergâh
Yayınları

[https://www.goodreads.com/book/show/20538330-t-rkiye-nin-
maarif-d-vas](https://www.goodreads.com/book/show/20538330-t-rkiye-nin-
maarif-d-vas), erişim: 18.12.2017

Tozlu, N. (2011). Bir Varmış Bir Yokmuş. *Eğitimden Felsefeye Nec-
mettin Tozlu Armağanı*. (Editörler: V.Taşdelen, A. Yayla
ve A. Karaca). Van: YYÜ Yayınları. ss. 23-82.

Tozlu, N. (2014). *Eğitimden Felsefeye-2 Eğitim ve Eğitim Felsefesi*

Üzerine Düşünceler. Erzurum: Bayburt Üniversitesi.

Tozlu, N. (1995). *Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi, 5-8 Ekim 1994*. Van: YYÜ Eğitim Fakültesi Yayınları.

Tozlu, N. ve Topsakal, C. (2007). “Avrupa Birliği’ne Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi”. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, 26-28 Kasım 2004, İstanbul. *Değerler ve Eğitimi*, Editörler: Doç. Dr. Recep Kaymakcan, Dr. Seyfi Kenan, Prof. Dr. Hayati Hökelekli, Dr. Şeyma Arslan, Mahmut Zen, DEM Yayınları, İstanbul, ss. 177-202.

Türetken, T. (2010). Ocağın Batsın.

<https://ilyasturetken.blogspot.com.tr/2010/12/ocagn-batsn.html#more>, erişim: 18.12.2017.

Türkmen, A. (2017). Necmettin Tozlu Üzerine 21.05.2017 tarihli mülakat,

Yıldız, R. (2011). İçtenlik ve Ciddiyetin Birleştiği Yönetim. *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı*. (Editörler: V. Taşdelen, A. Yayla ve A. Karaca). Van: YYÜ Yayınları. ss. 195-197.

Yılmaz, M.F. (2011). Felsefe ve Edebiyat. *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı*. (Editörler: V. Taşdelen, A. Yayla ve A. Karaca). Van: YYÜ Yayınları. ss. 385-404.

İnternet Kaynakları:

<https://www.bayburtmedya.com/felsefe-profesoru-necmettin-tozlu-bayburtta-topraga-verildi/79198/>, Erişim:

22.10.2022

<https://www.sozunenguzeli.com/guzel-sozler/necip-fazil-kisa-kurek-sozleri/.html> Erişim: 22.01.2018.

<https://www.neoldu.com/en-guzel-sezai-karakoc-sozleri-sezai-karakoc-siirleri-10715h.htm> Erişim: 22.01.2018.

<http://kelimehaznem.blogspot.com.tr/p/mumtaz-turhan-sozleri.html> Erişim: 22.01.2018.

<https://1000kitap.com/yazar/Erol-Gungor/alintilari/> Erişim: 22.01.2018.

<https://www.neguzelsozler.com/ozlu-sozler/seyyid-ahmet-arvasi-sozleri.html> Erişim: 22.01.2018.

<https://www.turkcenindirilisi.com/edebiyat/hatira-aninesirturleri-duz-yazi-turleri-edebi-turler-h98493.html>, Erişim: 22.10.2022

21. Yüzyıla Dipnot: Necmettin Tozlu'nun Felsefe ve Eğitim Anlayışı

Tarık İnce*

Prof. Dr. Kemal Duruhan**

GİRİŞ

Felsefe, yaşanan zamanı hâkim paradigmalarla değerlendirmek ve görünen ile hakikat arasındaki nüansı ortaya koyarak hal ve gidişatı sırat-ı müstakim üzere tutmaya çalışmaktan ibarettir. Yaşama dair tercihlerin referansı olan düşüncelerin doğruluğunu ya da yanlışlığını tespit etmek ve tecrübe edilen problemlere dair üretilmiş çözümlerin akliselim, kalbiselim ve zevkiselim olup olmadığını yani doğruluğunu, iyiliğini ve güzelliğini test etmek için gerekli mihenk taşıyı orataya koymak da düşünürlere düşer bir bakıma. Bu bağlamda Tozlu öncelikle başat düşünce akımlarının her çağın ve uygarlığın koşullarına göre şekillendiğini ancak Türkiye’de ilgili koşullar göz ardı edildiği ve özellikle Batılılaşma düşüncesi yeterince irdelenmeden sahiplenilmeye çalışıldığı için felsefe problem çözme işlevini hakkıyla yerine getirememektedir (Tozlu, 2013). Çünkü

* Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

** İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi

öykünülen ve insana dair sorunları halletmesi öngürülen çoğu Batı felsefesi hayatla ilgili neredeyse tüm olguları fiziksel ölçüt-
lere indirgemekte ve Kartezyen anlayışa hapsederek aksine bi-
reysel, toplumsal ve evrensel bunalımlara sebep olmaktadır.
Tozlu'ya göre çare olarak üretilen tek boyutlu Batı menşeilili fikir
sistemleri ideolojik olduğundan yokoluşu da kaçınılmaz ola-
caktır (Tozlu, 2013).

Geniş ölçekte evrensel sorunlara çözüm bulamayan Batılı
materyalist felsefe, Türkiye'de de işlevsizleşmekte hatta daha
da ileri giderek üretilmeye çalışılan çözüm yollarını da tıka-
maktadır. Dolayısıyla Türkiye politik, toplumsal ve iktisadi ola-
rak bulunması gereken noktaya ulaşamamakta ve medeniyete-
tine has sorunlarına çözüm getirememektedir. Tozlu'ya göre
arzu edilmeyen bu gidişatın birincisi dış dünyayı, diğeri ise
kendisini gereğince tanıyamamaktır (Tozlu, 2013). Kendinin ve
ötekinin, ötelere ilişkilendirilerek hakkaniyetli bir şekilde de-
ğerlendirilmesi medeniyetin ve hâkimiyetin kurulmasına yol
açmakta iken, aksi gerilemeyi ve çöküşü getirmektedir.

Tozlu'ya göre bahsi geçen çöküş süreçlerini yaşamamak
için yapılması gereken kendinden başlayarak ve geleneğe nü-
fuz ederek hem yaşanan dünyayı, hem de Batı'yı yeniden ana-
liz etmek, doğru anlamak, hakkıyla okumaktır (Tozlu, 2013).
Ona göre geleneğin kuşaktan kuşağa geçen değerler, örfler,
âdetler değil, kendine özgü bir tezahürle bir takım ilkeler dizini
olarak tecelli eden ilahî olan, Gök'ten inmiş olandır. Burada ya-
pılan gelenek tanımı bugüne kadar bir çok düşünürün ifade et-
tiği tanımdan farklılık göstermektedir. Ona göre gelenek vahiy
menşeilidir, mahzâ hakikat olan İslâm'dır. İnsanı İlahî olana

bağlayan ilkelerini açıklayan otorite Allah olduğundan bütünüyle İslâm teori ve pratiğini kucaklayan ve besleyen “Tevhid” en dipteki esas ilkedir (Tozlu,2013).

Gelenek söz konusu olduğunda Tozlu'nun ifade ettiği Tanrı odaklı anlayış ataların bıraktığı kültürel mirasdan ziyade aslında yaşamın gayesini ve yaratılış amacını tam olarak anlamak ve varlığı bu kadim bilgi ile daim kılmak olduğu anlayışını ve farkındalığını yaratmak önemli görünmektedir. Aksi takdirde kendini tekrar etmenin ve yanılığa düşmenin tuzaklarından kurtulmak mümkün olmayabilir. Bu bağlamda Tozlu'nun felsefe ve dolayısıyla eğitim felsefesi ile ilgili olan düşüncelerinin kavramsal olarak ortaya konması ve anlaşılabilmesinin amaçlandığı bu çalışma milli bir düşün zemini inşa edebilmek açısından önemli görülmektedir.

TOZLU'NUN FELSEFE ANLAYIŞI

Felsefe maziyi, anı ve atiyi tefekkür, alternatifleri tezekkür ederek konjektürel parametreler göz önünde bulundurularak iyi, doğru ve güzel olana dair argümanlar geliştirme ve bu argümanlarla insanı, toplumu, devleti, medeniyeti ve nihayetinde de yaşamı ideal olana yakınlaştırma çabasıdır. Bu bağlamda Tozlu'ya göre modern çağın tecrübe ettiği buhranların temel nedeninin egemen Batı paradigmasının rasyonalizmi ulyayıp kalbi ve ruhu görmezden gelen madde eksenli kurucu zihniyeti ve buna göre düzenlenmiş ideolojik toplumsal ve siyasal kurumlardır (Tozlu, 2013). İdeolojiler ekseriyetle kendi sistemlerini sürdürülebilir kılacak duygu, düşünce ve davranışlarını şiar edinmiş kalabalıklar oluşturma gayretinde olduklarından nihayetinde şahit olunan bireysel, toplumsal ve küresel

çatışmaların zeminini teşkil etmektedir.

Değerler üzerine tefekkür edememiş, dışımızda gelişen düşün faaliyetleri üzerinde tezekkür edememiş savruluşun en temel sebebi olabilir. Tozlu'ya göre bu tür düşün dönemlerini tecrübe etmemek için yapılması gereken şey, kendinden başlayarak geleneğe nüfuz edip hem yaşanan dünyayı, hem de Batı'yı yeniden sigaya çekmek, onu doğru anlamak ve okumaktır (Tozlu, 2013). Burada vurgulanan okuma gerçek anlamda kendini var etmek için son derece önemlidir, çünkü bu sayede ötekilerden ayıran özellikler daha net görülebilir, olan ile olması gereken arasındaki fark analiz edilebilir ve yeniden inşa süreci daha anlamlı hale getirilebilir.

Tozlu'ya göre felsefi tezekkürün odağında olması gereken Batı düşüncesini değişmez gerçek olarak görme, karşısında büyülenme, afallama, olup biteni aşırı idealize etme ve aşılama-yacağına düşünme büyük bir aşağılık duygusuna, zillete ve zihinsel esarete yol açar. Bu duygudan arınmadıkça inşa etmek ve yeniden üretmek olası değildir. Çünkü özgür düşünme imkânını yitirmiş ya da böyle düşündüğünü sanan bir zihnin yeni açılımlara ulaşması düşünülemez (Tozlu, 2013).

Bilgelik sevgisi olarak Türkçe'ye çevrilen felsefenin aşığı olarak adlandırılan bilge kişi Tozlu'ya göre "bilen, daha derin anlamlara vakıf olan, ayrıca bildiği ile amel eden, pratikte ahlakilik içinde kalan, buna uygun yaşayan, nesnelere, olguları kendilerine ilişkin olma yanında, bütünle alâkadar olarak değerlendirilen" demektir (Tozlu, 2013). Felsefeyi onun icraacısı olan insan odağında tanımlayan Tozlu yaptığı bu tanımda hayata hikmet nazarıyla bakabilen ve bu daire içinde hakkıyla yaşayabilen

insanı kâmil tiplemesini işaret etmektedir. Tozlu'ya göre felsefe için bilme hassası, yetisi elzemdir çünkü insan, içinde bulunduğu tabiatı, kendini artık böyle bir beceriyle tanımak, manalandırmak durumunda olduğundan bilme, tanıma, anlamlandırabilme, değerlendirebilme, böylesi bir Alem yaratabilmek hem insani bir vasıftır hem de ona bitişik bir faaliyettir, insanın yapmadan duramayacağı bir uğraştır (Tozlu,2013).

Tozlu'ya göre insan bilme yetisini kendisi kazanmamıştır, ancak onu kullanma iradesine sahiptir ve bir kaynağa, bir yere, çerçeveye yani Tanrısal kaynağa istinaden yapılabilir (Tozlu,2013). Ona göre Tanrısal kaynağa atfedilen bu faaliyet aynı zamanda birikimseldir ve insanlık tarihinde kesintisiz bir süreç olarak devam eder. Tanrı odaklı ve önceki düşünürler çerçevesi bir okuma, düşünürü hem determinizm tuzağından kurtarabilir hem de her anı daha bilinçli yaşamak ve dünyanın bir oluvermişlik olduğu düşüncesinden sıyrılarak hayatı her an bilfiil yapılandırmak için ivme kazandırıcı bir güç olarak işlev görebilir.

Felsefe, kültür ve dil olguları hesaba katılmadan yapılabilecek bir uğraş değildir, zira düşünce varlık zeminini içinde bulunduğu kültürden almakta ve şeklini dil aracılığıyla açıklamaktadır. Bu nedenle felsefe yapma odağında neler olup bittiğini anlamak için kültür ve dil olgularıyla ilişkisi önemlidir. Tozlu'ya göre kültür "insanı, ait olduğu milletin maddi ve manevi varlığını vücuda getiren duygu, düşünce ve davranış şekilleri gibi değerlerle bezemek ve onu mayalamaktır (Tozlu,2013). Diğer birçok konuda olduğu gibi kültürün de Batı kavram dünyasıyla tanımlanmasından dolayı düşüncenin

temelini oluşturan dil-kültür-gelenek unsurlarının kaybolacağı ve tarihin etnografik malzemesi haline geleceği için kişiliğin ve toplumun yok olacağını savunur (Tozlu, 2013). Böyle bir perspektife sahip olmayan düşünürler, Batı'dan alınan kavram ve paradigmalara tatmin olmakta, kültürü basitleştirmekte ve adeta içini boşaltmaktadırlar. Bu şekilde kavramsal bir anlam oluşturmayan kelimeler doğal olarak zihinlerde bir tasavvur inşasını engellemekte ve düşünme yetisi pratiğe dökülememektedir.

Tozlu'ya göre zemini bulandırılmış, kavramları henüz oturtulamamış, geleneği yozlaştırılmış ve inkâr edilmiş bir fikir ve duyuş dünyasında düşünme imkânı kaybolur. Düşünmenin var olmadığı bir ortamda felsefe yapılamaz çünkü felsefenin gündemi bulunduğu çağın, dünyanın ve kültürün meseleleridir (Tozlu, 2013). Bugün düşünce sisteminin rahmi olan kültür gibi bir hususiyet göz ardı edildiği, onu oluşturan İslami paradigma ve ilkeler yok sayıldığı, batılı anlayışın varsaydığı maddi bir yan ürün olarak değerlendirildiği müddetçe, fikir üretme konusunda hep yoksun kalacak ya da mutlaka yok olacaktır. Bu bağlamda felsefenin ve de düşüncenin rahmi olan kültürün temel taşları olan vahyin ve tarihsel birikimin göz ardı edilmemesi gerektiğinin şuurunda olunmalıdır.

Felsefe aynı zamanda, akıl yoluyla elde edilen bulguları dile bürüyerek onlara vücut vermektir. Deneyimlerden yola çıkarak bir bakış açısı oluşturulur ve bu bakış açısını düşünme biçimleriyle sürekli olarak yapılandırırız. Hayatın tüm boyutlarına dair edinilen bakış açılarını sistematik bir şekilde ifade edebilme yetisi ölçüsünde sağlıklı bir felsefe oluşturulabilir. Bu

bağlamda Tozlu, felsefenin bel kemiğinin dil olduğuna ve dilin varlık ile düşünce arasında bir nevi köprü işlevi gördüğüne dikkat çekmektedir. Ona göre Türk felsefenin şu anda doyurucu olmamasının nedeni, kullandığı dilin metafiziğe referanslarda yetersiz kalmasıdır ve eğer bu çıkmazdan kurtulmak istiyorsak, icabında yeni bir felsefe dili geliştirilmelidir (Tozlu, 2013). Nitekim felsefe konusunda en temel ihtiyaç tam olarak düşünce üretecek müşterek kavramlar ve bu kavramların kapsayıcı olmasıdır.

Tozlu'ya göre bu bütünleştirici ve kaynaştırıcı zeminin sembolü dildir ve dilin, kullanıcılarının hayatında özgün ve çok çeşitli kullanımları vardır. Ona göre dil, kültüre göre tabii akışı içinde değiştirilmelidir, bilhassa Cumhuriyet döneminde zoraki müdahalelerin Türkiye'de yol açtığı erozyonlar hiçte sağlıklı sonuçlar doğurmamıştır (Tozlu, 2013). Düşüncenin sistematize edilerek sonraki kuşak düşünürlere bir sıçrama noktası olarak bırakılması için ortak bir kavrayışın yaratılmasında ve düşüncenin bütünlüğünün sağlanması için bu ortak kavrayışın oluşumunda dilin kullanımı önemli bir rol oynar. Ayrıca müşterek olgu ve kavramların anlamsal olarak tarihsel süreç içerisinde kazandığı anlamsal birikim de görmezden gelinmemelidir.

Kültür ve dil felsefenin zeminini oluştururken, insan, toplum ve devlet felsefe aracılığıyla oluşturulacak varlığın şekli olarak ifade edilebileceğinden Tozlu'nun bu kavramlar hakkındaki düşüncelerine değinilecektir. İnsanlık tarihi boyunca tüm toplumların, kültürlerin ve uygarlıkların var oluş tarihinde insan, kimi zaman sosyal yaşamın bir unsuru, kimi zaman da

tüm yaratılışın tek nedeni olarak görülmüştür. Var olan tüm düşünce, sanat, edebiyat ve siyaset kurumları insanı şu ya da bu şekilde ele almış ve onu üzerine kurdukları sisteme yerleştirmeye gayret etmişlerdir. Ancak gerek doğu gerekse Batı dünyasının insanı işleyiş biçimleri farklılık göstermektedir. Tozlu'ya göre Batı felsefesi insanı tek yönüyle ele almış, onu hep rasyonalite ve ampirizm temelinde değerlendirmiş, tinsel yapılarını ve aşkın yönlerini görmezden gelmiş ve doğal olarak onu maddi bir dünyanın ürünü olarak değerlendirmiştir (Tozlu, 2003). Bu bakış açısıyla ele alınan, tasvir edilen ve eğitilen insan, modern dünyanın maddi arzu ve ihtirasları doğrultusunda var kılınmıştır.

Oysa İslam düşüncesinde insana ait manevi yapı ve gönül dünyası vurgulanmakta ve insan başı sonu belli olmayan bir varlık değil, bir vazifeyi ifa etmeye yaratılmış sorumlu bir varlık olarak kabul edilmektedir. Tozlu, insanı daha inançsal bir boyutla ele alarak, bu dünyadaki sınavdan sonra Tanrı'nın karşısına arınmış olarak çıkması gerektiğini ve bu süreçte iyi ile kötüyü ayırt ederek hem bu dünyayı hem de öteki dünyayı göz önünde bulundurması gerektiğini ifade etmektedir (Tozlu, 2003). İnsanın sadece maddesel değil, aynı zamanda manevi âleme de ait olduğunun bilinmesi ve insanın doğasına ilişkin bu bakış açısından yola çıkılması gerektiği düşüncesi önemlidir.

İnsanın ne olduğu yönündeki suali yanıtladıktan sonra karşımıza çıkan ikinci olgu, insan doğası ve bu doğanın neleri içerdiği hususudur. Tozlu'ya göre insan doğasının ne tamamen iyi ne de tamamıyla kötü olduğu fikri önemli olup, insan doğası hakkında keyfi önyargılarla yola çıkmak yerine daha geniş bir

perspektiften insanı ele almak ve daha kapsamlı bir bakış açısına sahip olmak gerekir (Tozlu, 2003). Bugünün felsefi problemlerinin esas kaynağı insanı tek boyutta değerlendirmek ve onun manevi ihtiyaçlarını ve boyutlarını göz ardı etmektir. Hâlbuki insan başlı başına büyük bir âlemdir ve insanı anlamak aslında hem yaratıcıyı hem de kâinatı anlamakla eşdeğerdir. İnsanın doğası her şeyin tabiatıdır.

Tozlu'ya göre insan doğası, yapıcılık ve buluşçuluk, bilme arzusu gibi temel mefhumlarla ele alınmalıdır. Bu kavramları irdelerken insanı dünyaya hapsedmek ve mekanik bir paradigmaya dayalı indirgemeci bir tutumla insanı konu edinmek bizi bir trajediye sürükler. Bu insan kendini de çevresini tahrip etmekten başka bir şey yapamaz (Tozlu, 2003). Günümüz insanının yaşadığı buhranların temelinde bu mekanik dünya görüşü yatmaktadır. Tek referansı sahip olup olmadığının metaforları olan bir insanın ahlaki ve etik değerlere itibar etmesi ve krizlerini aşabilmesi pek olanaklı değildir. Böylesi bir varoluş tasavvuruna sahip olan düşünce sistemi ve bu tasavvurun hayata geçişini sağlayan insan terbiyesi uygulamaları da bu doğrultuda şekillenmekte ve hâliyle muvaffak olamamaktadır. İnsanı bu bağlamda ele alıp serimleyen Tozlu toplum konusunda da ufuk açıcı fikirler ileri sürmüştür.

Toplum kavramı, belirli bir toprak parçası üzerinde birlikte yaşayan ve ortak fayda sağlamak için işbirliği yapan insanların oluşturduğu sosyal bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, toprak bütünlüğü ve ortak bir ideal çerçevesinde yapılmış bir tanımlamadır. Ancak toplumun tam olarak ne anlama geldiği bugün bile tartışma konusudur. Bu bağlamda Tozlu,

toplumu tanımlarken dayanak noktası olarak gördükleri değerler etrafında bir inceleme yaparak toplumun öncül değerlerinin neler olduğuna bakılması gerektiğini özellikle altını çizmektedir (Tozlu, 2016a). Bu değerler tarih boyunca çeşitli kaynaklardan beslenerek farklı biçimlerde tezahür etmiş ve buna bağlı olarak insanı, dolayısıyla hayatı şekillendirmiştir.

Tozlu'ya göre çağdaş toplumlar, geçmişte olduğu gibi birebir iletişimin ve belirli kaidelerin olduğu cemaatçi toplumlardan ziyade, iş bölümünün geliştiği, bilgi ve enformasyon ağının toplumun temelini oluşturduğu, bilgi ekseninde örgütlenmiş kurumlardan oluşan bir endüstri toplumu şeklini almıştır (Tozlu, 2016a). İnsanların yakın ilişkiler yumağı şeklinde birbirleriyle dostane bir ilişki içinde olduğu, karşılaşılan problemleri ahlak ve çözüm odaklı bir şekilde aşmaya çalıştığı bir toplum anlayışından, çıkar ve menfaati ön planda tutarak gücünün haklı olduğu bir anlayış zemininde var olmaya çalışan modern toplum algısı birçok sorunu bünyesinde taşımaktadır.

Tozlu'ya göre günümüzde artık siyasi iktidar ve kapital sahipleri güç eksensiz olup, halkın oyları dahi bir şekilde bu gücü ve iktidarı elinde bulunduranlar tarafından alınır satılır bir hal almıştır (Tozlu, 2016a). Böylesi bir anlayış ve güç elde etme kavgası doğal olarak toplumsal dinamikleri kökünden sarsmakta ve bireylerin menfaatleri doğrultusunda hayatlarını idame ettirmeye dönük olmalarını kamçulamaktadır. Bu koşullar altında toplumun sahip olduğu değer yargıları dönüşmekte, ideallikten uzaklaşmakta ve sığ bir anlayış ekseninde şekillenmektedir.

Tozlu'ya göre bu hususlar sağlıklı bir gelişimi engellemekte, insanı gerçek konumundan uzaklaştırarak amaçsızlığa

mahkûm etmekte, irfan ve sevgi gibi değerler toplumdan silinmektedir (Tozlu, 2016a). İnsani değerlerin bu şekilde yok sayıldığı ve hakiki bir idealin olmadığı bir toplumda bireyleri bir arada tutup toplumun aktif bir katılımcısı haline getirecek hiçbir muharrik güç bulunmayacaktır. Kendi çıkarlarının ötesini idrak edemeyen ve başkaları için daha iyisini temenni edemeyen kitlelere dönüşen modern toplum ve onun donuk karakterli bireyleri ne yazık ki hakikatin ve doğrunun bilgisini kaçırarak ve dolayısıyla mutsuz olacaktır. Birey ve toplum konusunda yukarıda ifade edilen fikirlere sahip olan Tozlu devlet konusunda da çeşitli düşünce biçimine sahiptir.

Tozlu'ya göre insan akledebilen bir varlıktır ve bu yetisi ile kendisini ve çevresini anlayabilmekte ve nihayetinde de sahip olduğu hakların neler olduğunu çözümleyebilmektedir. Ona göre insana haklarını adil bir şekilde kazandırabilecek tek müessese devlettir ve devlet insanı hakları çerçevesinde geliştirmeli ve çeşitli gerekçelerle onu sınırlamamalıdır (Tozlu, 2014). Bu açıdan devletin, insanı insan yapan tüm hak ve özgürlükleri adil bir şekilde dağıtarak hakların sürdürülebilirliğini güvence altına alan bir kurum olduğu söylenebilir. Tüm bu izahlardan sonra Tozlu, devletin gücünün zulme mahal vermeden nizam ve intizam içinde hayatı idame ettirme gayreti olarak görülmesi gerektiğinin altını çizmektedir (Tozlu, 2016a). Devletin iktidarı, zalimin zalimliğine paydaş olmak ya da onu mazur gösterecek yasalar yapmak gibi bir mekanizmaya dönüştürülmemelidir. Bilakis devlet, egemenliği ve yetkisiyle, dili ve inancı bir olan milletine daha iyi bir yaşam ve gelecek sağlayabilmelidir.

Tozlu'nun felsefî görüşlerinde kültür, dil, insan, toplum

ve devlet gibi kavramlar derûnî bir bütünlük çerçevesinde ele alınmaktadır. Tozlu'ya göre kültür, bir toplumun sahip olduğu tarihsel ve toplumsal birikimi günümüze taşıyan en önemli öğedir ve bu birikim dil aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Dil, bireyin düşün dünyasını biçimlendirir ve kendini ifade etmesini mümkün kılar. İnsanlar bu dilsel ve kültürel ortamda kimliklerini kazanır ve toplumsal ilişkiler yumağına dâhil olurlar. Toplum, birlikte yaşama ve işbirliği yapma gereksiniminden kaynaklanan, bireylerin ortak değerler ve kaideler etrafında bir araya geldiği bir düzendir. Devlet ise toplumun nizamını tesis etmek, bireylerin haklarını muhafaza etmek ve ortak refahı sağlamak üzere oluşturulmuş kurumsal bir teşekküldür. Tozlu'nun bu kavramlar arasındaki ilişkileri işleme, insan ve toplum dinamiklerini anlamlandırmak açısından oldukça kıymetli bir perspektif sunmaktadır.

TOZLU'NUN EĞİTİM ANLAYIŞI

Eğitim olgusu yüzyıllar boyunca tüm uygarlıklarda kültürün aktarılması ve toplumsal yapının güçlü bir şekilde sürdürülebilir kılınması için en etkili kurum olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Tozlu'ya göre eğitim, hayatı ve medeniyeti olanağı kılan, onu muhafaza eden ve geliştiren toplumsal yapının temel aracı olup, bu konuda bugüne kadar yapılan tartışmaların merkezinde eğitimden ziyade nasıl bir eğitim yapılması gerektiği yer almaktadır. Ona göre eğitim çok zengin bir içeriğe sahiptir ve asla sığ, basmakalıp ve ideolojik bakış açılarıyla ele alınmamalı, aksine eğitim tüm yönleriyle ele alınmalı, derinliği ve genişliği göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir (Tozlu, 2014).

Eğitim gibi önemli bir vazifenin ideolojik kalıba dökülerek sunulması çok problemlidir ve bunun medeniyeti inşa etmesi mümkün değildir. Aslında Tozlu'ya göre bugün yaşanan sosyal ve ferdî krizlerin temelinde eğitim söz konusu olduğunda noksanlıklarının muhasebesi, nedenlerin, niçinlerin, yeni anlayışların ortaya konulmaması, yetiştirilen insan tipinin eksiklik ve yetersizliklerinin ortaya konularak bilgi, müfredat, hedef ve politikaların yenilenmemesi yatmaktadır (Tozlu, 2014). Ancak böyle bir bakış açısıyla bu belirsizlikten ve teker-rürden kurtulup özgün, yepyeni bir dünya kurulabilir ve geleceğe taşınabilir.

Eğitim bu amaca ulaşabilmek için tek başına yeterli olmayabilir, zira Tozlu'ya göre eğitimi sihirli bir değnek olarak görmek büyük yanılgıdır çünkü bir insan felsefesi, bir ideal, adalet temelinde işleyen bir sistem ve sürekli tekamül halinde olmayıp güçlüler tarafından evrilip çevrilmemek, dahası kim olduğunun idrakine varabilmek önemlidir (Tozlu, 2014). Tozlu'ya göre bu durumda öncelikle dünyaya karşı alternatif bir dünya inşa edebilmek, özgün bir düşünce üretebilmek ve haliyle bir felsefeye sahip olabilmek ve böylece eğitimi tesis edebilmek elzemdir. Bu perspektif benliğin inşasını ve şahsiyet olmayı zorunlu kılar (Tozlu, 2014). Aksi takdirde benliksiz, sağlam bir kişilikten mahrum bir birey ve zayıf bir toplumdaki başka bir şey olamaz.

Tozlu'ya göre burada sorulması gereken soru nasıl bir insan yetiştirileceğidir ve ona göre yanan, pişen ve elmaslaşan, uyanık, dertli, dava adamı bir insan yetiştirilmelidir (Tozlu, 2014). Bu noktada birey modern anlayıştaki gibi sadece maddi yönleriyle değil, manevi yönleriyle de ele alınmalı ve bütüncül

bir yapı olarak görülmelidir. Zira Tozlu'ya göre modern bakış açısı insanı bütünlüğü içinde göremez, onu koşullara bağlı olarak var eder ve doğal olarak bunun dışındaki koşullarda da pek başarılı olamaz (Tozlu, 1997). Hiçbir temel insani niteliğe atfetmeyen, kalbe ve hislere yer vermeyen, aşk ve ölüm olgularına kör böylesi bir bakış açısı yaşamın hakikatlerini ıskalar ve de totalde başarısız olur (Tozlu, 2014). Bu bağlamda eğitim söz konusu olduğunda insan, toplum ve devlet bir bütün olarak değerlendirilmesi ve geliştirilen programların bu minvalde ele alınması gerekebilir.

İnsanlığı ve dünyayı âdeta yok oluşun eşiğine sürükleyen eğitim meselesini halletmek için öncelikle insanı indirgemeci bir yaklaşımla yorumlayan modern paradigmaları gözden geçirmek gerekmektedir. Tozlu'ya göre modern felsefeler bağlamsız, çatışmacı, geçici ve tümüyle rasyonalist bir yaklaşım benimsedikleri için sağlam, kapsayıcı, insanî ve kavrayıcı eğitim sistemleri üretememişlerdir. Bu nedenle modern dünya görüşü geleneksel ekol tarafından da ciddi bir şekilde analiz edilip eleştirilmekte ve tarih boyunca hâkim olan dini görüşten bir kopuşu temsil ettiği belirtilmektedir (Tozlu, 2003). Hakiki ve ideal bir eğitimin biricik hedefi, insanı insani boyutlarıyla bütüncül bir bakış açısıyla kavrayabilmek, kalbine, ruhuna ve maddi dünyasına katkıda bulunmak olmalıdır. Dolayısıyla Tozlu'da eğitim, insanın zihnine ve kalbine hitap ederek onu dört başı mamur bir kişilik olarak var etmektir. Böyle bir gayesi olmayan, insanı gerçekten kendisi olarak var kılamayan eğitim anlayışları geçici ve kandırmacıdır. Nihayet insan "Hakikat" üzere, hem dünya hem de öte âlem için terbiye edilmelidir. Eğitim eğer bu iki dünyayı içermiyorsa beyhude bir uğraşıdır ve Tozlu böyle

bir sistem kurmaya taliptir.

Eğitim, bireyleri mensubu oldukları toplumla bütünleştirme ve onları toplumun etkin ve şuurlu fertleri haline getirme süreci olarak anlaşılmıştır. Bu süreçte hedeflenen, toplumu ve bireyleri daha mutlu ve sağlıklı kılmaktır. Dolayısıyla eğitim söz konusu olduğunda bireyin yanı sıra içinde yaşadığı toplum da derinlemesine tahlil edilmelidir. Tozlu'ya göre eğitim bir cemiyet ve toplum içinde gerçekleşir ve bu nedenle toplumu detaylı bir şekilde analiz etmek gerekir. Bununla birlikte birey toplum içinde var olur, onun içinde yoğrulur, onunla boyanır ve insanın sahip olduğu iç donanım, hatta maddi yapısı ve yaşantısı daima toplumdan etkilenmektedir (Tozlu, 2003). Bu denli öneme sahip olan toplum, eğitim söz konusu olduğunda detaylı bir şekilde incelenmelidir.

Tozlu'ya göre toplum, eğitim için âdeta anne kucacı gibidir ve kişiyi büyütüp geliştirerek onu bir birey haline getirir, dolayısıyla toplumu bireylerin oluşturduğu bir bütünlüğe indirgeyen anlayış da, onu rasyonel ya da seküler bir oluşum olarak gören yaklaşım da son derece dar ve bilim dışıdır (Tozlu, 2003). Dolayısıyla günümüz toplum anlayışı bu şekilde mahdut ve dar bir perspektiften ele alındığı için insan ve toplum arasındaki etkileşim tüm boyutlarıyla aydınlatılabilmemiş değildir. Dolayısıyla toplumu ve bireyi, birini diğerine yeğlemeden tüm boyutlarıyla ele almanın kuşatıcı ve akılsel bir yolunu bulmak gerekmektedir. Bu yolda müşterek mevcudiyet ve müşterek varlık ilişkisi ihmal edilmemeli, insan ve toplum arasındaki bu nebevi bağ ideolojik veya beşeri menfaat beklentilerine feda edilmemelidir.

Tozlu'ya göre modern çağın bu kişilikte bireyler

yetiştirememesinin temel nedeni değerler dünyasının, yani ahlâki manevi değerlerin çökmüş olmasıdır. Çünkü değerler, ferdî veya toplumsal yaşantıda normlar, ölçütler ve hatta idealer oluşturarak ilişkilerde istikrar ve güvenilirlik temin ederler (Tozlu, 2003). Sadece maddi planda yaşayan ve bütün gayreti maddi çıkar ve kazanç olan bir toplum ve o toplumu oluşturan bireyler açmaza girerek önce kendilerini sonra da çevrelerindeki tükenişe sürüklerler. İşte böylesi arzulanmayan bir durumla karşılaşmamak için yapılması gereken ilk şey bireyi ve akabinde toplumu sadece maddi boyutta değil manevi boyutta da ele almak ve geniş bir perspektiften yorumlamaktır. Şimdi de insanı ve dolayısıyla toplumu biçimlendirecek en muhkem çatı olan devleti ele alalım.

Tarih içerisinde teşekkül eden gelenekler ve değerler ekseninde birlikte olan insanların ortak akılla örgütlü bir yapı şeklinde oluşturdukları devlet, ulusların hayat sigortasıdır. Bu yapı, milletlerin bağımsız, istikrarlı ve emniyetli bir ortamda yaşamalarını sağlayarak geleceğe ulaşmalarını mümkün kılar. Tozlu, insan ömrünün daima bir devlet bünyesinde geçtiğini ve devletin insanı olduğu kadar düşünceyi, toplumu ve hayatı da yoğurduğunu, her faaliyetin devletin nüfuzuyla somutlaştığını ifade etmektedir. Bununla birlikte ona göre nasıl ki devlet düşünceleri, zihniyetleri ve insanları şekillendiriyorsa, yaşanan çağ, inançlar, kişilikler, düşünceler ve ahlak telakkileri de devleti etkilemekte ve onun oluşmasında rol üstlenmektedir. Böylesine önemli bir rol yüklenen devletin eğitim konusunda çok daha titiz ve özenli olması, eğitimi önemli bir değer olarak algılaması ve benimsemesi gerekmektedir.

Eğitimin planlanıp programlanabilmesi ve etkin bir şekilde yürütülebilmesinde oldukça önemli bir konuma sahip olan devlet, kendi anlayışını da sağlam temellere dayandırmalıdır. Bu bağlamda Tozlu, devletin oluşturduğu strateji ve politikaların oturduğu paradigmaya göre yeterliliğini değerlendirmesi, ilgili meselelerde devlet aklının bağımsızlığı, hangi güçlerin etkisi altında yönlendirilip yönlendirilmediğini muhasebe etmesi gerektiğini belirtmektedir (Tozlu, 2014). Tüm bunlardan yola çıkarak devletin eğitim konusunda en büyük paydaş olduğu ve hem vermek istediği eğitimin dayanaklarını hem de bu dayanaklara referans gösterdiği prensip ve esasların öz değerlerine göre ciddi bir kritiğe tabi tutulması gerektiği söylenebilir.

TOZLU'YA GÖRE KURUCU-İNŞACI BİR EĞİTİM

Eğitim, bireyi ve beraberinde toplumu yapılandırma sürecidir ve bu yaratım süreci önemli ölçüde dünyayı yöneten hâkim paradigmalardan beslenmektedir. Nitekim yakın dönemde özellikle Batı kökenli felsefeler dünyaya egemen olmuş ve bu bakış açılarıyla bilgiyi, insanı ve toplumu yapılandırmaya çalışmıştır. Tozlu'ya göre Batı, insan aklını modernizmle, duygularını postmodernizmle başat hale getirmiş ve toplumu da böyle bir konuma yerleştirdiği insanın bir uzantısı olarak örgütlemiş; seküler, din dışı kutsalını "Piyasa Ekonomisi" kapsamına indirgenmiş bir hüviyete büründürmüştür. Bununla da kalmayarak bilgiyi bir özne-nesne ilişkisi olarak okumuş, varlığı ise arka planını aydınlığa kavuşturamamış, sadece görülenin gerçek olabileceği inancına hapsolmüştür. Ona göre bu yaklaşım vahyin önünü tıkamış, varlıkların Tanrı ile irtibatı kesilmiş ve böylelikle insan eşyaya, maddi münasebetlere, yani arka

planındaki dünyaya göre tanımlanarak, bir ruha, kalbe ve sevgiye haiz olabileceği hakikati yok sayılmıştır. (Tozlu, 2012).

Batı'da varlığını hissettiren bu paradigma ne yazık ki Türkiye'de de etkisini göstermektedir. Tozlu'ya göre Tanzimat'tan bu yana realitesi kavranamayan Batı dünya görüşünü taklit edildiği ve eğitim ona göre dizayn edildiği için eğitimde istenilen etkinlik elde edilememiştir. Ona göre yapılması gereken en önemli faaliyet önce insanla meşgul olmak ve dolayısıyla 'insana ne olduğunu doğru bir şekilde ifade etmek', sonra da toplumla iştigal etmektir (Tozlu, 2012). Tozlu'ya göre söz konusu vaziyet özellikle çağımızda kendini çok belirgin bir şekilde hissettirmektedir ama aslolan: 'insanın hakikati idrak edip, ona göre bir duruş alması ve kendisini inşa etmek zorunda olan bir varlık olduğudur ancak Batı anlayışında bunun önüne geçilerek farklı bir insan telakkisi geliştirilmiş, insan daha ziyade arkasındaki maddi dünyaya göre tasavvur edilmiştir. Bununla da yetinilmeyerek bu dünyayı anlamlandırmak için işe koşulan bilim ve bilimsel yönetime göre insan tanımı yapılmış ve maalesef bu insanı bir nesne konumuna indirgeyerek kaybolmasına ve sonunda kendini unutmasına neden olmuştur (Tozlu, 2012). Bu bağlamda eğitim vasıtasıyla ideal bir kimlik inşası son derece önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kimlik, insanın kendi benliğine, ilişkilerini sürdürdüğü çevresine ve yaşadığı dünyaya dair bakışını belirleyen en asli öğelerin bütünüdür. Tozlu, kimliği bir ferdin, cemiyetin veya medeniyetin kendisine, çevresine ve dünyaya ilişkin tasavvurunun şekillendiren, bu yapıyı bir bütün olarak görmesini ve

hayat karşısında bu kavrayışa göre vaziyet almasını sağlayan en aslı mihenk taşı olarak tanımlamaktadır. Ona göre kimliği henüz oluşmamış ya da sınırları tanımlanmamış bir birey, her zaman bir yokluk anaforu içinde var olma mücadelesi verecektir. Medeniyetler ancak bu şekilde varlıklarını idame ettirebileceklerinin bilincinde olduklarından özgün bir kimlik inşa etmeye çabalamışlardır. Bu bağlamda Tozlu'ya göre gelenekselci ve modern olmak üzere esas olarak iki farklı kimlik vardır. Gelenekçi anlayışta söz konusu referans kaynağı kutsal inançlar iken, öte yandan modern görüşün referans kaynağı fiziksel âlemle, yani dünya ile kısıtlanmıştır ve bireyler kendilerini hangi anlayışa aidiyet hissediyorlarsa kendilerini bu çerçevede bir kimlik edinirler (Tozlu, 2003).

Tozlu'ya göre bireyi sorumlu, yani kişilikli kılmak eğitimin en temel amaçlarından biridir ve bu, bireyin ve toplumun kendisi olarak varlık bulmasının teminatıdır. Var olmak, dirayet etmek, kendi olarak dünyaya bakmak, sahte hüviyetlere bürünmeyi reddetmek ve irade sahibi olmak yalnızca bu şekilde gerçekleşebilir. Kişiliği örseleyen temel kültürel değerleri inkâr ederek, uyduruk ve kuru bir gelişmişlik hissi pompalayan Batı'yı inovasyonun yegâne kaynağı olarak görüp onu eğitim felsefesinin odağına oturtarak milli bir kimlik oluşturulamaz. Böyle bir felsefeye istinat eden eğitim telakkisi, ideolojisi, anlayışı veya öğretim programı hiçbir zaman milli bir kimlik yaratamaz; aksine bunu engeller veya sahte bir kişilik yaratır (Tozlu, 2003).

Tozlu, milli bir kimliğin var edilebilmesi için eğitimde ahlaki değerlere programlarda yer verilmesi ve uygulanması

gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre öz denetim, diğer insanlarla münasebette itimat ve güvenilirliğin temini, kişinin hak ve sorumluluklarının şuurunda olması esasen ahlakla ilgilidir. Tozlu'ya göre bu şuura sahip olan bireylere iyiliği ve güzelliği aşılacak ve onları saflaştırabilmek için İslami Türk aile yapısının devlet vasıtasıyla sürdürülebilir bir kurum haline dönüştürülmesi sağlanmalıdır (Tozlu, 2003). Ayrıca ailenin özü muhafaza edilmeli ve bu yönde geliştirilmelidir. Böyle bir çabanın uzun soluklu olması gerekir çünkü kimlik kaybı tedricidir ve inanç kaybıyla birlikte ortaya çıkar. Ona göre sağlam bir milli kimlik oluşturmak için özeleştiri yapmalı ve çağın içinde yitip gitmeden yeniden üretilmelidir (Tozlu, 2003).

Eğitim vasıtasıyla ulaşabilecek çözüm, insanı sahip olduğu tüm nitelikler açısından derinlemesine tahlil etmek ve kavramak, akabinde de onu insan yapan vasıfları sentezlemek gibi gözükmektedir. Bu itibarla insanı ne maddi ne de manevi olarak tek boyutta ele almanın insanoğlunu onurlu ve mutlu kılamayacağı tecrübeyle kanıtlanmıştır. Ne maddi zenginlikleriyle Batı, ne de gönül dünyasıyla Doğu insanı mutmain kılabilmiştir (Tozlu, 2009). Atılması gereken ilk adım, yapılması gereken ilk icraat, hayata geçirilmesi gereken öncelikli düşünce alanında ortadadır; Batı'nın maddi dünyaya ilişkin birikimi ile Doğu'nun manevi dünyaya dair kadim bilgisini yoğurarak kâmil, şuurlu ve mükellef bir insan inşa etmeye gayret etmek olmalıdır (Tozlu, 2008).

SONUÇ

Türkiye'de eğitim konusunda üzerinde durulan nasıl bir birey, toplum ve medeniyet var edilmesi gerektiği meselesi ve

çözüm olarak sunulan öneriler, tüm dünya da olduğu gibi başat felsefi bakış açılarıyla şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Eğitim düşünürleri birey ve toplum ekseninde doğru olarak atfedilen bilginin bir bütünlük içerisinde kavrayacak, varlığın gerçekliğini ve mahiyetini ortaya koymaya çalışan ve tüm bu bilgiler ile varlık arasındaki ilişkinin hayata nasıl tatbik edileceğiyle alakalı doğru bir yol haritası çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu minvalde özgün fikirleriyle çağa seslenen Türk düşünürlerinden biri olan Necmettin Tozlu'nun düşüncelerinin mercek altına alındığı bu çalışma milli bir felsefe oluşturma sürecine katkı sunmayı amaçlamıştır.

Tozlu'ya göre felsefe her çağda içinde bulunulan koşullara göre vücuda getirilse de Türkiye'de koşullar layıkıyla tetkik edilmeden, Batıcılık fikri yerleştirilmeye çalışılmış ve felsefe sorun çözmeye işlevini layığı ile yerine getirememiştir. Ona göre işte tam da bu noktada yapılması gereken, kendinden başlayarak ve kendi geleneğine sirayet ederek yaşanan dünyayı, Batıyı yeni baştan değerlendirmek, anlamaya çalışmak ve okuyabilmektir (Tozlu, 2015). Böylesi bir okumayı yapabilmek için de elbette kültür ve kullanılan dil gözardı edilmemelidir, zira Tozlu, her bir kültürün bireylere özgün bir pencere, bambaşka bir dünya ve yaşam imkânı sunduğunu, böylece onlara düşünüş imkânı verdiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte dilin kelime dağarcığı kısırlaştırılarak ve daraltılarak düşüncenin ifade gücü sınırlandırılmamalı, dil felsefe ve bilim yapma yeteneğinden yoksun bırakılmamalıdır. Tozlu'ya göre bugün taklitaktarım değil, dış dünyayı anlayıp hazmedebilen ve kendi dünyasında üretebilen başat bir şahsiyete, bir filozofa ihtiyacımız

vardır ve böyle bir şahsiyet olmadan derûnî bir soluk getirebilecek bir felsefeyi, bizatihi kendisi olan hakiki bir felsefe kuramaz.

Hakikati bulma yolunda referans noktasının ne olacağı, ya da neyin kıstas olarak alınacağı hususu, bu arayış sürecinin hem maddeyi hem de manayı ihata edebilmesi için zarurî görünmektedir. Bu bağlamda Tozlu'nun da ifade ettiği gibi, bulunulan ortamı ve kültürel arka planı dikkate alarak ilahi olanı bir nirengi noktası olarak belirlemek ve bilgiyi bu çerçevede bir zemine oturtmakla işe başlanmalıdır. Felsefi perspektifi berraklaştırmak için Tozlu'nun vurguladığı gibi sahip olunan kültürel birikim gözetilmeli ve Batı'nın taklitçisi konumundan kurtularak vakit kaybetmeden milli bir felsefi dağarcığı kurulmalıdır.

Tozlu, insanlığın içinde bulunduğu buhrana çare bulmak için bireyi ilahi boyutuyla ele almakta ve bu dünyadaki imtihanından sonra Tanrı'nın karşısına arınmış olarak çıkması gerektiğini ve bu süreçte iyi ile kötüyü ayırt ederek hem bu dünyayı hem de öteki dünyayı göz önünde bulundurması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu anlamda Tozlu'nun düşüncesinden yola çıkarak oluşturulacak eğitim felsefesinin evrensel olarak bir kılavuz olacağı değerlendirilebilir.

Tozlu'ya göre kuşatıcı ve bütünleştirici bir eğitim anlayışında usul, derin bir tefekküre dayalı olarak kültürel gelişimin karakteristiklerini çözümlenme, büyük fikir adamlarına, onların sistemlerine ve kaygılarına nüfuz etme, onları anlama ve nihayetinde öğrenme ve öğretmeye tahvil etme işidir. Neyi, niçin ve kime öğrettiğinin farkında olmaktır. Tozlu'ya göre insan olmak, fitratın yüceltilmesi ve geliştirilmesi yoluyla yaratılışa uygun

olmak, yani Allah'a kul olmak ve bu yolla varlıkla hemhal olmaktır, çünkü varlığın özü sevgidir ve dolayısıyla doğru bir eğitimin, gerçek bir eğitimin metodu da sevgidir (Tozlu, 2014a). Tozlu, doğru bir eğitimin fitrata odaklanmasının, insanı bütünüyle ele almasının, insan fitratını tanımayı, şahsiyet olmayı ve bunun yol ve yöntemlerini geliştirmeyi esas alması gerektiğini belirtmektedir.

Tozlu'nun eğitim felsefesini şekillendirirken Esasicilik, Daimicilik, Varoluşçuluk ve Yeniden Kurmacılık gibi muhtelif eğitim anlayışlarından beslendiği görülmektedir. Zira pedagojik bağlamda incelendiğinde Tozlu'nun eğitim felsefesinin, bireyin temel kültürel değerleri edinmesi ve milli bir kimlik oluşturmaya için 'yetiştirilmesini' hedeflemesi nedeniyle Esasici yaklaşımı izlediği söylenebilir. Öte yandan Tozlu'nun felsefesi, insan aklının ve iradesinin tekâmülü, evrensel ve değişmez gerçekliğe intibakı ve nihayetinde kişiliğin gelişimini ön plana çıkardığı için daimicilik ve varoluşçuluk karakteri de taşımaktadır. Üniversitelerin teorik eğitimin yanı sıra erdemli bir toplum kuracak toplumsal bir ıslah hareketi geliştirmesi yönünde vurgu yaptığı için Tozlu'nun bir Yeniden İnşacı olduğu söylenebilir. Ancak Tozlu'nun eğitim felsefesinde doğaya hükmetmeyi, onu değiştirmeyi ve üretimi vurgulayan belirgin bir Politeknikçi anlayış bulunmamaktadır.

Tozlu'nun ifade ettiği, İslam düşüncesinin temelini oluşturan ilim, amel ve ihsanın uygulaması olan bu eğitim sistemi hayata geçirildiğinde, tasavvur edilen ideal birey, toplum ve medeniyet hayata geçirilebilir. Düşünce sisteminin odağına insanı yerleştirerek ve onu hem maddi hem manevi boyutlarıyla

ele alıp, kimliğinin, kişiliğinin ve sorumluluğunun şuurunda olan hakiki insan, ideal toplum ve medeniyet yeniden inşa edilebilir. Bu bakış açısı hem bireyi mutmain kılar hem de dünyayı onun için daha yaşanabilir bir zemine dönüştürüp, İlahi olanla bağıını güçlendirerek hayat dolu bir gelecek inşa edilebilir.

KAYNAKÇA

- Tozlu, N. (1997). Şahsiyet sorumluluk ve görev bilinci. *Felsefe Dünyası*, (23), 22.
- Tozlu, N. (2003). İnsandan Devlete Eğitim. (1). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Tozlu, N. (2008). Küreselleşmeyle Gelen Yeni Bir Çağın Eşiğinde Yeni Bir Şuurun İnşası ve Eğitim. *Felsefe Dünyası*, (47), 17-31.
- Tozlu, N. (2009). Duyarlılık Eğitimi. *Türk Yurdu Dergisi*, 29(21), 980.
- Tozlu, N. (2012). İnsan ve toplum gerçeği yahut eğitimin felsefi inşası. *Bilge Adamlar*, (28), 62-70.
- Tozlu, N. (2013). Dil, kültür ve gelenek bağlamında felsefe yapmak. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 303.
- Tozlu, N. (2014a). Doğru, Fitrî Bir Eğitim ve Dayandığı Usul: Sevgi. *Yeni Türkiye Dergisi*, (56), 980.
- Tozlu, N. (2014). Eğitimden Felsefeye 1. (1). Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2015). İnsan yetiştirme modelimiz, Geleceğimiz ve Eğitim Felsefemiz. *TYB Akademi Dergisi*, 5(13), 17.
- Tozlu, N. (2016a). Eğitimden Felsefeye 1. (3). Erzurum: Bayburt Üniversitesi Yayınları.

Necmettin Tozlu'ya Göre İbn Tufeyl'in Eğitim Felsefesi

Prof. Dr. Hasan iek*

GİRİŞ

Geçmişte yaşadıkları dönemde eğitim ya da insan yetiştirme meselesi üzerinde düşünmüş, yazmış birçok filozofun bu konudaki görüşleri hak ettiği şekilde irdelenmemiş ve gereğince değerlendirilememiştir. Bu nedenle onların entelektüel birikiminden yeterince yararlanılmamıştır. Bunlardan biri de İbn Tufeyl'dir. İbn Tufeyl'in eğitim ile ilgili fikirleri ya da eğitim felsefesi Necmettin Tozlu'nun (1945- 2022) dikkatini çekmiş; bu konuda çalışmalar yapmış ve *İbn Tufeyl'in Eğitim Felsefesi* adlı kitabı kaleme almıştır.

Tozlu'ya göre, Batıdaki düşünürler geçmişteki Müslüman filozoflardan yararlanmaktadır ama ağdaş Müslüman dünya ya da bu dünyadaki entelektüeller yeterince yararlanmıyor. Bununla ilgili verdiği rnek L. E. Goodman'dır. Goodman *İbn Tufeyl's Hayy ibn Yaqqan* adlı eserinde esaslı analizler yapar ve eğitim düşüncesine yeni ufuklar amaya çalışır. Biz ise

* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi

geçmişimize dönük bu gibi araştırmalardan habersiz kalmışız. Geçmişten habersiz kalışımız nihayetinde bizi takipçi ve taklitçi konumuna düşürmüştür (Tozlu, 1993: 13). Tozlu'ya göre, oluşturulacak eğitim sistemi, İslam düşünürlerinin de konuyu ele alışlarından faydalanmak zorundadır. Bunun gerekçesini S. H. Nasır'dan (1933-) alıntılar: Çünkü "İslam eğitiminin temelindeki ilkeler, İslam filozoflarının amacından ve tedrisatından metoduna kadar tüm eğitim türleriyle ilgili görüşlerini ele almadan tam manasıyla anlaşılamaz" (Tozlu, 1993: 13). Bundan dolayı Tozlu, insan yetiştirme anlayışı üzerinde fazla araştırma yapılmayan İbn Tufeyl'in eğitim felsefesi üzerinde durmuştur.

İbn Tufeyl (1106- 1185), Muvahhidler dönemi Endülüs'ünde yaşayan Gırnata'lı filozoftur. İbn Tufeyl, Muvahhidi hükümdarı Ebu Yakup Yusuf'un (1163- 1184) hekimliğini yapmış ve onun veziri olmuştur. Hükümdarın felsefeye verdiği önemden dolayı İbn Tufeyl hep himaye görmüştür (Tozlu, 1993: 12). İshraki felsefenin temsilcisi olan İbn Tufeyl, keşfi ve ilhamı bilginin en yüksek formu olarak görür. İnsan bu bilgiye züht, nefis terbiyesi ve akliselim ile ulaşır (Şerif, 1990/C2: 153). İbn Tufeyl, fikirlerini alegorik bir biçimde *Hayy ibn Yakzan* adlı eserinde dile getirmekte; felsefe ve dini aynı hakikatin iki formu olarak görmektedir. Ona göre din avam için felsefe ise seçkin insanlar içindir (Şerif, 1990/C2: 158). O, felsefe ve metafizik düşüncenin insanda apriori olarak var olduğuna inanır.

İbn Tufeyl'e ait "*Hayy Bin Yakzan* yeryüzündeki beşeri hayatın başlangıcına ilmi bir açıklama getirmeyi amaçlayan bir eserdir" (Şerif, 1990/2: 152). İbn Tufeyl, Hayy'yı Hindistan civarındaki adalardan birinde toprağın mayalanmasıyla

oluşturulmuş ya da başka bir adadan sandıkla oraya ulaştırılmış (Tozlu, 1993: 27) olabileceği varsayımıyla hikayeleştirir. Hayy'ın hikâyesi, İbn Tufeyl'in insan, toplum, insan yetiştirme, erdemli birey ve erdemli toplum gibi konulardaki görüşlerini yansıtır. Tozlu, söz konusu eser üzerinden İbn Tufeyl'in eğitim anlayışını başka filozofların eğitim anlayışı ile de karşılaştırır.

Tozlu'nun bu isimdeki eseri kendisinin eğitim ve eğitim felsefesi konusundaki duyarlılığını da yansıtır. Eserde İbn Tufeyl'in eğitim felsefesi onun Hayy İbn Yakzan adlı eserindeki yaklaşımı üzerinden irdelenir. Bu çalışmada Tozlu'nun konuyla ilgili analizi irdelenecektir.

İBN TUFEYL'İN EĞİTİM FELSEFESİ

Necmettin Tozlu, eğitim felsefesini eğitim sisteminin temelinde görür ve eğitim felsefesi olmayan bir ülkenin hiçbir alanda başarılı olmayacağına işaret eder. Ona göre, "eğitim felsefesini yapmamış bir ülkenin eğitimi, sürekli bir gelişme ile kendini yenileyemez" (Tozlu, 1993: 10). "Geleneği olmayan bir eğitim de hür ve yapıcı şahsiyetler var edemez, giderek taklit batağında boğulur (Tozlu, 1993: 11). Ona göre, "düşünür, gerçek aydın, filozof 'aziz bahane' zırhını yırtan, olmakta olanı ve geleceği sezen kimsedir. Bu bakımdan o bir kalem savaşçısıdır. Bir sezgi adamıdır ve bir bakıma tükenişe gidişin sebep ve şartlarını tahlil ederek ferdi şuurların uyanmasını hazırlayan adamdır" (Tozlu, 1993: 6). Bunun için geçmişteki güçlü filozofların çalışmalarının taranması ve mukayese edilmesi gerektiğini belirtir ve bunun önemini İbn Tufeyl üzerinden anlatır.

Hikâyeye göre, yalnız başına adada yaşayan Hayy'ı

yavrusu ölmüş bir ceylan sahiplenir, emzirir, gezdirir (Tozlu, 1993: 30). Hayy'ın çocukluk çağı yedi yaşına kadar devam eder; sonrası gençlik. Bu da yirmi bir yaşına kadarki dönemi kapsar. Öğrenme her ne kadar taklitle başlasa da daha ilk çocukluk çağında çıplaklık Hayy'ın zoruna gider; Çıplaklığa hayıflanır. İbn Tufeyl, bu durumu utanma duygusunun doğuştan olduğunu kanıtlamanın aracı yapar. Bunun için İbn Tufeyl'e göre utanma duygusu doğuştan gelir (Tozlu, 1993: 30). Anne ceylanın güçten düşüşü onda sevgi ve şefkat hislerini kabartır. Ceylanın ölümü Hayy'da ilk metafizik ürpertinin başlangıcıdır. Önce ağlar, haykırır ama ceylanı hareketten alıkoyan prensibi aramaya koyulur (İbn Tufeyl, 1985: 75). Hayy, yirmi bir yaşına geldiğinde tabiatı tanımış, canlı cansız ayırabilmiş, bazı teknikleri ve hayvanları evcilleştirmeyi öğrenmiştir. Tozlu bunu şöyle yorumlar. "Artık o, ilk insanın hayatı nasıl kurduğunun denemelerini geçirmiştir" (Tozlu, 1993: 32). Böylece yalnız başına gereksinimlerini karşılayacak kadar donanım ve beceri sahibi olmuştur.

Daha sonra Hayy, düşünme gücünü keşfeder. "Bütün cisimler arasında yaratılmış olmayan, bağımsız özneye gereksinim duymayan tek cisim bulamaz. Bunun üzerine yerdeki tüm cisimler gözünde tüm önem ve değerini yitirir" (İbn Tufeyl, 1985: 103). Buradan hareketle cisimlerin tüm hareketlerinden münezzehe yaratıcıyı kavrar. Tozlu, Hayy'ın düşünmenin gücüyle hakikati bulmasını önemser ve şöyle der: "Yetiştirme felsefesinin özü, insanın düşünce gücünü kullanması, yapıcılığa bu yolla girişmesidir. Düşünme gücü ile insan önce kendini, şahsiyetini kurar; daha sonra çevresini şuurlu bir şekilde anlamlandırır (Tozlu, 1993: 33). Hayy varoluşu, yaratıcıyı tekrar tekrar

düşünür. “Yakzan oğlu Hayy bilginin bu aşamasına ulaştığında yaşı yirmi sekizi bulmuştur” (İbn Tufeyl, 1985: 203). Tefekkür eden Hayy, 28 yaşında evrenin mutlak öznesinin olması gereğini kavrar ve “evrenin her zerresine yumuşaklıkla nüfuz eden hikmeti ve bilimin inceliği”ni (İbn Tufeyl, 1985: 117) temaşa eder. İnsan düşünmede taklitçilikten, düşünce köleliğinden ancak düşünme gücüyle kurtulabilir buradan hareketle Tozlu, “düşünme eğitimi”nin gereğine vurgu yapar (Tozlu, 1993: 34). Bu eğitim, insanı erdemli insan kılar. Tozlu Platon'a atıfla eğitimin baş prensibinin erdemi teşvik etmek olduğunu ifade eder (Tozlu, 1993: 36). Çünkü Platon'a göre bütün bilimlerin ve felsefenin esas amacı insanın en yüksek değerlere göre biçimlendirilmesidir (bkz. Aytaç, 2018: 38). Platon'un dediği gibi: “İyi bir terbiye güzel erdemlere alıştıranabilir” (Platon, 2001: 99). Bu nedenle insan eğitimle erdemli bir bireye dönüşebilir. Bütün mesele akıllı ahlaki varlık olan insanın erdemli kılınmasıdır. Erdemli olmak başkalarını da hesaba katmayı gerektirir. Bunu insanın bir yükümlülüğü olarak gören Tozlu, günümüzde bireye düşen sorumluluğu şöyle dile getirmektedir: “İnsan kendisinden sorumlu olduğu gibi, içerisinde bulunduğu şartları değiştirme, bir misyonu temsil etmekten de sorumludur. Bu yeterli değildir. Çağımızda insan artık başkalarının hayatlarından da sorumlu olma noktasına gelmiştir” (Tozlu, 1993: 5). Bireyin sadece kendisine değil, başkasına, çevresine, insanlığa karşı da sorumlulukları vardır ve bu bilinci edinmesi gerekmektedir.

Hayy, tabiattan da dersler çıkarır, gök cisimlerinin düzeni, paklığı dikkatini çeker. Canlıyı korur ve yüksek bir ahlak düzeyine ulaşır. Böylece otuz beşinde hikmete erişir. O'ndan

başka her şeyin faniliğini kavrar (Tozlu, 1993: 38). Hayy doğayla kemale erer (Tozlu, 1993: 44). Var edicinin yüceliğini kavrar ve O'na yönelir. Hayy'ın amacı yüce varlıkta yok olma adeta onu temaşada erimedir (Tozlu, 1993: 44). Doğadaki intizam, güzellik Hayy'a, bu düzenin sahipsiz olamayacağı bilinci sağlar.

Tozlu, İbn Tufeyl'in düşünce sisteminde temel amacın yaratıcının rızası ya da O'na ait olma şuuru olarak ifade edilebileceğini aktarır. İbn Tufeyl, Hayy'ın bu amaca yönelerek kemale erebileceğini düşünür (Tozlu, 1993: 51). Neticede Hayy için dünya ve içindekiler bir basamaktır. Onu yüce varlığa götüren birer vasıta (Tozlu, 1993: 58). İbn Tufeyl, insanın insanı kâmil olmasını ister ve böyle bir insanı yetiştirmenin prensiplerini geliştirir (Tozlu, 1993: 58). Mesele biraz da bireyin ve toplumun faziletli kılınmasıdır (Tozlu, 1993: 63). İbn Tufeyl farklı bir adadan Hayy'ın yaşadığı adaya gelen başka bir kahraman üzerinden faziletli birey ve faziletli topluma değinir. Hayy'ın yaşadığı adaya gelen Absal, bir cemiyet adamıdır; Hayy hayatını, yaşadığı zühd hayatını anlatınca, Absal şaşırır çünkü İslami bir yaşantıya sahip olduğunu veya İslami bir yolda bulunduğunu fark eder. Absal'ın anlattıkları da Hayy'ı şaşırtır çünkü Allah'ın elçisinin getirdiği hakikatler ile kendisinin hayatta ulaştıklarıyla aynıdır (Tozlu, 1993: 65). İbn Tufeyl buradan din ile felsefenin birliğinin anlaşılabilirliğine varır. (Tozlu, 1993: 66). Filozofun amaçlarından biri de din ile felsefe arasındaki ilişkinin pozitifliğini gösterebilmektir.

İbn Tufeyl, din felsefe uzlaşısı için uğraşır. Tozlu'ya göre, bunu da felsefe yapmanın en güçlü unsuru olan akıl ile dener: Bozulmamış, doğru yönlendirilmiş ve arka planı faal akla

dayalı bir akıl, ilahi olanı kabule ve onu teyide uygun bir yapıdadır. İbn Tufeyl, Hayy İbn Yakzan serüveninde bunu onaylar (Tozlu, 1993: 57). Bu serüvende aklın sınırları da çizilmiştir. Böylece İbn Tufeyl, Kant'tan (1724- 1804) asırlarca önce akli akıl ile eleştiren ilk düşünürlerdendir (Tozlu, 1993: 57). Filozof, akli Hayy'ın hikâyesinde Hayy ile sembolize eder. Tozlu'ya göre, *Hayy İbn Yakzan'*da geçen ada, evrene; Hayy da insana/akla tekabül eder (Tozlu, 1993: 29). Böylelikle birçok filozofta kullanılan metaforla anlatım yöntemini kullanır.

Absal, Hayy'ın sorularına bilgiyle cevap vermek yerine yaşayarak öğrenmesini ister. Bu nedenle Hayy'ı yaşadığı adaya götürür. Absal orada Hayy'ın toplumdaki insanların davranışlarını gözlemlemesini sağlar. Böylece Hayy yaşayarak öğrenir. Çünkü İbn Tufeyl izahtan çok yaşantıyı üstün tutar (Tozlu, 1993: 66). İzahtan ve anlatımdan ya da teorik bilgidен çok, yaşanmışlığın veya pratiğin daha etkili olduğunu kabul eder.

İbn Tufeyl, hak üzere bir toplum oluşturmak ister. Bunun için özde insanın fert olarak arınmasını ön plana çıkarmış ve fertlerin hayatlarını kesintisiz bir şekilde bu çizgide sürdürmelerini zaruri görmüştür (Goodman, 1990: 313). Denilebilir ki eğitim İbn Tufeyl için bir biçimlendirme işidir ama biçimlendiren Allah'tır ve biçimlenen de Allah'ın varlığıyla dopdolu olan insandır (Tozlu, 1993: 72). Tozlu'ya göre İbn Tufeyl "salt akılla bile insanın kemale ereceğine" ilişkin tezini başarılı bir şekilde kanıtlar (Tozlu, 1993: 12). Filozofun sisteminde akıl kemale erdiren enstrüman görevi görür.

Tozlu'ya göre, İbn Tufeyl'de bir sırrın peşinde ulaşılması gereken bir gaye vardır: Allah. Bu gayeye ulaşmanın da iki

yolundan söz etme gereği duymaktadır: Tasavvuf ve felsefe (Tozlu, 1993: 26). Bu iki yolun da insanı olması gereken yere ulaştırabileceğini düşünür. İbn Tufeyl, yetişme işinin çok önemli bir boyutunu derinden görmüş, amaçsız bir yetiştirmenin olmayacağını kesin bir şekilde ifade etmiştir (Tozlu, 1993: 27). Buradan hareketle Tozlu, insanın iki yönlü çabasından söz eder: Biri içe dönük, diğeri çevresine ve onu imara yöneliktir (Tozlu, 1993: 17). Tozlu'ya göre birinci husus, insanı Allah'ın yeryüzündeki vekili kılar. Ona göre Hayy İbn Yakzan bizi buna, düşünce dünyamızı yenilemeye ve tekrar tekrar kurmaya, içimizdeki ilahi kıvılcımı ateşlemeye davet ediyor. Günümüzde eğitilen çoğu kişi ve toplumların, eğitildikleri ölçüde vahşileştikleri gerçeğini dikkate alırsak, Hayy'ın çağrısına can kulağı ile katılmak sorumluluğunu duyarız (Tozlu, 1993: 17). Bugünkü eğitim sistemleri insanın içe dönük yolculuğunda başarılı olamamaktadırlar. Bütün gelişmişliğine rağmen hâlâ insanların yeryüzünü bir şiddet/vahşet evrenine dönüştürmelerinden de bu durum anlaşılmaktadır.

Tozlu, İbn Tufeyl'in eksikliklerini de irdeler ve Hayy'ın eğitiminde eksik iki yön görür: Birincisi, kamu politikasına dair bir nitelik taşımaması; diğeri ise kendisinden başkasına menfaat getirmemesi (Tozlu, 1993: 42). Eğitim sisteminin bu iki özelliği de taşınması gerekmektedir. Aynı zamanda İbn Tufeyl'in eğitim felsefe ilişkisini ihmal ettiğini çünkü fikren olgunlaşmayı ve kalben arınmayı yalnızlığa bağladığını (Tozlu, 1993: 41) belirten Tozlu, fikren olgunlaşmanın ve kalben arınmanın düşünsel bir arka planı gerektirdiğine dikkat çeker.

İbn Tufeyl'in Hayy İbn Yakzan hikâyesinin kendisinden

sonra düşünce ve edebiyat dünyasında etkili olduğunu belirten Tozlu örnek olarak Daniel Defoe'nin (1660- 1731) *Robinson Crusoe* romanı verir ve söz konusu romanın, Hayy İbn Yakzan'ın bir uzantısı olduğunu belirtir (Tozlu, 1993: 52). Tozlu, İbn Tufeyl ile Dewey arasında da bir karşılaştırma yapar ve şöyle der: "İkisi de akla dayalı bir sistem vazetmişlerdir ama birisinin dayandığı akıl daima faal akla dönüktür, diğerininki ise böyle bir menşei Rönesans'tan beri reddederek gelen pozitivist bir geleceğe sahiptir (Tozlu, 1993: 44). İki filozofun aralarında benzerlik olsa da, menşelerinin ayrı olmasından dolayı farklılıklar da vardır.

Tozlu, İbn Tufeyl'in insanın ilgi ve farklılıklarına erken zamanlarda dikkat çektiğini, bu olguya eğilmenin Batı eğitimine ancak J. J. Rousseau (1712- 1778) ile girdiğini anlatır (Tozlu, 1993: 27). Bu nedenle Tozlu, İbn Tufeyl ile Rousseau arasında da yakınlık görür (Tozlu, 1993: 47). Ona göre, "her ikisi de insandaki güçlerin yetkinleşmesi gerçeğine inanıyor, bunun baskıdan uzak bir şekilde gerçekleşmesini istiyordu (Tozlu, 1993: 47). İki filozofun eğitim anlayışında, bireyin yetkinleştikçe öğrenme kapasitesinin geliştiğini ve eğitimin bu yetkinleşmeye paralel olarak gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Tozlu, İbn Tufeyl'in eğitim felsefesi üzerinden modern eğitim felsefelerini eleştirmektedir: "Bu modern eğitim felsefeleri sadece akla dayanmakta, insanın duygusal yönünü ihmal etmektedirler. Böylece insan gerçeği âdeta reddedilmekte, sadece bir boyutuyla düşünülmektedir" (Tozlu, 1993: 74). Tozlu'ya göre günümüz toplumlarında geçerli olan eğitim felsefelerinde hikmete yer yoktur. Eksen ekonomidir; insan bu

eksende üretici ve tüketici bir fert olarak düşünölmektedir. İnsan artık bir şahsiyet değil, et ve kemikten ibaret bir yaratıktır (Tozlu, 1993: 74). Böyle insanların yönlendirilmesi, manipöle edilmesi daha kolaydır. Böylece "eğitimi hükmetme aracı olarak görenler" (Tozlu, 1993: 15) vardır. Ona göre aynı zamanda bu eğitim felsefeleri, evreni bir bütün olarak anlamlandırılmaktadırlar. "Oysa maddi olanın yanında, aşkına yönelen manevi bir eğitim anlayışını da insan ve toplumun şekillenmesinde esas kabul etmek gerekir" (Tozlu, 1993: 75). Böylece insanın iki yönlü eğitilmesi sağlanmış olur. Tek boyutuyla eğitim insanı yetiştirmede eksik kalır.

SONUÇ

12. yüzyıl filozofu İbn Tufeyl, Hayy İbn Yakzan'ın öyküsü üzerinden bir eğitim anlayışı geliştirmiş ve kendisinden sonraki çağlarda yaşayan birçok düşünürü etkilemiştir. O, eğitim anlayışını bir hikâye üzerinden hayatın içinde pratize ederek ifade etmeyi seçmiştir. Eğitim felsefecisi Necmettin Tozlu, İbn Tufeyl'in eğitim anlayışını irdelemiş ve onun kendi çağına göre yararlı, etkili ve ilginç görüşlere sahip olduğu kanaatine varmış ve bu görüşleri kendisinden sonraki filozofların görüşleriyle ve günümüz eğitim anlayışlarıyla karşılaştırarak, filozofun düşüncelerini özetleyen bu çalışmayı eğitim felsefecilerinin istifadesine sunmuştur. Bu eserde Tozlu, İbn Tufeyl'in eğitim felsefesindeki olumlu dikkat çekici açıklamalara değindiği gibi, İbn Tufeyl'in eğitim anlayışının eksik yönlerine de değinmiştir. Tozlu, günümüz eğitim sistemlerinin insanın sadece maddi boyutuna yöneldiğini, manevi boyutunu ihmal ettiğini bundan olsa gerek günümüzde tek geçerli akçenin ekonomik güç

olduğunu bunun da insanı insanlığından çıkardığını belirtir. Bu nedenle insanın iki yönlü eğitilmesi gerektiği konusunda ısrarcıdır. İnsan sadece zihnen değil, ruhen de eğitilmesi gereken iki boyutlu bir varlıktır. Bundan dolayı İbn Tufeyl'in bütün boyutlarıyla insanın insan olarak yetişmesini sağlayan eğitim anlayışının alınması gereken dersler içerdiğini, eğitim konusunda katkılar sunabilecek nitelikte olduğunu belirtir.

İbn Tufeyl'in eğitim felsefesi, Hayy adlı kahramanın yaşam öyküsü etrafında şekillenmektedir. Filozof, insanın akıllı bir varlık olmasından ötürü, yalnız başına bir adada kalsa da hakikati bulabileceğine olan inancını bu hikyede felsefi bir zemine dayandırmaya çalışır. Bundan dolayı din ile felsefe arasında bir ilişki ya da birliktelik görür. İnsan aklının tabiattan dersler çıkararak, daha mükemmelen bir varlığın var ediciliğini kavrayabileceğine inanır.

İnsan aklı onu erdemli bir varlığa da dönüştürebilir. Bu aklın aşkın varlığa dönük işlemesi gerekmektedir. İnsan bu durumda kötülüklerden arınarak erdemli olabilir. Ona göre, insanın temiz doğası zamanla bozulabilir. İnsanı temiz doğasına uygun yetiştirmek her anne babanın, her yetişkinin ve toplumun görevidir. Bu, insan olmamızdan kaynaklanan bir sorumluluktur.

KAYNAKÇA

- Aytaç, K. (2018). *Avrupa Eğitim Tarihi*. 7. Baskı, Ankara: Doğu Batı Y.
- Fahri, M. (1987). *İslam Felsefesi Tarihi*, ev. K. Turam, İstanbul: İklim Y.
- Goodman, L. E. (1990). "İbn Tufeyl'in Hayy Bin Yakzan'ında İşlediği Eğitim Felsefesi", ev. N. Tozlu, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakóltesi Sosyal Bilimler Dergisi, Van, C.1, S.1,ss.298-313.
- İbn Tufeyl, (1985). *Ruhun Uyanışı Ya Da Hayy İbn Yakzan'ın Olağanüstü serüveni*, ev. H. A. Özalp, İstanbul: İnsan Y.
- Platon (2001). *Devlet Adamı*, ev.B. Boran- M. Karasan, İstanbul: Sosyal Y.
- şerif, M. M. (1990): *İslam Düşüncesi Tarihi*, C.II, ed. M. Armağan, İstanbul: İnsan Y.
- Tozlu, N. (1993). *İbn Tufeyl'in Eğitim Felsefesi*, İstanbul: İnkılab Y.

Erdemli Toplumu Var Etmek

Dr. Öğr. Ü. Aynur Tunç*

GİRİŞ

Çalışmamızın ana metnini oluşturan “Erdemli Toplum Yolunda” isimli eserinde Tozlu, değerlerin bir toplumda ege-men olmasının yolunu ve eğitimin bu süreçteki önemini tartışmaktadır. İnsan düşüncesi çağımızda daha fazla önem kazanmıştır. Çünkü bilginin özgünlüğü bu devirde unutulmuştur. Günümüzde insan kendi varlığından ziyade sahip olduğu eşya, mal, mülk ile değerlendirilmektedir. İnsan biriktirdikleri oranında değer kazanmaktadır. Biyolojik yönüyle de güzellik un-suru olarak değer kazanmıştır. Bu güzellik anlayışı da maddeye indirgenmiştir. Oysa toplum, kültürün geliştiği, yaşandığı, maddi ve manevi varlığımızın da kazanıldığı kolektif bir yapıdır. Geçmiş ve geleceği olmayan toplumlar sadece şimdi ile yetinmektedir. Zevklerin ve geçici heveslerin üreticisi durumundadırlar. İnsanın ilk sıfatı bu toplumlarda yok edilmiştir. Böyle bir toplumda insan da artık bir sayı olarak kabul edilir. İnsan olma özelliğinden uzaklaşmış ve erdem yok edilmiştir. Tarih de terk edilmiştir. Bu nedenle toplum hikmetten yoksun

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

bırakılmıştır. Böyle durumlarda kurtarıcı olarak taklit gündeme gelir. Taklit de hayatı boşaltan ve yaratıcılığı yok eden bir anlayıştır ve erdemi de ortadan kaldırmıştır. Böylece erdem günümüzde bir ölçü olmaktan çıkmıştır (Tozlu, 2014, IV, Sunuş).

Erdemli olmak, erdemli bireylerden oluşan bir toplum yolunda olmak, eğitimin en eylemli biçimidir. Nasıl olsa gücü sağlayan araçlar, belirli bir azınlığın elinde toplanmaktadır, halkın kaybedecek bir şeyi yoktur. Sadece onur ve izzetini koruma şuuru yeterlidir.

Milletin iktidarı kişilerin iktidar hesaplarını bozabilir ancak Türkiye'nin bekasının temelidir. Çünkü meşruiyet, sadece bugünü değil, dünü ve yarını kapsayan bir zaman diliminde sağlanır. Kişileri, insan ömrünü, hatta ideolojileri aşan bir süresi vardır.

Bugün milletimizin gerçek değerleri, ileri gelenler için unutturulmuştur. İzzet ve şeref içinde yaşamak, gün geçtikçe zor hatta imkânsız hale gelmektedir. Milletin mensupları arasındaki mekân ve zamanla sınırlı olmayan gizli iletişimin 'erdemli, toplumun gücü olduğunu bilmez halledirler. Millet kaybettiklerini, erozyona uğrayan değerlerini geri kazanacaktır. Çünkü kaybolan, gücün meşruiyeti ve büyüyen zulmün anlamıdır (Tozlu, 2014).

Tozlu sunuş bölümünde kitabı yazış amacını şöyle açıklar: Düşünce her toplum için değerlidir. Fakat çağımızda insan kendisinden, insan olmasından daha fazla sahip olduklarıyla değerlendirilmekte. Ne kadar çok mal biriktirebilirse o derece

değer kazanmaktadır. Toplum kültürümüzün geliştiği bir ortamdır. Manevi varlığın, kişiliğin kazanıldığı kolektif bir yapıdır. Bugün toplumun da içi boşaltılmış ve bu özelliklerden arındırılmıştır. Geçmişi ve geleceği olmayan toplumlar sadece şimdiki zamana “an” a odaklanmışlardır. Kendini dinleme fırsatı bulamadığı için insan derinleşmemektedir. İnsan bugün artık şan ve şöhret hayaliyle yaşar. Erdem artık bir ölçü olarak görülmez. Hayatı silikleştiren, yaratıcılığı ortadan kaldıran o anlayış erdemi önemsizleştirmiştir.

Öyleyse bugün insani çaba, bu yoldaki tefekkür ve bunların aksiyonu dünden daha zor ama daha dikkate değerdir. Mesele “Erdem’in teşvikidir. Eflatun, Erdem’i teşvik etmeyen hiçbir ilkeye devletinde, toplumunda yer vermez. Farabî’de de ideal devlet-toplum Erdem’li toplumdur. İyiliği hedefleyen, üreten ve insanına da bunu aşlayan toplum (Tozlu, 2014, V, Sunuş).

Tozlu’ ya göre bu noktada önemli nokta “Erdemli Toplum” un ortaya çıkarılmasıdır, meydana getirilmesidir. Güç ve dayatmayla ortadan kaldırılan “Erdemli Toplum tekrar var edilmelidir. Erdemli toplumun tekrar meydana getirilmesi aydınların çabası ile mümkündür. Böyle bir toplumu var edecek olanlar baştan beri ifade edilen olumsuzlukları bilen, bunları inceleyen, sabreden ve özgür düşünen aydınlardır. Bu kitap ana hatlarıyla bu problem için kaleme alınmıştır. Hem fertleri hem de toplumu erdemli kılmak amaçlanmıştır. Kitapta ele alınan makaleler ve incelemeler böyle bir toplumun oluşumuna katkıda bulunmak için temeline eklenen bir taş olarak düşünülebilir. Temeller yükseldikçe özgürlük alanları ve düşünce

genişledikçe toplum ve fertler erdemli olma yolunda ileri gideceklerdir.

Necmettin Tozlu (1945-2022) günümüz dünyasının sorunlarını dert edinen bir aydın olarak karşımıza çıkar. Onun çalışmalarında esas olarak insan, kültür, eğitim ve felsefe konuları ön planda ise de özellikle eğitim felsefesi alanında uzman bir akademisyen felsefeci olduğunu belirtmek gerekir. Tozlu dünyanın ve toplumumuzun sorunlarını felsefi bir bakış açısıyla eserlerinde ele alır (Yeşilçayır, 2024, s.605).

Necmettin Tozlu 1945 yılında Gümüşhane'nin Kocayokuş köyünde doğmuştur (gerçek doğum yılının 1947 olduğunu belirtir). Anne tarafından âlim bir zat olan Ömer Efendi'nin torunudur. Babasını küçük yaşta kaybeden Tozlu, çocukluk ve gençlik yıllarını “çileli yıllar” olarak değerlendirir (Doğan, 2024, s.183). Ancak bu dönemde yaşadığı bütün imkansızlıklar anne terbiyesi, anlayışı ve güzelliği, aile sevgisi ve sıcaklığı ile tamir edilir. Şahsiyetinin temel yapı taşları ve memleketinin değerlerine bağlılığı bu saygıdeğer kadının mahareti ile kurulmuştur. Erken yaşta babasız kalan Tozlu, baba vasiyetiyle annesi, abaları ve dayılarının desteğiyle okul hayatını sürdürür.

İlk ve orta öğrenimini memleketinde, lise öğrenimini de yine Gümüşhane'de öğretmen okulunda okur. Okul hayatında sınıfları hep birincilikle geçer. Yüksek öğrenim dönemine geldiğinde başarılı öğrenciler içinden seçilerek Ankara Yüksek Öğretmen okuluna gönderilir ve Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesiyle birlikte iki okulu 1969 yılında bitirir. Nevşehir, Trabzon ve Giresun'da görev yaptıktan sonra 1977 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji bölümünde asistanlığa

başlar. Daha sonra aynı üniversitede Fen Edebiyat Fakültesinde açılan Felsefe Bölümü'ne geçer. 1980 yılında İbrahim Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma isimli doktora çalışması ile doktor ünvanını alır. 1985 yılından itibaren araştırma yapmak üzere Michigan Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne gönderilir. 1987'de Eğitim felsefesi alanında ilk doçentlik ünvanını alır. Aynı yıl Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'ne naklen atanır. 1992 yılında profesörlüğe yükseltilir. Aynı yıl Yüzüncü yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne geçen Tozlu 1992 ve 1995 tarihleri arasında fakülte dekanlığını yürütür. Tozlu, 38 yıl eğitim hayatının içinde yer alır. Önce ortaöğretim kurumlarında daha sonra da Doğu Anadolu üniversitelerinde görev yapar (Taşdelen ve diğerleri, 2011, s.11). Tozlu felsefe ve eğitim alanında pek çok makale ve kitap yazmıştır. Felsefe kongreleri ve toplantıları düzenlemiştir.

Necmettin Tozlu, 28 Şubat 2022 yılında vefat etmiştir.

Tozlu'nun erdem ve eğitim görüşlerine değinmeden evvel felsefe anlayışını ana hatlarıyla özetleyelim: Tozlu'ya göre felsefe insana içinde yaşadığı toplumun ve sorunların çözümünde önemli veriler temin eder. Felsefe, insani değerlerin yeniden yorumu ile toplumun yeniden hayat bulmasına yardımcı olur. Yaşanılan hayatı rasyonel bir hale getirmek ve ona rehberlik etmek felsefenin görevidir (Tozlu, 2012). Tozlu felsefeyi kendi geleneğimizle oluşturduğumuz ölçüde kendimize özgü bir karakter ortaya çıkarabileceğimizi düşünmektedir. Tozlu'ya göre bilge kişi sadece okuduğu eserlerden bilgi toplayan kişi değil, bir arı gibi binlerce çiçekten öz toplayarak bu özleri şifalı bir bala dönüştüren kişi olarak değerlendirilmektedir. Felsefe,

temelde bilmekle ve bilen kişiye, hikmetli kişiye saygı göstermekle ilgilenir.

Tozlu'ya göre bilgiyi ve felsefeyi inşa ederken başkalarının görüş ve tasavvurlarının sonuçlarından faydalanarak ama kendi tasavvurlarımızı merkeze alarak özgün bir felsefe oluşturulabiliriz. Böylelikle başkalarının düşüncelerine saygı gösterebilmek ve farklı düşünceler konusunda bir bilinç oluşturmak mümkün olur. Güçlü bir felsefe geleneği oluşturmanın koşulu üç köklü gelenek olan din, bilim ve sanat arasında sağlıklı ilişkiler kurmaktır. Cumhuriyet döneminde dine karşı gösterilen soğuk tavrın da daha makul bir zemine çekilmesi gerekir.

Tozlu'nun eğitim felsefesi görüşleri de kısaca şöyle özetlenebilir: Okullardaki eğitimi, bilgi aktarım sisteminden ziyade düşüncenin öğrenildiği bir süreç olarak yeniden yapılandırmak gerekmektedir (Tozlu, 2024, s. 20 vd.). Buradaki eğitim anlayışının felsefe ile bağlantılı bir eğitim olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bununla birlikte eğitim müfredatının belirlenmesinde yerel, geleneksel, modern ve evrensel vb. bütün alanların insan ölçeğinde taranması gerekmektedir.

Eğitimin merkezinde insan bulunur. Eğitimin en temel görevi insan yetiştirmektir. Tozlu'nun eğitsel ideallerinin yanında öğretmen yetiştirme politikası gelmektedir. Öğretmen yetiştirme sistemi yeniden ele alınmalıdır. Tozlu, öğretmen eğitiminin öğretmen akademilerinde yapılmasını savunur. Öğretmen yetiştirme görüşü onun en önemli eğitim tezlerinden biridir. (Doğan, 2024, s.184).

Geleneksel düşüncemizde benden bize nasıl geçilir, nasıl

kimlik oluşturulur? Öğrenci düşünce nesnesi olarak kendini önüne koyarak kendini eğitmeyi düşünen kişidir. Her insan kalbini tezkiye, tasfiye ve terbiye etmek zorundadır. Bu irade önem taşır. İnanç açısından da zorunludur. Bu durumda kendi eksiklerini gidermek için daha önce kendisinde böyle eksiklik fark ederek bunu gidermiş tecrübeli insanlardan yardım almak şeklinde bir eğitim düşünülebilir. Eğitici-üstadın da Hacı Bayram'ı Veli'nin sözünde olduğu gibi her taşı (kalbi) kendi kabiliyetine göre yontması ve diğerleriyle uyumlu hale getirmesi gerekir.

Eğitim meselemiz felsefenin eleğinden geçirilmelidir. O bir teknoloji değil, insanla ilgili tüm etkinliklerin merkezidir. Eğitim çevreye uyum, kültürel intibak, bilginin kazandırılması ve modernize olmak gibi slogan teknik kavramları aşarak eğitileceklerin tüm varlığıyla ilişkili olmalıdır. Modern insan geldiğimiz noktada başkalarını ve tabiatı sömürmeye doğru ilerlemiştir. Bu nedenle modern insanın dramından çevre kirliliğine, birçok problem ortaya çıkmaktadır. Oysa bizim medeniyetimiz ve insan anlayışımız, insanın bütünlüğü ve denge fikri üzerine kuruludur. Manevi gelişimimiz, mükemmele doğru atılımımız metafizik prensipleri birlikte getirmektedir. Bunlar ise daima Mutlaktan kaynaklanır. İnsan her durumda kuldur ve bunun bilincindedir (Tozlu, 2003, s 142-143).

Tozlu'nun günümüze ışık tutan çalışmaları bugünkü meselelerin çözümünde önemli birer başvuru kaynağıdır. Her düşünürün ortaya koyduğu düşünceler, kendisinden önceki kişilerden etkilenir, onlarla çatışır ya da onlardan esinlenerek yeni bir teklif olarak ortaya konur. Tozlu siyasi düzen ve toplum bakımından hem İmparatorluktan hem de Cumhuriyetten

etkilenmiştir. Fikir bakımından da milli olandan evrensele birçok farklı düşünürden ilham almıştır.

Çalışma alt bölümlere ayrılmış ilk bölüm ve bir sonuçtan meydana gelmektedir. İlk bölümde Tozlunun ferdi erdemler ve toplumu erdemli kılmayla ilgili önemli tezlerine ışık tutulmaktadır. Siyasal yapılanma, açık toplum, birlikte yaşama, değişim ve direnme, din-bilim ilişkisi erdemli toplumun olmazsa olmazları olarak ele alınarak incelenir. Bu bölümde onun erdem görüşüyle bağlantılı din ve ahlak görüşü de ele alınmaktadır.

Tozlu kitabının ikinci bölümünde Necip Fazıl Kısakürek'in milli eğitim ve milli kültür düşüncesini, Erol Güngör'ün, problemlerimizin içinden insan düşüncesini ve Batılılaşma hareketini, din bilim tefekkürünü geniş biçimde açıklar. Daha sonra Ahmet Arvâsi'de varlığı ele alır inceler. Arvasi'ye göre varlığı ve kendini gerçek anlamıyla tanımayan, evreni de kavrayıp tanıyamaz. Tozlu, bu düşünürlerimizin ele alınıp tanıtılmalarını önemli görür.

Üçüncü bölümde, konuya ilişkin sunmuş olduğu tebliğlerini temel alarak öğretmen eğitiminin değer boyutunu, liberal eğitimin eleştirisini ve insan yetiştirme modelimizi ele alır, değerlendirir. Kitabının ikinci ve üçüncü bölümü üzerine çalışmalar ve tezler yapıldığından ve makale sınırları düşünülerek ilk bölümle yetinilecektir.

Sonuç kısmında ise kendi değerlerinden sıyrılan insanın kurtuluşu için sunduğu tefekkür eden insan önerisi ve etkileri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Tozlu'nun Batılılaşmaya karşın tevhide bir inanç ve dini temelli ahlak ve medeniyet

görüşüne dayalı toplumsal erdem anlayışı bu çalışmanın ana fikrini ifade etmektedir.

TOPLUMSAL DİNAMİKLERİN VE SİYASAL YAPILANMANIN ÜÇÜNCÜ SEKTÖR BOYUTU

Demokrasi seçme ve seçilme bakımından bir toplumdaki bütün vatandaşların bir ve aynı konumda olduklarını ileri sürer. O bireylerin doğuştan getirilen ya da sonradan sağlanan bazı ayrıcalıkları olmaması gerektiği düşüncesine dayanır. Demokrasi kusursuz bir yönetim şekli olmasa da bireylerin alınan kararlara katılımını sağlayarak insanların özgüvenlerini, eleştirel zihniyetlerini, başkalarını hesaba katma erdemlerini en fazla ortaya çıkarabilecekleri yönetim şeklidir.

Necmettin Tozlu “Toplumsal Dinamiklerin ve Siyasal Yapılanmanın Üçüncü Sektör Boyutu” isimli makalesinde ülkemizdeki demokrasinin aksayan yönlerini açıklamaktadır. Demokratikleşmenin özü üzerinde durmaktadır. Demokrasi yönetimlerinin en önemli meselesi özgürlüktür. Özgürlük, felsefenin de başlıca problemlerinden birini oluşturur. Ancak bu konuyu bir tarafa bırakarak ülkemizdeki demokrasi ve özgürlük konusunu ele alır. Özgürlüğün ortadan kaldırılması insanın ortadan kaldırılması anlamına gelir. İnsanın özgürlüğünün düşmanı ne yazık ki yine insandır. Tabiat ve cansız varlıklar insanın özgürlüğünü belli bir ölçüde kısıtlayabilir, fakat onu yok edemez. İnsanların özgürlüğünü yok edenler ancak diğer insanlardır. Baskı ve zulüm başkaları tarafından yapılır ve insan onurunu zedeler. Karşı tarafta bir direniş ve nefret oluşturur (Tozlu ve Güngör, 2016, s.1). Oysa insan nerede sevgi ve saygı görürse orada bu duyguları öğrenir. Çağımızın insanı insanlık yararına

direnenleri ve onur savaşı verenleri yüceltir.

Tabiat ve içindeki yaratıklar insana hizmet eder. İnsanı bir başka kişiye adamak bu ilkeye aykırıdır ve insani değildir. Bu nedenle adalet, demokrasi, insan için olmalıdır. İnsan sistemin rejimin aracı olmamalıdır. Eğer öyle olursa, gücün ve güçlünün oyuncağı olur. Biz bugün bu kısır döngü içerisindeyiz (Tozlu ve Güngör, 2016, s. 2).

Yanlıı Bir Zihniyet Yapılanımı

Ülkemizde anlaşılması güç bir zihniyet bulunmaktadır. Bazı insanlar bazı insanların ve ülkenin sahibi olduklarını iddia etmektedirler. Eğer durum bu ise geri kalanının bu kişilere itaat etmek dışında başka bir çaresi yoktur. Bu güçlü bir eli, vesayeti sürekli olarak kabul etmektir. Oysa insan hür bir varlıktır ve bu ülke, coğrafya hepimize aittir. İnsan irade eden ve isteyen bir varlıktır. Bunu şuurulu bir şekilde istediğimizde demokrasinin gerçekleştiğini düşünebiliriz (Tozlu ve Güngör, 2016, s. 3). Siyasiler demokrasi yerine koltuğa giden yolun bekçisi olmaya karar verirse güç ve kuvvete tabi olmuştur denebilir. Oysa önce kişilik için erdem ve ahlak gereklidir. Güce sığınmakla demokrasi ruhu inşa edilemez. Bu yanlış zihniyet aşırı bir merkezileşmeye yol açar ve sürdürür.

Oysa demokrasilerin ruhu katılımıla mümkündür. İleri ülkelerde bu düşünce benimsenmiş temsili demokrasiler, katılımcı anlayışa dayalı demokrasilerle yer değiımiştir. Ülkemizde ise henüz bu gerçek fark edilmiş değildir. Halkın sesi ve iradesi duyulmaz. Bizde katılımcı demokrasi yerine tam bir otokrasi bulunur. Çoğu aydın, gazeteci, yazar, siyasetçi, entelektüel

demokrasi adına değil, kendi çıkarı doğrultusunda konuşur. Bu anlayışta halkın hesaba katılması mümkün değildir. Bu insana değer vermekle ilgilidir. Egoizmdir, elitizmdir, faşizmdir, fakat demokrasi değildir (Tozlu ve Güngör, 2016, s. 4 – 5).

Ufuksuzluk

İmparatorluk yıkıldıktan sonra iş başına gelen kadro Batılılaşmayı benimsemiştir. Daha önceki yapılanmayı tümüyle değiştirmiştir. Fakat insanların zihniyeti değiştirilmemiştir. Bu nedenle de yeniden bir şekillendirme mümkün olamamaktadır. Tarihte bu topraklar çok farklı milletler ile, geleneklerle, adetlerle, kültürel yapı çok zengin bir manzara kazanmıştır. Bu imkânı gelişmişliğin güçlü bir hareket ettiricisi olarak görmeliyiz. Fakat yönetimler bu genişliği görerek bu değerli katılım ufkunu açamamaktadır (Tozlu ve Güngör, 2016, s. 6).

Demokrasi - ideoloji

Demokrasi, insanın insana, topluma ve devlete katılımını sağlayan bir oluşumdur. Bir ideoloji değildir. Ülkemizde ise demokrasi bir ideoloji olarak kullanılır. Oysa demokrasilerde devlet nötrdür, ideoloji dayatamaz, resmi hiçbir düşünce, mezhep, ideoloji dayatamaz, insanlara eşit muamele yapar. Türkiye'nin geçmişinde Avrupalılaşma, çağdaşlaşma, demokratikleşme olarak düşünülür ve bu uğurda tavizler verilir. Demokrasilerde katılım mekanizması üçüncü sektör, gönüllü kuruluşlar veya sivil toplum kuruluşları yoluyla işletilebilmelidir. Bizim medeniyetimizde vakıflar ve dernekler ile katılımcılık daha da zenginleşmiştir. Biz de üçüncü sektör hâlâ ek sektörler arasında tam bir yer edinmiş değildir. Ülkemizin en büyük sorunu insan

kaynakları israfıdır (Tozlu ve Güngör, 2016, s. 6-7).

Sonuç olarak demokrasi yönetiminde hâlâ haksızlıklar önlenemiyorsa bu bizi düşündürmelidir. Özgürlük ve kişilik var edilirse sorgulama başlar ve üçüncü sektör gönüllü kuruluşlar gelişebilir.

DÜŞÜNCENİN, DİLİN VE KALEMİN KURTULUŞU: AÇIK TOPLUM

Açık toplumların temel özelliği, düşünce ve faaliyet özgürlüğüdür. Düşünce özgürlüğüne yasak getiren toplumlar katımcı, açık toplum değildirler. Tozlu, açık toplumda kendi kararını kendileri veren, tercihlerini kendi yapan farkların yaşadığı topluma şahsiyet toplumu ismini vermektedir. Bu bir yetişkinler toplumdur. Bu aşamada Tozlu düşünce ve eylem özgürlüğünü tartışan iki filozof, Stuart Mill ve Karl Popper'ın fikirlerini inceler ve örnekler verir (Tozlu, 2016, s. 15-16). Açık Toplum görüşüne yakın düşünceler geliştirir.

Bir arada yaşamaktan başka şansı bulunmayan bir toplum olduğumuzun şuurunda olanlar, demokratikleşmeyi bir düşünce hareketi olarak algılamalıdır. Batı'da bu geleneğin nasıl ortaya çıktığını ve temellerini bilmek zorunludur. Demokrasilerde birey ön plana alınmalı, amaç olarak görülmeli, yetkin bir şekilde eğitim görmelidir. Açık toplum, eğitilmiş fert ve toplumlardan oluşmalı, düşünce, eleştiri ve alternatif toplumu olmalıdır. Açık toplumun bütünleştirici gücü hoşgörü ve objektif yönetimdir.

Ayrıca geçmiş yönetimlerimizde, tarihimizde böyle bir toplumun yaşayıp yaşamadığına bakılmalıdır. Yaşamışsa hangi

faktörlere dayanarak hayatını sürdürdüğü incelenmelidir. Bunlar yapıldığında gerçek bir demokrasi şuuru oluşacaktır.

BİRLİKTE YAŞAMANIN VE VAR OLMANIN TEMEL DEĞERİ OLARAK HOŞGÖRÜ (İSLAMİ BİR EĞİTİM YAKLAŞIMI)

Günümüz dünyasını ve onu yöneten etkin güçleri tahlil etmeden, bu dünya içindeki ülkemizin konumunu idrak etmeden yapılacak çalışmalar, yorumlar nafile çabalar olacaktır. Bu nedenle etkili güçlerin kaynakları, toplumları şekillendirme yöntemleri, insan, hürriyet ve demokrasi anlayışları belirtilmeli, bütün bu etkenler karşısında konumumuz incelenmelidir. Bu geniş perspektifte İslami bakışın oluşturduğu yetiştirme modeli ile insanileşmeye katkımız göz önüne alınmalıdır (Tozlu, 2016, s. 30).

Dünya bir taraftan gelişmekte, ilerlemekte iken bir taraftan da derin bir bunalım geçirmektedir. Bu bunalım hem değer yargılarını hem de siyaset ve güç dengelerini değiştirmektedir. Türkiye bu bunalımı derinden hissetmekte, eski düşüncenin devamını isteyen güçler ise ülkenin geleceğine engel olmaktadır.

Bu yeniden şekillendirmede Amerika'nın rolü önem taşır. Aksine, Avrupa'da ve gerekse üçüncü dünya ülkelerinde bu gücün etkileri, zorlamaları ve sömürüsü meşru hale getirilmiştir. Diğer milletlerin güçlü ülkelere teslim olması gerektiği vurgulanmaktadır. Daha önemlisi, insan hakları da bu güçlere havale edilmiş, hürriyet ve adaletin de bu merkezden beklendiği bir gerçektir (Tozlu, 2016, s. 30-31).

Günümüzde dünyayı yönlendirmede Avrupa ve

Amerika istismar peşindedir. Hürriyet, insan hakları bir slogandan ibarettir. Bizler bu güçlerin gerçek yüzünü ve niyetini bilmediğimizden neler yapabileceğimizi tam anlamıyla kestiremeyiz. Amerikan rüyasını iyi bilen ve tahlil eden düşünür Noam Chomsky şöyle demektedir: Gerçekte hürriyetçilik bir maske-dir, bunun arkasında yatan esas etken sorumsuzca kullanılan bir güçtür. İşte bu yüzden bu anlayış medeniyetin özü ve insan haysiyeti, hürriyeti ile bağdaşmaz. Saldırgan bir görüntüsü vardır. Bilim ve araştırma geleneği, sinsi bir ideoloji aşılama mekanizması ortaya çıkarır. Çağdaş Batı'ya, güç ve servet hâkim olmuştur. Bunların tümü propagandalarla örtülür. Chomsky buna “ideolojik bir etos” adını vermiştir. Bu masum propagandanın arkasında saldırgan bir dünya siyaseti yatar. Asıl gerçek bütün dünyadan saklanmaktadır ve bu prensipler çıkar ilişkilerini gizlemektedir. Kitleler böyle uyutulmaktadır (Chomsky, 1994, s. 26; Tozlu, 2016, s. 31-32).

Aslında bunlar göz önünde cereyan etmekte fakat görülmemektedir. Yazar, düşünür ve basın yayınıla meşru bir hale gelmektedir. Chomsky bunlara laik bir din adamları hiyerarşisi der (Tozlu, 2016, s.33). Farklı bir ses, farklı bir düşünce olduğunda halkın isteği ve iradesi bunlar tarafından susturulur. Bu anlayış bütün Batı medeniyetinin ortak anlayışı olup sadece Amerika'ya özgü değildir. Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi Avrupa'da yaşayan Müslümanların Batı toplumlarına uyum sağlamada zorlandıkları ileri sürülerek onları dışlamakta ve asimilasyona zorlamaktadırlar. Fukuyama'nın da meşhur tezi budur: Onları bir nesne konumuna indirgemek ve yönlendirilecek, ehlileştirilecek yığınlar olarak nitelendirmek. Siyasi ve

ekonomik liberalizmin de mutlak zaferini ilan etmektir (Tozlu, 2016, s. 34).

Günümüzde Müslüman dünya kendi gerçeğinden habersizdir. Bir şekilde gücünün farkında değildir. Özellikle aydınlar bilgiyi Batı'dan alır ve kendisini bir yabancılaşma ile karşı karşıya bulur. Aydınlarımız yasak bölge olarak ilan edilen kutsala ilgi göstermediğinden onların arayışı da bir sonuç vermez. O da saldıracak kendi tarafında gedikler oluşturur, kökten, dincilikten muzdarip ve şikayetçidir (Tozlu, 2016, s.35). Aydınımız taklit ile meşgul olduğundan bilgiyi Batı işleyişi içinde elde eder. Özet olarak vesayet altında bir dünyada yaşarlar. Bir avuç Müslüman Aydın'ın dışında entelektüel ve halkın bütün çoğunluğu da bunlara tepkisizdirler. Bu olumsuz tablonun başka sebepleri de vardır (Tozlu, 2016, s. 36).

Dünya çapındaki değişimlerin ve bizim yerimizin tespit edilememesi, modern dünyanın bunalımı Garaudy'ye göre Tek tipleştirme probleminden kaynaklanır. Bu anlayışta siyaset merkezileşmekte, iktidar hırsı, diğer bütün alanları görmezden gelmektedir. Bu nedenle Batı, plüralizmi bu sarsıntıları aşma için bir çare olarak ileri sürmektedir.

Ayrıca kimliksizleştirme de bir başka çatışma kaynağıdır. Louise Massignon Avrupa'nın İslam ülkelerini yüzyıllarca sömürüp onları değerlerinden, kültürlerinden soyutladığını ifade etmektedir. Onlar ruhlarını kaybettikleri için anarşiye ve intihara hazır bir duruma gelmişlerdir. Ülkemize dayatılan ayırıcı, tutucu vb. düşünce tipleri Batı kaynaklıdır. Demokrasi adı altında insanlar kabilelere kadar ayrıma tabi tutulurlar. Yıllardır ülkemizde yaşanan iç savaş bilinçli bir planın neticesidir.

Birçok insanımızın ölümüne yol açmaktadır. Ülkeyi yıkmaya ve bölmeye dönük bu hain planların kurucuları ülkemizin harcı olan inancını, İslam'ı tek düşman olarak nitelendirmektedir. Bu nedenle eğer bu esas değeri horlayarak gündemden düşürebilirlerse amaçlarına kolayca ulaşabileceklerdir. Ülkemizin kültür ve düşünce dünyamızdaki savaşı budur. Oysa din toplumda ve insanda var olmanın dinamizminin kaynağıdır. Hep böyle olmuştur. Rusya'da bunca zulüm ve propagandaya rağmen din yıkılmamıştır. Avrupa'da ve Amerika'da, hatta bütün dünyada Papa'nın büyük bir etkisi olduğu açıktır. Bizim topraklarımızda ise milletimiz dindarlaştıkça büyümüştür. Onun varoluş hikmeti gözden kaçırılmamalıdır. Ülkenin ufku bu açıdan kapatılmamalıdır (Tozlu, 2016, s. 37).

Din ve Vicdan Hürriyeti

Her ne kadar anayasalarda yer alıyorsa da uygulamalarda böyle olmamakta ve din sürekli dışlanmaktadır. Dinî, siyasî, sosyal ve hukukî alanlarda yaşama hakkı tanımamakta, aksine bu alan daima şaibeli bir alan olarak kabul edilmektedir.

Dış Müdahalelere Sürekli Açık Oluş

Bu durum Avrupa dışındaki dünya için büyük bir problemdir. Üçüncü dünya ülkeleri sürekli yönlendirmeye açıktır. Bu ülkelerin üniversiteleri, kolejleri ve eğitim anlayışları hep müdahaleye hazır bir elitler yetiştirmeye yöneliktir. Bu sistem yerli halkı bir ırkçı düşünce üzerinden şekillendirir. Yerli halkı hor görür. Bu eğitim anlayışı Hıristiyan olmayan ülkelerde hep uygulanagelmıştır. Örneğin, Hindistan'ı sömürgeleri haline getirirken İngilizler bu tür çalışmalar yürütmüş ve oryantalizmi

misyonerlerin belli bir alanı olarak seçerler. Günümüzde ithal ve empoze edilmeye çalışılan İslamsız Türklük meselesi de buna iyi bir örnek oluşturur.

Batı insan hakları alanında üçüncü dünya ülkelerini her yıl bir insan hakları sınavına tabi tutar ve sürekli onlara müdahale edilir. Bu yüzden onlara her türlü dayatma, vurgun, katl ve işkence yapılabilir. Onlar bu yöntemle medeni hale getirilebilir (Tozlu, 2016, s.42). İmparatorluğa yapılan ilk müdahalelerden beri bunlar ülkemizde yaşanır. Masum bir görüntüde takdim edilen ıslahatlar, müdahaleler bugün Batı'nın mutlak üstünlüğünü getirmiştir.

Yanlış Bir Laiklik Anlayışı

Ülkemizde laiklik çoğu kez tarafsız bir şekilde ele alınıp incelenmemiştir. Laiklik biz de uzun zaman din dışılık, ilerici-lik, gelişmişlik, uygarlık olarak sunulmuştur. Hatta Cumhuriyet için dinin yerini akıl almıştır denilerek millet ve dindar kesim aşağılayıp suçlanmıştır. Oysa yüzlerce ırkı, dini en az beş asır bir arada yaşatan İslam bugün bu yanlışla kurban edilmemelidir. Devlet dinle barışmalıdır. Bir başka yanlışlık da sadece vicdan özgürlüğüne inanmaktır. Bu anlayış da laikliğe bir açılım getirememiştir. Yeni bir zemin oluşturulması, demokrasinin geleceği için önemlidir (Tozlu, 2016, s. 44).

Hoşgörü

Hür bir toplumda yaşayan insanlar hürdür. Düşüncesini açıklama, uygulamaya geçirme ve ilgili kurumları oluşturma hakkına sahiptir. Bunlar demokratik ve insani değerlerdir. Oysa batı gücünü ve görüşünü diğer toplumlara dayatmaktadır.

Onların farklı inanç ve değerlerini görmezden gelmektedir. Demokrasi adına, insan hakları adına tek tip insan yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle kendi dışındakilere, başkalarına hayat hakkı verilmemektedir. Çünkü onlar sürekli kendilerini öğreten, dünyayı okul ve insanları da itaatkâr öğrenciler olarak gören bir anlayışa sahiptirler. Günümüzde toplumumuz gruplara ayrılmış, değerlerinden uzaklaştırılmış, içimize kin ve nefret tohumları atılmışsa bu tabi olma nedeniyledir. Batıcılar, laik işçiler ve demokrasi havarileri farkında olarak veya olmadan insanımızı bölerek farklı gruplaşmalara yol açmışlardır. Her vesileyle yürüyüşler düzenlenerek “kahrolsun şeriat” yürüyüşleri tertip edilmiştir. Kendi dinine ve insanına lanet okuyan insanların birbirini anlamaları nasıl mümkün olacaktır (Tozlu, 2016, s.46). Bütün bu kutuplaşmalar tek doğru fikrine dayalı görüşlerin sonucudur. Hoşgörüyü hayattan alıp çıkardığınızda taassup ortaya çıkar. Taassup sadece dinde değil, bütün toplumsal yapıda ortaya çıkan bir hastalıktır. Bu yapı dokunulmaz kişiler ortaya çıkarır. Onlara kutsiyetler atfeder. Bu durum ise birlikteliği, karşılıklı hoşgörüyü engeller. Günümüzde ortaya çıkan karşılıklı kutuplaşmalar, toplumsal yapımızın bir ve beraber olmasının acil olduğunu açıkça gösterir.

Burada yaşayan insanlar olarak hiçbir insanı dışlamamalı onların da duygu ve düşünceleri olduğunu kabul etmeli ve niçin öyle olduklarını anlamak zorundayız. Araştırmalar Batı dışındaki toplumlarda oluşan açlık, şiddet, katl, saldırı, az gelişmişlik, hırsızlık, rüşvet kin ve garaz gibi problemlerin terörizmin ve Batı düşüncesinin hayatının yaygınlaşmasıyla ortaya çıktığını göstermektedir. Bu temel olgunun da incelenmesine

ihtiyaç vardır. Necati Öner'in dediği gibi farklı kanaatlere ve onların sahiplerine saygı duymak ve onları hazmetmek durumundayız. Ülkemizde ne yazık ki bu sözde kalmaktadır. Bunun hayata geçirilmesi önemlidir. Güçlü bir eğitim ve insana saygı duygusu yoluyla dini bir seviyeye ulaşabiliriz. Bu bizim eğitimimizde henüz gerçekleşmemiştir. Farklı inanç ve kanaatler sistem dışı ve sapkın olarak değerlendirilerek kötülenmektedir (Tozlu, 2016, s. 47-48).

Birlikte yaşam için hoşgörülü olmak fakat hoşgörünün bir sınırı olduğunu bilmek gerekir. Bu problemin çözümünü Marcel'in felsefesinde bulanlar olmuştur. Fakat gerçekte Batı geleneğinde bunun olması mümkün değildir. Bu düşünce mensupları dünyayı kan gölüne çevirmiş ve onu talan etmekle meşguldürler. Onların amaçları insanların problemini çözmek ya da daha çok insan iyileştirmek değil, daha fazla sömürü, katl ve dayatmadır.

Sonuç olarak, birlikte yaşamının ortak paydası olan hoşgörüyü İslami bir eğitim felsefesi açısından incelediğimizde sözünü ettiğimiz tabloyla karşılaşılmaktadır. Bu tablo karşısında insanların yapması gereken düşüncelerinde açık ve net olmaları ve inançlarının gereğini de Allah rızasını esas alarak yaşamalarıdır. Birlik şuurunu yaşayarak bunun felsefesini yapmak ve bu konudaki engeller üzerinde ayrıntılı biçimde düşünmek zorunludur. Kurtuluş birlikte ve sevgilidir. Onurlu entelektüeller buna kafa yormalıdır. Çünkü diğer yollar boşluğa çıkmaktadır (Tozlu, 2016, s. 50).

TÜRK DÜNYASININ YENİDEN YAPILANMASINDA MANEVİ BOYUTUN ÖNEMİ

Potansiyel ve Tarihi Suçluluk

Doğu Batı mücadelesinin başladığı tarihten itibaren Müslümanlar Batılı'nın ruhunda ve kafasında ölüme mahkûm edilmiş bir millettir. Bugün dünyada bu mahkumiyetin icra edilmesi gündemdedir. Hemen her İslam ülkesi bir yabancıya teslim edilmiş ve zamanı geldikçe icra edilmektedir. Ülkemiz de bir tarih ve medeniyetten bugün Hıristiyan milletleri arasında ne yapacağını bilmez bir ülke haline gelmiştir (Tozlu, 2016, s. 53).

Batılıların ve Batı politikasının temeli olan şark meselesi şudur: Bu meselenin özü, Haç'ın Hilal'e galebe çalması fikrine dayanır. Üç ana aşamadan meydana gelir. Birincisi, Müslüman Türklerin Avrupa'ya gelmesinin önünün kesilmesi. İkincisi, bunların Avrupa'dan çıkarılıp atılması, bu ezeli rakibin, Avrupa'yı yok olma raddesine kadar getirmiş olan bu milletin Anadolu'dan tamamen yok edilmesidir. Bugün yaşanan bütün savaşın özü budur. Bugün başlamamış, bugün bitmeyecektir. Çatışın özelliklerine ve çeşitli yöntemlere göre devam ettirilen bu savaşın taraflarını ve güçsüz düşürülmemizin sebeplerini çok iyi tahlil etmemiz gereklidir (Tozlu, 2016, s. 56). Bugün Yahudiliğin eğitim yoluyla yüzde seksen oranında çocuklarına İslam düşmanlığı öğrettiği basında kaynakları ile açıklanmıştır.

Batılı düşünce insanları Bizans'ın yıkılışı ile Hıristiyan temellerine dayanan ideal insan modelinin yok oluşunu tartışır. Ayrıca Bizans İmparatorluğu'nun gücünün temellerini

araştırmalar. Bu iki konu üzerindeki çalışmaları onları önemli iki sonuca götürür: Birincisi inançlarını yayma zorunluluğuna olan inançları, ikincisi İmparatorluğun canlılığını sağlayan idealleri keşfetmeleridir. Bunlar şehitlik ve gazilik idealleriyle, İmparatorluğun milletler sistemidir. Her iki kaynak da İslami menşelidir. Bundan sonra saldıracakları noktaları belirlemişlerdir. İmparatorluk zayıf düştüğünde tüm dini, geleneksel, kutsal değerlerimizi, aydınımıza, şüpheli ve tehlikeli olarak benimsetmişlerdir (Tozlu, 2016, s.57). İmparatorluğun devlet adamları ve daha sonraki aydınlar Batılılaşma psikolojisine bir eziklik ve gerilik ruh hali ile katılırlar. Onlar Batıyı anlamış değillerdir. Sadece bilinçsiz bir taklitçilikle Batılı olabileceklerini zannederler. Oysa Tonbyee, “Türklerden korkmayın. Onlar bizim medeniyetimizi sadece taklit etmektedirler. Taklit eden kavimler hiçbir zaman taklit ettikleri milletleri geçemezler der. Bir zamanlar Fransa karşısında böyle bir taklit hastalığına yakalanan İtalyan ve Almanların bu durumunu kendi yazar ve aydınları tespit etmişlerdir.

Gerçekte bu milletlerin kültürleri benzer ve çoğu zaman aynıdır. Bu nedenle taklit etmeleri onlar için büyük bir yıkım sayılmaz. Bu taklit devlet tarafından dayatmayla yapılmamıştır. Bizim ülkemizde ise insanlar Batılılaşmanın gönüllü neferleri olmuştur. 150 senedir hiçbir mukaddes temel bırakmamanın telaşı içindedir. Bu savaşta suçlu olanlar ve kendisine saldıranlar İslam ve Müslümanlardır. Bosna’da, Somali’de, Azerbaycan’da ve kendi içimizde de durum aynıdır. Hatta başlarını Kur’an emri gereği örten genç kızlarımız bile bu nedenle yargılanmaktadır. Bunlar da Batılılaşma adına yapılmıştır. 21. yüzyılda

bir devlet politikası olarak bu tavrın bir muhasebesi de yapılmamıştır. Batılılaşma tarihi şunu göstermektedir ki bu bir zorunluluk değildir. Aksine şahsiyet inkârını gerektirmektedir. Şimdiye kadar hangi Batılı güçler etki altında tuttıkları ülkeye hürriyet getirmişlerdir? Batılı olmayan ülkelerde kan ve gözyaşı, sömürü, haysiyetsizlik varsa, bu Batılı güçlü devletlerin zorlamasıyla yapılmakta değil midir? Bu gerçeği görmekten kaçınıyoruz (Tozlu, 2016, s. 59).

Amacın Değişmezliği

Orta Doğu ve Anadolu bir savaş meydanıdır. Bu savaş hâlâ devam ediyor ve Türkiye bu savaşın içinde ama kendi tarafında değildir. Avrupa'yla Batıyla, birliktedir. Bize karşı bir durumdadır. Millet saflara bölünmüş, Türkiye'de uçurumlar büyümüş, katliamlar yapılmıştır. Hâlâ evrensel değerler adına bunlara ses çıkarılmamıştır. Sistem için sunulan adaklar, bundan sonra yeni dünya düzeni için de yapılacaktır.

Yeni Dünya Düzeni

Baştan beri yazılanlara baktığımızda günümüzde yeni dünya düzeni gibi yaldızlı bir sloganla eski sömürgeci yapının devamı sağlamak ve meşrulaştırmak istenmektedir. İslam ülkelerinin yeraltı ve yerüstü zenginliklerini sömürmeyi, onları yarı sömürge ve sömürge seviyesinde tutmayı amaçlamışlardır. Günümüzde Balkanlar yoluyla, Suriye, Irak cephesi ile Hindistan'dan İsrail'e kadar yeni ittifaklar oluşturulmakta, tüm bu yapılanlar İslam dışı bir çizgide gelişmektedir. İslami bir birlikliğin önüne engeller çıkarılmaktadır. Bu olayları ayrıntısıyla inceleyip yeni strateji ve politikalar geliştirmek devletin başlıca

görevidir. Bundan sonra Batıya karşı bir kimlik oluşturmaya, ananevi politikalar geliştirmeye ve olumlu ittifaklar kurmaya mecburuz. Cumhuriyetin kuruluşundan beri takip edilerek İslam'ı ortadan kaldırmaya çalışan iç ve dış yapılar savunulmaya devam edilirse çatışmalı bir toplumdan kurtulma imkânı elde edilemez. Yaşama şansı ancak Batıya ipotek edilmiş sığınmacı, pasif bir toplum ile önlenemez. Bu da zamanla yıkıma yol açar (Tozlu, 2016, s. 62-65).

DEĞİŞMENİN ZARURETİ VE DİRENMENİN ONURU

İnsanın değişen yönleri olmakla birlikte bir de değişmeyen beni, kimliği vardır. Toplumların da aynı kalmasını sağlayan anane ve inançları vardır (Tozlu, 2016, s. 72). Bizim için değişmez direnmenin onuru, hayatta kalma isteğinden daha çok kimlikli bir toplum olma isteğinden ortaya çıkar. Artık değişim, kendi içimize doğru olmalıdır. Kaybettiğimizi bulma yönünde olmalıdır.

DİN -İLİM İLİŞKİSİ HAKKINDA

Tarih bize her topluluğun bir değer sistemi bulunduğunu işaret eder. Hayat tesadüfi bir yapılanmayı kabul etmez. İnsan var oldukça hayatını bazı temel prensiplere göre düzenler. Din hayata anlam veren, onu tanzime ait prensipler, akideler dahası bakış açıları getiren bir değerdir. Birçok bilim adamı (Comte, Durkeim vb.) evrenin bütün sırlarının çözülebileceğine, hakikatlerin ortaya çıkabileceğine ait inançlarını bilimsel birer gerçek gibi savunmaktadırlar (Tozlu, 2016, s. 75).

Gerçekten de dinin tahtına oturan bilim, tıpkı din gibi

bir otorite, yapı ve değer kazanır. O da aforoz eder ve dışlar, sahası dışındaki bütün alanlara hükmeder. Tanrıyı bile test etmeye kalkışır. Russell bile bu anlayışa karşı çıkmıştır. Bu iki önemli değer alanının karıştırılması hatalıdır. Dine göre bilim, bilimi esas alarak din yapmak meseleyi çıkmaza götürür (Tozlu, 2016, s. 78).

Ülkemizde daha çok pozitivist bir bilim anlayışı benimsenmiştir. Eğitimimiz ise pozitivismi benimsetme çabası içerisinde olmuştur. Bu nedenle düşünce dünyamız, kalitesiz, ideolojik eserlerle belirlenmiştir. Aydınımız gerçek anlamda bilime ve bilimsel düşünceye değil bir takım basmakalıp fikirlere ve önyargılara bağlanmıştır.

Tozlu kitabının ikinci bölümünde Necip Fazıl Kısakürek'in milli eğitim ve milli kültür düşüncesini, Erol Güngör'ün, problemlerimizin içinden insan düşüncesini ve Batılılaşma hareketini, din bilim tefekkürünü geniş biçimde açıklar. Daha sonra Ahmet Arvâsi açısından varlığı ele alır inceler. Arvasi'ye göre varlığı ve kendini gerçek anlamıyla tanımayan, evreni de kavrayıp tanıyamaz. Tozlu, bu düşünürlerimizin ele alınıp tanıtılmalarını önemli görür.

Üçüncü bölümde, konuya ilişkin sunmuş olduğu tebliğlerini temel alarak öğretmen eğitiminin değer boyutunu, liberal eğitimin eleştirisini ve insan yetiştirme modelimizi ele alır, değerlendirir.

SONUÇ

Bugün sürekli değişikliklerin olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Bu değişiklikler insanın hayatını ve toplumu

derinden etkilemekte kökten değiştirmektedir. Geçmişte hayat bu derece değişken ve kararsız ilişkiler üzerine kurulmuş değildi. İnsan yaşadığı toplumda hemen hemen hangi davranışların ne gibi sonuçlara yol açabileceğini tahmin edebiliyordu. Bu insan süreklilik gösteren bir değerler sistemine sahipti. Hayat ağır ve sarsıntısız bir şekilde değişebiliyordu. Bu durum o günün insanları için bir güven kaynağıydı. Birçok yönden yokluk içerisinde olmalarına rağmen topluma ve insanlara güvenebiliyorlardı (Tozlu, 2003, s. 1).

Tozlu erdemli ferдин eğitimi ve bu fertlerin oluşturacağı erdemli toplum meselesini tarih boyunca toplumlardaki gelişmelerle birlikte birçok farklı kaynaktan inceler, teorik düzeyde ele alır ve ne yapılması gerektiğine dair alt teoriler, öneriler sunar. Tozlu'nun özellikle üç asırdır süren kültür krizlerimizin felsefi nedenlerine yönelik eleştirileri, ahlak ve Tanrı merkezli metafiziği, kendine yabancılaşan insan duygularına dair analizleri onun felsefesinin önemli etkileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda dünya ölçeğinde yapılan değişiklikler, ülkemizde ümit verici siyasi ve sosyal gelişmeler dikkate alındığında düşüncelerinde ileri derecede isabetli öngörülere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tozlu'nun erdemli toplum hakkındaki düşüncelerini özetleyecek olursak Türkiye uzun süreden beri dıştan ve içten zorlamalarla Batılılaşmamış, ancak Batıcı olmuştur. Bu durum problemlerimize pek fayda sağlamamıştır. Tozlu'ya göre Batılılaşma serüvenimizin acısını millet çekmiştir. Günümüzde ise Batılılaşma yolunda kitlelerin afyonu, modası artık teknolojidir.

Eşsiz Anadolu coğrafyasında yabancı kültür ve güçlerin

savaşı toplumların sosyal düzenlerini sarsmış, fertlerinin de ruhi ve manevi dengesini bozmuştur. Bu yüzden hem medeniyetin hem de insan ve insanlığın kayboluşu ile karşı karşıya kaldık. Tozlu insanı tüketen bu gelişmenin nedenleri üzerine bir fikir işçisi olarak çok çalışarak düşüncelerini topluma sunmuştur. Batı dünyasının bizlere uyguladığı ayrımcı tutumlarına ilişkin pek çok örnek verilebilir. Bu anlayış sadece Bosna'da değil, Avrupa'da, Amerika'da dünyanın pek çok yerinde acımasızca uygulanan bir politika ve anlayıştır. Irak'a, Somali'ye, Afganistan'a, Filistin'e bakıldığında karşılaştığımız manzara budur. Farklı inanca sahip olan kişiler bu anlayışta adil muamele görmemektedirler (İlhan-Tunç, 2014, s. 107). Bugün de Filistin'ine uygulanan katliam aylardır sürmekte ve dünya hiçbir şey yapmadan izlemektedir (trthaber.com., 2024).

İnsan başlangıçta anonim bir şüura, farklılaşmış bir şahsiyete sahipken, çevre şartları, doğuştan getirdiği şekillendirmeler yoluyla belirli bir kimlik kazanır. İşte çevrenin ve politik-kültürel anlayışların insana bakışı bu şekillendirmelerin esasını tayin eder. Özgürlük, eşitlik ve adalet gibi kavramlar da bu noktada gündeme gelir (Tozlu, 1994).

Tozlu ülkemizde düşünce ve özgürlüklerin bir hak olarak hoşgörü zemininde var olması gerektiğini ifade eder. Özgürlük insan varlığının zorunlu bir niteliğidir. İnsanların ve kültürlerin farklılığı dünya için bir zenginlik kaynağıdır. Bu nedenle eğitimi araç olarak kullanan ve toplumun geleceğini belirli yasalara göre belirlemeye çalışan tarihsel siyasi düzenlerin görüşlerini oldukça eleştirir. Tozlu'nun kültürlerin kendilerini merkeze almalarına ve mutlaklaştırmalarına yönelik eleştirileri

bulunmaktadır. Bununla birlikte başka kültürlerle açık olmanın önemine de değinmektedir. Sonuç olarak kültür ve eğitim konusunda özcülük anlayışına karşı çıktığı görülmektedir.

Tozlu erdemli toplumun en önemli özelliğini düşünme eylemi olarak tespit eder. Tefekkür etmek taklidi dışlar. Eğitim, felsefe ve tefekkürle dünyada var olmanın yolunu arayacağız. Tüm bunlar eğitim felsefemizin temelinde yer almalıdır. Erdemli toplum iyilikleri üreten kötülöklere de meydan veremeyen bir toplumdur. Tek amacımız bunu gönülden istemek bu yolda olmak ve Allah'a kul olma şuurunu unutmamaktır.

İnsanın yeniden özüne dönmesi, kalp dünyasının derinliklerine inmekle, aşkı, sevgiyi, merhameti yeniden insanın gönlüne tutuşturmakla mümkündür. İnsanın yeniden özüne dönmesi için insana giden tüm yollar açık tutulmalıdır. Onun ezilmişliği, yalnızlığı en aza indirilmelidir. İnsan değerli kabul edilmeli ve ona göre davranılmalıdır. Onu hazırlayan aile, çevre ve devletin gözetim ve denetiminde olmalıdır (Tozlu, 1992, s.9).

Modern eğitimde ferdin kendi kendini eğitmesi düşüncesi unutulmuştur. Unutulmamalı ki insanı yetiştirme felsefesinde, devletlerin resmi eğitim anlayışları dışında düşünceler de var olmuştur. Sokrates'in kendini sorgulama prensibi, Platonun uzak menzilleri idealar olarak görmesi eğitim açısından oldukça önemlidir. Whitehead'de kişinin yaratıcı yeteneklerinin ferdin eğitimi yöntemiyle ortaya çıkacağını ifade etmiştir (Tozlu, 2003, s. 143).

Bütün insanlarla paylaştığımız ortak hayat bize evrensel ilkeler sunduğu gibi ait olduğumuz kültür de aynı coğrafyayı

paylaştığımız başka insanlarla barış içinde yaşamamızı sağlayan bilgiyi sunar. Ne çokluktan ne de birlikten vazgeçmek mümkün değildir. Tozlu tüm insanların uyumlu bir bütün oluşturma inşasında onurlu insanlara erdemli bir insan ve erdemli bir toplum modeli sunar.

KAYNAKÇA

- Doğan, S. (2023). “Necmettin Tozlu”. *Cumhuriyetimizin Yüzyüncü Yılında 100 Felsefecimiz*. N. Durmaz, N.(ed), ss.183-198, C. 2, Ankara: Nobel Yayınları.
- İlhan-Tunç, A. (2011). “Necmettin Tozlu’nun Düşüncesinde Aile ve Kadın Eğitimi”. *Eğitimden Felsefeye, Necmettin Tozlu Armağanı*, Taşdelen, V. vd. (ed.) ss.107-125. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları,
- Chomsky, N. (1994). *Modern Dünyada Entellektüellerin Rolü*. çev. S. Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Taşdelen, V. Yayla, A. Karaca, A. ed. (2011). *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı*. Birinci Baskı. Ankara: 100. Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Tozlu, N. (1992). “Kimi Dinleyeceğiz? Öğretmen Eğitiminde Değer Eğitimi”. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), ss.9-15.
- Tozlu, N. (5- 8 Ekim 1994). *Eğitim Sistemimizin İnsan Anlayışı, Bilgi, Muhteva ve Metot Açısından Tahlili*. Türkiye, Birinci Eğitim Felsefesi Kongresi, Van, Türkiye.
- Tozlu, N. (1998). *Erdemli Toplum Yolunda*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1. Baskı.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: MEB Yayınları.
- Tozlu, N. (2014). *Eğitimden Felsefeye*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2014a). “Doğru, Fitri Bir Eğitim ve Dayandığı Usul:

Sevgi”, *Yeni Türkiye Dergisi*,56/980, s. 79.

Yeşilçayır, C. (2024) “Necmettin Tozlu, Geleneği ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek”. *Türkiye’de Felsefe 1923- 2023*. (ed: Kemal Bakır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Trthaber. (3 Temmuz 2024). Gazze’de Gerçek Ölü Sayısı 186 Binden Fazla Olabilir.

[https://www.trthaber.com/haber/dunya/gazgede-gercek-olu-sayisi-186-binden-fazla-olabilir-867090.html /](https://www.trthaber.com/haber/dunya/gazgede-gercek-olu-sayisi-186-binden-fazla-olabilir-867090.html/)

Necmettin Tozlu'ya Göre Felsefe

Prof. Dr. Mehmet nal*

GİRİŞ

Bir Eğitim Felsefecisi olarak Necmettin Tozlu'nun (1945-1922), bütün çalışmalarını topladığı 3 ciltlik eserine ad olarak "Eğitim Felsefesi"ni seçmesi ve cilt alt başlıklarını "Eğitim Felsefesi zerine Düşünceler ve İnsandan Devlete Eğitim", "Eğitim ve Eğitim Felsefesi zerine Düşünceler", "Bilim Kültür ve Eğitim zerine" şeklinde adlandırması onun eğitim ve felsefe konularındaki duyarlılıklarını yansıtmaktadır. Bir eğitimci olarak, kendi görüşlerini ancak eğitim felsefesi gibi bir disiplin yardımıyla, tutarlı, bütünlükçü ve sistemli bir şekilde sunulabileceği inancında olması, felsefenin düşünceye ufuk aan ve derinlik kazandıran bir bilgi türü olduğunu benimsemesi onun bütün çalışmalarında kendini göstermektedir. Çünkü o, insanlığın problemlerinin çok büyük bir kısmının eğitimle çözülebileceğine, bunun da ancak eğitime felsefi bir yaklaşımla bakıldığına başarılabilceğini inanıyordu. Nitekim eğitimdeki teorik tartışmalar ve değerlendirmeler ya Eğitim Teorisi ya da Eğitim Felsefesi aracılığıyla yürütülmektedir. Tozlu, eğitime, son yıllarda ne çıkan

* İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Eğitim Teorisi adıyla bilinen ancak tarihsel geleneği olmayan, tam sınırları çizilmemiş bir yaklaşım yerine felsefi geleneğe ve akımlarına yaslanan Eğitim Felsefesi aracılığıyla yaklaşımın daha doğru olduğu kanaatindeydi. Bundan dolayı kısaca, eğitim- öğretim alanında var olan hazır kabuller ile bu konuda kullanılan kavramların hakkıyla anlaşılabilmesi için Eğitim Teorisi yerine Eğitim Felsefesini tercih etmiştir. (Tozlu, I:20,21)

Tozlu'nun gözünde eğitim el yordamıyla, gelişigüzel yapılan bir faaliyet olmadığı için temelde insan ve kültür felsefesine dayanmakta ve doğal olarak da teorik zemin felsefe bilgisini gerektirmektedir. Kendisi bu gerekçelerle akademik çalışmaları için Eğitim Felsefesi alanında karar kılmış ve 1980'lerde bu konuda ciddi ilerlemeler kaydetmiş olan Amerikan Eğitim felsefelerini daha yakından tanımak için Amerika'ya gitmiş, eğitim felsefecileri ve ürünleriyle yakından ilgilenmiştir. Ancak kendisinin bu konuda ortaya koyduğu ürünler sadece yazdığı kitap, makale ve bildirilerle sınırlı kalmamış gerek felsefe bölümlerinde gerekse eğitim fakültelerinde çalışırken çok sayıda eğitimci ve felsefeci akademisyen yetiştirmiştir. Onu yakından tanıyanlar onun bir akademisyen olarak fildişi kulesine çekilmediği ve halkın içine karışmaktan, sıradan insanlarla dostluk ve ahbaplık yapmaktan bir an bile geri durmadığını bilmektedir. Bu anlamda çevresinde bulunan halkın da yetişmesinde ciddi katkıları olmuştur. Çünkü ona göre felsefeci toplumdaki soyutlanan değil onunla etkileşim içinde olandır (I: 75). Ancak biz bu çalışmamızı onun eserlerinde yer alan, felsefenin tanımı, tarifi ve işlevlerine ilişkin tutumunun ne olduğunu tartışmak ve değerlendirmekle sınırlı tuttuk. Onun bir akademisyen

olarak öğrenci yetiştirme tarzı ve halkla kurmuş olduğu aktif ilişki ayrı bir çalışma konusudur.

Necmettin Tozlu'nun yukarıda bahse konu olan üç ciltlik eserini yazma konusunda asıl motivasyonu onun dünya görüşü ve medeniyet algısı olduğunu biliyoruz. Ancak ortaya çıkan ürün Eğitim Felsefesi alanında çalışacak kimseler için bir başvuru kaynağı olduğu kadar eğitim ve felsefeye dair çok zengin bir içeriğe sahip bir külliyata dönüşmüştür. Bir ömür boyu yazıp çizdiği, akademik toplantı ve konferanslarında sunduğu fikirlerinin bir derlemesi olduğu için eserinde bir çırpıda, hayatın belli bir döneminde yazılan bir kitaptan beklediğimiz bütünlük ve sistemlilik aranmamalıdır. Bu yüzden her türlü derlemede ve külliyatta karşımıza çıkan bazı nakıslar onun bu külliyatında da mevcuttur. Buna rağmen onun felsefeye ve eğitime ilişkin görüşlerinde bir tutarlılık ve bütünlük mevcuttur diyebiliriz. İşte bu çalışma bu bütünlüğün kabulü üzerine kurulmuştur.

Tozlu, Eğitim Teorisi yerine Eğitim Felsefesini tercih etmesinde etkili olan esas hususun felsefenin işlevleri olduğunun farkındadır. Bu yüzden o “felsefe” kavramına ayrı bir önem atfeder ve Eğitim Felsefesi konusunu işlerken felsefeyi tekrar tekrar tanımlamaya ve işlevlerini öne çıkarmaya çalışır. Zaman zaman yukarıda bahsettiğimiz nakısa yüzünden felsefeye araçsal yaklaşıp da genellikle onun önemini ve temel işlevlerini yerli yerince kullanmaya özen gösterir. Bunun için “felsefe” terimini Batı'dan bize aktarıldığı gibi dar ve teknik anlamda aynen alıp kullanmak yerine onu tanımlarken ve pratiğe uygularken mümkün olduğu kadar esnetmeye çalışır. Tozlu, bu anlayışın bir sonucu olarak bizim kendi medeniyet bünyemizde üretilen

üst düzey düşüncelerin felsefe kapsamı içinde değerlendirilmesine özen gösterir.

Kısaca söylemek gerekirse onun felsefeyi eğitim alanına uygulamak için daha pratik ve daha esnek bir şekilde tanımlamaya çalıştığı hususu bu çalışmanın ana tezini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın yazarı, birinci olarak, herhangi bir medeniyette üretilen kavramın esnetilmeden başka bir medeniyete aktarılması ve aynı tanım ve sıırlılık içinde kullanılmasının hemen hemen imkânsız olduğu kanaatini Necmettin Tozlu ile paylaşmaktadır. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bu ortak düşüncesinin motivasyonu büyüktür. Şu alıntı onun bu konudaki düşüncesini net ve açık olarak ortaya koymaktadır: “... Çünkü esas olan her büyük medeniyetin bir imajla, bir felsefeyle ve bir dünya görüşüyle gelmiş olmasıdır. Bu bakımdan hiçbir büyük medeniyetin ve kültürün temel felsefesi diğerine aktarılamaz, Aktarılsa medeniyetin bütün orijinalliği biter.” (III:281) Buradan çıkan sonuç, felsefe yapmanın sadece tek bir biçimi olmadığı, Batı dışı felsefelerin de mevcut olduğu tezinin savunulmaya değer bir tez olduğu imasıdır. Elinizde tuttuğunuz bu çalışma bir bakıma felsefe denen bilgi türünün tek temsilcisi ya da tek geleneğinin Yunan ve genel olarak Batı felsefesi olduğu tezine karşı çıkmak ve felsefe değil felsefeler vardır diyen Necmettin Tozlu'nun felsefeye yaklaşımını açığa çıkarmaktır.

FELSEFE TARİFİ VE TANIMLARINA YAKLAŞIMI

Tozlu, *Çağımızda Durum* başlığı altında felsefe tanımlarını, *hayat ve kâinata karşı şahsi bir tavır, akli inceleme ve yaratıcı düşünceye dayalı bir metot, kâinatın bütünü hakkında bir izah denemesi, dil analizi ve kelime manalarının tahlili, problemler ve*

gözümlerine yönelik teoriler başlıkları altında ayrıntılı olarak ele alıp değerlendirmiştir. (I:28-30) O, felsefenin bir kavram olarak anlaşılması konusunu, felsefenin kelime ve teknik anlamının oluşumunu birlikte işleyen Mübehat Türkel-Küyel'in yaptığı açıklamasını alıntılararak başlar. “*Bilindiği gibi, felsefe sözcüğü Yunanca, Filosofia sözcüğünden çıkmıştır, onun Arapçalaştırılmışıdır. Filosofia, Filos (sevgi) ve Sofos (bilgelik) sözcüklerinin birleştirilmesinden doğmuştur. Bilgelik Sevgisi, Bilgeliği sevmek ya da Bilgeliği Sevme demektir. Bilgelik (Sofos), “Adamlık ya da Tanrılık şeyleri, bütün onların kökenini bilmek” olduğuna göre, böyle bir bilgiyi insanların değil, ancak Tanrıların elde bulundurabilecekleri insanların ise, böyle bir bilgiyi ancak sevebilecekleri (...) gerekçesiyle Filosofia sözcüğünü, ilkin, Pitagorasçılar kullanmaya başlamışlardır denilir” (1976:9).*

Tozlu, popüler anlamda “herkesin kendine göre bir felsefi vardır” ifadesinde anlamını bulan felsefe tanımını doğru bulmasa da kişinin anlam dünyasına ve tutarlı bir hayat felsefesine işaret etmesi açısından önemli sayar. Çünkü ona göre, bir bireyden beklenen tutarlılık, insanın felsefe yapabilmesinin dayanağını oluşturur. Buradan o, geçici de olsa şu tanıma ulaşır: “*Genel anlamda felsefe, herhangi bir şahsın inançlarının ve kanaatlerinin toplamıdır.*” Bu anlamda felsefe *hayata ve kâinata dair şahsi bir tavır* olarak tanımlanmaktadır. Ancak onun burada kastettiği şeyin bireysel görüşler ya da şahsî ve gelişigüzel fikirler olmadığı açıktır. Tozlu'ya göre, bu şekilde felsefî anlamda bir amaca ulaşmak, evren hakkında sistemli bir izah denemesi geliştirmek imkânsızdır. Kısacası, şahsi bir tavır olarak felsefeyi tanımlayan görüşün Tozlu'ya göre en zayıf tarafı, felsefeden beklenen

varlık ve olaylara kritik bir gözle bakma ve toleranslı davranma imkânından insanı mahrum bırakmasıdır. Bu, aynı zamanda insanı olayları olduğu gibi görme, ideal olanı ortaya çıkarma ve eyleme geçme konusunda engelleyici bir tutumdur. Bu yüzden, Tozlu'ya göre, felsefeyi daha özel bir anlamda ele almak ve tanımlamak gerekir. (I:27-29)

Tozlu'ya göre, felsefeye dair pek çok tanımda işaret edilen temel özellikler bir araya getirilince, felsefe, rasyonel, sistemli, tutarlı ve bütüncül düşünme ve toleranslı davranmaya imkân sağlayacak bir tavır olarak anlaşılabilir. Nitekim bir düşünme etkinliği ve tavır alış olarak felsefe eğitime ya da başka alanlara uygulandığında ister istemez pratik bir boyut kazanmaktadır. Mesela, eğitime uygulanan felsefe hayatın güç ve çözümlenmez gözükken problemleri karşısında yılmadan çalışan ve asla geri çekilmeyen insanî bir tavır olarak karşımıza çıkar (I:30). Ancak her bir medeniyet ya da ülkede felsefe bir özel sahaya uygulanırken milli hususlar ve farklı başka faktörler doğal olarak işin içine katılabilir. Bu bağlamda, pek çok felsefeci gibi Tozlu da felsefenin Batı medeniyeti paradigması ürünü olduğunu ve onu yine onların tanımları üzerinden anlaşılır kılmak için çalışmak gerektiğinin farkındadır. Ancak bu, dünyada tek bir felsefe yapma tarzı olduğu anlamına gelmez. Kaldı ki o Batılı felsefecilerin bile felsefenin tanımı üzerinde bir uzlaşma sağlamadığını çok kere ifade etmiştir. Bu hususu vurgulamak için Tozlu, Karl Jaspers'ten (1883-1969) şu alıntıyı yapar: *“Felsefenin ne olduğu ve değeri münakaşalıdır. Ondan ya fevkalade anahtarlar beklenir yahut insanların değerli gayreti olarak ürkek bakılır yahut da hayallerden ibaret lüzumsuz bir dırıltı olarak basit ve herkes*

tarafından anlaşılacak zorunda olan yahut da meşgul olunması boşuna olacak kadar zor bir iş olarak kabul edilir. Felsefe adı altında ortaya çıkanlar, bize gerçekte birbirine zıt hükümler getirirler” (1971:27)

Bu farklı tanım ve yaklaşımlar yüzden Tozlu, haklı olarak felsefeden değil felsefelerden bahsetmek gerektiğini ancak hangi felsefe olursa olsun merkezinde insanın bulunduğunu vurgulamayı ihmal etmez. Bu, bazen filozofun bizzat kendisi üzerine düşünmesi ya da kendini tanımaya yönelmesi bazen de insanlığın kadim problemlerine çözüm arama girişimi şeklinde kendini göstermiştir. İnsan felsefe yoluyla kendisini, toplumu ve hayata ilişkin birçok problemi ele alıp inceleyebilir. Bu, bir yönüyle, aslında felsefenin işlevlerinin neler olduğu sorusunun da cevabıdır. Çünkü Tozlu'ya göre felsefe her ne kadar teorik bir düşünce olsa da filozoflar hayata karışmalı, dünyaya düzen verecek prensipler geliştirmek için çalışmalarını sürdürmelidir. Ancak Tozlu, hayatı ne bir bilim adamı ne iş adamı ne de sanatkarın kendi ihtisarı açısından gördüğü gibi değil bütün bunların üstünde olay ya da şeyler ne ise o halleriyle görmeye çalışan filozofun (I:29) yanındadır.

Birbirine zıt tanımlar yerine birbirini destekleyen tanımları uzlaştıran az-çok üzerinde anlaşabileceğimiz bir felsefe tarifine ulaşabileceğimiz kanaatinde olan Tozlu, felsefeye dair bu ortak tanımlarda ya da tanımların ortak yönlerinde karşımıza çıkan en önemli uzlaşımın felsefenin “sistemli ve metotlu düşünme” olduğu yönündeki ifadelerdir. Fakat Tozlu, felsefenin doğuşunda öne çıkan bilgelik geleneğinin Batı'da kaybolursa bile Batı dışı toplumlarda varlığını sürdürdüğünden hareketle bilgelik ürünlerinin de felsefe tanımı içinde kendine yer

bulması gerektiği tezini savunur. Onun bu konudaki görüşü özellikle evrenin yapısı ve insanın evrendeki yeri ve anlam arayışı konularında işlevseldir. Ayrıca o, bir yöntem olarak, her türlü düşünme etkinliği sonucunda genel neticeler çıkarmaya çalışırken dikkatli olmak ve doğru sonuçlara ulaşmak istediğimizde felsefenin bize rehberlik yapabileceğini savunmuştur. Tozlu'nun bu görüşünü yazıları boyunca hep tekrar ettiğini görüyoruz. Ancak bu rehberlik içeriğe yönelik değil düşünme formuna yönelik bir rehberliktir diyebiliriz.

Necmettin Tozlu, teorik bir etkinlik olarak, ya da onun ifadesiyle söylersek, sadece felsefe yapmak için felsefe yapmanın da insana çok şey kazandırdığını inkâr etmemekle birlikte, insanın en üst düzey düşünme etkinliği olarak felsefenin asıl etkisinin toplum ve fertlere yönelik nasıl faydalı olunabileceği ve problemlere çözüm arayışlarına yaptığı katkı (I: 36) olduğunu pek çok kere dile getirir. Bunu başarmanın en kestirme yolunun da eğitim felsefesi olduğunu vurgulayan Tozlu'ya göre felsefe, eğitim sahasında olduğu kadar ahlak ve sosyal felsefe sahalarında da bu pratik faydayı temin etmeye ve hayatı şu ya da bu şekilde düşünce ile değiştirmeye çalışmaktadır.

Tozlu'nun yukarıdaki bu vurgusu bize, Marks'ın 1845'te yayınladığı *Feuerbach Üzerine Tezler*'de geçen şu meşhur cümlesini hatırlatmaktadır: "*Filozoflar şimdiye kadar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumladılar, oysa asıl olması gereken dünyayı değiştirmektir.*" Ancak, Tozlu'nun bu konudaki referansı Marks değil ünlü Müslüman düşünür ve şair Muhammet İkbal'dir. O, İkbal'den, yeri geldikçe şu cümleyi tekrar tekrar aktarmaktan geri durmaz: "*Kalbin kanıyla yazılmayan felsefe, ölü veya ölmek üzere*

olan felsefedir” (1979:64). Tozlu'ya göre felsefenin bu pratik rehberliğe hizmeti yanında, açıklayıcı, yorumlayıcı, birleştirici ve belirli insanî değerlere dikkat çekici (I:32) olarak sıralayabileceğimiz pek çok işlevi mevcuttur. Bu işlevlerini yerine getirmek için insan ve kültür felsefeleri vücuda getirilmiştir. Bu yüzden ona göre sadece felsefe yapmak için felsefe yapmak kötü bir şey olmasa da felsefenin burada kalmayarak insan hayatına dokunan düşünceler üretmesi gerekir.

En üst seviyede bir insani faaliyet olarak felsefenin birey ve topluma nasıl faydalı olabileceğini ortaya çıkarmaya çalışan Tozlu, bu görüşünü temellendirmek için felsefenin bu pratik boyutuna, özellikle eğitim felsefecisi olması nedeniyle olsa gerek, ayrı bir önem atfeder. Fakat o, felsefenin bu pratik yönüne dikkat çekmekle ne felsefeyi “pratiğin emrinde” bir araç olarak ne da pratiği belirleyen tek düşünme tarzı olarak görür. Ona göre felsefe başka şekillerde ortaya konan ve pratik hayatta uygulanmak istenen görüşleri yönetir ve rasyonel hale sokar. (I:35). Felsefeyi yolumuzu bizzat tayin etmekten çok düşünce dünyamızın temel yönlerini bize göstermek ve problemlerin çözümünde ve yaptığımız analizlerde yollar gösteren bir rehber olarak görür. Bu aslında onun felsefe tanımına yüklediği çok önemli ve aynı zamanda orijinal bir belirlenimdir. Çünkü felsefe içerikli bir bilgi sahası değil mevcut içerikleri yöneten, yönlendiren ve onlara rehberlik eden bir bilgi türü ya da formudur. Bu yönüyle felsefe her alanda sürdürülen rehberliğin ilkelerini belirleyen en önemli bilgidir. Ancak Tozlu'ya göre, bu rehberlik yapılırken bazı ön kabuller olduğu unutulmamalıdır. Nitekim tüm felsefe yapma bir dünya görüşüne, belirli bir tasavvura

bağlıdır (I: 199). Bu görüşünü Tozlu, zaman zaman gelenekçilerin ifade ettiği gibi “felsefe belirli bir gelenekte yapılır” (I:201) diyerek açıklamaktadır. Aslında bunun tam tersi de doğrudur. Yani bazen filozof gelenekle yüzleşerek de felsefe yapabilir (I:222) ki bu da aslında tersinden olsa bir gelenekten yola çıkmaktır.

Eğitim felsefesi konusundaki düşüncelerini daha çok Batılı ve ağırlıklı olarak Amerikalı felsefecilerden aktarımlarla şekillendirmiş olmasına rağmen Tozlu'nun ana tezlerini, Mevlâna, Muhammed İktbal, Sezai Karakoç gibi İslam düşünürlerine dayandırması ya da onlar aracılığıyla örneklendirmesi dikkat çekicidir. Bu yüzden o felsefe yapma denen etkinliğin boşlukta yapılmadığı ve bir muhit gerektirdiğinin farkındadır. Bu yüzden Batıdan devşirdiği düşünceleri mutlaka kendi muhitimiz ve örnek şahsiyetlerimiz üzerinden teyit etmeye ve anlaşılır kılmaya özen gösterir. İktbal'in eğitim görüşü ve felsefesine ayrı bir önem veren Tozlu, onun insanın bir kültür, felsefe ve sistem içinde var olduğu konusundaki görüşlerine çok büyük anlam atfeder. Bunun gerekçesi olarak İktbal'in İslami bir anlayışla İslam toplumundan hareket etmesine rağmen hedefine tümüyle insanlığı koyması ve soy-sop, ırk vs. gibi farklılıkları reddederek insanlığın, hatta varlığın birliğini savunmasını gösterir (I:44). Tozlu, bu bağlamda çağdaş Müslüman düşünür ve filozofların felsefe tanımlarını da yeri geldiğinde vermekten çekinmez. Ona göre, bu bağlamda, Çağdaş filozoflardan biri olan Garaudy (1913-2012), *20. Yüzyıl Biyografisi* adlı eserine sonradan Müslüman olmuş Mansur İbn Sarjun'un (660-700)¹

¹ John of Damascus (d. 749) olarak bilinen Arap kökenli bu Hristiyan teoloğun

aşağıdaki tanımıyla başlaması çok anlamlıdır. “*Felsefe, bilgelik aşkıdır. Fakat gerçek bilgelik Allah'a aittir. O halde Allah aşkı, gerçek felsefedir.*” Garaudy'nin kendi tanımı ise Sokrates'in “Sizi rahatsız eden bir at sineğiyim, uyumanıza mâni oluyorum” şeklinde ifade edilen görüşüne benzer bir şekilde “felsefe, uyuyanları ayağa kaldırmak için verilen savaştır” (akt. I: 651) şeklindedir.

Tozlu, Amerikan eğitim felsefesi ve tarihinin problemlerini açık bir dille sistematik olarak anlattığı için çok beğendiğini söylediği D.C. Philips'in “*Eğitim Felsefesi Can mı Çekişiyor*” adlı makalesini kendi yazdığı *Eğitim Felsefesi* kitabına aynen alarak onun felsefeye yüklediği anlamı kabul ettiğini ima etmiştir. Bunun en önemli göstergesi ise Tozlu'nun daha sonra yaptığı çalışmalarda bu makaleye yaptığı atıflardır. Özellikle bahse konu olan bu makalede meslekten felsefeci olmayan kimselerin de eğitim felsefesine ciddi katkılar sağladıkları konusundaki değerlendirmeler Necmettin Tozlu için altı çizilmesi gereken ifadelerdir. Makalede Sir Arthur Eddigton (1882-1944), A. Einstein (1879-1955) gibi fizikçilerin de felsefeye, bilhassa metafiziğe ciddi katkılar sağladıkları, psikolog Watson (1878-1958) ve Siknner'in (1904-1990) zihin konusundaki çalışmalarıyla felsefi çalışmalara istikamet verdikleri örnek olarak sunulmuştur. Tozlu, ileride kaleme alacağı pek çok çalışmada bu yaklaşıma uygun olarak meslekten felsefeci olmamakla birlikte felsefeden istifade eden, felsefeye istikamet veren, ona katkı sunan kimselerin görüşlerini de felsefi değerlendirmelerinde kullanmaktan çekinmeyecektir. Bu yönüyle onun gönlü, yukarıda ifade

sonradan Müslüman olduğu ve Mansur İbn Sarjun olarak ismini değiştirdiği rivayet edilmektedir.

ettiğimiz gibi, dar ve teknik anlamda yapılan ve sadece katı rasyonel çalışmalarla sınırlı kalan felsefe tanımları yerine daha geniş bir perspektiften yapılan ve her medeniyette en üst düzey düşünceyi temsil eden çalışma ürünlerini ve bilgelik geleneklerini kapsayan geniş anlamda felsefe tanımından yanadır. Yani onun gözünde de felsefe meslekten olmayan düşünürlerin çalışmalarına açıktır. Bu yüzden o İslam düşünürlerinden derlediği cümlelerle felsefeden çok daha büyük beklentiler içinde olduğunu ortaya koyar. Ancak, her ne kadar Tozlu, felsefenin sadece elit bir gruba has bir uğraş olduğunu kabul etmese de önemine binaen felsefeyi filozofların yaptığını ifade etmekten geri durmaz (I:245).

Ona göre, “Felsefe, gaflette olan, eşyada kaybolan, altın-gümüş hırsında boğulan hile, ikiyüzlülük, yaltaklık vs. gibi sapkınlıklar içerisinde bocalayan insanı uyandıracaktır (...) Modern düşüncenin yücelttiği izafilik, ferdiyetçilik ve şüphencilik dolayımında iradesi felç olan insanı uyandıracaktır.” (I:651) Ancak Tozlu bu beklentinin ancak bizim felsefemizin içerisinde yoğrulup geliştiği kendi düşünce dünyamızı tanımamız ve toplumumuzun siyasi, ahlâkî, iktisadi yönlerini bilmemizle gerçekleşeceği kanaatindedir. Çünkü ona göre bir toplum “Ne idik ne olduk?” diye kendisine sormazsa o toplumun yeniden tanzimi oluşturulamaz. (2003;227-233). O, bütün bu değerlendirmeleri sonucunda, Batı’da olduğu gibi, bizde de kurucu felsefenin, bizi biz yapan temel inanç sistemi olarak İslam’ın tevhit inancı olduğu sonucuna varır. (I: 654) Necmettin Tozlu, bu konuyu ayrıca üzerinde çalıştığı ünlü İslam filozoflarından biri olan İbn Tufeyl’in (1106-1186) felsefeye dair görüşlerinden hareketle

açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, sadece akli temel almış, aşkın olanla bağıni tamamen kesmiş olan bir felsefe insanlığa bir ufuk sunmaz. Tozlu, İbn Tufeyl'in eleştiri konusu yaptığı bu anlayışın çağımıza yansımalarını kötümserlik olarak tanımlamıştır. Ona göre felsefenin içine düştüğü bu durum insanın aşkına açılan özgürlük yollarını kapatmıştır. (II:129)

Özetlemek gerekirse Necmettin Tozlu, kimi filozofların felsefeyi, realitenin yahut eşyanın prensipleriyle ilgili nihai problemleri çözmeye çalışan bir faaliyet olarak görmelerine karşı olmamakla birlikte tercihinin felsefeyi içerisinde yaşanan dünyayı, evreni anlamlandırmaya yarayan filozoflardan yana kullanmıştır. Bu anlamda felsefe hareketlerimize rehberlik edecek çeşitli amaçların, standart ve normların oluşmasını sağlayan bir düşünce şekli (I:76) ve yol rehberi olarak kabul edilmesi gerektiğini savunur. Bu konudaki görüşlerini ayrıca felsefenin işlevleri üzerinden de temellendirmeye çalışır.

FELSEFENİN ÖNE ÇIKAN İŞLEVLERİ

Filozoflar genel olarak felsefeyi bir sorgulama olarak gördüklerine göre felsefenin öncelikli işlevi budur. Bunun felsefe tarihindeki en önemli temsilcisi de hiç şüphesiz Sokrates'tir. Çünkü ona göre teslimiyetçi, taklitçi bir felsefe olmaz (I:307). Her türlü dayatmacı zihniyete karşı ancak sorgulama ile mücadele edilir. Ancak sorgulama, Tozlu'ya göre gelişigüzel yapılan bir usul değildir. Bazı verimli sonuçlara ulaşabilmek için sorgulamada dayanılması gereken bir takım temel ilkeler vardır. Bunlara riayet edilmeden yapılan sorgulamalarla olumlu neticelere ulaşmak mümkün değildir. (I:186)

Tozlu'ya göre felsefe aynı zamanda ruhları disipline edip, insan sevgisini geliştirebilecek en önemli vasıtalarından birisidir. Böylece felsefe, düşüncenin yanında insanda duygusal hayatın gelişimine de etki eden bir entelektüel güce sahiptir. Yani felsefe, düşüncenin yanında insanda duygusal hayatın gelişiminde de etkili olduğu için doğal olarak ruhları disipline edip, insan sevgisini geliştirebilecek ve hayatı değiştirecek en önemli vasıtalarından birisidir. Ancak bu değiştirme işi, Tozlu'ya göre, negatif yönelimlere açık değildir; her türlü anarşi ve bozgunculuğu hakkı ve hakikati esas alan felsefeler önleyecektir. (II:394) Bunun için felsefenin benliğe güçlendirip bencilliği törpülemesi (I:251) yoluyla insanlar yetiştirmesi şarttır.

Tozlu'ya göre felsefe, Feyerabend'in (1924-1994) ifadesinde olduğu gibi, toplum insan ve tabiat arasında bir bütünlük kuran ve insanın, duygu, düşünce inanç gibi farklı boyutlarını birleştirilmesinde etkili olan bir işleve daha sahiptir. Bu yüzden Tozlu, şunları yazar: *"Feyerabend, haklı olarak tabiat, toplum ve insanın birlikteliğini öngören herhangi bir tavra, anlayışa, felsefe ve dine büyük ihtiyaç duyulduğunu vurgular. Çünkü böyle bir kabul çağımızda politikadan, toplumsal sisteme kadar tüm yapılanmaların yeniden gözden geçirilmesini, düzenlenmesini gerekli kılacaktır."* (III:29)

Tozlu'ya göre, aynı zamanda felsefe ve felsefeci de din ve dindarlar gibi güçlü bir ahlaki işlev kazandırma işlevine sahiptir ancak bunlardan hiçbiri diğerinin yerini tutamaz. Yani felsefe kültürü bir dindarın da sahip olması gereken bir entelektüel özelliktir. Aynı şekilde bir filozofun dindar olması, bir inanç ve dini duyarlılık sahibi olması önemlidir. Kısacası Tozlu, dinin ve felsefenin birbirlerinin alanını işgal etmesini kabul

etmez; bunlar birbiriyle savaşmak yerine birbirinden istifade etmeleri gerekir. Mesela, felsefenin sağladığı hoşgörü kültürü ile peşin hükümler karşısında geliştirilen rasyonel tavrı bir dindarın da en az bir felsefeci kadar ihtiyaç duyduğu bir özelliktir. (II:105) Kısacası Tozlu, din, bilim ve felsefe arasında varmış gibi gözükken çatışmanın aslında olmadığını, olduğunu kabul etsek dahi kendisinin bunlardan hiçbirinin taraftarı olmayacağını ima eder.

Tozlu, felsefe öğrenimini de çok basite almamak gerektiğini çünkü onun özellikle öğretmenler başta olmak üzere aydın kesime kazandırılmasının bir milletin geleceği olan nesillerin eğitiminde çok işlevsel olduğunu göstermek istemiştir. Ancak felsefe eğitimini o sıradan bir dersin öğretilmesi şeklinde algılamamak gerektiğini özellikle vurgular, çünkü o felsefenin toplumuzun geleceği açısından ne kadar önemli olduğu hususunda gerçekten samimidir. O, bunu, dindarlığına, dindar bir gençlik yetiştirmek ve onlara güçlü bir şekilde milli ve manevi değerler kazandırmak gerektiği hususundaki açık tavrına rağmen yapar. Çünkü o tüm insanlığın her zaman için bir arada barış ve huzur içinde iyi yaşaması için gerekli olan erdemlerin kazandırılmasını hem dini hem de felsefi eğitimin her ikisi tarafından başarılabilecek türden bir amaç olarak görür.

İşte bu kadar önemli işlevleri olan felsefenin eğitiminin de ona göre çok ciddi bir şekilde verilmesi gerekir diyen Tozlu, dini kültürün kazandırılmasına yönelik eğitimde olduğu gibi, felsefe kültürünün kazandırılmasında da bir mekân, iklim ve dünya görüşüne, daha doğrusu, felsefi kültür ortamı oluşturulmasına büyük ihtiyaç duyulduğunun altını çizer. (I:251) Ayrıca

o, felsefe tahsili alıp bu konuda öğrencileri yetiştirecek ve her aşamada onlara felsefe öğretecek eğitimcilerin de doğruluk, asalet, adalet, cesaret ve cömertlik gibi erdemlere sahip olan, hafızası ve öğrenme kabiliyeti güçlü kişiler arasından seçilerek yetiştirilmesi gerektiği görüşündedir. (II:106). Ona göre bu şekilde hareket edildiğinde öğretim faaliyeti de doğal olarak tesadüflerden arınacaktır. (I:35)

Mubahat Türker Küyel'in (1927-2022) *“Eğer Millî Eğitim’de genel güdüm, oturtulan yörünge, ortalama kişiyi yetiştirmek doğrultusunda ise, felsefe ortalama kişinin ürünü değildir”* (1976;38) şeklinde ortaya koyduğu görüşünü teyit etmek için Tozlu, felsefe eğitiminin sıradan ortalama insan yetiştirmek için tasarlanmış bir eğitim olmadığını açık açık vurgular. (II:107) Ayrıca Tozlu, felsefenin çıkış kaynağı olan hikmetten (bilgelik) kopması onu köksüz ve ruhsuz bırakmıştır diyerek bunun hayat memmat meselesi olduğunu da haykırmıştır. Tarihte bir “alp” tipimiz bir de “eren” tipimiz var diyen Tozlu, “alp”ın kahraman, savaşçı ve bilge tipini, “eren”in ise “erdemli-faziletli kişiyi temsil ettiğini belirterek ideal Türk İslam insan tipinin “alp-eren” adlandırmasıyla her iki vasfı kendi kişiliğinde topladığını ifade eder. (II:479) Onun bu konudaki görüşü aslında, eğitimde nasıl bir insan yetiştirmeliyiz sorusunun da cevabıdır.

Tozlu'nun genel anlamda öğretmen yetiştirme ile de ilgili önemli teklifleri olduğunu biliyoruz. Aşağıdaki cümleler bunlardan sadece ikisidir: *“Öğretmenlik meselesini gereği gibi halletmek istiyorsak, önce şuna inanmalıyız: Öğretmen artık lisans seviyesinde eğitim veren kurumlardan değil, lisansüstü eğitim verecek bir kurumdan yetiştirilmelidir. Şu hâlde böyle bir kuruma acilen ihtiyaç*

vardır"².

Kısaca söylemek gerekirse, bir ülkede bu kadar çok işlevleri olan bir bilgi türünü göz ardı etmek ya da hafife almak sonuçları yıkıcı olan büyük bir yanılıdır. Çünkü Tozlu'ya göre, felsefe bize hem kendimizi hem de başkalarını tanıma, ufuklu bir bakış kazanma imkanları sunar. (II:38) Öyleyse, felsefe ister istemez kültürel bir zemine ve değerler dünyasına dayanır (I:267). Önemli ve değerli bir insanî faaliyet olarak felsefe insanlığa inkârı mümkün olmayacak kadar ciddi hizmetler sunmuştur.

SONUÇ

Necmettin Tozlu'nun bahse konu olan külliyatı büyük oranda farklı zamanlarda yazdığı kitap ve makalelerinin derlenmesinden oluştuğu için zaman zaman felsefeyi araçsallaştırmış ve felsefe algısında bir bütünlük yakalayamamış gibi bir his uyandırır da bu doğru değildir. O, bu yanıltıcı görüntünün aksine felsefenin kıymetini takdir eden ve samimi bir şekilde onun entelektüel çalışmalar için gerekli olduğunu her fırsatta haykıran yiğitçe bir felsefe savunusu geliştirmiştir. Bunu yaparken o, hem felsefeye mesafeli yaklaşan milliyetçi ve mukaddesatçı çevrelere mesajını açık ve net olarak sunmakta hem de son iki yüz yıldır öne çıkarılan ve bütün felsefenin materyalist felsefeden ibaret olduğu imasını uyandıran ateist ve materyalist felsefe taraftarlarına mesaj vermektedir. Bir diğer mesajı da öne

² Necmettin Tozlu'nun önerdiği bu kurum ancak bu yıl (2014) Öğretmenlik Mesleği Kanununda değişiklik yapılarak Milli Eğitim Akademisinin kurulmasını kabul eden kanun taslağı TBMM Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu'nda 5 Temmuz 2024'te kabul edilerek genel kurula sevk edildi.

çıkardığı felsefe tanımları ve işlevleri ile din ile felsefe arasında var olduğu savunulan kadim tartışmalara getirdiği itirazdır. Günümüzde daha çok ideolojik jargonlara dayanılarak pervasızca körüklenen din ve felsefe karşıtlığı ona göre anlamsızdır. Çünkü din ve felsefenin konuları birbirinden farklıdır.

Tozlu, felsefe denince sadece Batı menşeli felsefeyi anlamadığı gibi bu felsefenin bize esnetilmeden aynen aktarılması çabalarının yol açtığı olumsuzlukların da farkındadır. Felsefe yok felsefeler vardır derken o sadece Batı felsefesinin temelinde olan Yunan felsefesindeki çoğulculuğu değil aynı zamanda Batı dışı felsefeleri de kastetmektedir. Çünkü ona göre her medeniyetin üst düzey düşüncesi o medeniyetin felsefesini ve dünya görüşünü temsil etmektedir. Bu konudaki esnek görüşü aynı zamanda felsefi olan ve olmayan arasındaki tartışmalara da yansımıştır. Ona göre hiç kuşkusuz felsefeyi filozoflar yapar ancak bu felsefi düşüncenin oluşmasında felsefe dışı bilgi türlerinin de önemli katkıları bulunur. Bu bağlamda “alperen” (bilge, yiğit ve erdemli kişi) yetiştirme hedefinin aslında nasıl bir insan yetiştirmeliyiz sorusunun cevabını oluşturduğunu vurgulayarak eğitim ve felsefe için açık bir hedef gösterir.

Onun felsefe tanımlarına yaklaşımı aynı zamanda onun insanın bütünlüğüne önem veren görüşleriyle de paralellik arz eder. Bu yönüyle felsefe ona göre dar anlamda sadece katı rasyonel düşünme etkinliği değildir. İnsan denen varlığın bütün yönlerini hesaba katmayan bir düşünce gerçek anlamda bir düşünsel bütünlük oluşturamaz. Sistemli, tutarlı ve bütünlükçü olma pek çok felsefe tanımının ortak unsurlarını oluşturur ama burada insanın diğer yönleri değerlendirme dışarıda

kalmaktadır. Onun felsefe tanımında ve işlevlerinde görmek istediği insana ait bütünlük onun, duygu, düşünce, inanç ve tecrübe birikimleri yanında bilgelik gibi felsefenin temelinde yer alan kolektif düşünce ürünlerini de içine alan bütünlükçü bir anlayıştır. Bu yüzden o felsefe ve eğitime dair görüşlerini sunarken kendi medeniyet ve kültürümüzün üst düzey temsilcilerinden olan düşünür, filozof, şair, yazar ve mutasavvıfların düşüncelerini kullanmaktan ekinmez. Ona göre kendi değerlerinden şüpheye düşen bir felsefe zgn ve zgr bir insan yetiştirenmez. Bu yüzden o felsefeye bir esneklik ve genişlik kazandırmış Batı dışı medeniyetlerden biri olan Türk İşlam medeniyetinin ürettiği üst düzey düşünce ürünlerini felsefi ürün kategorisinde değerlendirmemizin zeminini hazırlamıştır.

KAYNAKÇA

- Jaspers, K. (1971). *Felsefeye Giriş*, (Çev. M. Akalın), İstanbul: Hareket Yayınları.
- Nedvi (1979). *İkbal'in Mesajı*, (Çev. Yusuf Işıcık), Konya: H. Hizmet Yayınları.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*, Van: Y.Y.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim Felsefesi Üzerine Makaleler*, Ankara: Elis Yayıncılık.
- Tozlu, N. (2016), *Eğitimden Felsefeye- 1: Eğitim Felsefesi Eğitim Üzerine Düşünceler ve İnsandan Devlete Eğitim*, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2016b), *Eğitimden Felsefeye- 2: Eğitim ve Eğitim Felsefesi Üzerine Düşünceler*, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2016c), *Eğitimden Felsefeye- 3: Bilim, Kültür ve Eğitim Üzerine*, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Türker-Küyel. M. (1976). *Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

İnsanın Eğitimi, Eğitimin Bilge İnsanı: Necmettin Tozlu

Prof. Dr. Şevket Topal*

GİRİŞ

Necmettin Tozlu ile doğrudan bir hoca-öğrenci münasebetimiz olmamakla birlikte kendisinin yaklaşık otuz yıl boyunca yakınında ve aile dostluğunda bulunma bahtiyarlığına eriştim. İlmiye sınıfına katılmamızda ve gelişmemizde Necmettin Hocanın rehberliği müstesna bir yere sahiptir. Şahsen kendisine vefa adına büyük değer verirdim. O da bizi çok severdi. Bu anlamda Hocanın manevî öğrencisi olmakla iftihar ediyorum. Kendisi ile ayrıca ilmi toplantılarda ve sempozyumlarda yüz yüze pek çok ilmî mübahaselerimiz olmuştur. Emeklilik sonrası da Hoca ile irtibatımız vicahen kesintisiz devam etmiştir. Hoca, son anına kadar hep ilim ve faydalı olmak için çabalamış; âdeti lisan-ı hâli ile hocanın gerçek emekliliği vefat ettiğinde olur demek istemiştir.

Vefa ile vefat aynı kökten gelen iki kelimedir ve sözünün eri olmayı, gereğini yerine getirmeyi ifade eder. O,

* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

öğrencilerine ve sevenlerine karşı elinden geldiğince görevini yerine getirmiştir. Ahirete irtihalinden sonra, en son görev yaptığı *Bayburt Üniversitesi yönetimi ile rahle-i tedrisinde yetişen ve fakâr öğrencileri* ona karşı sorumluluk bilinciyle yola çıkmış ve hatırası için kendisinin değişik yönlerini anlatan bir eser meydana getirmek istemiştir. Bu kitap çalışması çerçevesinde ilmi heyet tarafından benden de bir yazı talep edilmiş, yansıması ise bu şekilde olmuştur. Yazıda kullanılan veriler ise bir eğitimci ve mütefekkir olarak kendisini tanıdığım merhum Necmettin Tozlu ile uzun yıllara sâri yakın dostluktan ve ilmi sohbetlerden bizlerde kalan izlere dayanmaktadır. Dolayısıyla yazıda hocanın eserlerinden istifade edilse de çok sınırlı sayıda dipnot kullanılmıştır. Yazının ana omurgasını şahsi gözlem ve hatıralarımız oluşturmaktadır.

Necmettin Tozlu, ilim ve irfan dünyamız için önemli bir değerdi. Bereket versin ki Necmettin Hocanın değeri hep bilinmiştir. Öğrencileri ve dostları ona karşı vefayı hiç elden bırakmamıştır. Bunun en güzel örneklerinden birisi de Hocanın henüz sağlığında iken akademiden öğrencileri ve dostları tarafından İstanbul/Çemberlitaş'ta düzenlenen vefa gecesidir. Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) kurucu ve şeref başkanı merhum D. Mehmet Doğan'ın da onur konuğu olduğu bu toplantıda davetlilerden isteyen hem konuşmuş hem de Hocanın hatıralarını/tavsiyelerini bizzat onun ağzından tekrar duyma fırsatını bulmuşlardır. Ona olan saygı ve bağlılık, bizce beklenmedik anda gelen ama ilahî takdirde ne yazılmışsa tam da o vakitte gelip çatan cenaze merasiminde de kalabalık bir katılımla kendini göstermiştir.

Necmettin Hocanın bir eğitim felsefecisi olarak hassasiyetlerini birkaç başlık altında ele almak mümkündür. Bunlar: *İnsanın eğitimi ve eğitimin bilge insanı, geçmişe ve kendisini yetiştiren Hocalarına olan saygısı, eğitimciliği, eğitimin insandan devlete uzanan ciddiyet boyutuna vurgusu, deha eğitiminin eksikliğinden duyduğu ızdırabı, yabancı dil hassasiyeti, bilimi sorgulayıcı yönü, esprili dili, eğitimde beşerî ilişkilerde adaletle muamele vurgusu, giyim-kuşamı, yeme-içme ve ikram tutumu, insanlarla medeni ilişkileri, ibadet hassasiyeti, sarsılmaz imanı.*

İNSANIN EĞİTİMİ VE EĞİTİMİN BİLGE İNSANI: NECMETTİN TOZLU (1945-2022)

Necmettin Tozlu bilge bir eğitimcidir. Bizleri mazur görürseniz bu ifadede hiçbir abartmanın olmadığını söylemek isterim. Ancak toplum nazarında bu hakikat bir bilinç düzeyine maalesef erişememiştir. Bana göre bundaki en önemli etken kendisinin merkezi şehirlerde değil de Anadolu'nun mütevazi yörelerinde görev yapmış olmasıdır. Elbette bu durumun dezavantajları kadar avantajları da vardır. Belki büyük şehirlerde kendisi daha çok duyulacak, ismi meşhur olacaktı ama Anadolu'da birebir eğittiği ve etrafına toplayarak sohbet ettiği bir gençliği/akademik kadroyu muhtemeldir ki oluşturamayacaktı. Bugün onun mütevazi şartlarda eğittiği öğrencileri Türkiye'nin en müstesna kurumlarında görev yapmakta ve merhum Hocalarını rahmetle yad etmektedirler.

Necmettin Hoca, çeşitli üniversitelerde uzun yıllar görev yapmış alanında ülkemizin önde gelen eğitim felsefecilerindedir. Kendisi, İslami hassasiyeti ve yerli kimliği ile temayüz etmiştir. O, bütün eserlerinde insanı doğru anlama/anlatma

üzerinde yoğunlaşmış Batı ve İslam dünyasındaki eğitime bakışı tahlili olarak ele almış sıra dışı bir mütefekkindir. Necmettin Hoca yazılarında eğitim üzerine derinlikli muhasebeler yapmakla birlikte, düşüncesinin merkezine İslami olanı oturtur. Bir keresinde o şöyle der: *“İslami toplumun yapılanması ve oturduğu zemin, adalet anlayışı, şahsiyetçilik, insani olanın yüceltilişi, idari-siyasi-hukuki denge, ahlakilik bütün dinamizmin ve otoritenin kaynağının Allah olduğu idraki, insanlığa bütün devirler örnek olabilecek değerdedir.* (Tozlu, 2014; 1/550).”

Necmettin Hocanın eğitim anlayışına gelince ona göre elbette insan eğitilebilir bir varlıktır. İnsan önce öğrenir, sonra öğrendiklerini uygular. Zaten eğitim dediğimiz şey bilginin bir tür uygulamaya geçmesi halidir. Uygulamadaki bu bilginin varlık ve değer dünyasında ne manaya geldiği bilinci ile hareket etmek ise ilmin irfana dönüşmesini ifade eder. Bunların birbirinden kopuk olmaması gerekir. Maalesef günümüz dünyasında ilim bol, ama irfan yok. Çünkü insan, varlık dünyasında olan hakikatin bilgisini kaybetmiş; eşyayı eşya olarak görür olmuştur. Oysa o varlığın gerisinde kocaman bir anlam dünyası var. O da ancak yüce yaratıcıyı bilmekle idrak edilir. Hocaya göre *“insanın ve toplumun yeniden insani olanı üretebilmesi için eşyanın kölesi olmaktan kurtulması gerekir. Kişi eşyayı hayatı kolaylaştıran bir vasıta olarak görmeye başladığı andan itibaren ruhi bir zenginliğe kavuşmuş olur.* (Tozlu, 2014; 1/575).”

İnsanı kuru bilgiden irfanî bilgiye götürece en önemli vasıta, o yolda kabiliyeti ve tecrübesi olan öncü insanlardır. Bunların başında Hz. Peygamber gelir. O hem ilk öğretmen hem de irfanî bilginin en önemli kaynağıdır. Hz. Peygamber bizim

ilk muallimimiz olduğuna göre, onun yolundan ve sevgisinden yola çıkarak bizi hayata hazırlayan eğitimcilerimiz de bir nevi peygamber mesleğini yapan ve onun sünnetini işleyen çok önemli kılavuzlardır. Öyleyse gerçek bir eğitimci sadece bilgi aktaran değil, aynı zamanda değer aşıl原因an bilgelerdir. Bir eğitimcinin hangi branşta eğitim verirse versin bu şuurla hareket etmesi gerekir.

Necmettin Tozlu gerek sohbet türü konuşmalarında gerek akademik yazı veya konferanslarında erdemli bir insan ve toplumun inşasında kuru bilgi aktarmak yerine Doğu-Batı ayırımı gütmeksizin her toplumun yetiştirdiği bilge insanların sözlerinden ve yazılarından örnekler vererek konuşmasını zenginleştirirdi. O bir felsefe bilgisi olarak Batı'yı çok iyi bildiği gibi bir Anadolu insanı ve düşünürü olarak İslam dünyasını da çok iyi bilirdi. Kendisinin İslam dünyası içerisinde sıklıkla zikrettiği ve eserlerinden örnekler verdiği insanlardan birisi merhum Muhammed İktbal, diğeri ise Aliya İzzetbegoviç idi. Her iki şahsiyetin de belirgin özelliğinin bilgelik ve aksiyon olduğu düşünüldüğünde Necmettin Hocanın da şahsiyet ve hassasiyetlerinin ipuçlarını yakalamış oluruz. Hoca gerçekten bilge olduğu kadar, cesur ve atik bir kişilikti. Uyuşukluğu ve tembelliği asla yanına yaklaştırmadığı gibi öyle olanları da asla sevmezdi. Yerli olanlardan ise milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl, Erol Güngör, S. Ahmet Arvası, manevî önderlerden İsmail Hakkı Toprak gibi bilim ve gönül insanlarına, ayrıca yöresinde yaşayan XX. asır mutassavıf ve şairlerinden Ağlar Baba ile İrşadî Baba'ya ayrı bir değer verir; onların eserlerinden/sözlerinden sıklıkla örnekler verirdi. Onun erdemli bir toplumun

oluşması yolunda çok geniş bir açıdan yaklaşarak vermeye çalıştığı insan eğitimi bana doğrusu bir ilim ve fikir adamında bulunması gereken üç hasleti hatırlatmaktadır: *Bulduğun şehre değer katma, ait olduğun millete değer katma ve ait olduğun dünyaya katkı sunma. Yani mahalline de mefkurene de varlığıyla değer katma.* Hocamızın en azından bu bilinç ve çaba ile hareket ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunlar yapıcı ve terakki ettirici hasletlerdir. Günümüzde bu erdemlerden oldukça uzak gözükmekteyiz. Çünkü modern toplumlar birer eleştiri ve tenkit platformuna dönüşmüşler. Oysa doğrudan muhatabı alan her bir tenkit sadece yıkıcılık vazifesi görür. Bizim dinimiz ve milli karakterimiz ise şahısları değil, meseleleri muhatap alır. Bir kötülük varsa onun nasıl ortadan kaldırılacağı ile ilgili yol gösterir. Bu sebeple Türk-İslam medeniyeti inşacı olduğu kadar da ıslahatçıdır. Yıkıcı ve tahrip edici amelleri ve eylemleri asla tasvip etmez. Bu bizim gelenekten gelen bir karakterimizdir.

HOCALARINA SAYGISI VE SORGULAYICI BİLİM ANLAYIŞI

İlim, kitaplarda mevcut olsa da onun mana ve mahiyeti ancak Hocaların katkısı ile kavranabilir. Bir başka ifade ile ilim, bir ilim adamının kılavuzluğunda öğrenilirse kişiye yol aldırır. Biz bunun örneklerini Necmettin Hoca gibi tecrübeli Hocaların anlattıklarından yola çıkarak daha rahat anlıyoruz. Kendisi ilmi sohbetleri esnasında yeri geldiğinde söze "... Hocam derdi ki..." şeklinde başlar, onun sözleri üzerine kendi görüşlerini bina ederdi.

Necmettin Tozlu'nun felsefe okumalarında bakış açısına ve ufkunun genişlemesine en çok etki eden kişi Hocası Necati

Öner'dir. Hocasının: *"Felsefe okumanın en önemli özelliği, insana kendisi gibi düşünmeyenleri anlama imkânı sağlamasıdır. (Yeşilçayır, 2017; 69)"* düsturu ile hareket eden Tozlu, bütün yazdıklarında ve konuştuklarında insanı anlamayı merkeze almıştır. Bu yönüyle merhum Necmettin Hocanın kendisini bir gelenek içerisinde konumlandırıldığını ve zımnen kendi öğrencilerini de bu geleneğe davet ettiğini görüyoruz. Bu gelenek meselelere geniş perspektiften bakmayı da içermektedir. Necmettin Hoca bir yazısında şu tespitlere yer verir: *"Herhangi bir sahada yazı yazmak, yorum yapmak ve yeni bazı tekliflerde bulunmak her şeyden önce o sahadaki gelişmeleri bilmeye bağlıdır. Bu bilinmedikçe sahayla ilgili söylenebilecek her şey havada kalır. (Tozlu, 2014; 2/72)."*

Necmettin Tozlu'nun Hocalarını ve beslendiği bilgi kaynağını iki ana kategoride değerlendirmek gerekir. Bunlardan birincisi ister alaylı olsun ister mektepli doğrudan kendilerinden beslendiği ilim, fikir ve gönül insanlarıdır. İkinci kategori ise yazdıkları eserlerden ve ürettikleri değerlerden beslendiği ilim, fikir ve sanat adamlarıdır. Bu anlamda kendisinin çok geniş bir yelpazeden bilgi edindiğini ifade etmeliyiz. Fakat onun en ayırt edici özelliği sorgulayıcı yönü idi. Bu nedenle Necmettin Hoca sorgulayan, anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan bir zihin yapısına sahip olduğu için her okuduğuna yeni bir şey ekleyen değerli bir mütefekkirimizdi. Bu cümleden olarak onun eserleri üzerinden Batı'yı ve onun felsefesini anlamaya çalışan bir kimse oradan alacağını alır ama tenkit edilmesi gereken yerlerin de tenkit edildiğini görür. Okuyucusu ve dinleyicisi Necmettin Hocanın iyi bir eleştirilen ama aynı zamanda çok iyi bir değer avcısı ve taşıyıcısı olduğunu kolaylıkla fark eder. Onun çağın temel açmazlarına dönük şu tespitleri bu anlamda oldukça

manidardır:

“Çağımızda her an yeni keşifler yapılmakta ve hayat daha karmaşık hale gelmektedir. Karmaşık bir hayatın üstesinden kişinin tek başına gelmesi mümkün olmadığından ister istemez başka insanlar veya organizasyonlar devreye girmektedir. Bu kuruluşlar yoluyla insanın sorumluluğu azalsa ve işler daha kolay halledilse de şahsiyet gitgide dışlanmakta kişinin hür iradesi makinenin/organizasyonların esiri haline gelmektedir. (Tozlu, 2014; 2/171) ”

Bugün en temel sorunlarımızdan birisi Hocanın tespitlerinde de geçtiği üzere insan unsurunu yok sayan bu türden organize ve kurumsallıklardır. Oysa onların temel amacı insana yardımcı olmaktır. Ama süreç içerisinde insan onun yardımcı konusunu indirgenmiş; makinenin/sistemin esiri haline getirilmiştir. Bu tespitleriyle birlikte Hoca asla körü körüne bir medeniyetin taraftarlığına veya aleyhtarlığına kalkışmamıştır.

Bir örnek de Hocanın Müslüman düşünürlerden hareketle dile getirmesine verelim. O, S. Ahmet Arvası'nın varlığa bakışını ifade sadedinde onun kısaca şu görüşlerine yer verir: *“Gerçeği algılamada duyuların önemli bir yeri vardır. Ama sadece duylardan elde edilen verilere dayalı kurulan dünyalar bir hakikat olarak kabul edilemez. Şuur, duylara göre daha iç açıcı ve daha gerçektir. Elbette tabiatı incelerken duyular da göz ardı edilemez. Ancak insanın kendini objeleştirerek insanî olanın muhtevasını maddileştirerek kendinden kaçması kabul edilemez. Ona göre bir insan gönlünü, iç dünyasını, manevî dünyasını hiçe sayarak, bundan soyutlanarak insan olarak var olamaz. Dahası bugünkü insanın varlığında cehennemi yaşamamızın temel sebebi insanın mana ve muhtevasına eksik bakışında gizlidir.” (Tozlu, 2014; 2/373).*

S. Ahmet Arvası'nın varlık anlayışı üzerine söylediklerinden hareketle Hoca, İslam dünyasına şu eleştiriyi getirir: *"Çağımız özellikle Müslüman dünya, dengeli bir varlık düşüncesine kavuşmalıdır. İç çekişmeler, ferdi ve toplumsal hayati problemler önemli bir yönü ile bu konudaki eksik ve yetersiz anlayışların ürünüdür."* (Tozlu, 2014; 2/374).

Necmettin Tozlu, kendi ilim geleneği içerisinde ve saygı çerçevesinde düşünce dünyasına katkı sunacak her türden literatürden ve ilim erbabından istifade etmiştir. Onların görüşlerini saygı çerçevesinde ele almış, istifade etmiş ama gerektiğinde de ilmi olarak eleştirmekten geri durmamıştır.

NECMETTİN TOZLU'NUN EĞİTİMCİLİĞİ

Necmettin Tozlu Hoca yaptığı işe saygı duyar, öğrencilerini-muhataplarını oldukça önemser ve onların karşısına hazırlık yapmadan çıkmayı büyük bir saygısızlık kabul ederdi. Kendisinden uzmanı olduğu alan dahi bir konuşma talep edildiğinde, en az iki aylık süre isterdi. Bu sürenin kısa olması talebi geldiğinde asla kabul etmez ve yeniden konuyu ve güncel literatürü gözden geçirmek zorunda olduğunu söylerdi. Hoca, çok çalışırdı. Onun için tembelliğin hiçbir mazereti olamazdı. Derisine yeterince hazırlanmayan öğrencilerine de son derece kızar, bazen de azarlardı. Ama öğrencileri onun nefsanî davranmadığını, bilim hassasiyetinden dolayı bunu yaptığını bildikleri için asla gönül de koymazlardı.

Necmettin Hocanın en önemli özelliklerinden birisi de çok kitap alması, okuması, yerli ve yabancı dilde güncel literatürü takip etmesidir. Onun konferanslarını dinleyen bir

kimsenin, konferans sırasında verilen güncel literatür bilgisine hayran olmaması mümkün değildi. Kitaplarını çok sevdiği kadar onun muhafazasına da ayrı bir önem verirdi. Merhum Hocamızın kısa süren ve yoğun bakımda sona eren hayatının en son vasiyetlerinden birisi de mahdumuna “*eğer ben vefat edecek olursam kitaplarımı aynen muhafaza edin*” sözü olmuştur.

Necmettin Hoca bir öğretmen okulu ve eğitim fakültesi mezunu olarak bilinçli bir şekilde eğitim felsefesini tercih ettiğini defaatle ifade etmiştir. Kendisi okul yıllarından herhangi bir arkadaşına rastladığında onun siyasi görüşü ne olursa olsun, buna takılmaksızın öğrenciliklerini/hatıralarını yad ederdi. Çok çalışma ve çok okuma alışkanlığını da orada elde ettiklerini söylerdi. Hoca’ya göre eğitim zor ve ciddi bir iştir. Bunun üstesinden ancak deha seviyesinde zeki insanlar gelebilir derdi. Geçmişte bir nebze de olsa çok zeki insanların öğretmen okullarını ve eğitim fakültelerini tercih ettiğini ifade ederdi. Bu nedenle Necmettin Tozlu’ya göre öğretmenlik bir meslek değil, bir örneklik ve bir hayat tarzıdır.

EGİTİMİN İNSANDAN DEVLETE UZANAN CİDDİYET BOYUTUNA VE DEHA EĞİTİMİNE VURGUSU

Necmettin Tozlu’ya göre eğitim bir bireyin kendi meraklarını giderme veya meslek edinme yolu değildir. Ona göre eğitim insandan topluma, toplumdaki devlete ciddi bir sorumluluk gerektiren ve süreklilik arz etmesi gereken bir karaktere sahip bir varoluş meselesidir. Bu anlamda eğitim son derece ciddi ve zor bir iştir. Onun bu husustaki görüşlerini iki eseri üzerinden değerlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi “Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar” adlı çalışmasıdır. (Tozlu,

2014; 3/116 vd.) Bu çalışmada ana fikir olarak yabancı okulların ülkemizdeki kuruluş amaçları, gayeleri ve bu milletin birliğine dönük zararlı faaliyetleri merkeze alınarak çok değerli tahlillerde bulunulmuştur. İkincisi ise “İnsandan Devlete Eğitim” çalışmasıdır. (Tozlu, 2014; 1/413 vd.) Bu çalışmada ise Hoca, çeşitli düşünürler üzerinden örnekler vermek suretiyle erdemli bir toplum ve devletin nasıl kurulacağını ve sürdürüleceğini anlatır. Bu eserlerin içeriklerine burada derinlemesine temas etmek durumunda değiliz. Ancak Necmettin Tozlu’nun iki eseri üzerinden eğitimin devleti ve toplumun bütününe ilgilendiren boyutuna bakıldığında iki ana hususun vurgulanmaya çalışıldığı görülür:

Birincisi: Millî karakterli bir eğitim sisteminin başarılı olması için dıştan müdahale anlamına gelebilecek etkileri en aza indirgeyecek tedbirlerin alınması gerekir. Bu hususta millî şuurun dinamik tutulması da elzemdir.

İkincisi: Sadece dış etkileri önlemek de tek başına yetmez. Buna ilaveten ülke içerisinde de toplumdaki devlete uzanan sistematik bir yapı kurulmalı ve bu yapının temel hedefi erdemli bir toplum oluşturma hedefinde yürümek olmalıdır.

Necmettin Tozlu’nun en kapsamlı ve ses getiren çalışmalarından ikisinin bu alanda olması, kendisinin eğitimin dış etkilerin müdahalesinden uzak tutulması ve millî şuura dayalı bir program dâhilinde toplumun eğitilmesi hususundaki hassasiyetine işaret eder. Ona göre devletin organizesi, dik duruşu ve güçlü desteği olmadan bir milletin erdemli ve şuurulu olarak eğitilmesi mümkün değildir.

Necmettin Tozlu'nun üzerinde durduğu, hatta belli bir taslak çalışma yaparak dönemin Millî Eğitim Bakanlığı'na takdim edip, (hatırladığım kadarıyla) sunumda bulunduğu hususlardan birisi de deha eğitimi idi. Hoca'ya göre bu milletin deha olan çocuklarını özel olarak eğitip onları milletin istifadesine sunmadıkça gerçek anlamda ilerleme kaydedilemezdi. Bu çocukların özellikleri ve kabiliyetleri dikkate alınmaksızın normal sınıflarda ve normal müfredatlarda eğitmeye kalkmak onların üstün zekalarının açığa çıkmasına engel teşkil edecektir. Daha da kötüsü belki de onların hiç farkına varılamayacaktır. Hocanın bu beklentileri belki günümüzde bir miktar karşılanıyor olsa da yeterli midir bilemiyoruz.

YABANCI DİL HASSASİYETİ

Necmettin Tozlu, iyi derecede İngilizce bilirdi. Bir bilim adamı için olmazsa olmazlardan olan yabancı dili bilme, konuşma ve yazma yetisi merhum Hocanın kırmızı çizgisi idi. Bu hususta gevşeklik gösterenlere ve dili yeterince öğrenemeyenlere çok kızardı ve dilin büyütülecek bir zorluğunun olmadığını söylerdi. Ona göre yabancı dil “*şuraya bakacaksın ne dediğini şuraya yazacaksın*” basitliğinde bir şeydi. Oysa Hocanın bu hassasiyeti sergilediği zamanlarda genç akademisyenler için en büyük engel yabancı dil için merkezi sınavlardan gerekli dil puanını alamamaktı. Gerçek şu ki Hoca haklı idi zira dil puanı olmadan akademik ilerleme mümkün değildi.

Merhum Necmettin Hoca pek çok asistanını dil öğrenmeleri hususunda teşvik etmiş; bir kısmının yurt dışına gitmesini hararetle tavsiye etmiştir. Aslında kendi anlatımında ve hatıralarında dil öğrenmek için kendisinin Amerika Birleşik

Devletleri'ne gittiği ve orada belli bir dönem geçirdiği bilinmektedir. Hoca İngilizceyi sonradan öğrenmiştir. Başlangıçta yabancı dili Fransızcadır. Ama o evli olmasına ve belli bir yaşına rağmen yabancı dil öğrenme uğruna adımlar atmış ve neticesinde İkbâl'in İngilizce yazılan şiirlerini tercüme edecek kadar başarılı olmuştur.

Öte yandan Necmettin Hocanın alanında oldukça başarılı olma nedenlerinden birisi de yerli ve yabancı güncel yayınları takip etmesidir. İşte yurt dışında zor şartlar altında öğrenmiş olduğu yabancı dil kendisinin en büyük avantajlarından birisi olmuştur. Buradan da anlıyoruz ki merhum Necmettin Hocanın insan eğitiminde başarılı olma yollarından birisi de sadece öğretme tarafında kalmayıp, öğrenmenin de örneğini sunmuş olmasıdır.

ESPRİLİ DİLİ

Necmettin Tozlu, esprili dil kullanmayı çok severdi. Hatta konuşmaları esnasında güzel ifadeler kullanarak attığı kahkahalar hala kulaklarımızda çınlar. Ancak Hocanın esprili bir dil kullanması genel karakteri olmakla birlikte kendisi meseleleri son derece ciddiyet içerisinde ele alırdı. Asla laubali değildi, aşırılıkları da sevmezdi. Bununla birlikte Necmettin Hocanın öfkesi de en az esprili dili kadar meşhurdu. Bu nedenle hiçbir öğrencisi onun esprili diline aldanarak görev veya ders ihmal yapamazdı.

SOSYAL VE BEŞERÎ İLİŞKİLERDE ADALETLE MUAMELE VURGUSU

Necmettin Tozlu'ya göre her iyiliğin özünde adalet,

Allah rızası ve iyiliği kendinden bilmeme yatar. (Tozlu, 2014; 1/550). Onun hayata bakışının merkezinde bu düsturlar yer alır. Hoca, sadece bir eğitimci olarak değil aynı zamanda yönetici (dekan) olarak da uzun yıllar hizmette bulunmuştur. Bir yönetici için zor da olsa en mühim şeylerden birisi de doğru ve adil karar vermektir. Hoca, siyasi bir kişilik olmadığı için onun adaletle ilgili vurgusunda muhataplar büyük ölçüde eğitim camiası idi. Bununla birlikte kendisi sıklıkla biz Müslümanlar olarak âdil olmaz zorundayız derdi. Sıradan insanlar bize haksızlık yapsa bile biz yine de onlar gibi yapamayız ve onlara da adil davranmak zorundayız derdi. Onun adil olma vurgusu elbette dindarlığından ve Hz. Ömer'e olan tutkusundan gelmekteydi. Hocanın haksızlığa ve adaletsizliğe asla müsamaha etmeyin talimatına rağmen kendisi bu talimatı verdiği insanlara da son derece güvenir; büyük bir güven duygusu içerisinde onlara hesap da sormaz, kendilerinin de aynı dürüstlükte davrandıklarını kabul ederdi. Bu aşırı güven duygusu kimi zaman suistimal etse de Hoca bu düsturundan asla vazgeçmemiş; adaleti ve güven duygusunu hep ön planda tutmuştur.

GİYİM-KUŞAMI, YEME-İÇME VE İKRAM TUTUMU

Necmettin Tozlu, sadece ilmi ve anlatım üslubu ile değil aynı zamanda kaliteli ve şık giyimi-kuşamı, temiz ve helal gıda hassasiyeti, ikram kültürü, cömertliği ve sofrasını başkaları ile paylaşmada da örnek bir şahsiyetti. O, akademisyen olarak yetiştirdiği öğrencilerine de bunu ısrarla öğütlemiş ve bir Hoca olarak her daim öğrencilerine karşı cömert, lütufkar ve ikram edici bir karakterde davranmaları gerektiğini öğütlemiştir. Hoca, en iyisinden ve en kalitelisinden yer-içer, giyinip

kuşanırdı. Hoca çok az yemek ve günde sadece iki öğün yemesine rağmen güzel şeyleri tercih eder ama kararını asla aşmazdı. Onun hayatında kesintiye uğramayan tek gıdası belki de iyi demlenmiş bir çaydı. Burada elbette şatafat, israf ve lüks anlaşılmamalıdır. Ancak Necmettin Hocaya göre akademisyenlik bir para kazanma-biriktirme mesleği değildir. Akademisyen imkanları ölçüsünde en kalitelisini edinip kullanmalı, cimrilik ve pespayeliğe sapmamalıdır. Hocanın kalite vurgusunu, lüks, israf ve şatafatla karıştırmamalıdır. Ama O, ilmi de aynı hassasiyet ve kalite içerisinde icra etmeyi düstur edinmişti. Hanesinde de eşyaları gayet kaliteli olmakla birlikte asla lüks ve şatafat içermezdi. Tam bir zevk ve estetik sentezi idi. Onun hanesinde kullandığı eşyalarını büyük bölümünü zengin kütüphanesi, diğer parçalarını ise şark köşesi, semaverleri hat levhaları ve gelenekten gelen birtakım eşyaları oluşturmaktaydı. Bu anlamda merhum Necmettin Hocanın gönlündeki sadelik ve kalite giyim-kuşamına, yeme-içmesine ve meskenindeki eşyalara da aynen yansımıştı.

İNSANLARLA MEDENİ İLİŞKİLERİ

Necmettin Tozlu, insani ilişkilerinde son derece medeni ve sosyal bir şahsiyetti. Kendisi gayet nazik ve saygılı bir dille muhatabına hitap ederdi. Kendisine iltifat edildiğinde bunu çoğunlukla mahcubiyet ifadeleri ile karşılar, mukabilinde çok daha lütfekar cümlelerle muhatabına mukabelede bulunurdu.

Necmettin Hoca, öğrencilerine de aynı bir değer verir; onları akademinin çeşitli kademelerinde görmekten son derece mutlu olurdu. Kendisi öğrencilerine karşı da oldukça güzel ifadelerde bulunur, kendi eseri olarak gördüğü öğrencilerinin

başarıları ve organizasyonları gurur duyardı.

Bir mütefekkir ve eğitimci olarak Necmettin Hoca, devlet ricali ve toplumun değişik kesimlerinde görev yapan yetkililerle de sıklıkla muhatap olur, konuya dair varsa düşüncelerini onlara aktarmaktan geri durmazdı. Hoca kendince hak ve hakikat olarak gördüğü şeyleri tavizsiz bir şekilde ifade etmekten çekinmezdi. Bunu bir bilim adamı ve Müslüman bir bireyin hakkı söyleme sorumluluğu olarak görürdü. Ama düşünceleri ne kadar aykırı olursa olsun asla nezaketi ve karşısındakinin devlet ricali olduğu şuurunu elden bırakmazdı. Hoca, medeni ilişkileri bakımından da bir eğitimcinin durduğu yerin nasıl olması gerektiğinin iyi örneği idi.

İBADET HASSASİYETİ VE SARSILMAZ İMANI

Necmettin Tozlu, kulluğu sadece kuru bir inanç ve ibadet ritüeli olarak görmemiştir. Ona göre kulluğa asıl değer katan şey manevi ve kalbî olarak da Allah'a yönelmektir. Kendisi bu bilinçle gündelik hayatının merkezine Allah'a kulluğu yerleştirmiştir. O'nun hayatının üç hassasiyet üzerine kurulduğunu söylersek abartmış olmayız: Allah'a kullukta sebat ve samimiyet, iş hayatında titizlik ve mesaiye riayet, akademik yenilikleri takip ve telif.

Necmettin Hoca, iyi bir Müslümandı. Kendisi sabah namazını vaktinde eda ettikten sonra yapması gereken tefekkür ve tezekkürleri ifa ederdi. Sabah okul mesaisine erken başlardı. İdari ve akademik işlerine gerekli ihtimamı gösterir, yapacağı işlerin hazırlığını mutlaka önceden yerine getirirdi. Hocanın gündelik hayatına işleri ile ilgili hassasiyeti oldukça meşhurdu.

Mesaisini ihmal edenlerle ilgili de hiçbir ayırımı gitmeksizin gerekli işlemleri yapardı. Bunlar bir yana bizim asıl vurgulamak istediğimiz şey, merhum Hocanın resmi işlerini en ufak bir sekete uğratmaksızın ve çalışmalarını askıya almaksızın, nafile ibadetler de dahil kulluk yolunda oldukça hassas olduğudur.

Necmettin Tozlu, dini konularda da sağlam ve sarsılmaz bir imanla meseleye bakardı. Onun imanı aynı zamanda bilge bir insanın duruşunu yansıttığı için din ve iman adına konuşulan hurafelere asla itibar etmez, gereken şeyleri ifadeden geri durmazdı. Bununla birlikte onun amel-iman birlikteliği manevi ilimlerle destekli olarak hep hayatında olagelmiştir. Necmettin Hoca bu anlamda nafile namazları da farz namazlara gösterdiği özen çerçevesinde yerine getirmeye çalışırdı. Hocanın gece belli bir vakitte kılınması gereken teheccüd namazını ise mümkün mertebe kaçırmadığı kendi ağzından hep duyulagelmiştir.

Neticede merhum Necmettin Tozlu Hocamız, ilmi hayatında olduğu kadar ameli ve itikadi hayatında da oldukça hassas, samimi, mütevazı ve halis bir Müslümandı. Güzel yaşadı ve eğitim alanında güzel eserler bırakarak bu dünyadan göçtü. Eserleri ise matbu olup, düşüncelerini geleceğe taşımaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Celal Yeşilçayır, *Eğitim Felsefesi Bağlamında Necmettin Tozlu'nun Önemi*, Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 2, Aralık 2017.

Necmettin Tozlu, *Eğitimden Felsefeye-1 Eğitim Felsefesi Eğitim Üzerine Düşünceler ve İnsandan Devlete Eğitim*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2014.

Necmettin Tozlu, *Eğitimden Felsefeye-2 Eğitim ve Eğitim Felsefesi Üzerine Düşünceler*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2014.

Necmettin Tozlu, *Eğitimden Felsefeye-3 Bilim, Kültür ve Eğitim Üzerine*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2014.

Necmettin Tozlu'da İnsan Olma Bilinci^{1*}

Doç. Dr. Celal YEŞİLÇAYIR^{2*}

GİRİŞ

Bu çalışmada ülkemizde özellikle eğitim felsefesi alanındaki çalışmalarıyla bilinen Prof. Dr. Necmettin Tozlu'nun insan ile ilgili düşünceleri ele alınmaktadır. Bu çerçevede öncelikle felsefi anlamda insan ve eğitim konusuna değinilmektedir. İkinci adımda ise Tozlu'nun insan düşüncesi analiz edilmektedir. Onun "insan olma bilinci" düşüncesi ile bu bağlamında yer verdiği "denge varlığı olarak insan" ve "değer varlığı olarak insan" anlayışları serimlenmektedir. Denge varlığı olarak insan anlayışı bağlamında insanın ruh ve bedenden oluşan bir varlık olması önem arz eden bir husustur. Değer varlığı olarak insan anlayışı ise insan yaşamı için ahlaki değerlerin vazgeçilmez bir öneminin olması ile ilgili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonraki adımda ise Tozlu'nun insan olma bilinci minvalinde çağımızdaki insanın durumunu nasıl gördüğü tartışmaya açılmaktadır. Aynı zamanda çağın sorunları karşısında neler

^{1*} Bu makale 23, 24 Mayıs 2024 tarihlerinde Bayburt Üniversitesi'nde yapılan XIV. Mantık Çalıştayı kapsamında düzenlenen Necmettin Tozlu Paneli'nde sunulmuş aynı isimdeki konuşmanın geliştirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

^{2*} Doç. Dr. Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü; E-posta: celalyesil@hotmail.com

yapılması gerektiğine dair düşüncelerine yer verilmektedir. Son tahlilde ise ele alınan analizler çerçevesinde bazı öneriler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

FELSEFEDE İNSAN VE EĞİTİM

İnsanın çok boyutlu bir varlık olması ve zihinsel gelişiminin diğer canlılara göre daha ileri seviyede olması, insan konusunun araştırılması ile ilgili birçok zorluğa yol açmıştır. Aynı zamanda tarihsel süreçte insanın bizatihi kendisini araştırma konusu yapmasının ciddi anlamda güçlükleri bulunmaktadır.³ Söz konusu sorunlar *insan felsefesinin* bağımsız bir felsefe disiplini olarak ortaya çıkışını da oldukça geciktirmiştir. Öyle ki *felsefi antropoloji* olarak da bilinen *insan felsefesi*, XX. yüzyıl'ın ilk yarısında, temel bir felsefe disiplini olarak literatürdeki yerini almıştır.⁴ İnsanı anlamak ile ilgili zorluklara rağmen düşünce tarihi boyunca filozoflar insan konusuna yönelmişler, doğrudan ya da dolaylı olarak kendi türlerini anlamaya çalışmışlardır. Bununla birlikte filozofların insan ile ilgili düşünceleri varlık felsefesi, bilgi felsefesi, ahlak felsefesi, hukuk felsefesi, siyaset felsefesi, eğitim felsefesi gibi alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Söz gelimi varlık felsefesi bağlamında özellikle insanın mevcut varlık silsilesi içindeki yerinin anlaşılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bilgi felsefesi çerçevesinde ise bilen varlık olarak insan konusu ele alınmaktadır. Eğitim felsefesi bağlamında düşünüldüğünde ise eğitim süreçlerinin öznesi, nesnesi ve konusu insan olan bir alan olduğu anlaşılmaktadır.

³ Nurten Gökalp, *İnsan Felsefesi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014, s. vii.

⁴ Muttalip Özcan, *İnsan Felsefesi*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2016, s. 12-14.

Eğitim felsefesinin ve genel anlamda eğitim alanının doğrudan insana yönelmesi, insanın ne olduğuna dair soruları da beraberinde getirmektedir. Çünkü eğitim felsefesinde ileri sürülen kuramların insanın neliğinin incelenmesi suretiyle şekillendiği ortaya çıkmaktadır. Böylelikle felsefede insan konusunun eğitim konusunu öncelediğini ifade etmemiz gerekmektedir. Diğer canlılar ile kıyaslandığında insanın doğal birtakım yeteneklerle dünyaya gelmediği ve bu sebeple eğitime ihtiyaç duyan bir varlık olduğu aşikardır. İnsanın hayatta kalabilmesi ve diğer insanlarla birlikte yaşayabilmesi için eski çağlardan beri eğitim faaliyetleri yaygınlaşmıştır. Aynı zamanda eğitim süreçleri ile ilgili olarak “Nasıl iyi insan olunur?” sorusunun önem arz ettiği ve bu hususun tartışmalı bir konu olarak gündemdeki yerini koruduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Necmettin Tozlu'nun düşüncelerinde insan konusunun oldukça geniş bir yer tuttuğu dikkat çekmektedir.

NECMETTİN TOZLU VE İNSAN

Necmettin Tozlu temel olarak eğitim felsefesi alanında uzmanlaşmış bir akademisyen olduğundan, eserleri incelendiğinde insan konusuna önem verdiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede onun iştiğal ettiği konuların başında “insanın ne olduğu” sorunsalı gelmektedir. Onun insanla ilgili düşünceleri eğitim felsefesinin temelini oluşturmakla birlikte çağımızdaki sorunların anlaşılması bakımından da önem arz etmektedir. Tozlu'nun insan konusundaki araştırmalarını belli bir sınırlandırma yapmadan “Batı'da ve Doğu'da [ortaya çıkmış] insan anlayışını

ayrıntılı bir biçimde tahlil"⁵ ettiği görülmektedir. O söz konusu düşünceleri bağlamında insanı bir taraftan değer ve denge varlığı olarak ele alırken, bu düşünceleri ekseninde insan olma bilinci üzerinde durmaktadır. Tozlu, insan olma bilincini kişinin bir denge ve değer varlığı olması çerçevesinde temellendirmekle birlikte yaşadığımız çağdaki insanın durumunu da ele alıp, tartışmaktadır. Onun sözünü ettiği "denge ve değer varlığı olarak insan" kavrayışında temel olarak şu hususların üzerinde durulmaktadır:

DENGE VARLIĞI OLARAK İNSAN

Tozlu insan olmanın ilk ve önemli adımı olarak kişinin "denge varlığı" olmasından söz etmektedir. Tarihsel süreçte ortaya çıkmış olan felsefi anlayışlar incelendiğinde insanın bir denge varlığı olduğu ortaya çıkmaktadır."⁶ Felsefi anlamda ortaya çıkmış olan zengin ve değerli miras incelendiğinde insanın "ruh ve beden bütünlüğü içinde bir denge varlığı olduğu"⁷ anlaşılmaktadır. Söz konusu denge anlayışı doğudan batıya birçok düşünür tarafından dile getirilmiştir. Antik Çağ'da Sokrates'ten XX. yüzyılda Muhammed İkbâl'e değin insan olmanın ruh ve beden dengesini sağlamakla ilgili olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda Tozlu'nun eserlerinde ruh ifadesi, akıl, bilinç, mana ve gönül gibi anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla ruhun

⁵ Tuncay Ceylan, "Necmettin Tozlu'nun İnsan ve Eğitime Bakışı", *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13/25 (2018), s. 243.

⁶ Necmettin Tozlu, *Eğitimin Felsefeye*, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2016, 1. Cilt, s. 499.

⁷ Celal Yeşilçayır, *Necmettin Tozlu: Geleneği ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, Türkiye'de Felsefe (1923-2023), Ed. Kemal Bakır, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2024, II. Cilt, s. 610.

insanı diğer canlılardan ayıran bütün insani özellikleri temsil eden bir unsur/boyut olduğu anlaşılmaktadır.

Ruh ve beden dengesinin sağlanması bağlamında Tozlu, insanı insan yapan iki boyutundan birini yok saymanın onun bütünselliğine aykırı olacağını ileri sürmektedir.⁸ Başka bir ifadeyle insanı doğru anlayabilmenin yolu onun beden boyutu ile ruh boyutunu birlikte düşünmekten geçmektedir.⁹ Kanaatimize göre onun bu düşünceleri Alman filozoflar Max Scheler ve Nicolai Hartmann ile benzerlik arz etmektedir. İnsan beden tarafıyla (madde), fiziksel olarak evrende var olurken, ruh tarafı (akıl, mana, gönül) onun insani özelliklerine tekabül etmektedir. Şu hâlde tinsel boyutu insanın mana ve gönül tarafıdır. Çünkü bilinç sahibi bir varlık olması insanın ruh/tin boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle insan diğer canlılardan ayrılırken, temel insan olma özelliğini ancak ruh tarafı ile gerçekleştirebilmektedir. Öyle ki Tozlu “insanın maddesiyle (bedeniyle) değil manasıyla (ruhuyla) insan olduğunu, fiziki sahanın varlığını kabul etmekle beraber, insanın özünün fiziğin ötesinde bulunduğu[...]”¹⁰ görüşündedir. Buna göre insanın insan yapan asli unsurun onun ruh boyutu olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla insanın bir denge varlığı olması, daha ziyade, insanın ruh (mana) boyutunun beden (madde) tarafına hâkim olması ile ilgili bir durumdur. Çünkü insan ruh tarafıyla gerçek anlamda bir insandır ve bu yönüyle beden tarafını kontrol ederek, evrende var olabilir. Ancak böylesi bir denge sayesinde

⁸ Necmettin Tozlu, *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*, Van: Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1992, s. 120.

⁹ Yeşilçayır, *Necmettin Tozlu: Geleneği ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, s. 610.

¹⁰ Ceylan, “Necmettin Tozlu'nun İnsan ve Eğitime Bakışı”, s. 243.

diğer insanlarla birlikte, toplumsal bir yaşamı sürdürebilir. Bununla birlikte insanı insan yapan ruh boyutu onu bir değer varlığı haline getirmektedir.

DEĞER VARLIĞI OLARAK İNSAN

İnsanı diğer varlıklardan/canlılardan ayıran en önemli özelliği ruh/mana boyutu olduğuna göre, insan değer üreten ve bu değerlerle yaşayabilen bir varlıktır. Tozlu bu durumu şöyle ifade etmektedir: “ontik olarak değil ama değer açısından insanı insan yapan, onu diğer varlık türlerinden ayrıcalıklı ve üstün kılan; onun akıl varlığı olması, maddi boyutundan ziyade manevi boyutudur.”¹¹ Buna göre insan beden/madde tarafıyla dünyaya, ruh/mana tarafıyla ise değer ve ahlak alanına ait bir canlıdır. İnsan yaşamı için fiziksel boyutunun yanında diğer canlılarla ve varlıklarla birlikte yaşayabilmek için elzem olan ahlaki değerlerdir. Çünkü insan yaşamı ahlaki değerler olmadan karmaşık ve içinden çıkılmaz bir hal alacaktır. Tozlu'ya göre insanın ahlaki olarak sağlıklı olması en az fiziki anlamdaki sağlığı kadar önemlidir.¹² Şu hâlde insanı insan yapan tin/mana tarafı olmakla birlikte onu ayakta tutanın ise temel olarak ahlaki değerlerdir.¹³ Çünkü insan hayatı ancak ahlaki değerlerle birlikte anlamlı ve yaşanılabilir olabilmektedir.¹⁴ Öteki türlü diğer varlıkların yaşamından farklı olamayacağı gibi insan olmanın özüne de aykırı olacaktır.

¹¹ Ceylan, “Necmettin Tozlu'nun İnsan ve Eğitime Bakışı”, s. 243.

¹² Ceylan, “Necmettin Tozlu'nun İnsan ve Eğitime Bakışı”, s. 245.

¹³ Yeşilçayır, *Necmettin Tozlu: Geleniği ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, s. 609, 610.

¹⁴ Ceylan, “Necmettin Tozlu'nun İnsan ve Eğitime Bakışı”, s. 245.

Tozlu insan hayatı için ahlakın vazgeçilmez olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: “İnsan sosyal bir varlıktır, yaradılışın bir kanunudur birlikte yaşamak. Doğası gereği varlığını sürdürme çabası içinde olan insan, bu kavga ve kaostan zarar görmek, yok olmak istemez. Kendini böyle bir durumun tehlikelerinden korumak ister.”¹⁵ Bununla birlikte ahlaki değerlerin insan hayatında keyfi konulmuş normlar sistemi olmayıp, yaşamı sürdürebilmenin ve var olmanın temel ilkeleri olarak düşünülmesi gerekmektedir. Böylelikle insanın denge varlığı olması, onun bir değer varlığı olması ile bütünleşmesi bizi insan olmanın bilincine ulaştırmaktadır. Tozlu “insan olma bilinci” konusunu ana hatlarıyla şu şekilde ifade etmektedir:

İNSAN OLMA BİLİNCİ

Ruh ve beden dengesi bağlamında insanın beden boyutunun ruh tarafına hükmetmesi, onu insanlığın ve insan olma bilincinden uzaklaştırmaktadır. Öyle ki maddenin manayı ve değerleri etkileyip kontrol altına alması durumunda insan olma bilinci sekteye uğrayacaktır. İnsanı insan yapan asli öz ruh olduğundan söz konusu dengenin ruhun rehberliğinde/denetiminde sağlanması gerekmektedir. Çünkü insan bir ruh varlığı olarak diğer canlı varlıklardan ayrı bir özelliğe sahiptir. Diğer bir ifadeyle “insan olma bilinci” ruh ve beden muvazenesinde ruhun öncülük etmesiyle sağlanabilecektir. İnsanı insan yapan temel unsur ruh boyutu olduğundan, insan olma bilinci ancak ruhun idaresinde mümkündür. Ancak böylelikle sağlıklı ve dengeli bir insan olma durumundan söz edilebilecektir. İnsan

¹⁵ Ceylan, “Necmettin Tozlu'nun İnsan ve Eğitime Bakışı”, s. 245.

hayatında mananın maddeye göre öncelenmesi ile birlikte ahlaki değerlerin hayata geçmesi ve böylelikle insanların ahenkli bir biçimde birlikte yaşamaya sağlanmış olacaktır. Tozlu'nun sözünü ettiği "insan olma bilinci"nin hayata geçmesi ve devamlılığı söz konusu denge ve değer unsurlarının gerçekleşmesine bağlıdır. O böylesi bir insanı "kâmil insan" ve "erdemli insan" olarak da ifade etmektedir.¹⁶ Tozlu insan olma bilinci ve kâmil insanın tanımlarını yaptıktan sonra bu bağlamda çağımızdaki insanın durumunu analiz etmektedir.

ÇAĞIMIZDA İNSAN

İnsan olma bilinci minvalinde çağımızda insanın durumuna bakıldığında durumun pek iç açıcı olmadığı fark edilmektedir. Çünkü insanın ruh tarafı ile kıyaslandığında beden/madde tarafına verilen önemin çok daha ileri seviyede olduğu aşikardır. Öyle ki Tozlu'nun tanımlamaya çalıştığı insan olmanın dengesi şaşmış durumdadır. İnsanla ilgili mevcut durumun oluşmasında özellikle XIX. yüzyılda yaygınlaşmış olan "faydacılık" akımının önemli bir etkisinin olduğu bilinmektedir. J. Bentham ve J. S. Mill'in öncüsü olduğu bu akımın etkilerinin günümüz dünyasında beklenin üzerinde bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. İlgili literatür incelendiğinde faydacı anlayışın temelinde bedensel doyumun yer aldığı dikkat çekmektedir.¹⁷

Bülent Uğur Koca'ya göre "Anglo-Sakson geleneğinin bir ürünü olan utilitarizm, faydacılık, yararcılık, klasik

¹⁶ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye*, 1. Cilt, s. 51.

¹⁷ M. Ahmet Tüzen, *John Stuart Mill'de Demokrasinin Meşruiyeti*, Mavi Atlas (2), 2014, s. 42.

pragmatizm veya utilitarist ahlak şeklinde karşımıza çıkmaktadır.”¹⁸ Günümüzde önemli ölçüde etkisini sürdüren faydacı gelenek, beynelmilel anlamda yaygınlaşarak, bütün insan yapıp etmelerine sirayet etmiş durumdadır. Tozlu söz konusu Anglo-sakson anlayışın yaygınlaşmasını “Günümüz Batı dünyası bir koşuşturma, nefes nefese bir mücadele, yarış içindedir. Daha fazla mal biriktirme, bunun aşırı organizasyonlarına gitme [oldukça düşündürücüdür]”¹⁹ şeklinde eleştirmektedir. Sebile Başok Diş söz konusu temayülün temel sebebini “Faydacılığın en iyi davranışı en çok sayıda insana en büyük mutluluğu sağlayacak eylem olarak formüle etmesi birçok insana cazip gelmektedir”²⁰ şeklinde izah etmektedir. Tozlu faydacılığın insanlara cazip gelmesinden duyduğu rahatsızlığı “İnsandaki insanilik çalınmış, çoraklaştırılmış, hayat böylece tek bir boyuta, en basit olana, karşılıklı maddi menfaate indirgenmiştir”²¹ şeklinde açıklamaktadır.

Faydacı anlayışın insan yaşamına yaygın olarak sirayet etmesi ile birlikte, maddenin manayı geride bırakması kaçınılmaz olmuştur. Tozlu'nun ifadesiyle “İnsan farkında olarak veya olmayarak kaybedilmiştir. Onun özü, esas olan ruh ve gönül dünyası hiçe sayılıp dikkate alınmamıştır.”²² Ruh ve mana cihetinden ziyade madde tarafının önemsenmesinin bir sonucu

¹⁸ Bülent Uğur Koca, *Jeremy Bentham'ın Faydacı Ahlakının Temelleri ve Ahlak Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, İçtimaiyyat Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 2021, s. 84.

¹⁹ Necmettin Tozlu, *Eğitimden Felsefeye*, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2016, 2. Cilt, s. 314.

²⁰ Sebile Başok Diş, *Bentham ve Mill'in Klasik Faydacılığı Bağlamında Mutluluk Problemi*, Te-maşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, 7, Temmuz 2017, s. 80.

²¹ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye*, 1. Cilt, s. 341.

²² Tozlu, *Eğitimden Felsefeye*, 1. Cilt, s. 341.

olarak insanlar “artık istila edilmiş birer nesnedirler.”²³ Bu bağlamda Tozlu insan ile madde arasındaki ilişkinin yanlış ve ters bir biçimde kurgulandığını ifade etmektedir. Ona göre insan çağımızda madde/eşya tarafından kuşatılmış ve esir alınmış bir varlık konumuna inmiştir. Şu hâlde insan ile madde ilişkisi sağlıklı bir biçimde tesis edilmemiştir. Eşya insanın ruh/mana tarafına hükmetmektedir ve bu durumun neticesi olarak insanlar köleleşmiştir.²⁴ Bununla birlikte “kapitalizm insan şuurunu tamamen para, mal ve tüketime yönelterek uyuşturmuştur.”²⁵ Kapitalizm ve yararcılığın yaygınlaşması insanı mana varlığı olmaktan ziyade maddeye bağımlı, iktisadi bir varlığa dönüştürmüştür.²⁶ Dolayısıyla insanlığın manaya değer vermek yerine maddeye değer verir bir duruma doğru evrildiği ortaya çıkmaktadır.

Özellikle daha fazla kazancı hedefleyen liberal-kapitalist anlayış göz önünde tutulduğunda, Tozlu'nun tespitlerinin oldukça haklı sebeplere dayandığı anlaşılmaktadır. Eşyanın ve biriktirmenin başat rol oynadığı günümüzde insanın mana tarafı ikinci plana itilmiştir. Tozlu'ya göre “Eşyanın, mal ve mülkün bu denli önemszenmesinin temelinde yatan sorun insanın mana boyutuna verilen önemin azalmasıdır.”²⁷ Bununla birlikte çağımızdaki yaygın “yararcı” anlayışta insanın denge ve değer varlığı olmasından uzaklaşıldığı ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda insan olma bilincinin yitirildiğini iddia etmemiz

²³ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye*, 1. Cilt, s. 341.

²⁴ Celal Yeşilçayır, *Eğitim Felsefesi Bağlamında Necmettin Tozlu'nun Önemi*, *Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 2017, s. 66, 67.

²⁵ Yeşilçayır, *Eğitim Felsefesi Bağlamında Necmettin Tozlu'nun Önemi*, s. 67.

²⁶ Yeşilçayır, *Eğitim Felsefesi Bağlamında Necmettin Tozlu'nun Önemi*, s. 67.

²⁷ Yeşilçayır, *Necmettin Tozlu: Geleneği ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, s. 611.

mümkündür. Bu çerçevede insan konusuna “amaç” ve “araç” kavramları minvalinde bakmak önem arz etmektedir.

İNSANIN AMAÇ YA DA ARAÇ VARLIĞI OLMASI

Yer verdiğimiz analizlere istinaden yaşadığımız dünyada insanı yalnızca maddi olarak tüketim nesnesine indirgeyen geleneğin, insan olma bilincini önemli ölçüde zarara uğrattığı anlaşılmaktadır. İnsanın ruhtan/manadan ziyade bedeni ve eşyayı önemsemesi onu kuşatılmış bir varlık haline getirmiştir. Tozlu'ya göre “İnsan eşyanın (maddenin) belirlediği bir nesne seviyesine inmiştir.”²⁸ Buna göre madde manaya, ruha ve insan olma bilincinin özünü tahakküm altına almıştır. Böylelikle insanın mana boyutu olan bilinci, madde/nesne tarafından kontrol altına alındığı için artık özgür bir varlık değildir. Maddeye bağımlı hale geldiği için kendi özüne yabancılaşmıştır. Oysa ruh/mana boyutunu incelemesi insanı kendinde amaç bir varlık yapmaktadır. Madde ve eşyaya temayül göstermesi ise onu amaç varlığı olmaktan uzaklaştırmaktadır.

İnsan ruhu/bilinci sayesinde kendinde amaç bir varlık iken eşyanın/maddenin tahakkümü altına girmesi onu köleleştirip, araç raddesine indirmiştir. Çünkü insan bilinci, bedene/maddeye hizmet eden bir hale dönüşmüştür. İnsan maddeye ulaşmak adına kendi ruhunu araç haline getirdiği gibi, bu amaç uğruna başkalarına da araçsallaştırmaktan çekinmemektedir. Böylece bir durumda dostlar, arkadaşlar, akrabalar vs. artık kişinin amaçları için birer araca dönüşmektedir.²⁹ Akıl sahibi bir varlık

²⁸ Yeşilçayır, *Necmettin Tozlu: Geleneği ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, s. 611.

²⁹ Yeşilçayır, *Necmettin Tozlu: Geleneği ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, s. 611.

olarak insanın maddeye bağımlı hale gelmesi, onun özerk/özgür bir varlık olmasına önemli ölçüde zarar vermektedir. Bu bağıllık insanın evren ve diğer insanlarla kurduğu ilişkilerde başat rol oynadığından sürekli olarak maddeyi düşünmektedir.

Amaç maddi kazanç ve maddenin elde edilmesi olduğundan öteki türden bütün insani yapıp etmeler birer aracı durumunda kalmaktadır. Dolayısıyla insan ile madde/eşya arasında ters yüz edilmiş bir ilişki ortaya çıkmıştır. Öyle ki eşya/madde insan için bir araç olması gerekirken insan madde için bir araç haline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle insan eşyanın emrine girerek, özgür bilincini yitirmiştir. Bununla birlikte çağımızda insani anlamda ortaya çıkan sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Savaş, açlık, sürgün, sığınma arayışı, iklim krizi zikredilen sorunlardan yalnızca bazılarıdır. Yaşadığımız dünyadaki insani sorunların temel sebebinin *insan olma bilincinin* zayıflaması olduğu anlaşılmaktadır. Tozlu bahsi geçen sorunları analiz etmekle kalmayıp, sorunların çözümü adına da öneriler sunmaktadır. İnsan olma bilincinin kazanılması adına insana bazı sorumluluklar düştüğünü ifade etmektedir.

İNSAN DÜŞEN GÖREV

Çağımızda yaşanan sorunlar insanın denge varlığı olmaktan ve insan olma bilincinden uzaklaşmışlığının bariz bir göstergesidir. Bununla birlikte insanın maddenin/eşyanın esaretinden kurtulup kendi özüne/esasına dönmesi yine kendi elindedir. Tozlu'nun ifadesiyle "insan, beden/madde tarafının ötesinde ruh boyutuyla maddeyi aşır, manayı inşa edilecek

imkânlar potansiyelini içinde taşımaktadır.”³⁰ Şu hâlde insan, maddenin cazibesinden kurtularak mananın değerini keşfetme imkanını kendinde taşıyan bir varlıktır. Bunun yolu ise öncelikle insanın eleştirel düşünebilmesinden ve kendi muhasebesini yapabilmesinden geçmektedir. Diğer bir ifadeyle kişinin kendi üzerine, kendi yaşamı ve yaptıkları üzerine eleştirel bir biçimde yönelmesi önem arz etmektedir. Tozlu'nun işaret ettiği husus, felsefede “özdüşünüm” olarak ifade edilen yöntemdir. Söz konusu eleştirel yöntem sayesinde insanın mana varlığını olduğunu fark edebilmesi mümkün olabilecektir.

İnsanın söz konusu dönüşümü sağlayabilmesi bakımından akletme, eleştirel düşünme, mukayese etme gibi yetilerinin önemli bir rolü söz konusudur. Dolayısıyla insan, düşünme gücü sayesinde insan olma bilincini/onurunu elde edebilecektir. Böylelikle insan “eşya olmadığını”³¹ fark ederek maddeye olan tutsaklıktan kurtulabilecektir.³² Aynı zamanda “araç” raddesindeki durumundan kurtularak, özünde bir “amaç varlığı” olduğunun bilincine varabilecektir. Yaşadığımız dünyada maddeye/eşyaya “bağımlı olduğu için bunalımlı durumda olan insanın bu durumdan kurtuluşunun yolu ruh tarafını önemsemekten geçmektedir. Böylelikle insanın mana ve gönül tarafı geliştireceğinden, maddeye olan tutsaklığı azalacaktır.”³³ İnsanın bu bilinci kazanması bakımından insan ile ilgili ortaya çıkmış bütün düşünceleri önemsemek gerekmektedir. Çünkü insan

³⁰ Yeşilçayır, *Necmettin Tozlu: Gelenegi ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, s. 612.

³¹ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye*, 1. Cilt, s. 345.

³² Tozlu, *Eğitimden Felsefeye*, 1. Cilt, s. 345.

³³ Yeşilçayır, *Necmettin Tozlu: Gelenegi ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, s. 612.

olma bilinci, salt bir kültüre ait olmayıp evrensel bir mahiyette tezahür etmektedir.

SONUÇ YERİNE

Çağımızda insanın içinde bulunduğu esaret durumundan kurtularak, insan olma bilincini kazanabilmesi bakımından eğitimin önemini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ancak çağımızda bireyi yatırım nesnesi olarak gören bankacı eğitim anlayışının yaygın olduğu dikkat çekmektedir. Bu anlayış bahsi geçen Anglosakson “yararcılık” anlayışının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Tozlu'nun ifadesiyle “Maalesef günümüzün eğitim anlayışında insanın sadece maddi tarafı göz önünde tutulduğundan insanın özüne yabancılaşarak, bozulduğunu üzülen ifade etmek gerekir.”³⁴ Söz konusu sorunsala istinaden dengeli ve sağlıklı bir insan olma bilincinin inşası bakımından eğitim anlayışının yeniden gözden geçirilmesi elzem görünmektedir. Eğitim anlayışının insani anlamda yapılandırılması ve dengeli insan olmak bağlamında Tozlu'nun örnek aldığı kişilerin başında Sokrates yer almaktadır. Ona göre “Sokrates içinde yaşadığı toplumu yeni bir anlayışla diriltmeye çalışmıştır.”³⁵ Tozlu'ya göre felsefecinin ve eğitimcinin temel görevi, Sokrates gibi içinde yaşadığı toplumun aksayan yönlerini görmektir. Aynı zamanda sorunların giderilmesine yönelik düşünceler geliştirmektir. Eğitim süreçlerinde iyi insan yetiştirmek bakımından Sokrates gibi filozofların düşüncelerini ilham kaynağı olarak almak önem arz etmektedir. Çağımızda yaşadığımız maddeye esir olmuş insan ve ahlaki çöküntü sorunun

³⁴ Yeşilçayır, *Eğitim Felsefesi Bağlamında Necmettin Tozlu'nun Önemi*, s. 68.

³⁵ Yeşilçayır, *Eğitim Felsefesi Bağlamında Necmettin Tozlu'nun Önemi*, s. 69.

çözülmesi bakımından söz konusu değişime ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda eğitim süreçlerinde felsefi anlamda sorgulamaya yönelik, eleştirel düşünme, insan hakları vb. derslerin önemszenmesi gerekmektedir. Böylelikle ezber ve tekrara dayalı bir eğitim anlayışı yerine yaratıcı düşünceye dayalı bir sistemin inşası mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

Başok Diş, Sebile, *Bentham ve Mill'in Klasik Faydacılığı Bağlamında Mutluluk Problemi*, Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, 7, Temmuz 2017, (80-100).

Ceylan, Tuncay, "Necmettin Tozlu'nun İnsan ve Eğitime Bakışı", *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13/25, 2018, (239-258).

Gökalp, Nurten, *İnsan Felsefesi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014.

Koca, Bülent Uğur, Jeremy Bentham'ın Faydacı Ahlakının Temelleri ve Ahlak Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, *İçtimariyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 2021, (81-103).

Özcan, Muttalip, *İnsan Felsefesi*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2016.

Tozlu, Necmettin, *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1992.

Tozlu, Necmettin, *Eğitimden Felsefeye*, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2016, 1. Cilt.

Tozlu, Necmettin, *Eğitimden Felsefeye*, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2016, 2. Cilt.

Tüzen, M. Ahmet, *John Stuart Mill'de Demokrasinin Meşruiyeti*, Mavi Atlas (2), 2014, (40-53).

Yeşilçayır, Celal, *Eğitim Felsefesi Bağlamında Necmettin Tozlu'nun Önemi*, *Disiplinlerarası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 2017, (65-77).

Yeşilçayır, Celal, *Necmettin Tozlu: Geleneği ve Evrenselliği Birlikte Düşünmek*, *Türkiye'de Felsefe (1923-2023)*, Ed. Kemal Bakır, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2024, II. Cilt s. 610. (605-623).